

EDICE
60
VÝROČÍ VÍTEZSTVÍ
NAD FAŠISMEM

NA DEMARKAČNÍ ČÁŘE

P. Cironis

Petros Cironis

NA DEMARKAČNÍ ČÁŘE

**Setkání spojeneckých vojsk v květnu 1945
na Rokycansku**

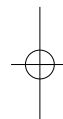

1729

ROKYZAN

ROKYCANY

Petros Cironis

NA DEMARKAČNÍ ČÁŘE

**Setkání spojeneckých vojsk v květnu 1945
na Rokycansku**

Petros Cironis

NA DEMARKAČNÍ ČÁŘE

**Setkání spojeneckých vojsk v květnu 1945
na Rokycansku**

 **NAKLADATELSTVÍ
FUTURA**

PRAHA 2005

Šedesát let po válce

Už je tomu 60 let od skončení druhé světové války, která stala životy více než 70 miliónů lidí. Za oněch 60 let se vyměnily generace. Odchází generace přímých účastníků této války, odchází pomalu generace očitých svědků, kterým bylo v té době 10-15 let a nastupuje generace, která se narodila po znovuzrození a osvobození Evropy. Tato generace byla válkou psychicky i fyzicky nedotčena. Také jsou z ní již padesátníci. Další generace z 50. či 60. let již s touto válkou neměla nic společného. Učila se o ní a jejích ničivých následcích jen z učebnic ve škole.

Generace bezprostředně dotčená fašistickou persekucí a válkou, která přežila, pokládala osvobození za nejšťastnější okamžik svého života i své vlasti. A živelně vycházela do ulic a náměstí, radostně padala do náručí osvoboditelům a svým hlasitým voláním »Ať žije Rudá armáda!«, »Ať žije Sovětský svaz!« atd. vyjadřovala své neupřímnější a nejšťastnější pocity. Vždyť díky osvoboditelům se z věznic a koncentračních táborů vraceli jejich polomrtví obyvatelé, s osvobozením přicházely hrůzné zprávy o těch, kteří byli popraveni, umučeni, zemřeli na pochodech smrti, kteří tuto strašlivou válku nepřežili. Taková byla tehdy doba. Plná smutku, pláče, radosti, štěstí, lidské upřímnosti i nadšení, že zase pro živé vyšlo slunce. Symbolicky i slunce svobody. Je smutné dnes, po uplynutí šedesáti let, jak mnozí lidé se té době vysmívají, znevažují ji, jak degradují nadšení a radost, jak se ironicky a cynicky vyjadřují k tehdejšímu všeobecnému nadšení, jak mávnou rukama nad tehdejšími výkřiky radosti, nad tehdejší naivitou lidí, že je už konec všem bédám a strastem, že se už nikdy nebude opakovat válka, protože se tehdy lidé domnívali, že lidstvo dostalo lekci a rozum. Smutné je, jak dnes četní pisálkové a lokajové nových režimů bagatelizují skutečné hrdinství lidí, kteří tehdy padli nebo přežili. Bagatelizují se i hrdinské činy Rudé armády, která tak těžce dobývala metr za metrem fašisty okupovaná území Evropy počínaje od Moskvy, Stalingradu a Leningradu po Berlín, Prahu až po Rokycany. Šokující je chování politické reprezentace, která strhává a strhává pomníky a památníky osvoboditelů, ilegálních bojovníků za svobodu, znevažuje tanky Rudé armády a strká je do muzeí či dává do šrotu. Vítězí jen nenávist, pošlapávání lidských mravních hodnot, místo nichž se vyzdvihují jiné vztahy, které vráží mezi lidi nenávist a nepřátelství. Lidé z pětáctýřicátého, kteří upřímně věřili, že již nikdy nebudou války a zabíjení, se dnešním lidem zdají prostí a naivní. V tom má dnešní svět pravdu. Mýlili se všichni čestní lidé z doby pětáctýřicátého roku. Místo míru byly vyhlášeny další ničivé imperialistické války, další desítky miliónů lidí se staly obětí válečného běsnění. Vojenská intervence britských vojsk a následná Občanská válka v Helladě (1944-1949), Korea, Vietnam, Palestina, severní Afrika, Irák, Afghánistán, Jižní Amerika, agrese na Kubě. Oběti těch-

to válek za posledních šedesát let se odhadují na 100 miliónů lidí. Je to možné, šedesát let po druhé světové válce?

Přesto nebo právě proto je třeba si připomenout konec druhé světové války, neboť to byl spravedlivý boj a také spravedlivé vítězství všech porobených národů Evropy. Tehdy se všechny národy Evropy spojily proti společnému nepříteli, proti fašismu a dokázaly, že společným bojem lze porazit i nejmohutnější válečnou mašinerii a nejobludnější ideologii - Německo, Itálii a jejich satelity, fašismus, nacismus a japonský militarismus. Spojili se všichni, Rusové, Poláci, Hellénové i Srbové, Francouzi i Italové, Norové, Češi a Slováci. Tehdy našli společnou řeč i zbraň. Proti fašismu a jeho válečnému běsnění, proti koncentračním táborům a plynovým komorám, proti celé zločinné a sadistické mašinerii, která zachvátila zejména Evropu. Je však třeba, aby se i dnes lidé spojili proti válkám a proti masovým zločinům, páchaným již velkoplošně po celém světě.

Dnes vzpomínáme šedesát let od skončení druhé světové války. Říkáme, že je šedesát let po válce. Ale ve skutečnosti válka nikdy neskončila a podnes mluvíme o včerejším i dnešním i zítřejším bombardování a masakrech ve všech koutech této planety.

Přesto přese všecko vraťme se zpátky do doby prvního plošného temna tohoto světa, které v období 1939-1945 zachvátilo celou Evropu i část ostatní planety. *Autor*

I. PARTYZÁNSKÉ ODDÍLY NA PLZEŇSKU VOJENSKÉ ZTRÁTY SPOJENCŮ

Na sklonku fašistické okupace zesílilo v důsledku drtivých úderů Rudé armády na východě a spojenců na západě partyzánské hnutí v českých zemích. Partyzánských bojů se zúčastnilo na 8000 občanů. Jádrem většiny partyzánských oddílů tvořili příslušníci smíšených sovětsko-českých desantů a z koncentračních táborů a transportů uprchlí sovětští zajatci.

K zesílení partyzánského hnutí pomohlo i rozhodnutí partyzánského štábu IV. ukrajinského frontu vyslat na jaře roku 1945 na pomoc českému odboji několik desantů. Jedním z nich byl i desetičlenný oddíl parašutistů »Ščors«, jehož velitelem byl Vasil Petrovič Majskij, který byl vysazen vojenským letadlem z Kyjeva v noci 25. března 1945 do lesů poblíž Zaběhlé a Padrtě na pomezí rokycanského okresu a oblasti Plzně-jihu. Jeho úkolem bylo operovat v obvodu rozsáhlého vojenského cvičiště v Jincích, kde byl soustředěn značný počet německých vojáků.

Koncem války bylo vysazeno na Podbrdsku (v dobříšských lesích) šest dalších parašutistických oddílů, mezi nimi i skupiny »Smrt fašismu« a »Pochodeň«. Velitelem jedenáctičlenné skupiny »Smrt fašismu« byl sovětský kapitán Jevgenij Antonovič Olešinskij a politickým komisařem Wenzel Baumgartel, přidělený moskevským vedením KSČ.

Hlavním úkolem této skupiny bylo rušit provoz na hlavních přístupových tratích Praha-Plzeň a Plzeň-České Budějovice. Proto měl být oddíl přesunut lesními prostory do okolí Rokycan a Plzně. Přesun měl zajistit W. Baumgartel, který pocházel z Újezda u sv. Kříže a tento kraj dobře znal. Baumgartel však byl v okolí Radnic přepaden a postřelen protektorátními četníky, kteří pak zatčeného předali plzeňskému gestapu. Baumgartel se choval při krutých výsledcích statečně a nevyzradil nic o svých spolubojovnících (viz též Újezd u sv. Kříže).

V důsledku toho jeho oddíl pod vedením J. A. Olešinského operoval na Příbramsku a v květnových dnech pak s pomocí partyzánů a příslušníků rudých gard osvobodil Příbram.

Na Podbrdsku operovala další partyzánská skupina »Pochodeň«, v jejímž čele stál plukovník B. O. Bogun. Jejím hlavním posláním bylo vymezit vhodné prostory na Dobříšsku a poblíž Berouna pro další sovětské desanty a zajišťovat jejich bezpečné přistání. Tento oddíl, dobře vyzbrojený a vybavený vysílačkou, byl vysazen v Brdech 25. března a získal mnohé spolupracovníky z řad českých vlastenců z Příbramska, Dobříšska, Rožmitálska a Rokycanska. Činnost těchto partyzánských oddílů se citelně projevovala i na lesnatém jihu Rokycanska (Strašice, Dobřív, Těně apod.). Nelze zapomenout na partyzánský oddíl Brigády Jana Žižky z Trocnova, vytvořený 5. května 1945 z bývalých politických vězňů koncentračního tábora v Mirošově, o němž se zmiňují jinde.

V posledních měsících a týdnech druhé světové války našlo mezi obyvateli rokycanského okresu úkryt před německými okupanty více jak 35 sovětských zajatců, kterým se podařilo uprchnout z německých koncentráků a transportů smrti. Tito sovětské zajatci našli nezištné přátele a podporovatele mezi četnými občany, kteří si za to zaslouží uznání. O jejich osudech se zmiňují v dalším textu.

Ve dnech 9.-13. května 1945 postupovaly do východních oblastí západních Čech jednotky Rudé armády, které drtily poslední fašistické oddíly ze skupiny vojsk »Střed« maršála Schörnera, operující ve středních Čechách. **V těchto posledních válečných dnech zajala Rudá armáda převážně na území Čech 656 000 německých vojáků, což svědčí o jejím obrovském nasazení při osvobození Československa.** V konečné fázi boje proti zbytkům fašistických vojsk vstupovaly na Plzeňsko předsunuté oddíly I. a II. ukrajinského frontu. 25. tankový sbor I. ukrajinského frontu postupoval ve směru Rakovník-Zbiroh-Kralovice-Plasy na Kaznějovsko a Manětínsko, zatímco 6. gardová tanková armáda II. ukrajinského frontu po osvobození Prahy byla vyslána ve směru na Plzeň a dosáhla mezi 9. a 10. květnem 1945 prostoru Borek u Rokycan-Rožmitál pod Třemšínem, kde se dostala do styku s jednotkami americké armády.

V době fašistické okupace bylo jen z Plzeňska fašisty umučeno a popraveno více než 1600 vlastenců a 3 948 Židů, z toho z Rokycanska celkem přes 500 osob. V západních Čechách bylo v zajateckých nebo koncentračních táborech ubito nebo padlo v boji kolem 4 000 sovětských vojáků, jejichž jména připomíná na Plzeňsku přes 200, a v samotném Rokycansku 82 pomníků, památníků a náhrobků.¹

Jako první vstoupily na území západních Čech útvary II. pěší divize III. americké armády. Stalo se tak v 2. polovině dubna 1945, kdy dosáhla čsl. hranic u Ašského výběžku III. americká armáda pod velením generála Pattona, jejíž hlavní úsilí směřovalo k jihu do Rakouska, kde se měla setkat se sovětskými vojsky, postupujícími údolím Dunaje. V prvních květnových dnech obsadily Pattonovy útvary pohraniční průsmyky Českého lesa a Šumavy. Od 5. května zahájila Pattonova armáda na několika

směrech postup do Československa a 6. května dosáhla se sovětským velením dohodnuté demarkační linie (Karlovy Vary - Plzeň - České Budějovice). Postupně tak obsadila Cheb 27.4., Domažlice 5.5., Klatovy 5.5., Tachov 6.5., Plzeň 6.5., Český Krumlov 6.5.1945, zatímco Rudá armáda osvobodila Rokycany (první průzkumné tanky) 9.5., Beroun 10.5., České Budějovice 10.5., Karlovy Vary 11.5., Příbram 11.5., Tábor 11.5., Písek 11.5., Kaplice 11.5. 1945 atd.

V západních Čechách působilo v r. 1945 150.000 vojáků III. Pattonovy armády, která při obsazování tohoto území měla celkem 314 padlých, raněných nebo nezvěstných vojáků, z toho 90 vojáků padlých.

Údaje o lidských ztrátách států, jež se zúčastnily boje proti Německu, Itálii a Japonsku v době druhé světové války se podnes u historiků pohybují více méně v odhadech. Největší břímě této hrůzné války nesl Sovětský svaz a další evropské národy, jak ukazuje i následující přehled: Sovětský svaz 27 - 42 miliónů mrtvých, Polsko 6 miliónů, Jugoslávie 1,6 miliónu, Řecko 700 000, Francie 520 000, USA 400 000, Anglie 380 000, Československo 360 000 atd.²

¹ Vojtěch Laštovka: *Protifašistický odboj na Plzeňsku v předvečer Květnového povstání v roce 1945*, in *Minulosti Západočeského kraje VII/1970*, str. 13a, Cironis P. a kol.: *Revoluční Rokycansko*, str. 232a, Cironis Petros: *Mirošovsko v protifašistickém odboji*, vyd. *Okresní archiv v Rokycanech v r. 1983*, 14 stran, Cironis Petros: *Rudá armáda na Rokycansku*, 1985, str. 5-7 atd.

² *Vojenské dějiny Československa*, IV, 610n

II. O NĚMECKÝCH UPRCHLÍCÍCH A »NÁRODNÍCH HOSTECH«

Historické události z roku 1945 mají pro historika dvojí podobu. V první řadě vyžadují podrobný historický výzkum, neboť zasáhly do osudů tisíců a desetitisíců lidí, kteří byli do nich nuceně vtaženi, čímž se stali nejen svědky, ale i oběťmi jejich krutosti. Bylo proto třeba několik desetiletí soustavné mravenčí práce, než byly z historických pramenů, ze vzpomínek apod. odhaleny všechny osoby, které se zapojily do protifašistického odboje a které se staly obětí nacistické perzekuce. O rozsáhlosti a mravenčí práci historického bádání svědčí i rozsáhlá bibliografie, zabývající se obdobím okupace a osvobození.

Druhá tvář historických událostí již není tak závislá na historických pramenech, ale na pramenech vyprávěcích. Neboť tato válka byla válkou desítek miliónů lidí a každý její účastník ji prožíval svým způsobem a svými osobními bolestmi, které nemůže podchytit žádná historická studie či úřední dokument, ale jen osobní svědectví a osobní vyprávění. Proto tato publikace dává tolik prostorů volnému vyprávění, osobním svědectvím účastníků událostí, kronikářům, časopiseckým zprávám. Obdobný svědecký charakter mají i unikátní dokumentární fotografie různých autorů z pětáctýřicátého roku. Mluví bezprostředně, bez příkras a bez definic. Ani tyto fotografie nepotřebují historika a jeho interpretaci, neboť samy vyprávějí příběhy. Naštěstí v té době již byla fotografie na tak dobré úrovni, že její tvůrci nám zanechali nejen dnes vzácné pohledy na dobu, ale byli také očitými svědky událostí.

Historik má tedy před sebou značné množství historických pramenů, ale mnohem větší množství pramenů vyprávěcích. Nechal jsem oba prameny - úřední i osobní promluvit tak, aby se čtenář dostal do víru tehdejšího dění.

Dramatickým událostem druhé světové války na Rokycansku se regionální historiografie zabývala úspěšně po řadu let. K nejzákladnějším dílům patří bezesporu publikace »Revoluční Rokycansko« z pera kolektivu autorů Petrose Cironise, Vojtěcha Laštovky a Josefa Širokého, dále publikace Karla Kašáka »Vrahové bez aliby«, Petrose Cironise »Rudá armáda na Rokycansku«, vydaná v r. 1985, od téhož autora publikace »Na demarkační linii« (1990), dále »Mirošovsko v době fašistické okupace« (Pracovní tábor v Kolvině. Koncentrační tábor v Mirošově), stať »Poslední dny druhé světové války na

Rokycansku«, publikace »Rokycanský uličník« od téhož autora, trojí vydání publikace »Rokycansko v boji proti fašistickým okupantům« a další.

Úvodem k této problematice je třeba poznamenat několik zásadních skutečností:

Za prvé: zatímco v době fašistické okupace bylo obyvatelstvo zpočátku ohrožováno a perzekvováno především německými civilními bezpečnostními složkami, ke konci války a zejména mezi 5.-12. květnem 1945 se situace obrátila a civilní obyvatelstvo bylo hromadně ohrožováno a masakrováno především ustupujícími oddíly SS a wehrmachtu.

Za druhé: níže uvedené události nejvíce zasáhly jižní část Rokycanska - Cheznovice: Strašice - Dobřív - Mírošov, kudy německá armáda ustupovala směrem k americkým pozicím. Následky ústupu německých útvarů by byly mnohem tragičtější, nebýt přítomnosti americké armády, která do Rokycan dorazila 7. května a Rudé armády, která dorazila mezi 9.-10. květnem 1945. Přítomnost spojeneckých vojsk a zejména Američanů po 7. květnu v Rokycanech a zvláště na silničním tahu Rokycany - Plzeň značně omezila řádění ustupujících německých oddílů.

Na druhé straně Rudé armády, která osvobodila více než 80 % území okresu, připadl nelehký úkol - vyčistit od skrývajících se a potulujících se německých skupin rozsáhlé brdské lesy. Tato operace trvala prakticky i několik týdnů po skončení války. Přítomnost Rudé armády po 10. květnu 1945 stabilizovala situaci v oblasti a snížila míru nebezpečí ze strany Němců na nejmenší míru. Rovněž definitivně stabilizovala i demarkační linii, oddělující americkou a sovětskou zónu v západních Čechách.

Za třetí: západní Čechy a Rokycansko se staly v r. 1945 územím se zvláštním režimem, tkvícím zejména v tom, že německá armáda, panicky prchající před postupující Rudou armádou, spěchala rychle se zdát do rukou americké armády. V důsledku toho žila oblast i několik týdnů po válce v určitém napětí. Rovněž vojenské operace spojenců a určení demarkační linie nepřihlížely na správní rozdělení území západních Čech, čímž vznikl poměrně složitý režim pohybu obyvatelstva v okresech rozdělených na zónu americkou a sovětskou. Tak tomu bylo i s rokycanským okresem, kde do americké zóny připadlo 13 obcí včetně okresního města, zatímco drtivá část obcí byla v zóně Rudé armády. Tím byla ztížena komunikace obyvatelstva s okresním městem, kde byly státní, soudní, policejní, finanční a jiné státní orgány okresní povahy.

Za čtvrté: Ve dnech mohutného exodu německého civilního obyvatelstva a německých oddílů z Prahy přes celý rokycanský okres směrem na Plzeň nedošlo, až na několik incidentů, k obětem na straně civilního německého obyvatelstva.

Německé obyvatelstvo začalo masově utíkat z okupovaných území východní Evropy již několik měsíců před skončením války. Téměř všechna města, obce i větší na starších obyvatel pamatuje, co znamenala slova »národní hosté«. Bylo to právě německé obyvatelstvo, které v důsledku vítězného tažení Rudé armády prchalo ze svých trvalých nebo dočasných domovů na západ. Samozřejmě do Německa. Tisíce

a desetitisíce těchto uprchlíků prošly napříč rokycanským okresem. Těmto tzv. »národním hostům« vycházely české obce z nařízení německých okupačních úřadů i dobrovolně vstříc. Vyčleňovaly jim ubytovací prostory (školy, tělocvičny, kulturní zařízení apod.) k odpočinku a k přenocování či k delšímu pobytu, organizovaly pro ně vyvažování jídla, sběr prádla, příkrývek apod., takže si nemohli naříkat na to, že jim Češi nepomohli, i když na ně pohlíželi (konec konců oprávněně) nevraživě a nepřátelsky. Nikde se však nedochovaly zmínky o tom, že by české obyvatelstvo někoho z nich fyzicky napadlo. Domácí obyvatelé spatřovali v jejich útěku, ztrátě domova a v bědném postavení velké neštěstí, neboť mezi prchajícími byly všechny věkové skupiny včetně dětí a starců.

S blížícím se koncem války se uprchlické vlny německého obyvatelstva stávaly častějšími a početnějšími a uprchlíci se již skládali z valné části nejen ze starousedlých Němců, ale i z těch, kteří se v českých zemích usadili spolu s okupační správou po 15. březnu 1939, tj. po okupaci ČSR, nebo byli součástí německé represivní civilní správy. Je samozřejmé, že někteří z uprchlíků v důsledku dlouhého strádání cestou zemřeli.

Nelze při této příležitosti nepřipomenout fakt, že v téže době, kdy tito prchající Němci nacházeli humanitární pomoc u českého obyvatelstva, hnaly německé esesácké hordy desetitisíce politických vězňů - odpůrců fašismu - z koncentračních táborů do pochodů smrti, v nichž většina z nich zemřela na následky útrap nebo byla fyzicky zlikvidována.

Statistika Němců v okrese

Podle údajů ze dne 17. května 1946³ žilo k 5.5.1945 v rokycanském okrese 56971 Čechů a 490 Němců, celkem tedy 57461 osob. K 31.3.1946 žilo v okrese 53154 Čechů a 1001 Němců, celkem tedy 54155 osob. Pokles počtu obyvatel okresu za období 1945-1946 je výsledkem kampaně osídlování pohraničí. Podle některých statistik se uvádí až 12 000 osob⁴. Počet Němců se neustále měnil, neboť šlo většinou o uprchlíky, kteří po krátkém pobytu zejména v internačním táboře v Mírošově byli odsunováni do jiných sběrných táborů.

V době okupace byla vedena samostatná evidence Němců, žijících v Rokycanech a v okrese. Zatímco dle sčítání lidu z r. 1930 žilo v okrese na 400 osob německé národnosti, v době okupace počet osob této národnosti vzrostl na 755, takže počet německých příslušníků žijících v Rokycanech vzrostl na 567 a podíl Němců ve městě při 9 239 obyvatelích činil 6,16%, v historii Rokycan číslo nevidaně vysoké. Kromě dělníků a dělnic, služek apod. se do Rokycan přistěhovalo značné množství Němců v důsledku služebních povinností. Ve všech důležitých průmyslových závodech byli

³ Hlášení ONV Rokycany ze dne 17. května 1946 čj. 14721-46 škpt. Ant. Titěrovi, styčnému důstojníku, fond ONV Rokycany, kart. 41, SOkA Rokycany

⁴ Měsíčník Nové Podbrdsko, roč. 1946

dosazení jako správci Němci, ve městě začala působit řada německých civilních i okupačních orgánů a organizací, např. NSDAP, Hitlerjugend, expositura Gestapa apod.⁵

O tzv. »divokém odsunu«

V rokycanském okrese po 10. květnu 1945 přibyl spojeneckým armádám zcela nový úkol: zajistit všechny zajatce a zabezpečit organizaci transportů německého civilního obyvatelstva, jenž tvořilo vlastně první fázi odsunu Němců. Tuto fázi lze definovat jako tzv. divoký odsun, způsobený však výlučně panickým strachem a následným útekem Němců s rodinami, kteří se v době okupace aktivně podíleli na represivní civilní správě okupovaných území - byli to úředníci, vojenští správci důležitých průmyslových podniků, německí podnikatelé, kteří se zmocnili některých výrobních jednotek v Čechách, osoby sloužící v německé justici a v řadách potlačovacího okupačního aparátu jako byla justice, civilní bezpečnostní služby (Gestapo, Sicherheitsdienst, NSDAP apod.).⁶ Tato poměrně velká část německého obyvatelstva, která nebyla trvalou součástí populace ČSR, ale přistěhovala se sem spolu s okupační armádou, se podílela přímo na perzekuci českého obyvatelstva. Proto není divu, že masově prchala z okupovaných území ještě před kapitulací Německa a těsně po ní, aniž by vyčkala verdiktu Spojenců. Rovněž není divu, že české obyvatelstvo na ně pohlíželo jako na nepřátele a někdy jednalo v rozporu s humanistickými zásadami, které však v době druhé světové války a těsně po ní ještě ani nebyly definovány a kodifikovány mezinárodními konvencemi.

⁵ NSDAP - *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* - *Nacionálně socialistická německá dělnická strana. Fašistická strana v Německu (1920-1945)*. Vznikla 1. dubna 1920. Mezinárodním vojenským tribunálem v Norimberku byla tato strana prohlášena za zločinnou organizaci a řada jejích čelných prominentů byla odsouzena k trestu smrti. Za okupace byl vedoucím NSDAP v Rokycanech, tzv. *Ortsgruppenleiterem* jistý Heinrich Hippmann, prokurista, který asi v r. 1943-1944 narukoval do německé armády a údajně měl bojovat na frontě v Rusku, kde byl zajat. Ústřednou NSDAP v Rokycanech (tzv. *hnědý dům*) byla tzv. *Brumlíkova vila* v »Jirasekstrasse«, jak nazývali Němci Jiráskovou ulici v Rokycanech. Odtud také vycházela činnost expositury plzeňského Gestapa, s níž udržoval konfidentské styky i ředitel firmy Tripol v Rokycanech Hauptmann. Fond ONV Rokycany, kart. 41, SOka Rokycany. Gestapo - *Geheime Staatspolizei* - *tajná státní policie*, v letech 1933-1945 jeden z hlavních nástrojů nacistického teroru v Německu a v okupovaných územích. Za 6 let činnosti na českých zemích v době okupace zatkl Gestapo z politických důvodů celkem 105 000 až 115 000 osob; dokumentačně je doloženo jen asi 40% zatčených (kolem 48 000 osob). Gestapo bylo Mezinárodním soudním tribunálem v Norimberku označeno za zločinnou organizaci.

⁶ *Sicherheitsdienst, SD* - *bezpečnostní služba*, vznikla v roce 1932 jako zpravodajská služba NSDAP, po začlenění *Abwehru* se od léta 1944 stala jediným zpravodajským orgánem nacistického Německa. V rozsudku Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku byly NSDAP i SD prohlášeny za zločineckou organizaci.

SS - Schutzstaffeln - *elitní formace nacistické strany NSDAP, samostatná od roku 1944. Organizace SS jako nositel fanaticky vyhrazené ideologie »věrnosti vůdci« a »čistoty germánské rasy« měla hlavní odpovědnost za vybudování systému teroru v nacistickém Německu a v okupovaných územích a za masové vyvražďování jejich obyvatelstva. Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku označil SS se všemi jejich složkami za zločinnou organizaci.*

Vystěhované obce a vyvlastněné území z jižního Rokycanska bylo prohlášeno za říšsko-německé území, kam byl bez písemného souhlasu vstup zakázán. V tomto území byly zřízeny i dvě německé četnické stanice. Na snímku okupační rozcestníky.

III.

UPLATNĚNÍ ŘÍŠSKÉHO ZÁKONA O VÁLEČNÉM SOUDU V DOBĚ FAŠISTICKÉ OKUPACE

Teprve v prvních dnech a týdnech po osvobození v květnu 1945 se provalily mezi občany další otřesné metody nacistické okupační justice, uplatňované vůči českým vlastencům a jejich rodinným příslušníkům. Pozůstalí po popravených dostávali od německých soudů účty za soudní líčení a za popravy svých příbuzných.

Je značně překvapivé, že česká historiografie si doposud málo všímala uplatnění a dopadu říšského zákona o válečném soudu na příslušníky protektorátu v době nacistické okupace, a na pozůstalé po popravených českých vlastencích, na jehož základě nesli pozůstalí nejtěžší psychickou újmu, jakou snad nevymyslel ani temný středověk.

Výnosem A. Hitlera ze dne 16. března 1939 byl zřízen Protektorát Čechy a Morava. Tento výnos se stal rovněž základem i pro německou justiční správu na protektorátním území, která byla podřízena přímo říšskému ministerstvu spravedlnosti (Reichsjustizministerium). Na území protektorátu vykonávaly svoji působnost i říšský soud (Reichsgericht) a tzv. lidový soudní dvůr (Volksgerichtshof). Na základě nařízení říšského ministra spravedlnosti ze dne 14. dubna 1939 byl v Praze zřízen Německý vrchní zemský soud (Deutsches Oberlandesgericht), dále dva podřízené německé soudy v Praze a v Brně (Deutschesgerichte), jimž podléhalo 12 německých úředních soudů (Deutsches Amtsgerichte) v Českých Budějovicích, v Jičíně, v Německém Brodě, Pardubicích, Plzni, Praze, Strakonících, Brně, Hodoníně, Jihlavě, Moravské Ostravě a Olomouci.

Dnem 1. dubna 1941 vstoupily v platnost některé změny v rozmístění německých úředních soudů: nové soudy byly zřízeny v Hradci Králové a v Táboře, rovněž došlo i k přeložení Amtsgerichtu z Německého Brodu do Kolína, z Hodonína do Uherského Hradiště a ze Strakonice do Klatov. Tento stav pak přetrval do konce války.

Německá justice, již podléhali všichni němečtí příslušníci, silně omezila působnost českého soudnictví, neboť německým trestním soudům podléhali i Češi, kteří se provinili »trestnými činy« velezrady, zemězrady, proti státu, proti německé branné moci nebo proti nositelům německého úřadu a funkcionářům NSDAP.

Na území protektorátu uplatňovali nacisté i mimořádné trestní soudnictví. K 11. březnu 1940 byly ustaveny pro obvody německých zemských soudů v Praze a v Brně i zvláštní soudy tzv. Sondergerichte, proti jejichž rozsudkům nebylo odvolání. Nebyly však regulérními soudními orgány, ale teroristickými institucemi.

Dopad uplatnění říšského zákona o válečném soudu se pokusím demonstrovat na několika případech z Rokycanska a to na základě dochovaných archivních dokumentů.

V rokycanském okrese žilo na začátku okupace v r. 1939 přibližně 57 000 obyvatel. V té době náležela k okresu i řada obcí, které v r. 1949 byly z okresu vyčleněny a připojeny k sousedním okresům Plzeň (Štáhlavy, Tymákov, Mokrouše, Lhůta a Sedlec) a Hořovice (nyní Beroun) (Zaječov, Svatá Dobrotivá, Jívina, Olešná a Kvaň, po r. 1951 i Kolvín a Padrt, které se staly součástí vojenského Újezdu Brdy). V r. 1960 bylo připojeno k rokycanskému okresu několik obcí z okresu Plzeň-sever (Liblín, Chockov, Lhota a Bujesily) a z okresu Beroun (Kařízek).

V době okupace nesídlily v Rokycanech žádné německé policejní a justiční orgány, leda jejich expozitury (např. gestapa). S platností od 1. června 1942 byl okupanty zrušen politický okres Rokycany, skládající se ze soudních okresů Rokycany a Zbiroha a jeho obvod byl připojen k okresu Plzeň-venkov. V ohledu policejních a justičních orgánů podléhal okres příslušným úřadům dislokovaným v Plzni.

V období fašistické okupace bylo z rokycanského okresu pro ilegální odboj odsouzeno německými soudy k smrti a popraveno 61 osob a 101 bylo umučeno v koncentračních táborech. Dalších 27 osob padlo se zbraní v ruce na frontách druhé světové války v boji proti fašistům.

Nás v této historické poznámce zajímají osoby odsouzené k trestu smrti a popravené v německých věznicích a na Pankráci v Praze. Dle dosavadního výzkumu bylo na Pankráci odsouzeno k trestu smrti a popraveno celkem 15 osob, v Táboře 4, v Plzni - Lobzích 6, ve Vejprnicích 3, v Terezíně 1, v Drážďanech 13, v Berlíně 8, v Mnichově 1, ve Stuttgartu 1, v Lipsku 3, v Bayreuthu 1, neznámo kde 1 apod.

Občané z Rokycanska, kteří byli německými lidovými soudy v době fašistické okupace odsouzeni k trestu smrti a popraveni

- 1) Aubrecht Alois z Vranova, popraven v Berlíně
- 2) Blecha Alois, JUDr., z Mirošova, popraven v Táboře
- 3) Blecha Hugo z Mirošova, popraven v Táboře
- 4) Cajthaml Václav z Vitinky, popraven v Drážďanech
- 5) Cibula Josef ze Zbiroha, popraven v Lipsku
- 6) Černý František z Rokycan, popraven v Berlíně
- 7) Červenka Antonín, JUDr., z Němčovic, popraven v Táboře
- 8) Čiperová Veronika z Líšné, popravena v Terezíně
- 9) Dobromysl Eduard z Rokycan, popraven na Pankráci

- 10) Drábek Rudolf z Hrádku u Rokycan, popraven v Drážďanech
- 11) Drchal Václav z Rokycan, popraven v Berlíně
- 12) Fremr Alois ze Stupna, popraven ve Vejprnicích
- 13) Fremrová Kristina ze Stupna, popravena ve Vejprnicích
- 14) Gottlieb Václav z Rokycan, popraven v Drážďanech
- 15) Havel František z Rokycan, umučen v Drážďanech
- 16) Jílek Josef z Rokycan, umučen v Bayreuthu
- 17) Kalaš Oldřich z Rokycan, popraven v Praze
- 18) Kokoška František z Tymákova, popraven v Berlíně
- 19) Kopecký František z Jablečna, popraven na Pankráci
- 20) Lhotka Josef ze Zbiroha, popraven na Pankráci
- 21) Lukeš Josef z Kařezu, popraven na Pankráci
- 22) Mareška František z Rokycan, popraven v Plzni-Lobzích
- 23) Mareška Josef ze Štáhlav, popraven v Drážďanech
- 24) Marešková Josefína z Rokycan, popravena v Plzni-Lobzích
- 25) Mašek Václav z Medového Újezda, popraven v Lubech u Klatov
- 26) Maxa Josef z Medového Újezda, popraven v Berlíně
- 27) Merhaut Jaromír, Ing., z Kařezu, popraven na Pankráci
- 28) Merhaut Jaroslav z Medového Újezda, popraven v Praze
- 29) Moulis Josef, JUDr., z Příkosic, popraven ve Stuttgartu
- 30) Němcová Kateřina ze Lhotky Terešovské, popravena na Pankráci
- 31) Němec Josef ze Lhotky Terešovské, popraven na Pankráci
- 32) Němec Václav ze Lhotky Terešovské, popraven na Pankráci
- 33) Niedermeier Josef ze Stupna, popraven v Berlíně,
- 34) Novák Josef ze Štáhlav, popraven v Drážďanech
- 35) Pajdar Pavel z Kamence, popraven v Drážďanech
- 36) Pajer Václav ze Strašic, popraven v Mauthausenu
- 37) Pouska Karel z Radnic, popraven v Drážďanech
- 38) Procházka Alois ze Zbiroha, popraven na Pankráci
- 39) Protiva František z Dobříva, popraven na Pankráci
- 40) Racesberger František z Rokycan, popraven v Drážďanech
- 41) Rajchart Jan z Ejpovic, popraven v Drážďanech
- 42) Rott Antonín ze Zbiroha, popraven na Pankráci
- 43) Sedláčková Růžena z Vranova, popravena na Pankráci v Praze
- 44) Sedlák Jaroslav z Mokrouš, popraven v r. 1944 (nezjištěno kde)
- 45) Slabý Josef z Rokycan, popraven v Drážďanech
- 46) Stehlík František z Rokycan, popraven v Plzni-Lobzích (první oběť za heydrichiády)

- 47) Stehlík Václav ml., z Rokycan, popraven v Plzni-Lobzích (první oběť za heydrichiády)
- 48) Stehlík Václav z Rokycan, popraven v Plzni-Lobzích (první oběť za heydrichiády)
- 49) Stehlíková Růžena z Rokycan, popravena v Plzni-Lobzích (první oběť za heydrichiády)
- 50) Šiška František z Dobříva, popraven v Drážďanech
- 51) Šmíd Arnošt ze Zbiroha, popraven v Lipsku
- 52) Šmíd Jaroslav ze Zbiroha, popraven v Berlíně
- 53) Štochlů Josef z Olešné (u Hořovic), popraven v Mnichově
- 54) Tomášek Josef z Rokycan, popraven v Berlíně
- 55) Trejbal František ze Stupna, popraven v Berlíně
- 56) Trejbal Václav ze Stupna, popraven ve Vejprnicích
- 57) Urban Josef z Kamenného Újezda, popraven v Berlíně
- 58) Vavroch Alois ze Skořic, popraven v Drážďanech
- 59) Vild Josef z Hrádku u Rokycan, umučen v Berlíně
- 60) Vokáč Karel ze Strašic, básník, popraven na Pankráci
- 61) Žilina František z Drahoňova Újezda, popraven v Berlíně

O řadě z nich se dochovaly nejen doklady o jejich zatčení, odsouzení a popravě, ale i účty o finančním vyrovnání nacistických justičních orgánů s rodinami obětí. Zvrhlost německých justičních orgánů byla v tom, že nejen odsuzovali vlastence k trestu smrti a popravovali je, ale kromě toho vyžadovaly od pozůstalých úhradu všech nákladů spojených i s popravou. Ani temný středověk nevytvořil tak »dokonalý« mechanismus odvety a msty. Co pro pozůstalé asi znamenala říšská úřední pošta s fakturami o úhradě nákladů spojených se soudním přelíčením a popravou, si jen lze domyslet. Je jisté, že pozůstalí museli tyto výlohy, spojené s popravou svých příbuzných uhradit, ale takévé morbidní účty si málokdo z nich uchoval pro budoucí generace. Zdá se, že k zasílání faktur za popravy docházelo nejen z věznic a popravišť tzv. říše, ale i z protektorátu. Svědčí o tom například účet za popravu, zaslaný příbuzným z popraviště Pankrác v Praze po smrti Eduarda Dobromysla z Rokycan, který byl zatčen gestapem roku 1942 pro přechovávání zbraní a 12. dubna 1943 byl na Pankráci popraven (číslo poprav 11). Zároveň s ním byl zatčen i jeho syn Milouš Dobromysl, který však přežil. Německé nacistické úřady vymáhaly na bratrovi popraveného Václavovi, mistru krejčovském v Kolodějích u Českého Brodu úhradu nákladů za věznění obou a za popravu Eduarda Dobromysla v částce 54 000 korun. V osobních spisech některých popravených odbojářů z Rokycanska se dochovaly originály nebo kopie účtů za popravy, případně zmínky o tom. Ve většině případů však se tyto doklady nedochovaly - z pochopitelných důvodů - kdo by uchovával fakturu za popravu svého nejbližšího!⁷

Pro ilustraci cituji v českém překladu dva účty za popravu.

⁷ Petros Cironis: Uplatnění říšského zákona o válečném soudu v době fašistické okupace, in *Minulosti Rokycanska* č. 3/1994, str. 3-10

Vrchol německé zvrhlosti Vyúčtování výloh za popravu

Vyúčtování výloh v trestní věci proti Černému a ostatním pro přípravy k velezradě (byli popraveni)

Poplatek podle §§ 49, 52 říšského zákona	
o válečném soudu za trest smrti	RM 300
Svědectné a znalečné podle § 724 říšského zákona	
o válečném soudu	21
Cestovní útraty lidového soudu dle § 725 o válečném soudu	56.22
Poplatek podle § 726 zák. o válečném soudu býv. právního zástupce	
Dr. Manna v Drážďanech jako obhájce	122.88
Výlohy spojené s převozem (popravených)	
podle § 727 zák. o válečném soudu	42.30
K tomu porto za zaslané vyúčtování	22 feniků
Celkem	542. 52
Z vězení se odečte	10.21
Soudní pokladna v Moabiten (Berlín)	RM 532.31

Dle originálu zaslaného rodičům popraveného 22letého Fr. Racesbergra.

Tento účet za soudní výlohy a za jeho popravu nacistickým »Lidovým soudem v Drážďanech« museli zaplatit příbuzní Fr. Racesbergera.

Komentář redakce týdeníku V nový život z 24. srpna 1945

Německé zvrhlosti účtuje

»Hledíme na tento hnusný dokument. A vyvstávají nám na mysli zúčastnění. Milý, dobrý, dokonalý zdravý František Racesbergr, 22letý hoch z Rokycan. Jeho smrtelný hřích: jednal vlastenecky, česky. K němu v Drážďanech směřují všechny myšlenky jeho rodičů s hlodavým: Zůstane živ? - Ne!

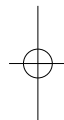
Na druhé straně: otrlí soudci Lidového soudu se štířím jedem místo srdce. Kus za kus - k smrti.

A místo zdravého syna přichází do Rokycan k rodičům kus kancelářského papíru, co mají zaplatit za to, že jim Němci utratili syna. A rodiče zaplatili, museli zaplatit. Účet je signován číslem 13 J 90/44«

Přesný počet ilegálních protifašistických bojovníků z Čech a Moravy odsouzených nacistickou justicí v době okupace k trestu smrti není znám, lze jej však zhruba odhadnout znásobením počtu popravených z okresu Rokycany s počtem a velikostí politických okresů v době okupace.

Účet za popravu Václav Gottlieba z Rokycan

Václav Gottlieb byl popraven nacisty 14. února 1944 v Drážďanech. Po vynesení rozsudku smrti stačil napsat svým příbuzným do Rokycan ještě několik dopisů, které byly tajně vyneseny z věznice. V jednom z nich píše, že ve správě věznice měl uloženo 29 marek, které mu byly zkonfiskovány jako úhrada za procesní výdaje. Podle svědectví Gottliebovy dcery paní Pokorné a syna Jaromíra, kteří žili v Rokycanech, po popravě jejich otce je navštívili němečtí úředníci, kteří prohlédli celý Gottliebův byt a sepsali veškerý majetek včetně hrnečků a jiných drobných věcí. Otcovy vkladní knížky zkonfiskovali a vzali je s sebou. Kolik měl jejich otec uloženo na vkladních knížkách, jim nebylo známo. Peníze uložené ve vkladních knížkách posloužily zřejmě Němcům k úhradě zbývajících částky, vyúčtované za popravu Václava Gottlieba.

IV.

NÁLETY AMERICKÉHO LETECTVA V PLZNI A V ROKYCANECH

Plzeň se stala v posledních měsících druhé světové války jedním z terčů bombardování angloamerickým letectvem, neboť Škodovy závody byly jedním z nejdůležitějších zbrojních závodů v Československu. Společně s německými koncerny Krupp a Rheinmetall patřily mezi tři nejdůležitější zbrojní kolosy, pracující pro fašistické Německo. Hlavním válečným programem plzeňské Škodovky byla výroba děl od polních, tankových až po námořní. Kromě toho se ve Škodovce vyráběly i další komponenty na letadla a ponorky.

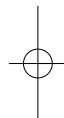
Vzdušný prostor nad Protektorátem byl chráněn německými leteckými silami z Rakouska, které nebyly nejsilnější, takže bombardování cílů v protektorátě bylo pro Američany snadnou záležitostí, neboť se nesetkávali s téměř žádným leteckým odporem a jen s omezenou protileteckou obranou. Škodovka byla častým cílem amerických »létajících pevností« B-17.

V průběhu náletů amerických letadel na Plzeň od 13.-14. května 1943 do 25.4.1945 byly městu a obyvatelstvu způsobeny tak velké škody jak na majetku, tak i na lidských životech, jaké historie města nepamatuje snad od třicetileté války.

Při největším a posledním náletu na Škodovku dne 25. dubna 1945 zaútočilo na ni 200 bombardovacích letadel B-17.

Největší oběti na lidských životech způsobil nálet amerických letadel ve dnech 16.-17. dubna 1945, kdy zahynulo 624 Plzeňanů a dalších 453 jich bylo zraněno. Při tomto náletu bylo zničeno 120 domů a dalších 142 na Cikánci a těžce poškozeno dalších 154 domů. Při posledním náletu na Plzeň, uskutečněném 25.4.1945 bylo zabito dalších 67 Plzeňanů a 66 zraněno. Výsledky bombardování Plzně americkým letectvem v uvedeném období byly velmi tragické: 951 mrtvých, 982 zraněných, 734 domů zničených, 610 těžce poškozených, 8 139 lehce poškozených. Počet občanů, kteří požádali o náhradu za způsobené škody dosáhl čísla 18 879. Samotná Škodovka byla bombardováním anglo-amerického letectva ze 70% zcela zničena.⁸

⁸ Miroslav Eisenhammer: Škody způsobené městu Plzni nálety v době druhé světové války, in *Západočeský sborník historický* č. 5/1999, str. 267-298 a příloha.

Dne 5. května vypuklo v Plzni povstání, které začali dělníci Škodových závodů. Do večera byla plzeňská radnice v rukou revolučního národního výboru. V nedělních ranních hodinách 6. května vstoupil do Plzně předvoj 16. obrněné divize americké armády, vedený plukovníkem Noble, který začal s vyčišťováním města od několika fanatických ostřelovačů, kteří se odmítali vzdát.

Jsou samozřejmě oprávněné připomínky řady historiků, politiků a občanů, že Američanům tímto bombardováním v posledních dnech a hodinách druhé světové války nešlo jen o oslabení nepřítele, ale o cílené ničení významných českých průmyslových podniků. Dosvědčuje to skutečnost, že drtivou většinu obětí těchto náletů tvořilo civilní obyvatelstvo a oběti Němců v uniformách byly spíše jen náhodné. Jak jinak si vysvětlit skutečnost, že v Plzni nebyla bombardována kasárna s německou posádkou? Obdobně se lze zeptat na to, proč byla v Rokycanech ušetřena dvě kasárna plná německých vojáků a německého válečného materiálu, na něž nebyla svržena ani jedna puma a nebyl uskutečněn ani jeden hloubkový nálet? Je proto na místě konstatovat, že Američanům skutečně šlo o likvidaci průmyslových kapacit nežli o boj s německými okupanty.

Americký džíp před náletem poškozenou budovou tzv. Fitzovy vily před nádražím

Nálety amerických letadel na civilní cíle - na nádraží, na lokomotivy či na automobily jedoucí po silnicích můžeme charakterizovat spíše jako cvičné hrátky amerických letců, nežli jako skutečné bojové akce. Na konci války, když německá města byla angloamerickým letectvem totálně zničena a srovnána se zemí (často zbytečně), američtí letci si udělali výlety i do protektorátu, kde předváděli místnímu obyvatelstvu své umění létat nízko a trefovat se do každého stojícího nebo jedoucího auta či do každé lokomotivy, nezávisle na tom, zda jsou vojenské či civilní. V důsledku těchto »cvičných« letů došlo však na zemi k řadě tragédií, které se nedají skrýt sympatiemi k americkým letcům ani eticky ospravedlnit. Patří k nim i bombardování nákladního vlaku s dobytčími vagony kdesi u Zadní Třebáně dne 22. dubna 1945, vezoucího na pět set politických vězňů z brněnské věznice (z tzv. Kounicových kolejí) do narychlo zřízeného koncentračního tábora v Mirošově. Několik vagonů s politickými vězni bylo střelbou amerických letců zasaženo a výsledky byly tragické: 2 političtí vězňové zabiti, 7 těžce a 9 lehce zraněno.⁹ Mohli se zachránit z rukou popravčí čety, ale nakonec skončili kulkami amerických letců. Proto tvrzení některých současných »prozápadních« českých historiků, velebicích každý krok Američanů, který udělali koncem druhé světové války v západních Čechách, jsou silně tendenční a zkreslená, neboť se snaží zakrýt pravou skutečnost. Rozhodně neočekáváme ani od amerických vojenských činitelů či historiků, že přiznají tuto nepříjemnou skutečnost. Mají tedy velkou pravdu ti, kteří tvrdí, že bombardování českých měst a průmyslových závodů sledovalo jediný cíl: oslabit hospodářství země.

Rozhodně však nelze říci o Rudé armádě, že by také bombardovala nějaké civilní cíle - města či továrny v Československu, ačkoliv na československém území sváděla mnohem tvrdší boje s hitlerovskými vojsky, čemuž nasvědčují i obrovské sovětské ztráty na lidských životech - celkem 146 000 padlých vojáků. Nebylo to samozřejmě tím, že by se »bezbranní« sovětské vojáky vrhali bezhlavě do boje, ale jediné proto, že se Němci v boji s Rudou armádou zuřivě bránili, zatímco vůči Američanům často sváděli soutěž o to, kdo se jim dřív vzdá do zajetí. I to je samozřejmě všeobecně uznávána pravda.

Nejničivější nálet na Škodovku dne 25. dubna 1945

K náletu na Škodovku dne 25. dubna 1945 píše rokycanský kronikář: »Nový, snad největší nálet na Plzeň. Škodovka v mnohých odděleních pobořena, Skvrňany a Karlov také zasaženy, na mnoha místech hoří po zápalných bombách. V rokycanských kasárnách rozdávají balíky látek a jiných předmětů, lidé vozí si celé balíky a plné vozíky. Po městě procházeli němečtí vojáci husím pochodem jeden za druhým po chodnících po obou stranách ulic, ozbrojeni samopaly, ručními granáty, automatickými pistolemi, ručními pěstmi, uprostřed ulic šli důstojníci. Rozhlíželi se na všechny strany, po oknech domů, aby touto snad poslední demonstrací vzbudili hrůzu a strach před nějakou akcí z naší strany vůči nim. Vidí, že jim jde už o kůži. Obyvatelstvo je však klidné u vědomí věcí příštích.«¹⁰

⁹ Laštovka Vojtěch: *Nacistické koncentrační, pracovní a zajatecké tábory na Plzeňsku*, in *Minulosti Západočeského kraje VIII*, str. 24-39

¹⁰ *Kronika Rokycan IV*, fol. 132, *SOka Rokycany*

Bombardování Rokycan

Několika nálety amerických letadel byly postiženy, ovšem v mnohem menší míře, i sousední Rokycany. Téměř telegrafickou zprávu o nich nám podává rokycanský kronikář Ing. Jaroslav Bílý.

První nálet hloubkových letců - 15. února 1945. Hloubkoví letci letěli 8 m nad zemí podle trati, přes stráň, městu se vyhnuli, zničili a poškodili lokomotivy na trati Mírošov-Nezvěstice, mezi Zbirohem a Holoubkovem, v Chrástu byly 4 lokomotivy zničeny. U Cheznovic napadli nákladní auto naložené dřevěnými pilinami. Hloubkoví letci způsobili značný rozruch mezi obyvatelstvem.

Dne 18. dubna uskutečnily americké bombardéry nový nálet na Plzeň. Téhož dne ostřelovali i nádraží v Rokycanech, kde byla zasažena lokomotiva »mirošovky«, která byla prošípována střelami. Na Plzeňské silnici u Jelínkovic boudy bylo napadeno letci asi 15 těžkých německých nákladních aut, která plně shořela. Téhož dne byla poškozena i výtopna ve Zdicích a vlakové spojení bylo přerušeno. V Mýtě zničena další lokomotiva.

Dne 19. dubna dopoledne před 9. hodinou na zdejším nádraží byla hloubkovými letci ostřelována a zničena jedna lokomotiva, na Plzeňské silnici 3 nákladní auta, u Svojkovic byla zabita při ostřelování auta jedna žena. »V půl jedné odpoledne napadli hloubkoví letci na rokycanském nádraží vlak a »pěkně« ho podle kronikáře pocuchali. Bombardovací svazy shodili několik bomb v Plzni. Ulice města jsou posety

Budova starého nádraží v Rokycanech po náletu amerických hloubkových letců koncem dubna 1945

prázdnými patronami a pásy z nábojů. Bombardovací svazy občas odhodí prázdnou nádobu na benzin. Denně je stále rušněji a nebezpečněji, občanstvo až na ojedinělé případy přestrašených lidí je skoro dobré nálady, hlavně když vidí ustaralé a skleslé Němce. Hlavně místní Němci nyní nevědí, na čem jsou.«

Nálet na Rokycany 27. dubna

Dne 27. dubna 1945 byly Rokycany poprvé aktivně bombardovány hloubkovými letci. Ke čtvrté hodině nad městem hloubkoví letci shodili 4 bomby. Jedna vybuchla v kolejích dráhy u okresní zahrady, druhá u podchodu, třetí u nádraží v zádu k spořitelně. Čtvrtá zůstala nevybuchlá na kolejích. V okolí byla rozbita všechna okna a střechy a domy byly poškozeny. Mezi nimi i budova spořitelny v traktu k nádraží se sloupovým, budova českobratrského sboru v zadní straně, nádražní vestibul, budovy hospodářského družstva aj.. V podchodu byla usmrcena tam se ukrývající 23letá paní Šulcová odmetnutým kamenem, který ji proletěl hrdlem. »Byly to 250 kg bomby, detonace byly silné, účinnost dost velká. Vojáci z kasáren v noci zmizeli až na některé hlídky. Prostranství před nádražím v tyto dny bylo plné vojáků, čekajících na vlaky, které skoro nejezdí. Vojáci většinou ani nečekají na vlak, kradou ruční vozíky, velocipédy, kde se jen dá, zrekvírovali povozníky s potahy i vozy, naložili a vyjížděli směrem na Veselou.«¹¹

Poslední nálet hloubkových letců na Rokycany

V neděli 29. dubna byly Rokycany znova bombardovány hloubkovými letci, kteří »stříleli v letu z kulometů na nádraží, do stojících vagónů a spouštěli bomby (opět 250 kg.) proti vile MUDr. Říhy na silnici, u skladiště skladu firmy Kosnar nad podchodem, na koleje dráhy proti hospodářskému družstvu, na cestu mezi starým nádražím a sokolovnou (cílem byl patrně železniční viadukt), bomby padaly i na konci nádraží u restaurace. Staré nádraží a sokolovna byly velmi těžce poškozeny, nové nádraží a gymnasium též, v nemocenské pojišťovně se neúřaduje, v okresním domě u nádraží též, okolní domy mají rozbitá okna, zdi nesou hojně stop - děr po rozlétlých se šterku a kamenech. V gymnasiu, v úřední budově (okresního úřadu), u MUDr. Jirmana naproti v domech vše rozbito«, konstatuje ve zkratce kronikář.

Oběti bombardování Rokycan

Vilém Celunda, zámečník Rokycany

Emanuel Pivec, soustružník Rokycany

Antonín Soukup, dělník Městských železáren v Rokycanech

Jaroslav Tytl, zámečník Městských železáren v Rokycanech.¹²

¹¹ *Kronika Rokycan IV, 132*

¹² *Kronika města Rokycan, díl IV., folio 134, SOkA Rokycany*

Po zuby ozbrojeni vojáci Schörnerovy armády spěchají do amerického zajetí

V. POSLEDNÍ DNY VÁLKY NA JIŽNÍM ROKYCANSKU

Zásahy Wehrmachtu a ustupujících oddílů SS proti civilnímu obyvatelstvu zesílily po 5. květnu 1945, kdy se ze středních Čech pohnuly početné vojenské útvary německé armády prchající k Američanům.

První prchající německé útvary ustupující po silnici Praha - Plzeň, se chovaly vůči českému obyvatelstvu nápadně hrubě a agresivně, rekvírovaly zejména potraviny, často vyvolávaly při nejmenší příležitosti ozbrojené srážky a vraždily civilní obyvatele.

Zavraždění tři občanů u Cheznovic

V neděli 6. května 1945 došlo k první velké tragédii v Cheznovicích, kde byli ustupujícími německými oddíly SS zastřeleni tři čeští občané, členové revolučního národního výboru - Václav Milota, 41 let, majitel pily v Cheznovicích, Bohumil Jaroš z Plzně, bytem v Cheznovicích, 35 let, a Vladimír Čepelák, 22 let, rolnický syn z Cheznovic. K tomu došlo na silnici vedoucí z Olešné do Strašic. Členové národního výboru chtěli odtáhnout auto, které stálo opuštěné na silnici. V tu chvíli však k nim přijel na motorce německý voják, kterého se pokusili odzbrojit. Ten však utekl do lesa pro posily. Podle popisu Četnické stanice v Mýtě »Vojín seskočil z motorky a uprchl do lesa. V okamžiku vystoupilo z lesa více německých vojáků SS, kteří počali křičet:

»Hände hoch!« Než však mohli Milota, Jaroš mladší a Čepelák dát ruce nahoru, počali tito střelci, takže každý zůstal stát na svém místě. Několik vojáků přiskočilo k Milotovi a jeho společníkům, provedli u nich osobní prohlídku a když zjistili, že mají všichni tři při sobě zbraň, počali jim zbraně rváti. Milotovi a jeho společníkům podařilo se z hloučku vyprostiti a z místa prchat. Vzápětí však byli všichni tři ze zadu postříleni a na místě jejich padnutí pak surovým způsobem zohyzdění. Popis zranění jest uveden v připojeném protokolu sepsaném obvodním lékařem MUDr. Vojtěchem Bundou z Mýta ze dne 7. května 1945.

Bohumilu Jarošovi podařilo se z místa uprchnout do blízkého lesa a pak do Cheznovic, kde případ oznámil na obecním úřadě. Za účasti vícero občanů z Cheznovic na silnici zanechaný automobil (byl) převzat, mrtvolu Miloty, Jaroše ml. a Čepeláka naloženy a odvezeny do Cheznovic (...). 10. května 1945 za velké účasti obyvatel celého širokého okolí pohřbeni na římskokatolickém hřbitově v Mýtě (...).

V daném případě jedná se o německou ustupující jednotku v počtu asi 800 mužů, kterážto jednotka loupila v obci Olešné a pak postupovala na Strašice, Dobřív a Rokycany a ve všech obcích řádila nezvyklým způsobem a dle novinových zpráv zavraždila cestou kolem 22 občanů.¹³

Na zastřelení tří cheznovických občanů vzpomíná i cheznovický pamětník Vil. Kocourek, který tuto tragickou událost doplňuje o další detaily.

Cheznovičtí občané Milota, Jaroš a Čepelák, kteří byli ve Žlebci zastřeleni, přijeli do místa, kde dnes jsou jejich pomníčky, osobním autem Tatra, jehož vlastníkem byl Jaroš. Po vražedné akci Němci uvedené auto zkonfiskovali a odjeli s nim. Za několik dní na to se souhlasem starého pana Jaroše jeli za Němci pro auto cheznovičtí občané Holman, Hejna a Kocourek. Měli průkazy, že mohou překročit demarkační čáru a tak se dostali až do Nezvěstic, kde byla vražedná skupina Němců Američany zajata. Auto, pro které jeli, jim bylo Američany vydáno (bylo tam podobně nakradených aut více). V době, kdy cheznovičtí občané vyjednávali s Američany, přijelo i několik občanů z Komárova, mezi nimiž i učitel Spurný, který uměl anglicky, takže rozhovor s Američany pak probíhal hladce. Komárováci přijeli rovněž pro ukradené auto. Američané také dostali zprávu o tom, že Němci nejenom kradli auta, ale cestou do zajetí také vraždili občany. Americký důstojník dal zavolat z německého oddílu důstojníky, pak přijela skupina asi čtyř Američanů a vybrané Němce před očima uvedených občanů v počtu 5-6 zastřelili na místě.¹⁴

Některé události v Dobřívě z doby okupace

Některé velmi zajímavé události z období okupace v Dobřívě, které jsou poměrně neznámé, zaznamenává mj. i pamětní kniha Četnické stanice v Dobřívě. Například v prvních dnech okupace uprchli z Dobříva na jízdních kolech Václav Strnad a Václav Vondrášek s cílem dostat se do Jugoslávie a odtud dále na západ. Dostali se až k jugoslávské hranici, kde však byli německými orgány zatčeni a posláni do koncentračního tábora v Dachau.¹⁵ V letech 1941-1942 byli pro ilegální činnost zatčeni gestapem Karel Veska, pokladník sokolské župy Rokycanovy a František Protiva pro zatažení zásob obilí. Dne 3.5.1942 byl popraven v Drážďanech. Dne 27.5.1942 byl spáchán atentát na říšského protektora R. Heydricha. »Četníci museli chodit dům od domu s obrázky předmětů, zanechaných útočníky na místě činu a dotazovat se obyvatel, zda jim nejsou ony předměty známy. Výsledek: »Neznáme!« V roce 1942 počalo se tvo-

¹³ Hlášení Četnické stanice Mýto pod čj. 594/45 ze 16. května 1945, fond OS Zbiroh sign. Tv 22/45, SOKA Rokycany. Ke spisu je přiloženo lékařské ohledání a 7 amatérsky zhotovených fotografií (6x6) svědčících o brutálním zohavení těl zavražděných občanů.

¹⁴ Vzpomínka Vl. Kocourka z Cheznovic čp. 100, zapsaná dne 25.11.1993 panem K. Svejkovským z Cheznovic, je uložena ve fondu OV ČSPB Rokycany, evidence perzekvovaných (heslo Milota), SOKA Rokycany

¹⁵ Pamětní kniha ČS Dobřív, SOKA Rokycany

řiti též podzemní hnutí protiněmecké v Dobřívě. Jeho členy byli též Josef Šístek, Bohumil Laibl, Jan Kalivoda, Václav Šilhánek, František Vald, Václav Spurný atd. Pozorovatelskou akci řídil Emil Pinker, řídící učitel v.v.«

V období 1943 byla za ilegální boj zatčena řada místních občanů, mezi nimiž byl František Šiška z Dobříva - zastávky Mirošov, Bohumil Laibl, Václav Kreidl z Dobříva, Karel Vydra a Jaroslav Pelc z Hůrek; začátkem r. 1944 byli zatčeni gestapem Josef Černý, Josef Svoboda, František Drábek, Marie Moulisová (všichni z Hrádku), dále Jiří Votruba z Pavlovska, František Špaček a Josef Vodrášek z Dobříva, Karel Pujman z Hůrek, a koncem roku 1944 Josef Šmolík z Nové Huti, který v koncentračním táboře zahynul.

V předvečer svobody

»5.5. 1945. Pošmurné sobotní odpoledne. V 9 hodin 10 minut rozezvučela se tovární siréna firmy J. Čížinský v Dobřívě, avšak nikoliv kolísajícím a naříkajícím tónem, oznamujícím blížící se spojenecká letadla, nýbrž trvalým zvukem a připojila se tak k sirénám plzeňským, oznamujícím konec potupné nacistické okupace. V krátkém čase byla náves (v Dobřívě) plná lidí, ozdobeného trikolórami, odznaky a vřelo to jak v úle. Z mnohých tváří kanuly radostné slzy a veselí nebralo konce. Mezi lidem byli i němečtí vojáci z místní posádky (záložní dělostřelecký batalion č. 314 v počtu 200 mužů). Již v dubnu založený revoluční národní výbor s předsedou Emilem Pinkerem (...) převzal správu obce od staré obecní rady. S německým důstojníkem, velitelem místní posádky bylo vyjednáno, že vojáci složí zbraně a odejdou v klidu. Tato akce byla zmařena několika místními ženami, které napadly osamělé německé vojáky, v důsledku čehož se německý posádkový velitel rozhodl, že jeho vojáci nesloží zbraně v Dobřívě, nýbrž až u americké armády. Tento útvar opustil Dobřív bez násilností.«

V Hrádku v sousedství Rokycan byla umístěna v dřevěných barácích německá poddůstojnická škola v počtu asi 300 mužů, která opustila obec bez násilností 5. května 1945. Před odchodem však němečtí vojáci spálili ze zařízení a zásob vše, co nemohli vzít s sebou.

Některé zajímavé události z doby okupace ve Strašicích

V ozdravovně Halěřového spolku dělníků Škodových závodů Plzeň v osadě Janov mezi Dobřívem a Mirošovem byl v době okupace zřízen tábor »Hitlerjugend«. Od ledna do dubna 1945 byla ve Strašicích ubytována část důstojnické školy z Berlína. V polovině dubna se tito němečtí vojáci stáhli do Bavorska.

»Dne 5.5.1945 byla vztyčena na budově Četnické stanice ve Strašicích čsl. státní vlajka. Ve Strašicích byl již předtím ustaven ilegální revoluční národní výbor, který již 5. května začal řídit obec. Téhož dne vrchní strážmistr Josef Pišl a strážmistr Karel

Strejc po předchozím vyjednávání odzbrojili příslušníky místní německé četnické stanice a převzali zbraně, střelivo a písemnosti. Vrchní strážmistr Pišl spolu se členy národního výboru vyzvali velitele německého útvaru ve Strašicích ke kapitulaci a odevzdání zbraní. Ten však výzvu neuposlechl a po zničení různých vojenských zařízení druhý den, tj. 6.5. s celou posádkou odjel na západ. V dalších revolučních dnech projíždělo Strašicemi mnoho transportů německého vojska. V těchto dnech bylo zastřeleno německými barbary 6 místních občanů a několik raněno.«¹⁶

Zavraždění K. Klíra a V. Michala ze Strašic

Podle hlášení Četnické stanice ve Strašicích ze dne 14.5.1945¹⁷ došlo dne 6. května 1945 ve Strašicích k vážnému incidentu mezi ustupujícími německými vojáky a místním obyvatelstvem. V hlášení se mj. uvádí:

»Dne 6. května 1945 v době mezi 13. - 14. hodinou byli německými vojáky neznámých jmen a neznámého útvaru zákeřně zastřeleni obchodník Karel Klír, nar. 20.6.1911 ve Strašicích, ženatý, a Václav Michal, nar. 16.5.1908 ve Vitíně, okres Třeboň, posledně bytem ve Strašicích čp. 40, ženatý, tovární dílovedoucí v železárnách J. Cižinského ve Strašicích.

Oba byli zastřeleni těsně u okresní silnice Strašice-Dobřív proti hostinci Františka Smejkalu u Melmatěje (obec Dobřív).

K zastřelení došlo takto:

Karel Klír a Václav Michal dali se ve dnech revolučních k dispozici Národnímu výboru ve Strašicích. Oba byli použiti jako spojky mezi Strašicemi a Dobřívem. K výkonu této služby používal Karel Klír svůj vlastní motocykl. Dne 6. května 1945 procházelo nebo projíždělo po okresní silnici Strašice-Dobřív více skupin bývalé německé armády. Jedna z těchto skupin, (...) střílela bez příčiny. Mezi jiným (vojáci) stříleli do oken obytného domu kováře Josefa Paura ve Strašicích čp. 12 a jen náhodou nebyl nikdo z obyvatel domu zasažen.

Klír a Michal, patrně, aby se přesvědčili o původu této střelby a zajistili spojení s obcí Dobřív, jeli na motocyklu do Dobříva, kamž dojeli. V Dobřívě porouchal se jim motocykl, který tam zanechali a šli do Strašic pěšky. U Melmatěje narazili na skupinu vojáků, kteří leželi u silnice a měli kulomet v palebném postavení směrem k Dobřívu. Tímto kulometem byli oba napadeni a zezadu při útěku za hromadou kompostu zastřeleni.«

Oba zastřelení byli pohřbeni 9. května 1945 na hřbitově ve Strašicích. Podle očitých svědků »u silnice Strašice-Dobřív, přesně u Melmatěje, bylo asi 17 německých vojáků, kteří byli v bojové pohotovosti a zbraně měli namířené k Dobřívu. Karel Klír a Václav Michal šli toho dne pěšky od Dobříva podél silnice lesem. U Melmatěje patrně v lese slyšeli střelbu a proto přebíhali silnici těsně u Melmatěje a to z levé strany na pravou

a snažili se dosíci na lesní cestu vedoucí na Velký kámen. Jeden z vojáků měl na cementovém poklopu u silnice připraven kulomet ke střelbě a na oba přebíhající zahájil hned bez důvodů palbu. Přitom Klír a Michal měli zdvižené ruce a po zásahu padli na hromady kompostu, které se v těchto místech nacházejí asi 25 metrů od silnice. Klír a Michal museli býti ihned mrtví. Němečtí vojáci potom šli k mrtvolám, převraceli je a prohledávali. Když po chvíli němečtí vojáci odešli, mohla býti o tragedii podána zpráva do Strašic.«¹⁸

Zavraždění K. Klíra, V. Michala ze Strašic, Vavařince Vacíka a Mil. Mencla z Mirošova

Podle vyličení události v obecní kronice, které jsou shodné s hlášením četnické stanice, došlo k této tragické události takto:

Když ustupující esesáci přešli u Strašic přes silniční most, zastavili se na chvíli k odpočinku. Potom se zvedali a v rojnici začali postupovat do lesa, kde se naneštěstí nacházel s potahem hajný Janza a Vavřinec Vacík se svým šestiletým synem. Němci zvolali:

»Partisan!« a pustili do nich palbu ze všech samopalů. Janzovi spolu s Vacíkovým synem se podařilo uprchnout do stráně. Vacík však zůstal stát a volal na Němce:

»Nicht schiessen!«

Němci však toho nedbali a **Vavařince Vacíka zastřelili na místě**. Když k němu přišli, sekli ho ještě vlastní sekýrou do krku, až mu hlava držela s trupem jen kůží. A jako by to nestačilo, ještě ho sekerou řadili do břicha.

Po té se německý důstojník s dalšími asi 15 německými vojáky zastavil před hájovnou u Melmatěje. Německý velitel stál u plotu, zatímco ostatní zalehli do příkopu. Jeden z nich si opřel lehký kulomet o betonovou šachtu. Proti nim kráčely dvě osoby, které měly na rukávě červené pásky Revoluční gardy. **Byl to Karel Klír, otec dvou dětí, a Václav Michal**, otec jednoho dítěte, oba ze Strašic. Když se přiblížili k Němcům, důstojník jim nařídil zvednout ruce. Oba se však dali na útěk směrem k lesu. Němci okamžitě zahájili palbu a prchající strašičtí občané se skáceli mrtví. Potom německý poručík střelil ještě do každého dvě rány z pušky. Prošacovali je a vzali jim hodinky a cigarety, které si mezi sebou rozdali a zapálili si.

Téhož dne došlo k další tragedii. U tzv. Lomečku jel proti koloně Němců do Strašic na motorce 22letý student **Miroslav Mencl**. Německý důstojník ho zastřelil v jízdě ranou z pušky a potom ho hodil do příkopu. Využil toho, že motorka byla schopna jízdy, proto nasedl a ujel.

Zatím oddíl esesáků, **který zastřelil v Dobřívě Aloise Kalivodu**, nadále ohrožoval obyvatelstvo, násilím bral chleba a jiné potraviny (od pekaře Křivdy a od konsumu). Jídlo esesáci vymáhali s napřaženými puškami a revolvery a pod pohrůzkou zastře-

¹⁶ Pamětní kniha ČS Strašice, SOKA Rokycany.

¹⁷ Fond OS Zbiroh, sign. Tv 29/45, SOKA Rokycany

¹⁸ Pamětní kniha Četnické stanice ve Strašicích, SOKA Rokycany

ní. Němci ještě odzbrojili české četníky a teprve po šesté hodině večerní tato kolona odjela směrem k Mirošovu. Následujícího dne byl tento oddíl esesáků údajně rozprášen u vesnice Kotousov nedaleko Blovic Američany.¹⁹

Uvítání prvních Američanů, kteří do Dobřiva přijeli v pondělí 7. května ve třech nákladních autech, bylo po tolika neštěstích najednou velmi radostné a pohnuté. Avšak ještě 9. května od pěti do deseti hodin projížděla Dobřivem velká motorizovaná kolona fašistů, doprovázená pancéřovými vozy směrem k Rokycanům. A přesto, že to byl poslední den války, tito prchající Němci se chovali jako by nešli do zajetí, ale do boje. Pro dobřívské občany to byl poslední obraz »neporazitelného« německého wehrmachtu. Tato kolona byla pak odzbrojena Američany v Rokycanech u Jelínkovic boudy.

»V pátek 11. května 1945 dorazily do Dobřiva první oddíly Rudé armády. Od časného rána jely od Strašic nepřetržitě proudy sovětských tanků a aut. Byl krásný slunečný den.«, končí kronikář.

Tragedie u Štáhlav

Dne 8.5.1945 oznámil Okresnímu soudu v Rokycanech vrchní četnický strážmistr Rudolf Špán z Četnické stanice v Sedlci,²⁰ že v lese zvaném Bažantnice v katastru obce Štáhlavy byly nalezeny dvě mrtvoly, a sice Jitky Šulové, nar. 1928, a dvacetiletého Miroslava Rady, obou ze Štáhlav.

Při místním ohledání, provedeném JUDr. Jaromírem Novákem, soudcem Okresního soudu v Rokycanech, a MUDr. Miroslavem Mandou, lékařem ze Starého Plzeňce, bylo zjištěno, že oba byli zastřeleni několika rány a zohaveni bodnými rány, přičemž bylo velké podezření, že (u Šulové) došlo rovněž ke znásilnění.

»V daném případě, konstatuje hlášení četnické stanice v Sedlci, jde se vší pravděpodobností o vraždu spáchanou německými uprchlými vojáky SS, kteří se v menších hloučcích po zdejších lesích potulují. Že tato dvojnásobná vražda byla spáchána těmito říšskoněmeckými SS vojíny nasvědčuje ta okolnost, že dne 7. května 1945 v odpoledních hodinách byla přepadena v lese v katastru Milínova hájovna »Mariina Skála« rovněž několika ozbrojenými říšskoněmeckými SS vojíny. Tato hájovna jest od místa vraždy v Bažantnici pouze 5 km vzdálena a mohli tudíž ti to cestu vykonati, v lese bažantnici se ukrýti a dvojnásobnou vraždu na Radovi a Šulové spáchat.«²¹

Dle vyšetřování vrchního strážmistra Rudolfa Špána bylo zjištěno, že dne 7.5.1945 měl usmrcený Miroslav Rada službu jako hlídka národního výboru ve Štáhlavech a to v zámku Kozel, vzdáleného asi 1 km od místa vraždy. Na zámek Kozel přišla za M.

Radou 7.5. kolem 19. hodiny Jitka Šulová, která s nim udržovala asi rok milostný poměr. Mezi 20. a 21. hodinou odešla společně s M. Radou, který měl nastoupit hlídku jako strážný, od zámku Kozel po zámecké zahrádě směrem k nádraží ve Štáhlavech. »Pachatel pravděpodobně použil opakovací pistole a oba na místě usmrtil. Po spáchaném činu odnesli (pachatelé) nejdříve těžce raněné tělo Šulové na místo nálezu, kde na ni ještě spáchali soulož, při čemž tato pravděpodobně dokonala. Pak vzali i na pěšince ležícího Mir. Radu a hodili ho na znak k usmrcené Šulové.«

K tomuto případu cituji ještě několik svědeckých výpovědí občanů ze Štáhlav a okolí, kteří podávají některé zajímavé detaily o těchto tragických událostech.

Svědék Jan Rybář, kontrolor ze Štáhlav udal, že dne 7. května 1945 měl službu národního výboru na zámku Kozlu společně s usmrceným Mir. Radou, který asi kolem 20.15 odešel s Jitkou Šulovou společně směrem k lesu Bažantnice. Službu na zámku měl toho dne rovněž i Bohuslav Uhříček ze Štáhlav, který tuto skutečnost dosvědčuje. Další svědek, dělník Josef Komorous ze Štáhlav udal, že dne 7.5.1945 kolem půl desáté večer jel na jízdním kole ze Štáhlav ke Štáhlavicím po zámecké cestě přes Bažantnici a slyšel napravo od směru jízdy v lese padnout tři výstřely. V této době, nežli přijel k Bažantnici, viděl na železničním přejezdu asi 300 metrů od lesa Bažantnice na stráži americkou hlídku v palebném postavení. Další svědci - Josef a Josefa Kotoučovi z Plzně, bydlící ve Štáhlavech tvrdili, že v lese Bažantnice uslyšeli palbu z pušek nebo pistolí a střely jim litaly nad hlavou. Ihned se vrhli k zemi a Josefa Kotoučová kryla si hlavu nákupní taškou. Při tom jí vypadl papírový obal s kmenovým listem a potravinovými listy a asi 5 kousků mýdla zn. Groma, zabalených v bílém papírovém sáčku. V nastalém zmatku tyto věci nechali na místě a odešli rychle z Bažantnice. Po té se oba manželé odebrali ihned k hlídce Američanů, kteří stáli u železniční trati, a vytkli jim, proč Američané na ně stříleli. Američané se vymlouvali, že zkoušeli zabavené pistole. K této střelbě Američanů však došlo ještě před zavražděním Rady a Šulové, neboť potravinové lístky i s obalem, jakož i mýdlo, které ve spěchu zapomněli manželé Kotoučovi, byly nalezeny u obětí, což znamená, že po útěku manželů Kotoučových oba - Miroslav Rada i Jitka Šulová ještě žili a šli kolem jejich místa a tyto nalezené věci vzali s sebou, přičemž sáček na mýdlo nalezený u nich byl potřísněn krví. »Tato dvojnásobná vražda byla podle všech známek spáchána jedinečně prchajícími říšskoněmeckými SS vojíny, neboť ve Štáhlavech (...) neměli zavraždění žádných takových nepřátel, kteří by snad mohli mítí jakýkoli zájem na smrti obou usmrcených.«²²

Poslední výstřely války u loveckého zámku

Ke zvláštnímu incidentu došlo 13. června 1945 u loveckého zámku U tří trubek v katastru obce Strašice, kde byla napadena vojenská ochranná stráž. V uvedené době byl tento důležitý objekt, stojící na území vojenské střelnice, který v té době náležel

¹⁹ *Kronika obce Dobřív II, str. 168a, SOkA Rokycany*

²⁰ *Od roku 1850 do r. 1949 patřily obce Štáhlavy, Sedlec, Lhůta Týmákov a Mokrouše k okresu Rokycany. Nyní patří k okresu Plzeň-jih (původní okresy i po rozsáhlé správní reformě z roku 2003 nebyly zrušeny).*

²¹ *Fond OS Rokycany, sign. Tv 52/45 (hlášení Četnické stanice v Sedlci čj. 577/45 ze dne 120.5.1945), SOkA Rokycany.*

²² *Fond OS Rokycany, sign. Tv 52/45. SOkA Rokycany. K vyšetřovacímu spisu je přiložen plánek a čtyři fotografie.*

vojenským lesním podnikům, byl střežen hlídkou dvou osob a to velitelem stráže Václavem Bryndou a strážným Karlem Hnízdem ze Strašic. Na objekt začala střílet skupina útočníků. Napadení se bránil opětováním střelby. Při přestřelce byl zasažen jeden z útočníků a těžce byl zraněn na spodní části těla velitel stráže Václav Brynda, který k této události udal toto:

»Dne 13.6.1945 po 22. hodině jsem nastoupil strážní službu spolu s Karlem Hnízdem. Oba jsme obcházeli budovu zámku po pískem posypané pěšině. Těsně před 24. hodinou upozornil mě slovy Hnízdi:

»Pst, něco prasklo!«

Oba jsme se zastavili a když se nic nedělo, udělal Hnízdi dva kroky dále a tiše zakašlal. Hned na to třeskl nedaleko směrem od silnice výstřel. Hnízdi střelil též z pistole naznačeným směrem. Po 3-4 výstřelech ze strany útočníků střelba na okamžik utichla. Toho jsem využil a přeběhl za roh budovy, kde dříve bydlíval revírník. Karel Hnízdi se otočil a běžel zpět k budově, kde byla ubytována stráž. Nevím, z jakých příčin tak učinil. Buďto potřeboval náboje, nebo měl v úmyslu vyvolat ostatní strážné. V tom okamžiku ale střelba ze strany útočníků opět začala a jednou střelou byl Hnízdi zasažen. Poznal jsem to podle jeho výkřiku:

»Jsem raněn.«

V této době byli ostatní strážní venku a začali všichni střílet. Ze strany útočníků padlo asi třináct, čtrnáct výstřelů. Útočníků mohlo být několik. Je pravděpodobné, že útočníci mohli být náhodní zatoulaní příslušníci bývalé německé branné moci, kteří, když narazili na odpor, zase utekli, aniž by byl z nich někdo raněn...«²³

²³ Hlášení Četnické stanice Strašice z 30. června 1945 Okresnímu soudu ve Zbiroze, fond OS Zbiroh, sign. Tv 66/45, SOKA Rokycany

VI. MIROŠOV A OKOLÍ NA ÚSVITĚ SVOBODY

Pracovní tábory pro nuceně nasazené, koncentrační tábor v Mirošově

Ještě podnes je pro mnohé příslušníky nejstarší generace České republiky jižní Rokycansko a zejména Mirošov a Kolvín živou vzpomínkou. Vzpomínkou nepříjemnou, neboť mnozí z nich byli v této oblasti v dřevěných lágrech na nucených pracích, ve vězení v kárném pracovním táboře a posléze v koncentračním táboře v Mirošově celé měsíce, ba i roky.

Jistou exkurzi do počátků okupace nám nabízí pamětní kniha Četnické stanice Mirošov, a bylo by škoda, kdybychom nevyužili některá fakta v ní zaznamenaná, neboť se zdají být poměrně přesná a ověřená.

Dne 1. ledna 1941 byla podle kroniky na základě požadavku okupačních úřadů vystěhována dolní část obce Padrt. Vystěhováno bylo z 19 domků celkem 60 občanů. 1. dubna téhož roku byli vystěhováni obyvatelé horní části Padrtě v počtu 84 rodin z 49 domků, tedy celkem 213 osob. K 1. listopadu byli vystěhováni obyvatelé z obcí v obvodu Četnické stanice Mirošov a to: osada Myt (část Mirošova), obec Štítov, Příkosice, Visky, Trokavec, Kolvín, Skořice a skupina chalup na Drážkách (obec Kakejcov). V Mirošově byl okupanty vyvlastněn velkostatek se zámkem. Pozemky, náležející k vystěhovaným obcím včetně pozemků z části vyvlastněných od obcí Kakejcov a Mešno, byly sloučeny a připojeny k mirošovskému velkostatku. »**Vystěhované obce a vyvlastněné území bylo prohlášeno za říšsko-německé území, na které byl vstup bez písemného povolení německých vojenských úřadů zakázán**«. Rodiny, kterým bylo později dovoleno ubytování v některé z vystěhovaných obcí, byly povinny provádět každodenní práce v lesích a majitelé potahů byli povinni po 3 dny v týdnu odvézt dříví z lesů na mirošovskou pilu, kterou Němci postavili na velkém prostranství. Na této pile se denně řezalo dříví na 18 katrech. V důsledku toho se do Mirošova přistěhovalo mnoho Němců. **Jenom na území brdské vojenské střelnice SS byly zřízeny dvě německé četnické stanice a to jedna v Mirošově a druhá v Kolvíně.**²⁴ Pracovní tábor v Kolvíně byl zřízen 1. března 1942. Podle kroniky zde Němci postavili z dřevěných baráků celé městečko, ve kterém byli

²⁴ Pamětní kniha Četnické stanice Mirošov, SOKA Rokycany.

ubytování dělníci, nasazení za pomoci pracovních úřadů z území Čech a Moravy »za účelem poražení a zpracovávání dříví pro válečné účely«. Zajímavé jsou i zprávy o kárném pracovním táboře v Mirošově, zřízeném na jaře roku 1942, do kterého byli dopravováni čeští dělníci všech povolání, kteří se zdráhali jít na práci do říše nebo se provinili proti vydaným nařízením a pracovní morálce. K jejich střežení v táboře bylo nasazeno 60 penzistů z řad četnictva. Velitelem tohoto tábora byl vždy Němec SSman. Život v táboře po celé období jeho existence byl kritický. Lidé pracovali pod dozorem od 6 hodin ráno do 18 hodin; v dřevěných barácích byli nacpáni tak, že neměli ani kam si lehnout, spali na dřevěných podlahách, v zimě v létě chodili polonazí, zavšivení a hladoví...²⁵

Zajímavé jsou i údaje četnické stanice o zatýkání a popravách odbojářů z Mirošova a okolí. Dne 14.6.1944 byl v Drážďanech popraven František Šiška. »V uplynulé válečné době byli ve zdejší obvodě (mirošovské četnické stanice) zatčeni gestapem pro politickou činnost: Václav Anděl z čp. 222, Vilém Bajnar z čp. 35, Rudolf Čermák z čp. 15, Josef Goldscheider z čp. 12, František Holub z čp. 19, Josef Kotrbatý z čp. 256, Ladislav Lev z čp. 247, Josef Reichl z čp. 25, Václav Šnajdr z čp. 23, Josef Šnajdr z čp. 54, Bohuslav Trachta z čp. 239, Josef Zach z čp. 69, Emanuel Zajíček z čp. 96, Julie Loudínová, učitelka - všichni z Mirošova. Dále Jiřina Dvořáková z čp. 45 z Kakejcova, František Fryauf z Kolvína, Josefa Moulisová z čp. 61, Vojtěch Průcha z čp. 96, Josef Spousta z čp. 127 a František Brožík z čp. 56 z Příkosice a Jaroslav Herman z čp. 61 z Trokavce.

1. Pracovní tábory ve Strašicích a v Kolvíně

V roce 1940 se rozhodli němečtí okupanti vybudovat v lesích kolem obce Padrt rozsáhlý vojenský objekt - vojenskou střelnici. Proto nařídili vystěhovat obce Příkosice, Štítov, Trokavec, Skořice, Kolvín, Padrt, osadu Myť a Přední a Zadní Zaběhlou. V uvedeném prostoru se urychleně budovalo vojenské cvičiště tzv. »*Truppenübungsplatz Kammwald*«, k němuž oficiálně došlo dnem 1. listopadu 1941.

V noci ze 14. na 15. listopadu 1941 mocná sněhová vichřice způsobila v rozsáhlých brdských lesích nepopsatelnou spoušť a srovnala se zemí celé rozsáhlé plochy zdejších lesů. Němečtí okupanti se proto chopili této příležitosti a celý kraj změnili v jednu těžební oblast. Chyběly jim však pracovní síly a z místních zdrojů nemohli pokrýt tisíce potřebných mladých dělníků. Těžba dříví byla svěřena německé firmě W. Fischer. Oficiální název firmy zněl: W. Fischer - Unternehmen Mörfelden bei Frankfurt - Main, Abteilung Forst. Baubüro: tr. Üb.-Pl. Kammwald, Protektorat Böhmen und Mähren, Kolvín bei Miröschau - Vernurf Miröschau 15 (dauerbindung). Ke zpracovávání dříví byla vybrána firma W. Reschop, která v Mirošově vybudovala tři velké pily o 20 katrech. A tak začátkem roku 1942 po vysídlení sedmi obcí se začalo naplno s těžbou a zpracováváním dříví.

²⁵ Pamětní kniha ČS Mirošov, SOkA Rokycany.

První velký pracovní tábor byl vybudován u Strašic, kde bylo nasazeno (soudě podle dokladů o vydaných porcích jídla) na 1200 dělníků z celých Čech a Moravy. Později byl tento tábor zrušen a **ve vysídlené obci Kolvín vyrostlo dřevěné »městčko«** (tzv. Holzlager), v němž žilo v dřevěných barácích kolem 2500 dělníků (denní kapacita).

V období 1942-1945 prošlo tímto táborem na nucených pracích (počítáme-li průměrný stav 2500 dělníků) na několik desítek tisíc nuceně nasazených z celé země.

Dříví z lesů, které těžily stovky totálně nasazených dělníků, bylo sváženo po třech zvláště kvůli tomu vybudovaných lesních úzkokolejkách bez lokomotiv do Mirošova. V Mirošově byly pily v provozu nepřetržitě čtyřadvacet hodin denně. Dělníci, kteří pracovali na pilách, bydleli zprvu ve vysídlené obci Skořice a do práce do Mirošova chodili pěšky. Později však německé firmy vybudovaly přímo u pil dřevěný lágr, kde byli dělníci ze Skořic i z dalších míst ubytováni. Podle svědectví pracovali 12 hodin denně ve dne v noci. Ke konci války na pile německé firmy Reschop pracovali i ruští, ukrajinští, polští, holandsští a jiní zajatci, jak svědčí i dochovaný seznam 1732 nuceně nasazených na této pile v období 1942-1945.²⁶

Při těžbě a zpracování dřeva (prkna se odvážela do Německa), bylo třeba nejen mnoha stovek dělníků, ale také silná a početná německá vojenská a civilní správa. Jak se blížil konec nacistické okupace, měnily se i poměry v této oblasti. Zvyšovala se intenzita těžby a odvoz tolik potřebného dříví nejen do Německa, ale i do Belgie a Holandska, které bylo používáno k budování atlantického valu proti spojenecké invazi. V roce 1944 byli dokonce mnozí dělníci z Mirošovska naloženi spolu s koňmi do vagónů a putovali do Holandska, kde pracovali na nucených pracích při budování obranných opevnění do konce války.

2. Pracovní tábor ve Štítově

V roce 1944 zřídil pracovní tábor v Karlově u Plzně svou pobočku v hostinci »U Holpuchů« ve Štítově. Zde bylo nasazeno kolem šedesáti žen a dívek starších 16 let, které pracovaly na polích mirošovského statku patřícího Němcům. Přes léto r. 1944 se tu vystřídalo na 450 žen. Po skončení žní a podzimních prací se ženy vrátily do tábora v Karlově u Plzně.

3. Kárný pracovní tábor v Mirošově

Pro dělníky, kteří utíkali z totálního nasazení domů byl mezi Mirošovem a osadou Myť zřízen v dubnu 1943 rozsáhlý kárný pracovní tábor pro tři sta vězňů zvaný »*Erziehungslager für Arbeitstragsbrüchige*« - tedy pracovní tábor pro osoby, které porušily pracovní smlouvu. Zpočátku sloužil jako kárný tábor pro uprchlíky z nedale-

²⁶ Fond Pila Reschop v Mirošově, SOkA Rokycany

Odzbrojování ustupujících německých vojáků partyzány v Mirošově

kého pracovního tábora v Kolvíně, kteří utekli do svých domovů o velikonočních svátcích. Zpočátku zde bylo internováno 83 osob, avšak postupně sem byli internováni i dělníci, kteří utíkali z práce i z jiných oblastí vč. Německa a Rakouska. V tomto táboře s kapacitou 300 káránců bylo někdy internováno až 800 osob najednou. Káránci zůstávali zde tři až dvanáct týdnů (někdy i déle), po odpykání trestu byli odvázeni do sběrného tábora v Ruzyni u Prahy, odkud pak byli posíláni na práci do »říše«. Tito káránci byli po dobu věznění v Mirošově nasazováni na pilách, kde vynášeli piliny a nuceně nasazené dělníky na pilách prosili o kousek chleba.

4. Koncentrační tábor v Mirošově

V dubnu 1945 v důsledku rychlého postupu Rudé armády z východu přeměnili okupanti kárný pracovní tábor v Mirošově v koncentrační tábor pro politické vězně z Kounicových kolejí v Brně, kteří tam čekali na svou smrt - byli to vězni předem odsouzení k smrti. Vězňové z kárného pracovního tábora byli přemístěni do Karlova u Plzně. První transport politických vězňů k Kounicových kolejí v počtu přes 450 dorazil do Mirošova 12. dubna 1945. Druhý dorazil zcela zdecimován do Mirošova 22. dubna 1945, neboť před Berounem byl vlak tzv. »dobyččáků« **bombardován americkými hloubkovými letci. Při tomto náletu byli zabiti dva političtí vězňové, dalších 13 bylo těžce a 7 bylo lehce zraněno.**

Od toho dne bylo v mirošovském koncentračním táboře vězněno 765 osob - příslušníků různých národností ve věku od 15 do 77 let, z toho 581 Čechů, 43 Rusů, 39 Slováků, 36 Ukrajinců, 20 Němců, 19 Poláků, 8 Italů, 5 Angličanů, 4 Jugoslávci, 3 Rumuni, 2 Belgičané, 2 Američané, 1 Bulhar, 1 Francouz, 1 Holanďan a 1 Maďar. S nimi přišlo do Mirošova i 150 SSmanů.²⁷

Partyzánský oddíl »Brdy«

Dne 5. května 1945 byl z osvobozených politických vězňů vytvořen partyzánský oddíl »Brdy«, který byl součástí partyzánské Brigády Jana Žižky, působící na moravsko-slovenském pomezí. Zbraně získali političtí vězňové od pochytaných Němců. Tento oddíl čítal kolem 50 mužů. Ve dnech 5.-12. května 1945 se potýkal se zbraní v ruce s ozbrojenými esesáckými oddíly, které terorizovaly obyvatelstvo - zejména na samotách. O rozsahu činnosti tohoto oddílu svědčí i soupis zbraní a vojenského materiálu, který předal Národní výbor v Mirošově dne 8. srpna 1945 posádkovému veliteli v Rokycanech. Dle tohoto seznamu bylo předáno: 132 pušek, 5 kulometů, 3 automaty, 9 rezervních hlavních, 37 bodáků s pochvou, 127 junek na puškové náboje, 3 periskopy, 1 dělostřelecký dalekohled, 3 dělostřelecké zaměřovače, 40 přileb, 3 bedny puškového střeliva, 2 šavle, 1 bedna náloží, osvětlovací pistole atd. Je samozřejmé, že to

²⁷ Pamětní kniha ČS Mirošov, SOKA Rokycany

nebyly všechny shromážděné a odevzdané zbraně, neboť během předchozích měsíců byly průběžně předávány do rokycanské posádky zbraně, které ozbrojené oddíly po svém rozpuštění předávaly do úřadovny Národního výboru v Mirošově.

Činnost partyzánského oddílu »Brdy«, složeného z politických vězňů, skončila v druhé dekádě května 1945, neboť ochranu obyvatelstva převzaly jak místní samospráva, tak i Rudá armáda, která do Mirošova dorazila dne 10. května 1945. Političtí vězňové po 9. květnu se po skupinkách rozjížděli pod patronací Červeného kříže do svých domovů, zejména na Moravu, odkud většina z nich pocházela.

12. dubna 1945 byl kárný pracovní tábor v Mirošově změněn na koncentrační tábor pro politické vězně z Kounicových kolejí v Brně. Na snímku hlídková věž tábora.

Z deníku partyzánského kapitána, letece Fr. Foukala - Horjačiho

Velitelem partyzánského oddílu »Brdy« brigády Jana Žižky z Trocnova, operujícího ve dnech 5.-12. května 1945 na Mirošovsku, byl kapitán - letec František Foukal z Moravy. O svém působení jako partyzán na Mirošovsku vedl deník, z kterého cituji některé pasáže, vztahující se k činnosti partyzánského oddílu »Brdy«.²⁸

Po porážce slovenského povstání vznikla na Slovensku I. čsl. partyzánská brigáda Jana Žižky, jejíž prvním velitelem byl Slovák, poručík Janko Ušiak, jeho zástupcem kapitán Rudé armády Murzin, komisařem Michal Turský. Po velmi tuhých bojích na Slovensku se tato brigáda probíla 10. září 1944 na Moravu, kde začala vojensky operovat. Zradou bývalého důstojníka byl štáb brigády rozbit, velitel Janko Ušiak hrdinně padl a vedení I. čsl. partyzánské brigády na Moravě převzal major Rudé armády Murzin, komisařem se stal kapitán Rudé armády Stěpanov, náčelníkem štábu Vasil Nastěnko.

Několik týdnů po jejím přechodu na Moravu s ní navázaly moravské ilegální skupiny styk. Kapitán Fr. Foukal byl majorem Murzinem a komisařem Stěpanovem určen vedením všech tajných vojenských a civilních organizací na Moravě při štábu I. čsl. brigády.

13. března 1945 byl kapitán Foukal zatčen gestapem a po 12. dubnu 1945 byl s dalšími více jak sedmi sty padesáti politickými vězni převezzen z Kounicových kolejí v Brně do narychlo zřízeného koncentračního tábora v Mirošově. Další údaje jsou citovány z uvedené brožury:

Dne 15. dubna 1945 velitel tajných organizací na nucených pracích v koncentračním táboře v Mirošově navázal prostřednictvím Ludvíka a Diviše styk s ilegální skupinou Stela-Jirka Antonínem Hejnou, působícím na Mirošovsku.

16. dubna provedeno vloupání do německého vojenského skladu v Příkoscích a získány z této akce první zbraně pro tvořící se oddíl.

18. dubna: V koncentračním táboře navázal velitel tajných organizací styk s parašutistou Ing. Kramarenkem, kterého pověřil organizováním vězňů příslušníků SSSR.

20.-21. dubna 1945 byly prováděny sabotáže přeřezáváním drátů polního vedení v Mirošově.

22. dubna: Do koncentračního tábora byla propašována speciální mapa mirošovského kraje s kompasem.

7. května: Z příkazu velitele tajné organizace byl vyhotoven vězněm nadporučíkem Veselým přesný plán koncentračního tábora a tento vynesěn ven a předán.

Ozbrojen v Mirošově nákladní vůz s 34 příslušníky německé armády a 44 SSmany. Získání zajatci, 100 litrů benzínu, 50 litrů oleje, 1 lehký kulomet, 15 pušek, 9 pistolí a střelivo.

²⁸ František Foukal: »Daj nám, Bože, moci těch Němcův přemoci«, vyd. Sdružení českých partyzánů, Okresní pobočka Holešov, tisk Oldřich Balatka, Holešov 1946

Ukořistěnou německou vysílačkou stále informováno obyvatelstvo Mirošova a jeho okolí.

Za Dobřívem u Mirošova přepaden oddíl SS, odzbrojen a získáno 5 automatů, 5 pistolí a munice.

8. května 1945 byli zajati 2 SSmani. Týž den zastřelena německá spojka, jedoucí na motocyklu v čele 70 pancéřových vozů.

Přepaden na silnici u Veselé 1 pancéř s posádkou SS, jež opravovala motor a získána výzbroj 2 pancéřů včetně posádky.

Týž den se zúčastnil oddíl »Brdy« velmi význačné akce, kterou byla spoluúčast na pronásledování a dopadení K.H. Franka v Rokycanech.

10. května zajata 2 plně obsazená vozidla Němců, jedoucí od Kolvína.

11. května prohledávání okolních lesů. Zajato mnoho SSmanů, kteří přepadávali samoty. Tito popraveni.

12. května oddílem »Brdy« zajat osobní vůz s adjutantem generála Vlasova kapitánem Tulínovem a 4 důstojníky jeho štábu. Kapitán Tulínov byl předán do štábu ruského dělostřeleckého pluku 202.

Potud vzpomínky kapitána Fr. Foukala.

Úloha spojenců při ústupu Němců

Události zejména od 5. do 12. května 1945 měly na Rokycansku dramatický spád. Nejen vítězným vstupem spojeneckých vojsk na území okresu, ale i četnými tragédiemi, které mezi obyvatelstvem způsobil překotný ústup německé armády a oddílů SS. Je na místě položit si otázku, do jaké míry posílila přítomnost americké armády v okrese počínaje 7. květnem, kdy vstoupila do Rokycan, bezpečnost občanů a zda mohla některým tragickým situacím zamezit. Je nesporné, že příjezd americké armády do značné míry vyloučil další a možná mnohem horší zločiny, které by napáchaly ustupující německé útvary. Velmi aktivně a důsledně vyřešila složitou a téměř gordickou situaci při odzbrojování desetitisíců ustupujících německých vojáků a oddílů SS, zřízením několika internačních táborů mezi Klabavou, Ejpovicemi a Kyšicemi a mezi Bušovicemi a Štěpánem, a organizováním transportů těchto internovaných do okupačních zón spojenců. Hlavní podíl na potlačení ozbrojených německých útvarů v celé široké oblasti však měla Rudá armáda, která se po svém příjezdu denně střetávala v brdských lesích s těmito oddíly. Zatímco celé mohutné útvary německé armády a útvary SS se dobrovolně vzdávaly Američanům, s Rudou armádou sváděly tvrdé boje často do posledního muže. Svědčí o tom i zápisy ve válečném deníku OKW (vrchního velitelství wehrmachtu) z 1.5.1945: »Hitler je mrtev. V těchto hodinách se každý Němec snaží nepadnout do rukou Rusům.«

Ztráty na lidských životech v americké armádě v této oblasti nebyly zaznamenány žádné, ztráty Rudé armády na Rokycansku jsou uvedeny v kapitole o pomnících

Partyzánský oddíl složený z politických vězňů KT v Mirošově »Brdy« Brigády Jana Žižky

a památnících v okrese. Rovněž nelze přesně uvést ztráty ustupující německé armády a oddílů SS, ale soudě podle kronikářských a jiných zpráv, byly ztráty ustupujících německých útvarů, zejména těch, které se i po kapitulaci Německa skrývaly v brdských lesích na jižním Rokycansku, značné. Přibližně lze uvést jen německé ztráty v prostoru Mirošova a okolí, kde operoval partyzánský oddíl politických vězňů »Brdy« Brigády Jana Žižky z Trocnova - po 10. květnu i v součinnosti s Rudou armádou, jejíž podíl na likvidaci početných po zuby ozbrojených německých oddílů byl rozhodující. Předpokládá se, že na Mirošovsku padlo v bojích s Rudou armádou a s partyzány nebo bylo zastřeleno na 110 vojáků zbraní SS a další ztráty nacistického wehrmachtu se odhadují na 200 mužů.²⁹ Ztráty Němců ve střetech s Rudou armádou přímo v prostoru brdských lesů nejsou známy.

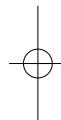
Značné znepokojení jak mezi obyvateli - pamětníky, tak i u odborné veřejnosti vyvolala televize Nova po vysílání pořadu »Na vlastní oči« dne 6.6.1996 o údajných zločinech napáchaných českým obyvatelstvem na Němcích, neboť pořad zcela opomenul skutečnost, že všechny německé oběti zejména mezi 8.-12. květnem 1945 tvořily po zuby ozbrojené německé útvary SS a wehrmachtu, ohrožující i po definitivní kapitulaci Německa civilní obyvatelstvo. Je třeba rovněž připomenout, že ačkoliv americká armáda obsadila oblast již 7. května, ustupující německé útvary navzdory tomu pokračovaly v ústupu.

²⁹ ONV Rokycany, svazek »Válečné hroby«, Státní okr. archiv Rokycany

čovaly v raziích a vraždách civilního obyvatelstva. Na druhé straně téměř ve všech obcích byly vytvořeny hlídky a ozbrojené oddíly, které měly zajistit bezpečnost občanů. Nebylo proto divu, že se obyvatelstvo snažilo pokud možno ubránit nájezdům německých oddílů i legálním ozbrojeným odporem, jež mu dávalo právo ochrany domova a vlasti.

Dne 11. května 1945 byl podepsán mezi vedením koncentračního tábora v Mirošově podplukovníkem generálního štábu Václavem Dvořákem a likvidačním důstojníkem tábora Jiřím Draxlerem, politickým vedoucím za Moravu, a Národním výborem v Mirošově, vedeným starostou Václavem Spěvákem a členem Národního výboru MUDr. Bedřichem Lobovským tzv. Pamětní protokol o předání bývalého koncentračního tábora z rukou prozatímní správy bývalých vězňů do správy Národního výboru v Mirošově. Předány byly veškeré budovy a zařízení tábora v stavu, v jakém byly převzaty po odchodu Němců.³⁰

Dne 6. května 1945 byl v Mirošově ustupujícími německými jednotkami SS zastřelen politický vězeň Antonín Prokop a těžce postřelen další vězeň Rudolf Lázecký.

³⁰ *Fond MěstNV Mirošov, SOkA Rokycany*

VII. NA TRASE RADNICE - ROKYCANY

Rudá armáda v Radnicích

I pamětní kniha Četnické stanice v Radnicích nám zanechala několik zajímavých postřehů z průběhu událostí v tomto obvodu. Podle kronikáře projely Radnicemi dne 7.5.1945 směrem od Plzně dva výzvědné pancéřové vozy americké armády, jejichž posádku tvořili černoši. Příjezd Rudé armády do Radnic přesně nespecifikuje, ale uvádí přesné datum jejího odjezdu a to 1. prosince 1945.

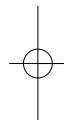
22. května 1945 se vrátil z koncentračního tábora v Buchenwaldu velitel místní četnické stanice vrchní strážmistr Josef Mach, který byl v r. 1943 zatčen gestapem a vězněn v Plzni, v Terezíně a posléze v Buchenwaldu. Během okupace bylo dle téhož pramene zatčeno gestapem v obvodu radnické četnické stanice 11 osob a to:

Pavel Pajdar z Kamence (popraven nacisty v Drážďanech)

Emil Štátný, František Blecha a Vojtěch Solfron, kteří byli umučeni ve věznicích a koncentračních táborech, dále František Königsmark, farář Josef Saňka, Václav Tauš, Josef Macák, Josef Kondelík, Ferdinand Petržila a Josef Beran, kteří se po osvobození vrátili z koncentračních táborů do svých domovů.³¹

Kronika města Radnic z let 1938-1970 se bohužel nedochovala, proto k stručnému vyličení událostí v květnu 1945 ve městě jsme sáhli po školní kronice, která se dotkla i událostí osvobození Radnic.

»Počátkem května 1945,« píše kronikář Měšťanské a obecné školy chlapecké v Radnicích, »bylo již k zalknutí. V noci ze 4. na 5. květen 1945 - čas ukazoval pro rozhodný čin hodinu dvanáctou. Česká národní rada v Praze dala rozkaz k činnému odboji proti německým okupantům. Odtud se revoluce rychle šířila do všech českých měst, městeček, obcí i samot. V Radnicích v sobotu 5. května 1945 ucítili občané vanouti vzduch svobody. Asi po 9. hodině dopolední rozšířila se po městě zpráva, že v obcích kralovického a v přilehlých obcích zbirožského okresu i v Kralovicích samotných jsou vyvěšeny československé vlajky. Byl tím způsobem rozruch v ulicích, ale vzápětí vyšetřil starosta města Karel Holý telefonicky, že prapory byly vyvěšeny předčasně a že v Kralovicích donutili členové SS pod pohrůzkou stěelby sejmoutí vlajek a prapo-

³¹ Pamětní kniha Četnické stanice v Radnicích, SOkA Rokycany.

rů. Krátce nato přijeli do Radnic dva němečtí důstojníci a žádali o ubytování 60 mužů a 5 důstojníků. Vytýkali správě města, že na ulicích se kupí lidé a že se jim chování obyvatelstva nelíbí. Když bylo pro ně zajištěno ubytování, opět odjeli. Věci však zrály velmi rychle a vzrušení neochabovalo. Ve všech domácnostech byly chystány prapory a o 12. hodině objevil se první prapor na poště a hned na to na několika budovách.

Společné oslavy osvobození občanů a Rudé armády v Radnicích 13.5.1945

Vzrušenou ulicí a náměstím projíždí na motorce četník, který volá: »Prapory ven!« Do městského úřadu vniká několik rozčilených lidí - dochází ke zbytečné scéně. Ve 12 hod. 5 minut dostává starosta zprávu o událostech v Plzni. Městem zní z místního rozhlasu opět prvně po dlouhých letech naše československá hymna.

Radost z našeho osvobození projevila se veřejně a spontánně v Radnicích teprve v neděli 13. května. To, co předcházelo, bylo jenom rozčilení a vzrušení, ať to bylo již převzetí správy města místním národním výborem, zajišťování osob, eskortování německých vojáků, transporty uprchlíků, vysílání hlídek a všechna ta různá opatření, jež doprovázela rušné události velikého týdne.

Teprve v neděli (13. května) rozjásalo se vpravdě naše město hudbou, pestrými kroji a předlouhý průvod procházel městem. Oslav radnických se zúčastnilo obyvatelstvo všech obcí ze širokého okolí, které přicházelo v průvodech nebo na vozech, aby pak splynulo v jeden společný, mohutný průvod s četnými prapory, hudbami, školní mládeží, dorostem a obecnstvem všech vrstev.

Na náměstí před deskami padlých (v první světové válce), konal se vlastní projev. Zazněla naposledy siréna, jejíž válečný, výstražný úkol byl ukončen, z desek se rozzevčuly radnické zvony, jež nám byly vzaty za války, a po recitaci a zpěvním přednesu promluvil k shromážděným předseda MNV Karel Holý. Vzdal čest obětem války a vylíčil zhruba utrpení národa za války. Tlumočil dík Rudé armádě, spojeneckým armádám a hrdinným bojovníkům domácím i zahraničním...³²

»Více než čtrnáct dnů žily Radnice ruským vojskem, píše dopisovatel rokycanského týdeníku V nový život, a příslušníci Rudé armády zaplňovali všechna prostranství, místnosti a byty. V neděli 11. června odjeli a je tu po nich smutno. Sžili jsme se s nimi za ten krátký čas, navázaly se styky a známosti, děvčata chodila s různými těmi Sergeji, Ivany a Alexandry tancovat a guljat. Leckde při loučení skanula slzička a to »do svídaní« bylo myšleno hodně doopravdy. Obyvatelstvo oceňovalo slušnost a pozornost důstojníků, mělo shovívavý úsměv pro zálibu vojáků v »časech«. Příslušníci Rudé armády, ať pocházeli z Moskvy, od Lucku nebo z Kubáně, odnášeli si dobrý dojem, a že i oni na nás budou rádi vzpomínat jako my na ně.«³³

V Radnicích před školou je památník věnovaný Rudé armádě, odhalený v r. 1960. Na místním hřbitově je hrob a památník sovětského poručíka A. V. Kuzněcova.

Sověťští zajatci u Újezda u Sv. Kříže a u Vejvanova

Újezd u Sv. kříže, kdysi obec se stoletou sklářskou tradicí, vstoupil koncem druhé světové války do historie s ukrýváním tří sovětských zajatců. Hlavní podíl na jejich záchraně měla celá rodina Jana Smetany z čp. 82. Zpočátku nikdo v rodině nevěděl, že hlava rodiny ukrývá sovětské zajatce. Jeho syn, který na to vzpomíná, ani neví, jak se

³² Kronika Měšťanské a obecné školy chlapecké v Radnicích II, str.312a, SOkA Rokycany

³³ Týdeník ONV Rokycany V nový život, 15. června 1945.

s nimi jeho otec setkal. Později však byli jak syn, tak i manželka obeznámeni se skutečností a tak se do jejich ukrývání a záchrany zapojila celá rodina. Zajatci se ukrývali v lese pod nynějším prameništěm vodovodu do Újezda u Sv. kříže, necelou půlhodinu od obce. Byla to klestem zastřešená jáma na levém břehu potoka Velká Radná v hustém smrkovém porostu. Aby nevzbudili pozornost při zásobování potravinami a šatstvem, střídali se všichni členové rodiny. Jednou k zajatcům chodil otec, podruhé syn, manželka. Jejich cesta vedla obvykle oklikou k Bohemii, pak do lomu a odtud ke krytu. Později chodili sověští zajatci v noci domů k nim a na sklonku války přebývali u nich v obci trvale. Jako tlumočník chodil k nim Josef Pavlík z Bohemie čp. 104. Těsně před osvobozením o zajatcích již věděl také nadlesní Ludvík Milde. Podle jejich vyprávění sověští zajatci vyskočili z jedoucího nákladního vlaku někde u Horní Břízy při přemísťování vězňů koncentračního tábora. Který to byl koncentrační tábor, nebylo zjištěno. Jména zajatců byla: Viktor Kolokolov, voják dělostřelec z Běloruska, M (Maljar) Malar, námořník ze Sevastopolu, Boris Michailovič Gorievag, letecký poručík z Moskvy, který o svém pobytu v Újezdě u Sv. Kříže napsal: »Našel jsem mnoho přátel uprostřed Čech. A nejvíce za svůj život vděčím (...) nejlepšímu druhu Janu Smetanovi (...)«

Po příjezdu Rudé armády do obce se k ní sověští zajatci připojili. Poručík B. M. Gorievag napsal později ze své vlasti Janu Smetanovi několik dopisů.

V dubnu 1945 se ilegálně vrátil do Bohemie (osady Újezda u Sv. Kříže) politický komisař partyzánského oddílu Smrt fašismu, operujícího v rožmitálských lesích. Na Bohemii přenocoval, ale při návratu do svého oddílu v brdských lesích byl protektorátním četnictvem postřelen a předán plzeňskému gestapu.

Jako první přijelo již 7. května 1945 do Újezda u sv. Kříže americké průzkumné vozidlo, které se téhož dne vrátilo zpět patrně do Plzně. Dne 10. května 1945 přijel do obce první sovětský voják z Kralovic na motocyklu. Zjišťoval, zda v místě nejsou Němci. Když od občanů zjistil, že nikoli, odjel zpět. Hlavní motorizované oddíly Rudé armády I. ukrajinského frontu dorazily po té do obce mezi 11. a 12. květnem 1945. Důstojníci a část vojáků byli ubytováni v domech při silnici. Bojová technika byla umístěna v okolních lesích. Velitelství bylo v lese zvaném Hájek. V obci byla Rudá armáda bouřlivě uvítána. Vojáci byli zahrnuti koláči a jinými dobrotami, připravenými k pouti, která připadala na 6. květen. Podle obecní kroniky se v obci po celé tři dny slavilo a tancovalo v sále hostince u Šnajdrů. V řadách Rudé armády sloužily i ženy, které odložily uniformy a oblekly si dlouhé večerní šaty. »Byly to nezapomenutelné dny se sovětským lidem«, píše kronikář. Další slavnost se konala v prostoru dnešního hřiště a koupaliště, kde byla sovětským vojákům slavnostně předána vojenská vyznamenání, řády a medaile.

Kolem 17. května byla tato jednotka přemístěna jinam a vystřídal ji pěchota a vozařstvo. Toto nové silné uskupení obsadilo okolní lesy, zejména jižně a jihozápadně od Újezda, kde proti proudu řeky Berounky probíhala demarkační linie, která pokračova-

la k Darové, na Baštu u Stupna a dále k březinskému zámku a odtud k Rokycanům. Tyto jednotky zůstaly v obci do konce srpna. Na rudoarmějcích bylo poznat, že se jim stýská po civilním životě. Jak jen mohli, pomáhali při žních, obilní panáky stavěli po ruském způsobu snad proto, aby jim připomínaly jejich domov.

V Újezdě u Sv. Kříže byl pochován gardový voják Alexandr Vasilejvič Paladi, který tu zahynul nešťastnou náhodou.

Velitelé Rudé armády s občany Radnic při přehlídce Rudé armády na hřišti kopané v Radnicích 13. 5. 1945

V okolí hornické obce Vejvanov se koncem války skrývali čtyři sovětsí zajatci, kterým se podařilo uprchnout z transportu smrti. Potravinami jim pomáhal lesní dělník Jaroslav Cipra z obce. Když 5. května vypuklo pražské povstání, přivedl je do svého bytu. Rudá armáda přijela do Vejvanova 15. května 1945. V průběhu dalších květnových dnů pak tito sovětsí zajatci pomáhali revolučnímu národnímu výboru sřežít obec. Prohledávali okolní lesy, a v lese Čihadlo zajali tři ozbrojené německé vojáky a předali je národnímu výboru. Odtud byli zajatci odvedeni do Radnic. Poslední jednotky Rudé armády opustily obec 7. listopadu 1945.

Vranovice, Vranov a Všenice

Často máme dojem, že květen 1945 byl jen ve znamení rozkvetlých šefříků. Začátek května však byl poměrně náladový, deštivý, ba i pochmurný. 2. května 1945 dokonce podle kronikáře z hornické obce Vranovice napadlo tolik sněhu, že se pod jeho tíhou lámaly větve stromů. Sníh se udržel dva dny. V sobotu 5. května od rána přelo a bylo velmi chladno. V deset hodin došly do obce nepotvrzené zprávy o údajné kapitulaci Německa, ale i o srážkách občanů s Němci v sousedních Kralovicích. Horníci v tamějších dolech ihned zastavili práci a spěchali domů. O půl jedné se ozval pražský rozhlas volající na pomoc Praze. Nastalo všeobecné vzrušení. V místě byly vytvořeny občanské hlídky, lidé vyvěšovali prapory a národní výbor, utvořený koncem dubna, převzal správu obce do svých rukou a zahájil nepřetržitě úřadování v místnostech kampeličky. Dne 7. května rozhodl národní výbor občanské ozbrojené hlídky v obci zesílit, podařilo se mu vytvořit silný oddíl o 92 mužích a 8 hasičích. Zbraní však bylo málo - oddíl měl jen dvanáct loveckých pušek, takže se většina členů oddílu musela ozbrojit holemi. Teprve 12. května dorazily zbraně z Rokycan - 12 pušek. Revoluční oddíl obsadil v místě všechny výchozí body z obce a čtyři muže poslal na pomoc do Darové k ochraně vodní elektrárny. Dne 9. května se občané dozvěděli, že Rudá armáda osvobodila Prahu. První sovětský tank a americký automobil projely obcí dne 10. května. Dne 12. května postavili občané v obci slavo-brány vítající spojenecká vojska. Téhož dne přijel do obce první oddíl Rudé armády - dělostřelci v počtu 42 mužů - a v místě byla ihned zřízena demarkační čára u domku pana Melichara, která později byla posunuta až do Darové. Zatímco ve Vranovicích byla Rudá armáda, v sousedních Křiších a ve Stupně již byla americká zóna.

Dne 16. května 1945 uspořádala v obci Rudá armáda »Slavnost míru«, při které byly proneseny oficiální proslovy, podáno pohoštění a pak následoval koncert a taneční zábava.

Následujícího dne byl první oddíl Rudé armády vystřídán 16 muži pěchoty. Na pomoc Rudé armádě byla utvořena národní garda v počtu 12 mužů. Smutný a dojímavý byl pohled na kolonu 30 nákladních automobilů, plných nemocných politických vězňů vracejících se z koncentračních táborů, která obcí projela 18. května 1945.

Přes Vranovice projížděly denně silné jednotky Rudé armády směrem k Darové a zpět. Dne 25. května projížděla obcí k Darové motorizovaná kolona čítající několik

set automobilů, následujícího dne projela obcí kolona sovětských zajatců, vracejících se z koncentračního tábora v Norimberku v Německu.

V první dekádě června se usídlil v obci štáb Rudé armády **vedený generálem Dragonem**. Silné útvary Rudé armády projely obcí 28. června (přes 1500 mužů pěchoty, na 300 automobilů a přes 50 děl). V poli nad panem Vávrou se rozložil oddíl dělostřelců. V téže době byly rozloženy v lesích ve Sporu, V zahrádkách a v Drážkách u Újezda u Sv. Kříže dvě divize Rudé armády, které vybudovaly spoustu pěkných dřevěných chat a jiných zařízení.

Trvalou vzpomínkou na dny osvobození je v obci památník Rudé armády, odhalený 29. června 1947 v přítomnosti představitelů obce, okresu a řady společenských organizací.

Rudá armáda dorazila do hornické obce Vranov teprve 13. května 1945 a mnoho občanů ze Všenic spěchalo do Vranova, kde vranovští občané již 5. května postavili slavo-bránu s ruským nápisem »Da zdravstvujet Krasnaja armija« a netrpělivě očekávali příjezd Rusů. Místo nich však projel někdy po 7. květnu obcí americký oddíl. Rudá armáda dorazila do Vranova o několik dnů později.

Přesto, že se ve Všenicích oddíly Rudé armády neubytovaly, její přítomnost v sousedních obcích působila na občany uklidňujícím dojmem. Rudá armáda odjela ze sousedního Vranova 9. listopadu a americká armáda až 12. listopadu 1945.

Slavnostní adresa v pamětní knize obce Bujesily

Velmi pěknou vzpomínku na Rudou armádu mají obyvatelé nejsevernější části Rokycanska a jedné z nejmenších obcí okresu - Bujesily. Malebná vesnička uvítala Rudou armádu 19. května 1945. Štáb byl ubytován přímo v obci a v každé rodině byli ubytováni 2-3 rudoarmějci, v čp. 14 u Prelátů byla zdravotní sanitka, u Prusíků v čp. 18 ošetrovna apod. Většina útvarů Rudé armády však měla své ležení jihovýchodně od obce v lese zv. Bor. V obci zůstala Rudá armáda asi 3 týdny (do začátku června). Z květnových dnů roku 1945 se dochoval v pamětní knize obce velmi hezký doklad o té době. Je to dopis bujesilských občanů adresovaný svým osvoboditelům - Rudé armádě, podepsaný všemi členy tehdejšího národního výboru. V dopise píš:

»Roku tisícího devítistého čtyřicátého pátého, dne 20. května.

Šest let intensivní touhy nás všech dochází konečně ke svému naplnění. Dnes sešli jsme se my a vy, vítězná Rudá armáda osvoboditelka.

My, svobodní občané Československé republiky

Boj proti nacistické bestii, která po léta dusila národy celé Evropy, je možno dnes považovat za skončený. S hlubokou láskou a obdivem se díváme na vás, kteří jste představiteli našich cílů a zářivým příkladem.

Nezlomná vůle k vítězství, bezpříkladná chrabrost, to vše, co krví jste vepsali na své prapory. Vy jste osvobodili velikou část naší republiky a nic nemůže vyjádřit lásku českého lidu k vám. Přátelství sovětsko-české bude programem míru všech národů a ses-
terské armády sovětské. Ať žije Rudá armáda! Ať žije maršál Stalin! Ať žije svobodná Čsl. republika! Ať žije president Dr. E. Beneš!

Verner František, člen národního výboru
Oldřich Maleček, člen národního výboru
Novák Václav, člen národního výboru
Macháček Jan, člen národního výboru
Prusík Jan, člen národního výboru
Ferdinand Fencel, předseda národního výboru
Hora Rudolf, člen národního výboru
Krinerová Amálie, členka národního výboru

Na tento pamětní list občanů odpověděli vojáci a velitelé Rudé armády zápisem do pamětní knihy dne 21. května 1945 takto:

»Dne 19. května 1945 náš n-tý útvar dorazil do české vesnice Bujesily. České oby-
vatelstvo neobyčejně vřele přivítalo naše vojáky a velitele. Štáb našeho útvaru se umís-

Vítání prvních amerických vojáků v Rokycanech v pondělí 7. 5. 1945

til v jedné z budov, kde bylo sídlo národního výboru, a Češi nás snažně prosili zmínit se o tom v této knize.

Večer 20. května 1945 v tanečním sále vesnice Bujesily předseda národního výboru Ferdinand Fencel přečetl dopis českých obyvatel z Bujesil.

Tento výše uvedený dopis je naplněn upřímnou srdečností, díky Rudé armádě v čele se Stalinem, která osvobodila český lid od německých okupantů.

Jako odpověď na tento dopis my velitelé a vojáci n-tého útvaru jsme rozhodli na věčnou památku Čechům odpovědět: Upřímně vám děkujeme za srdečné přijetí. Ať sílí ještě více bratrský svazek mezi Československem a SSSR! Ať se stane věčným nerušené přátelství slovanských národů v boji s nenáviděným nepřítelem - německofašistickými okupanty. Sovětští a čeští vojáci společně bojovali proti Němcům za čest a samostatnost našich národů.

Krev nebyla zbytečně prolita.

Bojovali jsme za spravedlivou věc a zvítězili!

Ať žije nerušené bratrské spojení sovětského a československého lidu!

Ať žije svobodné, samostatné, demokratické Československo!

Ať žije československý president Beneš!

Ať žije náš milovaný Stalin!«

Následuje 17 podpisů, které uvádím v původní ruské podobě: s-t kapitán Šabalin, kapitán Povznert, starší lejtěnant Bugarčuk V., lejtěnant M. Mudrakov, starší seržant Šulga, s-t I. Popov, starší lejtěnant Kynin, seržant Martyrov, mladší lejtěnant A. Lichačev, seržant Parabanovskij, lejtěnant Čurajev, gardový starší lejtěnant Djačenko, mladší lejtěnant Zatrutin, kr-u Potjakin, seržant Lesnikov, kapitán Samates.

Na další stránce pamětní knihy je ručně malovaný barevný obraz znázorňující rudoarmějce s rudým praporem se Stalinovým portrétem a v pozadí s kremelskou věží a s textem: »Ať žije naše vítězství. 1945. Pozdrav českému lidu!« Jako autor obrazu je podepsán mladší lejtěnant A. Lichačev.

Syn pluku v Olešné

Do Olešné u Radnic dorazil velký oddíl Rudé armády v časných ranních hodinách 13. května 1945 v počtu asi 500 mužů s koňmi, auty a děly. Rudoarmějci se ubytovali v každém domě, na samotách, ve dvoře Žíkově, v mlýně Fr. Valenty, v lese na Houheli a v hájovně. Olešenští obyvatelé uvítali rudoarmějce s nadšením a ochotně jim poskytli vše, co potřebovali. Rudoarmějci měli s sebou také svého »syna pluku«, jímž byl třináctiletý chlapec, oblečený rovněž do vojenské uniformy. Rudá armáda zůstala v obci do 22. května, kdy odjela směrem na Kralovice. »Dlouho jsme vzpomínali,« píše kronikář, »na tyto slavné bohatýry a naše osvoboditele. Nikdy nezapomeneme jejich zásluh o naše osvobození, za které neváhali (mnozí z nich) položit i svoje životy.«³⁴

³⁴ Kronika obce Olešná u Radnic I, SOKA Rokycany.

V Mlečích

Do obce podle obecní kroniky dorazil první sovětský tank údajně již **9. května** a následujícího dne 10. května přijela od Zvíkovce hlavní část Rudé armády. Byly to Rybalkovy tankové útvary a za nimi pěší útvary Rudé armády. Údaj o příjezdu prvního tanku 9. května je třeba brát poněkud s rezervou.

Od začátku března 1945 se v Mlečích **ukrývali tři sovětsí zajatci**, kteří uprchli z Mostu. U místních obyvatel byli známí jako Ivan z Taškentu, Nikolaj z Kyjeva a Vasil z Charkova. Skrývali se společně ve stodole u Vonásků asi dva týdny a pak je odvedl učitel Ungerman do Sebečic, kde zůstali do osvobození. O jejich dalších osudech není nic známo.

Rudá armáda ve Vranově

Zajímavější a podrobnější zprávy o osvobození severní části Rokycanska poskytuje kronika hornické obce Vranova. Tudy probíhala vlastně demarkační linie, a to na hranicích se Stupnem, které leželo v zóně americké armády, zatímco Vranov v zóně sovětské. »V časných ranních hodinách 6. května,« píše kronikář, »došla z Radnic zpráva, že tam byl zavražděn jeden občan německé národnosti. Aby bylo zabráněno podobným zjevům i u nás, kde obyvatelstvo bylo rovněž v krajním napětí, vyvolaném neustálým voláním pražského rozhlasu o pomoc (...), bylo neprodleně zajištěno obyvatelstvo německé národnosti. Zajištěno bylo celkem 28 Němců.«

K večeru téhož dne byla konečně Američany osvobozena Plzeň a kolem deváté hodiny večerní přijely americké tanky až do Stupna. O něco později přijeli američtí osvoboditelé i do Vranova, kde byli nadšeně uvítáni.

Dne 9. května 1945 o šesté hodině přijela do Stupna americká armáda a přivezla s sebou z Prahy zajatý německý generální štáb, který byl ubytován v měšťanské škole.

Dne 13. května přibyla do Vranova ze směru od Liblína a Kralovic Rudá armáda a zřídila demarkační závoru na silnici nedaleko »zámečku« na Křemenáči. Později byla zřízena další závoru u Stupna u druhého lesíku a pod Baštou. Závoru u lesíka pak byla posunuta zpět na vranovský katastr. Američané měli závoru u Měšťanské školy ve Stupně, u Zralých a u mostu. »Vojáci Rudé armády byli občanstvem ve Vranově nadšeni a bratrsky přivítáni. Někteří z nich vyprávěli, že prodělali tažení od Stalingradu na Berlín, odtud táhli osvobodit Prahu a přijeli až k nám.«³⁵

První útvary americké armády byly později ve Stupně vystřídány oddíly tankovými. »Americké vojsko bylo vybaveno všemi prostředky moderní doby. Měli úhledné stejnokroje i bezvadnou obuv, ani stravování nebylo válečné. Nejdřív se s příslušníky armád spřátelily děti (...). Příslušníci Rudé armády odešli v pátek 9. listopadu 1945 a americké vojsko opustilo Stupno v úterý 13. listopadu 1945.«³⁶

³⁵ Kronika obce Vranova str. 259, SOkA Rokycany

³⁶ Kronika obce Vranova str. 259, SOkA Rokycan

Rudoarmějci s dítětem

Sovětsí zajatci v Darově

V osadě Darové blízko Vranova se koncem března 1945 v místě zvaném »Moře« ve starých štolách **ukryli sovětsí zajatci**, kteří uprchli z německých transportů. První styk s místními obyvateli navázali se čtyřladvaciletým Františkem Koželuhem, bydlícím na okraji osady v domě čp. 35. Ten jim nosil chléb a brambory. Tyto uprchlíky potkávali také ráno horníci, když šli do práce, a dělili se s nimi o svačinu. V opuštěné štolě se **ukrývalo pět sovětských zajatců**, ale vycházeli ven po dvou. Protože přiděly potravin pro občany na lístky byly malé, podporovalo zajatce více občanů, ale tak, aby jeden nevěděl o druhém. Potraviny jim nosili Petr Kalčík, Václav a Antonín Šebkovi, Karel a František Lehký, Karel Bušek, Tomáš Votava, Josef Fait, kozí mléko jim dodávala Zd. Votavová. Když pak Rusové získali spojení s partyzány, přidali se k nim ještě před pátým květnem 1945. Naposledy byli viděni, jak při odchodu ze skrýše pili vodu z dlaní u Belů. Vykoupali se ještě u Václava Šebka, košile a oblečení jim dala Zd. Votavová.

Vojáci Rudé armády přijeli do osady na nákladních autech a ubytovali se po dvorech a na volném prostranství před hospodou. Několik důstojníků se ubytovalo u Votavů, u Lehkých v čp. 15, u Žižků čp. 11, štáb byl ubytován u Havlů v čp. 35. Na dvoře elektrárny byly umístěny tři tanky. Největší část vojska se však rozložila na místě zv. Poříčí. Od začátku se zrodily mezi místními obyvateli a rudoarmějci velmi přátelské vztahy.

Lidé jim dávali co jen mohli, vojáci zase pomáhali sekat travu. Při střídání oddílů Rudé armády uspořádal sovětský důstojník večírek na rozloučenou. Kdy Rudá armáda opustila obec, nedalo se přesně zjistit.³⁷

Američané ve Stupně

Zajímavé zprávy o osvobození obsahuje i kronika obce Stupna, jejíž zápisy se zdají být dobové. Jako většina obecních kronikářů obcí rokycanského okresu i stupenský kronikář nezapomněl zaznamenat podrobné údaje o náletech amerických hloubkových letců na česká města a komunikace. Dne 15. února ve 12 hodin 45 min. provedli za osadou Sedlecko hloubkoví letci nálet na motorový vlak, jedoucí ze Stupna do Chrástu. Lokomotiva byla zasažena 68 střelami, takže byla vyřazena z provozu. Topič Matěj Král z Vranova byl raněn do ruky a Alois Prachař si zlomil nohu.

Němečtí uprchlíci se nevyhnuli ani Stupnu. Kolem 200 uprchlíků dorazilo do obce 25. února a byli ubytováni v měšťanské a obecní škole. V obci zůstali do 8. května, kdy byli odvezeni do sběrného tábora do Plzně.

»Do rána 5. května 1945 němečtí vojenští ubytovatelé podezřele zmizeli z obce, což znamenalo, že se něco děje. Kolem 9. hodiny přijel do obce na kole z Rokycan učitel Karel Trautner z Kříš a oznámil náhodným chodcům, mezi nimi i kronikáři, že v Rokycanech již vlají čsl. vlajky a prapory, německé nápisy že jsou strhávány. Tato zpráva se ihned roznesla po celém Stupně. Reakce obyvatel byla stejná, jako všude jinde. Prapory, vlajky, odstraňování německých nápisů, vytváření revolučních národních výborů. Ve Stupně již před koncem války působila ilegální skupina pod názvem »Revoluční národní výbor«, která po 5. květnu převzala správu obce do vlastních rukou. Po zvolení předsedy byl pronesen místním rozhlase projev k občanům. V místě byli všichni Němci zajištěni, byla uvedena v činnost strážní, požární a pořádková služba (...). V místnostech národního výboru se úřadovalo ve dne v noci, rovněž byla zavedena noční pohotovostní služba složená ze tří členů.«

V neděli 6. května po osvobození Plzně dorazily kolem deváté hodiny večerní do Stupna první americké tanky. Američtí osvoboditelé byli uvítání s nadšením a bylo jim podáno občerstvení.

Jelikož byl v místě nedostatek zbraní, vyjednával revoluční národní výbor dne 7. května s Američany o dodání výzbroje pro deset mužů. Zda požadovanou výzbroj dostali nebo ne, není komentováno. Dne 8. května byl vypraven z obce do Plzně transport německých uprchlíků. V okolních lesích však, podle docházejících zpráv, bylo zaznamenáno několik přestřelek s ozbrojenými tlupami esesáků. Proto bylo do uvedených prostorů vysláno sedm ozbrojených čet, každá složená z deseti mužů.

I kronikář Stupna dosvědčuje, že Rudá armáda dorazila do sousedního Vranova 13. května 1945, kde zřídila demarkační závoru na silnici nedaleko »zámečku« na Křemenáči. »(Rudá) armáda, dodává kronikář, unavená a vyčerpaná po vysilujících

bojích, byla nadšeně občanstvem přivítána.« Američané měli závory u měšťanské školy ve Stupně, později u hostince u Zralých. Stupno bez Křemenáče bylo v zóně americké, Vranov s Křemenáčem v zóně sovětské. Americká pěchota, která přijela do Stupna jako první, byla později vystřídána tankovými oddíly. Před prostranstvím u kempelíčky bylo umístěno deset těchto obrovských tanků. Kronikář se zmiňuje rovněž o zřízení internačního tábora v blízkých Bušovicích, kde bylo soustředěno na 60 tisíc německých zajatců.

Američtí vojáci a důstojníci byli ve Stupně ubytováni v soukromých domech. Mnozí z občanů dostali od nich části oděvů i obuv. »První americké vojsko, jež přišlo do Stupna, vypráví kronikář, (...) byli účastníci bojů na západní frontě a bylo na nich znáti přestálé boje. Po nich přišlo vojsko okupační, které do bojů nikdy nezasáhlo a připadali nám zde jako výletníci. Ani jejich chování neodpovídalo v mnohých případech válečným zkouškám. Byli mezi nimi i někteří Češi a Slováci. Naproti tomu Rudá armáda projevovala v každém ohledu stopy přestálých hrozných bojů a utrpení. Někteří příslušníci vyprávěli, že prodělali tažení od Stalingradu (...) až k nám. Byli by se s námi rozdělili o poslední.«³⁸

Březina »v Americe a v Rusku«

Se zklamáním listujeme v kronice obce Březina. Obec byla rozdělena na dvě části, a to do zóny americké a sovětské a stala se místem setkání spojeneckých armád protifašistické koalice. Samotná obec byla v zóně americké, zatímco zámek byl v zóně Rudé armády. V samotném zámku se usídlil štáb Rudé armády. Zápisy jsou bohužel velmi skromné. Kronika nebyla od r. 1931 v obci vedena a události za období 1931-1952 byly dodatečně napsány kronikářem Bohuslavem Vyhlídkou. Tím v mnohem ztratily svou hodnotu i když kronikář měl snahu po objektivitě.

»Březinský občan Václav Ježek«, vypravuje kronikář, »přiběhl z Rokycan s československou vlajkou rovnou do místní školy oznámit, že lidé v Rokycanech strhávají německé nápisy a vyvěšují československé vlajky. Zatím již spojenecké armády postupují do celých Čech a k nám do Březiny přijíždí 7. května první americké vojsko.« Podle kronikáře Američané zaujali stanoviště u březinského zámku »U dubu«, kde přes silnici dali závoru, u které stála vojenská hlídka. Sovětské vojsko bylo na cestě ke dvoru březinskému, kde byla rovněž postavena závoru a kde byla sovětská hlídka. Sověští vojáci zaujali toto postavení několik dní po příjezdu americké armády.

Pozornost si zaslouží i pohled do kronik dalších obcí, kde došlo k bezprostřednímu styku spojeneckých armád. Jistě nás zajímají podrobnosti o zajateckém táboře mezi Bušovicemi a Střapolemi, ale žel, kronika Bušovic se z období okupace nedochovala, jen pár řádků se dochovalo v kronice tamější školy, z nichž se dozvídáme, že první americké oddíly dorazily do Bušovic dne 8. května 1945 a američtí vojáci byli nadšeně uvítáni a v několika minutách se obyvatelstvo postaralo o jejich nejlepší ubytování. Místní mládež postavila slavobránu, kterou ověnčila klestem a prapory spojeneckých států.

³⁷ Kronika osady Darová, která je uložena u kronikářky.

³⁸ Kronika obce Stupna I, str. 122, SOkA Rokycany

Volduchy »v Americe a v Rusku«

Stranou hlavních komunikací leží malá vesnička Vitinka. Místní kronikář píše: »8. května vládne v celé naší vesnici nejistota. Napětí vzrůstá při hlášení, že Němci ostřelují z děl nemocnici na Bulovce (v Praze).« Až teprve 10. května se občané dočkali prvních Američanů. Projelo tudy několik amerických vojáků na džípech směrem k Oseku. Dne 6. června došlo v obci k významné události, když obcí projelo 30 amerických tanků od Bušovic do Volduch a Březiny.» Ve Volduchách,» píše kronikář, »se setkala spojenecká vojska a Volduchy, jak se říkalo, byly v Americe, zatímco voldušská osada zvaná Habr, byla v Rusku.«

K podchycení atmosféry posledních dnů druhé světové války a osvobození nestačí jen úřední dokumenty, spíše jsou v tomto případě podružnými svědky. Ducha doby nejlépe charakterizují osobní prožitky a vyprávění. Velmi poutavě líčí květnové dny roku 1945 kronikář z Volduch, který mj. píše.

»Zachytit být jen ve stručnosti revoluční dny v naší obci je holou nemožností. Jen ve zkratkách s odstupem času zde uvádím několik momentů, kterých jsem byl svědkem, neboť jsem přijel z Prahy ráno 4. května posledním vlakem přes Dušníky (přes Řevnice se nejezdilo pro poškozený most přes Berounku u Mokropes od partyzánů).

Jasně ráno 5. května mne nic netušícího vylákalo na kole. Jaké však bylo mé překvapení, když jsem viděl všude po vsi hloučky debatujících lidí s jasnou tváří vyjadřující, že se stalo něco neobvyklého. Všude vlály prapory. Odevšad bylo slyšet: »Je konec války, máme zase samostatnost« (Německé) vojsko zde ubytované (zde se ukrývali hlavně důstojníci), skládalo, balilo a chystalo se k odjezdu na západ rovněž s radostí. Zdálo se, že války má už každý dost a že je opravdu konec.

Abych z té slávy měl ještě víc, zajel jsem si do Rokycan, kde bylo vidět něco podobného. **Sem tam hlouček Němců, vedených našimi lidmi do vězení.** Přece však byla zde jakási nejistota, kterou hlavně vzbuzovali ozbrojení SSmani, kteří se nechtěli dát odzbrojit civilisty. Hlídkovali v okolí rokycanského nádraží a kasáren. Nadšení bylo posilováno zprávou, že každou chvíli přijedou od Plzně Američané a že bude konec jakékoli nejistoty. Obyvatelstvo bylo z radnice vyzýváno ke klidu. **Večer sešlo se na společném shromáždění a přeplněné náměstí vyslechlo za deště manifestační projevy** (...) starosty Hejrovského, faráře Klimeckého a osvobozeného vězně Zdeňka Bludovského (zde je chyba, byl to Václav Svoboda, P. C.). Projevy byly přijaty přítomnými s pohnutím a s velkým nadšením. Řečníci se však zdržovali štvání a pobuřování posluchačů, kteří se v klidu rozešli do svých domovů. Stejně však byli nesmírně pobouřeni zprávou z pražského rozhlasu, že je tam revoluce, že se tam staví barikády, že se zle bojuje, že je třeba posíl z venkova Praze, nad kterou se stahovaly děsivé krvavé mraky. Germánská zuřivost, zběsilost a pomstychtivost neznala mezí. Jim rovnou bestialitou sverepě vraždili, zohavovali mrtvé, pálili, plenili a vůbec se snažili zničit nakonec vše, co se dalo. Nato však reagovali naši lidé s velkým rozhořčením a stáli zde v nerovném boji. S bezpříkladným hrdinstvím hájili hlavně rozhlas, bariká-

dy a důležitá místa. Kusé zprávy o bojích v Praze byly sledovány všemi s velkým napětím, aby nikomu nic neušlo. Do 9. května téměř nikdo nezamhouřil oka a ani pořádně nejedl, neboť situace byla opravdu nanejvýš kritická, jak jsem se dozvěděl od barikádníků hned po skončení 12. května.

Americká hloubková letadla (jedno ještě odpočívá v troskách »Za vrchy« »na Holuboje vršku« - ve Volduchách (...)) jakoby zmizela, a jaký byl můj údiv, když jsem v Týmákově a okolí viděl 6. května, jak americké vojsko odpočívá klidně v plné zbroji, jakoby se jich to netýkalo. Volání o pomoc a »Vnimanije« však bylo vyslyšeno Rudou armádou, která přispěchala od Drážďan a Havlíčkova Brodu zoufale se bránící Praze na pomoc, která rázem ukončila pouliční boje a vyčistila Prahu od vetřelců.

Přivítání Rudé armády bylo nevýslovné. Dříve ještě než 9. května vše skončilo, ubíraly se hloučky Němců na západ. Pak po tři dny putovaly nepřehledné zástupy Němců vojáků i civilistů ve dne v noci do zajateckých táborů.

Každý se snažil uniknout na západ. Tlačilo je svědomí, a strach před rudoarmějci byl přímo panický. Každý s sebou nesl nebo táhl, co mohl a co měl. Vojsko se většinou vezlo, civilisté pěšky nebo s vozíky a vozy. Nikdo z nás neviděl podobných scén, které se odehrávaly před našimi zraky. Lidé nemocní, staří, děti, lidé na smrt unavení, se zoufalstvím v tvářích, zaražení, ale i ještě zpupní a drzí. Tak uboze vypadal Herrenvolk snící o nadvládě nad světem.

Všude kolem silnice ze Svojkovic do Volduch a k Oseku v příkopech a v polích kromě lidí válely se nejrůznější věci od zbraní rozbitých i celých a munice všech možných druhů až po rozházené marky. Odhozené zbraně byly však pro neznající a zvláště pro děti nebezpečím a proto zbraně a munice byla co nejrychleji hlídkami odklizená. Každý z našich si mohl vybrat, co chtěl a leckomu se podařil dobrý »nález«. Kluci měli pistole, které dávali Američanům za cigarety, po kterých byla značná poptávka.

Zase se nespalo, ale už to bylo zcela jiné. Němci naráz nikomu neimponovali, nikdo se jich nebál, naopak stali se pokornými prosebníky jako zuřivý pes, kterého zkrátíme bičem.

Jakýsi zmatek a nejistota stále existovaly. Byla to doba zvláštní, plná vzrušujících událostí. V lesích semtam se ještě potulovali vojenští zběhové. Lidé byli vcelku zmateni, o nic se nestarali, zvědavost a očekávání nových událostí každého odváděla od všední práce, které bylo zapotřebí. V továrnách se vůbec nepracovalo. Nikdo nepřemýšlel, co bude dal. **A i když přijeli Američané a Rusové na tzv. demarkační čáru, nenastal ještě klid. Obě dvě vojska zaujala na této linii jakési útočné pozici postavení a lidé se chvěli. Na obloze se vznášel otazník, jak to dopadne. A to dopadlo dobře, když si lidé na to zvykli. Nový život se rodil ve zmatku.**»³⁹

Do Volduch, kde v r. 1945 žilo přes 1200 obyvatel, přijeli poprvé Američané na džípu asi 7. května 1945, ale otočili se a odjeli zpět do Rokycan. Byli samozřejmě srdečně uvítáni. Leckdo si je ale pletl s Rusy pro pěticípu hvězdu - ovšem bílou. Pak

³⁹ Kronika Volduch II, str. 251n, SOkA Rokycany

do Volduch přišla posádka, která se ubytovala v zasedací síni obecního domu a po soukromých bytech. Byli mezi nimi také černoši a příslušníci jiných ras, kteří se těšili zejména u dětí veliké vážnosti svou exotičností. »Děvčata ovšem měla zájmy jiné a brzo bylo vidět nejen u nás, ale všude tam, kde byli Američané, nápadné sblížení obou pohlaví. **Dokonce to později leckde skončilo sňatkem nebo nemanželským děckem.** Romantika vojenská někdy přesahovala míru slušnosti. Naši chlapci cítili konkurenci a viděli v Američanech soupeře v lásce. Semtam se staly různé nemilé incidenty v podobě rvaček, které pokazily poměr a reputaci Američanů. Vcelku však jejich chování, zvláště prvních skupin, bylo v mezích slušnosti,« píše völdušský kronikář.

Jak bylo řečeno, i ve Volduchách došlo k přímému dotyku spojeneckých armád a i zde se stavěly na silnicích »šraňky«. **Na silnici u Brantnerů byla vybudována závora,** kde hlídkovali američtí vojáci, kteří si krátili dlouho chvíli střelením z browningů do rokle.

Völdušský kronikář poznamenává, že na rudoarmějce byli lidé zvědavější. Před obecním domem k místu přes silnici byl napjat transparent, vítající osvoboditele. **První rudoarmějci přijeli do Volduch »rovněž v otevřeném autě, se zpěvem a v doprovodu harmoniky. Byli uvítáni bouřlivým jásotem.** Zatímco Američané přijeli učešání, umytí, vyholení a vyžehlení, se zabalenými cigaretami, čokoládou, s rádiem a se vším komfortem, **přijeli Rusové nevyspalí, unavení, zaprášení jako frontoví vojáci se zbraněmi, ze kterých byl ještě cítit střelný prach, a s harmonikou.** Byli mezi nimi i bojovníci od Stalingradu. Byli srdečně uvítáni, poněvadž naši rozuměli jejich řeči. Byli téměř dětinsky upřímní, všechno se jim líbilo, ale na druhé straně by byli všechno rozdali. Nejvíce toužili po hodinkách a po děvčatech (děvuškách), s nimiž též navázali styky i milostné poměry.

»Na demarkační čáře u Svojkovic (za mostem Pod dolíky), u lesa »Ve Chvojkách« a při »Žabské cestě« stály hlídky Rudé armády, kde byla dřevěná chýška, stejně jako v lese při cestě vedoucí k cihelně a Habru, kde bylo velitelství (ruské) posádky. Rusové jídlo měli jednoduché, byli spokojení, veselí, sdílní a rádi si vystřelili po zvěři. Ryby zabíjeli granáty. Byli z nejruznějších končin SSSR, takže v té době se Volduchy skutečně staly dostaveníčkem národů téměř celého světa.«⁴⁰

Po osvobození začalo se pomalu vše vracet do mírového života. Zřizovalo se, konstituovalo se, obnovovalo se vše, co bylo zničeno či přetrženo fašistickou okupací. Zpravidla vše opět od začátku.«

První veřejná akce, uspořádaná po osvobození, byla oslava osvobození, konána 13. května 1945. Lidé z obce se sešli na návsi u pomníku padlých v první světové válce, kde k přítomným promluvil Stanislav Broj z Volduch a československý farář z Rokycan Fr. Klimecký. Po projevech následoval koncert dechové hudby a večer v obou místních hostincích pokračovala dlouho vytoužená tanečnická. Po dobu války totiž - a to od 22.6.1941 do květnových dnů r. 1945, byly všechny taneční zábavy zakázány. Po této

taneční zábavě následovaly další v kratších časových intervalech (i ve všední den), které většinou organizovali v obci američtí vojáci, aby se poněkud také »vyřádili«. Většinou se konaly bez alkoholu »při studniční vodě«, neboť ani pivo, ani likéry (ba ani limonády) po určitou dobu nebyly k maní. »Že mládež při těchto zábavách dováděla, nemusím ani podotýkat,« píše kronikář, »a k ní se přidružili i Američané a dokonce při takové jedné tanečnické došlo ke rvačce mezi americkými vojáky a zdejší mládeží.«⁴¹

Okradení američtí vojáci ve Volduchách

Sovětští i američtí vojáci byli také lidé. Pocházeli sice každý z jiného konce světa, ba i z jiného politického zřízení a často měli odlišnou mentalitu a etický vztah k životu i k jeho hodnotám - k rodině, k bližnímu, k rodnému místu, ke své vlasti. Tyto vlastnosti čeští obyvatelé odhalovali často na první pohled a také je komentovali. Nebáli jsme se citovat mínění kronikářů, časopisů a jiných svědectví, charakterizující odlišnosti obou armád. Američtí vojáci byli samozřejmě velmi dobře vybaveni vším, až civilním komfortem. Nebylo proto divu, že české dívky, jak komentuje i kronikář, po nich »šlely«. Prostě Amerika je poslala do války i s veškerým pohodlím a nikoliv jako v pohádce o Honzovi, který šel do světa jen s několika buchtami a s rancem na zádech. Jejich nadstandardní »vybavení« do války dokresluje i případ, který se udal ve Volduchách 25. října 1945. Šlo o okradení amerických vojáků.

»Dne 25. října 1945 mezi 19. a 21. hodinou vloupal se dosud neznámý pachatel do úřadovny Obecního úřadu ve Volduchách (...), kde jsou t. č. ubytováni američtí vojiny vojenské jednotky Cof. 2, nD Bw. 317 wF. 80 D IV, kde došlo ke škodě příslušníků tohoto vojska S/Sgt Oliver Virta, P.F.C. Jamese Kinzie, STG Remo Etzel a STG Remick, (kterým bylo) odcizeno různé vojenské šatstvo a jiné věci v ceně as 262 dolarů 37 centů, tj. asi 13.118 Kč. Případ byl ohlášen na četnické stanici v Rokycanech vojenskou policií dne 26. října 1945.

Na místě činu zjistil štabní strážmistr Jaroslav Nykodým a Josef Ranc následující:

Obecní dům ve Volduchách, kde jsou bytováni američtí vojáci, nalézá se přesně uprostřed obce u okresní silnice. Přízemí domu pozůstává ze 4 místností, z nichž menší tři používá obecní úřad a větší v pravé části domu se nalézají knihovna a zasedací síň, používá nyní americká armáda, konající na demarkační čáře strážní službu.«⁴²

Ze složky vyšetřovacích spisů Okresního soudu v Rokycanech se dozvídáme další podrobnosti, ale nás nejvíce zajímá seznam ukradených věcí a cena v dolarech. Čtenáře rozhodně zaujme široká paleta vybavení amerických vojáků zcela civilními a intimními potřebami. Mezi kradenými věcmi nechybělo samozřejmě nejen osobní prádlo, ale i cigarety, čokoláda, žvýkačky, ale i pařížský pudr apod.

⁴⁰ Kronika obce Volduchy II, str. 251n, SOKA Rokycany

⁴¹ Kronika obce Volduchy II, str. 263, SOKA Rokycany

⁴² Fond OS Rokycany, sign. Tv 112/45/1, SOKA Rokycany

Jak k loupeži došlo?

»Dne 26. října 1945 o 19. hodině odešli všichni vojáci do obce Volduch a místnost uzamkli. Když se však po dvou hodinách navrátili, shledali, že dveře jejich místnosti jsou odemčeny a otevřeny. Při podrobnější prohlídce místnosti shledali, že do místnosti vnikl neznámý pachatel a odcizil jim různé vojenské šatstvo a jiné věci (...). Pachatel použil k otevření dveří klíče, který si pilníkem předem přizpůsobil a nechal jej trčeti v zámku. Po spáchání krádeže nechal dveře otevřeny.

V místnosti odcizil ze stolu a ze skříně následující věci:

7 vlněných vojenských příkrývek v ceně po 12 dolarech, 2 blůzy vojenské po 15 dolarech, 1 spací pytel celtové látky v ceně 15 dolarů, 2 vlněné vojenské kalhoty v ceně po 10 dolarech, 2 vlněné košile po 7 dolarech, 1 fotografický aparát značky »Kodak« v koženém pouzdře v ceně 40 dolarů, 1 stříbrný náramek se jménem »James Kinie« a číslem 36739521 v ceně 15 dolarů, 1 plnicí pero, double zlato značky EVERSHARP v ceně 9 dolarů, 4 krabice cigaret po 200 kusech značky Chesterfield v ceně 4 dolary, 3 páry vlněných ponožek po 75 centech, 1 pytel zelené barvy v ceně 50 centů, 1 vojenský batoh s řemenem v ceně 1,80 dolaru, 1 krabici pařížského pudru v ceně 8 dolarů, 15 balíčků čokolády po 15 centech, 15 balíčků žvýkáci gumy, 2 spodní bílé košile s modrým proužkem a značkou »C 7607«, 2 krátké spodky, 2 kapesníky zelené barvy a značkou C7607, 1 krabici žlutého krému na boty značky »GRIFFIN«, 1 kartáč na boty a krabici dopisního papíru. Okraje obálek jsou ozdobeny červenomodře.«

Kdo tak rozsáhlou krádež mohl spáchat? Buď nějaký místní obyvatel, nějaký přespolní nebo - samotní američtí vojáci? Policejní hlášení zjistilo, že »v době od 14. hodin do pozdních hodin večerních dne 25. října 1945 dlelo v obci Volduchy před obecním domem více lidí, kteří tehdy vyslechli rozhlasový projev presidenta republiky. Večer téhož dne na obecním úřadě ve Volduchách vystřídalo se více osob, aby si tam vyřídilo různé záležitosti.

Až dosud nepodařilo se pachatele zjistit a týž po sobě nezanechal upotřebitelných stop, které by mohly vést k vyšetření a usvědčení pachatele.

Pokud mohlo být zjištěno, nabízeli dne 25. října 1945, tři nám dosud jménem neznámí američtí vojáci ve Volduchách, k prodeji vojenské příkrývky. Za jednu příkrývku požadovali 1500 korun. Nepodařilo se nám však zjistit, zda byl nějaký obchod uskutečněn.

Večer dne 25. října 1945 přišli do hostince Jaroslava Šuchy ve Volduchách dva američtí vojáci a přinesli s sebou láhev likéru a také jej tam popíjeli.

V uvedený den byl v obci Volduchách vydáván přiděl lihovin místnímu obyvatelstvu a jest pravděpodobné, že některý z obyvatelů vyměnil lihoviny za příkrývky s některým americkým vojínem.

Príslušné americké vojenské velitelství koná v uvedené záležitosti vlastní šetření. V Rokycanech 31. října 1945.

Velitel stanice SNB, v zast. strážmistr Vančura.«⁴³

⁴³ Fond OS Rokycany, sign. Tv 112/45/1, SOka Rokycany

Uvedená příhoda, pomineme-li její policejní charakter, skrývá v pozadí řadu zajímavých detailů, jako například o tom, jak vypadala stará budova obecního úřadu ve Volduchách, kde byli ubytováni američtí vojáci, vykonávající strážní službu na demarkační čáře, ceny ukradených věcí, uvedené v dolarech i v korunách, skladba i množství ukradených věcí, svědčící o výborném až nadstandardním zásobování amerických vojáků atd.

Dne 1. listopadu opustila spojenecká vojska Volduchy.

Osek bez posádky

Na jaře r. 1945 byli problémem číslo jedna pro všechny obce němečtí uprchlíci. Jen 16. března přijelo do Oseka na 22 vozech 129 německých uprchlíků, kteří byli umístěni ve škole a v hostincích. Za nimi přišlo dalších 13 uprchlíků. Uprchlíci měli s sebou 27 koní a 2 krávy. Byli to rolníci. S nimi byli i francouzští zajatci, Ukrajinci i Poláci. Dne 14. dubna přejelo německé vojenské vozidlo syna R. Lopaty, který vběhl pod auto. Chlapec zraněním podlehl.

25. dubna byla provedena školními dětmi v Oseku sbírka potravin pro politické vězně v koncentračním táboře v Mirošově. Sbírkou odvezl nákladním autem O. Elizar, jemuž na zpáteční cestě Němci auto zkonfiskovali. »Válka se nezadržitelně chýlí ke konci. Lidé jsou nervově velmi vyčerpaní. Místo, aby projevovali soudržnost a semkli se, sočí na sebe, protože se bojí, aby politicky někdo nezůstal pozadu a nebyl odsunut na vedlejší kolej. Stará výchova se projevuje zase stejnou touhou.«, píše kronikář Vyhlička. 2. května 1945 ještě ležel sníh a byla mlha. »Tíživě ticho leží na všem. Lidé čekají na zprávy. Jako před bouří. Čeká se na nějaké rozhodnutí. Šíří se různé poplašné zprávy. Továrny zastavují práci. Mezi lidmi (vládne) neklid, neboť se neví, co bude dál. Na západě od nás přestala v noci kanonáda a čeká se, co se bude dít...«⁴⁴

»5. května ve tři čtvrtě na devět přinesl rolník Tomášek na obecní úřad v Oseku zprávu, že v Rokycanech se strhávají německo-české nápisy a že byla obnovena ČSR. Tato zpráva byla rychle rozšířena po obci. Lidé snímali česko-německé nápisy a malíř Kubíček zabarvoval nápisy německé. Vyvěšovány byly vlajky a prapory československé. Ve čtvrt na jedenáct byla vyhlášena obnova ČSR.«

O příjezdu americké armády se kronikář zmiňuje jen letmo: »Po příjezdu amerických tanků do našeho kraje nastalo trochu uklidnění.«

»Dne 9. května, když dorazily do Prahy sovětské tanky, byl ohlášeno konec bojů a všichni si oddychli. Vzpomínali jsme na oběti, které byly podstoupeny na obnovu míru: na vojáky, partyzány a všechny občany, kteří položili své životy v této válce. Z koncentračních táborů se vrátili z Oseka Josef Aubrecht, V. Živný, Fr. Hochman, Jos. Budek, J. Smil a V. Beran. Nevrátili se F. Savka a Fr. Kozler.«⁴⁵

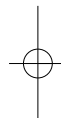
⁴⁴ Kronika Oseka, díl II., str. 172n

⁴⁵ Kronika Oseka, díl II., str. 174n

První taneční zábava v Oseku byla uspořádána po několika letech 12. května, dne 21. května byla uspořádána slavnost k počtě osvobození. Ve dvě hodiny odpoledne vyrazil průvod k pomníku padlých za první světové války, kde následoval proslov, a večer opět taneční zábava. O spojeneckých armádách se kronikář téměř nezmiňuje. Jen poznamenává, že demarkační čára byla ve Volduchách, kde byli Američané a neda-leko Rusové.

Osek, ležící tři kilometry od Rokycan, prožíval obdobné osudové okamžiky, jako okolní obce. V sobotu 5. května o půl desáté po zprávách o pražském povstání se sešli členové národního výboru, který byl na výzvu Okresního národního výboru v Rokycanech ilegálně ustaven ještě v době okupace, k jednání o dalším řízení obce. Jelikož mnozí členové NV byli v zaměstnání mimo obec, zúčastnili se tohoto prvního jednání jen Fr. Brada, Fr. Aubrecht, Alois Mulač, Karel Benetka, Jan Hejsek, Emil Baxa, Vincenc Krumphanzl a Josef Košař. Po krátkém jednání se odebrali na obecní úřad, kde převzali veškeré vedení akcí, které měly být podniknuty. Oznámili starostovi obce Jar. Aubrechtovi, že přejímají správu do svých rukou a jemu ponechávají jen vyřizování běžných záležitostí pod dozorem NV. Národní výbor ustavil okamžitě místní vojenské velitelství, do jehož čela byl jmenován Václav Gajer. Na výchozích cestách od obce byly ustaveny hlídky, které měly sledovat pohyby německých vojsk a podávat od tom zprávu národnímu výboru. S občanskými spojkami byla udržována spojení i s okolními obcemi. Druhého dne hlídky národního výboru zajistily německou posádku u světlotetu v Hájích, kde byly postaveny vlastní hlídky. Místní rozhlas neustále informoval občany o událostech v Praze a v Plzni. Během soboty bylo navázáno telefonické spojení s Národním výborem v Rokycanech a v Radnicích.

7. května za účasti všech členů národního výboru byl zvolen jeho prvním předsedou František Aubrecht, který v dalších dnech pro neshody odstoupil a místo něj nastoupil K. Benetka. 20. května byl zvolen novým předsedou národního výboru Josef Aubrecht, který se vrátil z koncentračního tábora.

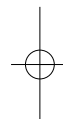

VIII. NA TRASE PRAHA-ROKYCANY

Zatímco na jihu Rokycanska řádily prchající oddíly německé armády snažící se dostat co nejdříve do zóny americké armády, byla hlavní trasa z Prahy směrem na Plzeň přecpána tisíci a desetitisíci ustupujícími německými vojáky, kolonami automobilů a obrněných vozů, které rovněž spěchaly směrem na Plzeň, kam dne 6. května 1945 dorazily americké útvary. Na trase Kařez-Rokycany-Plzeň však naštěstí nedošlo k tak dramatickým událostem a k takovým tragediím jako v Cheznovicích, ve Strašicích či v Dobřívě a v Mirošově, avšak i zde hrozilo civilnímu obyvatelstvu nebezpečí ze strany ustupujících Němců.

Ve většině obcí rokycanského okresu byly na počátku roku 1945 vytvořeny ilegální revoluční národní výbory, z nichž některé vytvářely i svoje ozbrojené ilegální skupiny, takže na počátku května r. 1945 byly obce připraveny k převzetí moci od okupantů. Zbraně získávaly většinou po 5. květnu od ustupujících německých jednotek a od německých posádek, které složily zbraně. Tak tomu bylo i v Zaječově, kde byl dne 5.5.1945 místní četnickou stanicí a národním výborem odzbrojen transport 7 povozů německého lesního úřadu z Vyškova na Moravě a zabavenými zbraněmi, ručními granáty a loveckými puškami byla vyzbrojena tvořící se revoluční garda.

Velitel gardy nadporučík v záloze Jan Havrlík prováděl v součinnosti s bývalými poddůstojníky Josefem Vodrážkem ze Zaječova a Emilem Lukešem rozdělování zbraní bývalým vojákům a osobám, které se zbraněmi dovedly zacházet. Jelikož v sousedních vojenských táborech v Jincích, ve Strašicích a v Komárově byly silné německé posádky, nebyly zbraně uloženy ve strážnici revoluční gardy, ale ponechány jednotlivým osobám a to proto, aby v případě přepadení německými oddíly nepadly do rukou Němců. Podle svědectví Jana Havrlíka »při jedné příležitosti němečtí vojáci přepadli vesnici a vzali si ze skladiště asi 7 pušek a nějaké pistole.«⁴⁶ K tomu četnická sanice ve Svaté Dobrotivě uvádí: »Obec (Zaječov) leží na okraji brdských lesů, kde bylo nutno pořádati honičky za skrývajícími se SSmany, takže zbraně byly v držení civilního obyvatelstva až do počátku srpna. Potom národní výbor vyzval občanstvo vyhláškami, aby odevzdalo zbraně do úřadovny národního výboru«.

⁴⁶ Hlášení Četnické stanice Svatá Dobrotivá z 11.6.1945, čj. 725/45, fond Okresní soud Zbiroh, sign. T 63/45, SOkA Rokycany.

Situace na hlavním silničním tahu

Obec Kařez leží na samé hranici Plzeňského a Středočeského kraje na hlavním tahu bývalé státní silnice Praha - Plzeň. V květnu r. 1945 byly kařezští obyvatelé očitými svědky četných událostí.

13. března přijel na nádraží transport říšskoněmeckých válečných uprchlíků z Horního Slezska, prchajících před Rudou armádou, které na příkaz plzeňského »oberlandrátu« bylo nutno umístit v obcích obvodu Četnické stanice Kařez - tedy v Kařezu, Kařízku, Siré, Cekově, Lhotě pod Radčem a v Plískově. Na základě úřední výzvy byly tyto obce nuceny uspořádat sbírku různých potřeb - nádobí, nábytku, prádla, potravin apod. a kromě toho jim bylo nařízeno vyslat pro německé uprchlíky na nádraží ve Zbiroze (Kařízku) povozy a připravit jim příhodné ubytování ve školách a v sálech. S tímto hromadným ubytováním však němečtí uprchlíci nebyli spokojeni a domáhali se později u »oberlandráta«⁴⁷ ubytování jednotlivě nebo s rodinami u soukromých osob, při čemž jim bylo v jednotlivých případech i vyhověno.

To byla jedna z četných drobných scének, které se denně odehrávaly po celé trase. Uprchlíkové vlny se však množily, Němci prchali již masově ze všech koutů východní Evropy. Během odpoledne 9. května 1945, tedy »den po válce« »ústup německých vojsk přes zdejší obec pokračoval, avšak procházely již ponejvíce pěší oddíly. Mezi vojenskými oddíly procházely menší i větší skupiny civilních Němců, kteří se narychlo odsunovali z Prahy a ostatních míst do pásma obsazeného Američany. Tento odsun civilních Němců s roztodivnými zavazadly po státní silnici na Plzeň trval několik dní ve dne v noci.«

O hloubkových letcích

Mnoho se vyprávělo a psalo o amerických hloubkových letcích, jejichž nálety neměly valný vojenský význam a měly spíše charakter »preventivní« či »disciplinární«, ale hlavně morální. Obyvatelé měst a vesnic spatřovali v nich »trestající ruku« a i jakési mstitele za všechna příkoří napáchaná v době okupace. Nálety hloubkových letců často přinášely smrt i nevinným lidem, jak se ukázalo při řadě náletů v Plzni, v Rokycanech, na hlavním silničním tahu Praha - Plzeň, ale i v jiných oblastech. Je zřejmé, že přítomnost amerických hloubkových letců na státní silnici Praha - Plzeň zamezila hrubému chování německé ustupující soldatesky. Kromě již zmíněného napadení transportu politických vězňů z Kounicových kolejí v Brně, který směřoval do Mirošova, došlo k řadě dalších tragédií. Tak 31. března 1945 dva američtí hloubkaři zaútočili na osobní vlak, jedoucí o 15. hodině z nádraží v Kařízku. Lokomotiva a služební vůz byly zasaženy střelami vícekrát, **strojvůdce byl těžce raněn a svému zranění v nemocnici podlehl**, zraněn byl rovněž i topič.

⁴⁷ Oberlandrát - článek okupační správy v českých zemích v době fašistické okupace, podřízený říšskému protektorovi. Oberlandráti (vrchní zemští radové) měli ve svém obvodu dozírat na činnost českých úřadů, především okresních a obecních.

Dne 1. dubna hloubkaři napadli vojenskou kolonu a zapálili tři osobní, 21 nákladních aut a 2 autobusy, naložené většinou německými vojáky. Většina z napadených vozů shořela na místě. Z posádek však nebyl nikdo zraněn, neboť Němci, jakmile zahlédli letce, rychle vyskočili z vozidel a skryli se v příkopech a v polích.

Od toho dne se množily stále více útoky amerických hloubkařů jak na vozidla jedoucí po silnici, tak i na železniční soupravy. 16. dubna byla na kařízském nádraží ostřelována lokomotiva a zapáleno nádražní skladiště, které úplně vyhořelo i s uskladněnými věcmi. Současně byl usmrcen i jeden maďarský příslušník z transportu maďarských uprchlíků, s nimiž vlak o 32 vagónech stal několik dní na nádraží (jde zřejmě o vlak, v němž prchala maďarská kolaborantská vláda, který stal několik dní i na rokycanském nádraží).

Incident s oddílem SS

Podle kroniky dne 5. května 1945 »konečně nadešel toužebně očekávaný den svobody českého národa. O 7.30 hodině ranní obdržela četnická stanice v Kařezu telefonický rozkaz od Okresního četnického velitelství v Rokycanech vyvěsit všude československé vlajky. Byla to upřímná a spontánní radost nad ukončením okupace, nad osvobozením.« Ale neštěstí číhalo nablízku. Podle svědectví četnické stanice se toho dne kolem čtvrt na deset objevila na silnici osmičlenná skupina esesáků, vedená poručíkem, která předtím byla posádkou ve Švábíně u Zbiroha. Všichni byli vesměs vyzbrojeni samopaly a ručními granáty. Při pohledu na vyzdobenou obec vyjádřili přivolanému vrchnímu strážmistrovi Karlu Konrádovi svou nelibost. Poručík se ho optal, kdo dal příkaz k vyvěšení čsl. vlajek a k ničení (zabarvování) německých nápisů. Když mu strážmistr odpověděl, že rozkaz byl dán telefonicky všude, že se tak děje v celé zemi, jevil rozpaky a nejistotu, neboť nevěděl, co dělat. Tu jeden z vojáků zpozoroval na telegrafním sloupu upevněný papírový prapor SSSR s namalovanou rudou hvězdou, srpem a kladivem. Voják praporek strhl a přinesl poručíkovi, který začal vyšetřovat na místě, kdo praporek upevnil na sloup. Když obdržel zápornou odpověď, že se neví, kdo to udělal, obrátil pozornost na německé uprchlíky, ubytované v obci. Chtěl ihned mluvit s jejich vedoucím, zda jim místní obyvatelé neubližovali. Po cestě dva němečtí vojáci se samopaly obklopili vrchního strážmistra Konráda, každý z jedné strany a žádali, aby je vedl k ubikacím německých uprchlíků, ubytovaných v jedné třídě v budově místní obecní školy. Na první pohled bylo na uprchlících vidět velké rozčilení a strach. Na poručíkovy otázky vesměs odpovídali, že jim není ubližováno, naopak že se jim ze strany vychází vsříč. Na to požádal německý poručík telefonem o spojení s hlavní posádkou ve Švábíně, ale spojení nedostal.

Mezitím zaslechl vrchní strážmistr nedoloženou zprávu od jednoho místního občana z Kařezu, že oddíly SS ze Švábína jsou již v obecním úřadě ve Zbiroze odzbrojovány. Tuto zprávu ihned tlumočil německému nadporučíkovi, který po jejím vyslechnutí zbledl a již více se nezdržoval a dal pokyn vojákům k odchodu, který se za obcí Kařez změnil v útěk

směrem k lesu Zdeřiny, kde oddíl zmizel. Němci v tom zmatku zanechali na místě nákladní auto, kterým přijeli. Teprve v noci, když patrně zjistili, že zpráva o odzbrojení jejich oddílu SS ve Zbiroze nebyla pravdivá, vrátili se pro auto a odjeli s ním neznámo kam.

Na výzvu pražského rozhlasu na pomoc Praze vypravilo se na nákladním automobilu několik kařezských občanů.

Dne 9. května 1945 osvobodily tankové jednotky Rudé armády Prahu a téhož nebo těsně následujícího dne první předsunuté tankové oddíly Rudé armády dorazily až do nejvýchodnější části rokycanského okresu na rozhraní Hořovicka a Rokycanska. A občané Kařezu patří nesporně k prvním na Rokycansku, kteří nadšeně uvítali první bojové jednotky Rudé armády již 9. května nebo z 9. na 10. května 1945.⁴⁸

Hlavní část Rudé armády se utábořila u kostela, kde sovětsí vojáci vybudovali velkou stanovou vesnici. V místě byl ubytován tankový pluk. Podle kronikářských záznamů rudoarmějci vybudovali na návsi i divadlo s jevištěm a sedadly, školu, stáje pro koně apod. Rovněž upravili i cesty, zvláště kolem lesa, pískem a popelem.

Na loukách proti lesu bylo upraveno cvičiště. U hájovny stála strážní věž. Okolí vojenských baráků bylo vyzdobeno napíchanými lesními stromky a z květin vysázeli různé ornamenty.⁴⁹ V druhé polovině června odjela část Rudé armády (vozatajstvo) a asi za čtrnáct dní na to přijely do obce nové formace - motorizované oddíly, pěchota a dělostřelectvo. V Kařezu byla Rudé armáda ubytována do 12. října 1945, kdy hlavní část odjela a v místě zůstala jen hlídka osmi vojáků až do 25. října, kdy rovněž odjela.

V lese mezi Kařízem a Osekem u Hořovic je památník - bunkr, kde se v době okupace skrývali čeští a sovětsí partyzáni.

10. květen 1945 ve Zbiroze

Rozhlasové zprávy o vypuknutí bojů v Plzni a o bojích na barikádách v Praze uspíšily průběh událostí také ve Zbiroze, kde se občané již 5. května shlukovali, zpívali, sundávali a rozbíjeli německo-české nápisy, vyvěšovali československé vlajky. Toho dne naposledy připochodovala na zbirožské náměstí asi padesátičlenná skupina Němců po zuby ozbrojených pancéřovými pěstmi, kulomety a automatickými zbraněmi, kteří prošli náměstím až k budově městského úřadu, pak se obrátili a vrátili se zpět na zámek. Obyvatelé, kteří byli předem upozorněni na tuto demonstraci síly, se zavřeli do svých domovů.

Odpoledne 6. května se německá posádka ze zámku shromáždila a ustoupila ze Zbiroha směrem na Chříč v rakovnickém okrese. Zatím se ujal správy nad městem národní výbor, který okamžitě zřídil ozbrojené občanské hlídky, zajistil nákladní automobil s municí a léky pro pražské barikádníky, který se sice do Prahy probil, ale náklad byl předán oddílům tzv. Vlasovovy armády, která spolupracovala s Němci.

⁴⁸ Fond ONV Rokycany, kart. č. 55, staré číslování

⁴⁹ Kronika obce Kařez I, 350a, SOKA Rokycany

Dne 10. května 1945 vstoupily první oddíly Rudé armády do Zbiroha

Ve dnech 5.-9. května vládla v obci nejistota, strach a značný chaos. Vyvrcholením těchto dnů byl 10. květen 1945, kdy se ve Zbiroze objevily první tanky statečné Rudé armády. Ve čtvrtek krátce před polednem se tanky, přijíždějící směrem od Terešova marně snažily projet městečkem, kde je všude bouřlivě vítaly davy občanů. Do Zbiroha přišli i obyvatelé z okolních obcí, takže početný dav si vynutil jejich zastávku a lidé je uvítali po staročesku chlebem a solí. Pamětník těchto slavných dnů V. Rybáček vzpomínal: »Často se mylně uvádělo, že Sovětská armáda přijela do Zbiroha 7., 8. nebo 9. května 1945. Nezvratným důkazem toho, že přijela 10. května je památníček, který má paní Frýdová po svém bratru, který si nechal od velitelé sovětské armády generálmajora Fominicha podepsat. Tam je uvedeno datum 10. května 1945. Generálmajor byl přivítán s vojáky Rudé armády velmi nadšeně a dvě dívky a jeden chlapec jsou vyfotografováni, jak jej vítají chlebem a solí.« A týdeník ONV v Rokycanech V nový život píše v podobném duchu: »Zbirožští občané je (sovětské vojáky) očekávali plní nadšení a bouřlivě je zdravili. Okresní silnice byla lemována jásajícími davy. Téhož dne po druhé hodině odpolední přijely motorizované jednotky (...). Množství obyvatel z místa a okolí, které vítalo sovětskou armádu, nadšeně skandovalo: »Ať žije Československo, ať žije maršál Stalin!«. Náměstí jásalo, jásali jsme všichni, vzájemně se zdravíce a rozmlouvajíce. »Germán kaput, vy svobodni!« »Ať žije Rudá armáda«, ozývalo se odevšad!«

Pobyt Rudé armády na Rokycansku ilustrují i některé drobné zprávy, které uvádějí, že v Týčku pobýval oddíl Rudé armády polní pošty 83999, v Hradišti VÚ 64068, v Hůrkách byl ubytován dělostřelecký oddíl, v Cekově oddíly Rudé armády tábořily v sousedství obce a na polích. Od poloviny května po dobu čtyř neděl byla v zahradě paní Holubové umístěna polní kuchyně.⁵⁰ Do Třebnušky dorazily oddíly Rudé armády až 17. května 1945, do Lhoty pod Radčem 12.5.1945,⁵¹ kde u Bedřicha Vítka byly umístěny dvě polní kuchyně a obuvnická dílna,⁵² v Medovém Újezdě přijela Rudá armáda v polovině května atd.

Rudá armáda v Cheznovicích

Zprávy o příjezdu Rudé armády do Cheznovic se poněkud rozcházejí a ani obecní kronikář nedává jasnou odpověď. **Podle některých úředních dokumentů první tankový oddíl Rudé armády vstoupil do obce 9. května 1945,**⁵³ podle jiných to bylo asi 10. května. Ještě předtím - **28. dubna 1945 dorazili do obce dva sovětské zajatci, kteří utekli z německého transportu** a ukrývali se v domě čp. 8 do příjezdu Rudé armády. Byli to Adama Šimak a Petr Teberskof.⁵⁴

⁵⁰ Fond ONV Rokycany, kart 57, staré číslování, SOkA Rokycany

⁵¹ Fond ONV Rokycany, kart 57, staré číslování, SOkA Rokycany

⁵² Fond ONV Rokycany, kart 59, staré číslování, SOkA Rokycany

⁵³ Fond ONV Rokycany, kart. 57, staré číslování

⁵⁴ Kronika Cheznovic str. 170, SOkA Rokycany.

Rudá armáda byla ubytována po domech všude, kde to jen šlo. Většina však byla ubytována v lesích v dřevěných chatách, které si sami postavili. Po šesti nedělích byl tento předvoj vystřídán dalšími, méně početnými oddíly. Poslední vojáci Rudé armády opustili Cheznovice v říjnu 1945.

V Cheznovicích zemřel na následky zranění důstojník Rudé armády a byl pochován v lese pod chatami u příčné cesty lesem. Na jeho hrobě byl tento nápis: »Zdětš pochoroněn gv. lejtněnant T. Vasiljev N. A. 27. 6. 45 goda«. V roce 1947 byly ostatky odvezeny do společného hrobu rudoarmějců na hřbitově v Mýtě, kde je postaven velký pomník rudoarmějce.

Sovětské zajatci v Těních

V sousední obci Těně se začátkem května 1945 **objevili tři sovětské zajatci, kterým se podařilo uprchnout z transportů smrti** a kteří hledali partyzány, k nimž se chtěli připojit. Místní obyvatelé se jich tajně ujali. Jeden se ukrýval na půdě u Františka Svejkovského čp. 81, druhý u Václava Müllera čp. 93 a třetí v rodině Šlapáků. A Němci byli všude v obci, i ve škole a v lidovém domě. Sovětský voják, ukrývajícím se u Svejkovského, se jmenoval Vasil Horochovec a pocházel odkudsi od Jasny z Podkarpatské Rusi. 4. května 1945 odešli zajatci do lesů hledat partyzány, což se jim zřejmě podařilo, neboť v okolních lesích až k Rožmitálsku a k Příbramsku operovalo několik silných partyzánských oddílů, vytvořených ruskými paradesátními instruktory, kteří zde byli vysazeni na jaře r. 1945. Několik let po válce navštívil Vasil Horochovec své zachránce a přátele v Těních, aby jim poděkoval za pomoc, kterou mu s nasazením vlastního života poskytli těsně před skončením války v roce 1945.

První oddíly Rudé armády dorazily do Těň v sobotu 12.5.1945 krátce před polednem. Byly to části vojsk maršála Malinovského. Oddíly vstoupily do obce od východu (od Svaté Dobrotivé), slavobránou, která byla postavena před školou, za velkého jásotu místních obyvatel. Hned po příjezdu se nastěhovali do jednotlivých domků. »Do našeho domku čp. 81,« vzpomíná kronikář obce Fr. Svejkovský, kterému tehdy bylo 17 let, »se nastěhoval štáb jednotky. V rohu jedné místnosti byla zástava útvaru, u níž stála neustále stráž. Velmi jsme se s nimi spřátelili, besedovali jsme s nimi každý den dlouho do noci a prožili jsme s nimi opravdu mnoho krásných chvil a příhod. Žili jsme jako jedna rodina. Ihned po jejich příjezdu jim maminka se sestrou praly prádlo a poněvadž ve štábu měli i svého kuchaře, vařili u nás doma a společně jsme jedli. Jak to byla velká rodina, svědčí o tom to, že v našem domku bydlela babička se dvěma tetami (jejími dcerami), dále naše šestičlenná rodina a 32 rudoarmějců! Spali jsme, kde se dalo. V místnostech i na zemi, my kluci (já a moji dva bratři) jsme s rudoarmějci spali i na půdě, v kůlně, zkrátka, kde se dalo.« Asi po deseti dnech navštívil jejich obec a jejich domek, kde sídlil místní štáb, generál Rudé armády, který provedl přehlídku oddílů ubytovaných v obci. Bylo to nečekané, takže

v tom shonu a překvapení mu tehdy zapomněli předložit obecní kroniku k podpisu. Tyto oddíly Rudé armády opustily obec koncem května. »Všichni důstojníci i vojáci i my jsme měli při loučení oči plné slz,« vzpomíná kronikář. »Byli jsme neradi, když nás opouštěli, ale přáli jsme jim, aby se po dlouhé době zase setkali se svými drahými ve svých domovech.« Po nich přijely do obce další oddíly, které se však z valné části ubytovaly ve svém vojenském táboře v Kopanínách. A v obci jich už bylo ubytováno méně. V domku čp. 81 byla zřízena místo štábu ošetřovna a umístěn vojenský lékař. V dalším období se sovětské oddíly v obci vystřídal ještě dvakrát a někdy koncem října nebo začátkem listopadu Rudá armáda opustila obec definitivně.

Rudá armáda v Mýtě

Mýto, ležící na hlavní trase z Prahy do Rokycan a Plzně, patřilo rovněž k prvním obcím, kam dorazila Rudá armáda. I zde však dochází k nejasnostem při určení dne příjezdu prvních motorizovaných jednotek do města. Zatímco obecní kronika uvádí, že malé skupiny nebo **jednotlivá průzkumná vozidla Rudé armády dorazily ve večerních a nočních hodinách**

11. května 1945, některé jiné prameny uvádějí shodně, že to bylo 9. května 1945, například úřední dokumenty ONV Rokycany.⁵⁵ Podle obecní kroniky pak hlavní část sovětské jednotky 6. tankové brigády generálplukovníka A. G. Kravčenka pod velením podplukovníka P. F. Tjurněva dorazila do Mýta v ranních hodinách 12. května 1945. Šestá tanková brigáda byla součástí II. ukrajinského frontu, kterému velel hrdina SSSR maršál Malinovskij. Některé tankové jednotky se zúčastnily již bojů u Stalingradu.

Jednotky Rudé armády byly rozloženy v okolí Mýta, u Kařizku, v Medovém Újezdě a poblíž Holoubkova. Velitelem posádky Rudé armády v Mýtě byl gardový podplukovník P. F. Tjurněv, velitelství sídlilo v budově čp. 156 v Dlouhé ulici. Náčelníkem štábu místního velitelství byl gardový major S. A. Mkrťčan. Řada důstojníků byla ubytována v soukromých bytech mýtských občanů, v Kařizku, v Medovém Újezdě, v Těškově, v Holoubkově apod.

V červenci 1945 byla odvelena z Mýta značná část sovětských jednotek, které se podílely na osvobození Mýta a okolí, a byla přesunuta přes celý Sovětský svaz na Dálný východ, kde se zúčastnila poslední fáze druhé světové války - boje proti japonským okupantům v Madžusku.

⁵⁵ Fond ONV Rokycany, kart. 59 staré číslování, SOkA Rokycany

Mýtská občana vítají příjezd Rudé armády

Osvobození Mýta Rudou armádou připomíná památník na místním hřbitově, kde jsou pochováni sovětské vojáci, kteří padli na konci války v Mýtě a okolí. K 30. výročí osvobození byla na budově tehdejšího MěstNV zasazena pamětní deska s datem osvobození Mýta a se jménem velitele sovětských jednotek P. F. Tjurněva, který je rovněž čestným občanem obce.

Rudá armáda v Holoubkově

Průmyslová obec Holoubkov, ležící na hlavním silničním i železničním tahu Praha-Plzeň-Brod nad Lesy, asi 8 km východně od Rokycan, byla svědkem mnoha významných událostí. Příjezd Rudé armády však byl tou nejvýznamnější. První předsunuté oddíly Rudé armády projely obcí v poledne 10. května 1945. V prostoru Holoubkova a jeho okolí se rozložila divize Rudé armády v počtu asi 6000 mužů s hlavním ubytováním kolem holoubkovského rybníka. K velitelům Rudé armády, kteří v Holoubkově pobývali, patřil N. A. Ševadin, L. L. Ljachjov a S. A. Butov. Byli ubytováni po rodinách, rovněž část zdravotní služby byla ubytována po rodinách. Hlavní jádro Rudé

armády bylo ubytováno v dřevěných chatách, které si vybudovali rudoarmějci pod Trhoní a v Chejlových. K tankovým jednotkám, rozloženým v místě patřil i útvar polní pošty 36251.⁵⁶

Oddíly Rudé armády opustily Holoubkov 12. listopadu 1945. Uvedení tři velitelé dlouhá léta po té udržovali s MNV v Holoubkově trvale družební styky a byli hosty obce při významných příležitostech. V roce 1981 byl v místě odhalen Památník přátelství, připomínající osvobození obce od fašistických okupantů.

V květnu 1945 byla v Holoubkově utvořena revoluční garda v počtu asi 60 členů k ochraně důležitých objektů (železnice, pošta, zesilovací stanice dálkového telefonního kabelu, místní továrny na strojírenské výrobky atd.) před ustupujícími německými jednotkami.

IX. PŘED BRANAMI ROKYCANY

Američané v Ejpovicích, odzbrojování Němců, sběrné tábory

Ejpovice a Klabava, ležící na bývalé státní silnici mezi Rokycany a Plzní, byly na sklonku druhé světové války svědky mnohých válečných epizod. Obyvatelé těchto obcí, kteří byli v r. 1945 očitými svědky, by mohli vyprávět své osobní zážitky a i osobní »historii«, jak ji viděli oni. Neboť každý detail v té době byl historickým okamžikem.

Do obcí Ejpovice a Klabava dorazila americká armáda sice 6. května, ale ke skutečnému obsazení těchto obcí došlo až v pondělí 7. května 1945. V prostoru těchto obcí se desetitisíce prchajících německých vojáků a civilistů vzdávaly americké armádě.

Do Ejpovic přijeli Američané v pondělí 7. května, a »skoro bez výstřelu zajímali a odzbrojovali (...) vzdávající se hordy německé moci a oddílů SS, které se zmateně rozprchly od Prahy a Benešova, jakož i od východu před postupující Rudou armádou, a zalezli do lesů při všech silnicích. Bylo zřejmé, že čekají na zajetí od Američanů.«⁵⁷

»První větší transport zajatců v počtu asi 2000 mužů, přijel v úterý 8. května dopoledne. Byli to příslušníci řadového německého vojska, kteří šli z Prahy z kasáren Pod Bruskou. Šli v trojstupech, byli zaprášení a umazaní, někteří měli mezi sebou i svoje ženy. V čele transportu nesli vztyčený bílý prapor na znamení, že se vzdali. Po stranách trojstupu asi dvaceti kroků za sebou šli Američané. Někteří ze zajatců chtěli využít zmatku na ejpovické křižovatce, kde se shromáždilo mnoho lidí a (pokusili) se utéci (...). Chtěli využít i křovin pod mostem, plotů i zahrad. Američtí vojáci byli nekompromisní a na místě zastřelili při pokusu o útěk 8 Němců. Celkem tak přišlo (v obci) o život 26 Němců.«⁵⁸

Tento transport odvedli Američané do Plzně do tamních kasáren. Další transporty zajatců však byly zastavovány a odzbrojovány v prostoru mezi městem Rokycany a Ejpovicemi. Zajatci byli shromažďováni v tábore (lágru) za zahradou u čp. 89 a na polích podél silnice ke Kanálu. Na sokolském cvičišti a na přilehlé louce byly umístěny civilní osoby - bývalé četnictvo z Prahy v počtu asi 4000 osob, které sem byly přivezeny 5. května. »Pláč, nárek, zoufalství i kvílení jejich bylo veliké. »Herrenvolk« se potil a žíznil pod neúprosným úpalem slunečním a v noci chladly jeho rozpálené hlavy (...)«, poznamenává kronikář.

⁵⁶ *Fond ONV Rokycany, kart. 57, staré číslování*

⁵⁷ *Kronika obce Ejpovic II, SOkA Rokycany*

⁵⁸ *Kronika obce Ejpovic II, SOkA Rokycany*

Mezi Klabavou a Ejpovicemi vytvořili Američané sběrné tábory pro ustupující Němce

S přibývajícími zajatci přibývalo i zajateckých táborů, »takže pak byly po obou stranách státní silnice v polích až k lesu - křižovatce na Klabavu. Jeden velký tábor oddílů SS byl pak (umístěn) na západní straně Ejpovic u polní cesty zvané Domkářka. Ve všech těchto zajateckých táborech bylo umístěno údajně celkem na 40.000 mužů.

Oba příkopy podél silnice byly plné výzbroje, pušek, kulometů, automatů, granátů, pancéřových pěstí jakož i výstroje, přileb, opasků, nábojů, aut atd. Lidé z okolních obcí po celý týden ve velkém množství přicházeli do Ejpovic, protože američtí vojáci vyhazovali zásoby z osobních i nákladních aut lidem. Naše obec byla v tyto dny plná vojů a lidí jako na nějakém trhu. Kolem 20. května 1945 bylo zajímání německého vojska v okolních lesích skončeno a nastaly klidnější dny.«⁵⁹

Kronika Ejpovic

Poprava Jana Rajcharta

26. září 1944 došla z Drážďan paní Rajchartové německá zpráva, že její muž Jan Rajchart byl toho dne popraven popravčí sekyrou. Tak skončil svůj šlechtetný život národní hrdina, velký vlastenec a statečný zakladatel protiněmeckého odboje, který nikoho z naší místní skupiny neprozradil.

⁵⁹ *Kronika Ejpovic II, SOKA Rokycany*

Vystěhovalci

Podle nařízení oberlandráty v Plzni, Okresního úřadu Plzeň-venkov a Četnické stanice v Rokycanech byla naše obec, jako všechny ostatní povinná ubytovati vystěhovalce z válečného pásma. Ve čtvrtek večer asi v 10 hodin dne 15. března přijel transport uprchlíků se svými vozy a potahy od Kyšic. Měli celkem 124 párů potahů a 4 hřibata. Osob bylo 139. Ve vozech měli kufry, bedny, balíky se zásobami a u každého vozu byl vzadu připevněn krytý kočár, v němž měli v balech (balících) peřiny. Do obou tříd zdejší školy bylo ubytováno celkem 64 osob, většinou malé děti s matkami a staré babičky. Do sálu hostince p. Salcmana byli ubytováni dospělí lidé v počtu 75 osob. Byl to tzv. »tábor vystěhovalců«, německy »Flüchtlingslager«, ale v novinách se jim říkalo »národní hosté«. Všichni tito vystěhovalci byli z německé obce Gross Wierau, okres Schweidnitz (Svídnice) z polského Slezska, asi 50 km na sever od Krkonoš. Vedoucím tábora byla jakási Francke, která byla velmi přísná a šikanovala jak obecní úřad, tak řídícího učitele, který byl ustanoven jako tlumočnick při obstarávání nákupů stravy u místních obchodníků i řezníků, z nichž nikdo neuměl ani částečně německy. Celý tábor se stravoval společně a vařil si z jednoho hrnce u řezníka p. Šmída.

(...) 20. dubna. V místní železniční stanici v 18. hodin večer hloubkový letci prostřelili lokomotivu osobního vlaku od Prahy. Všichni cestující, z nichž nejvíce bylo německých důstojníků a vojáků, museli jít pěšky do Plzně.

Němci zabavují koně

Kolem 20. dubna 1945 přišel do zdejší obce německý Wachmeister (nadstrážník) z rokycanské posádky s několika vojáky a za doprovodu starosty obce navštívili všechny stáje místních rolníků s koňmi a sebrali tu 18 koní i s chomouty a vozy bez jakéhokoli zaplacení nebo vydání aspoň potvrzenky. V některých hospodářstvích vzali oba koně (čp. 12), takže takový hospodář pak neměl s čím obdělávat pole, jinde nechali pouze jednoho koně. Na některém místě odvedli koně ze stáje bez přítomnosti hospodáře, který byl právě na poli. Totéž provedli Němci i v ostatních obcích okolo Rokycan, když chtěli hrdou svou brannou moc rychle odsunouti před postupujícími vítězi. Za tyto odebrané koně s postroji a vozy nedostali poškození hospodáři nic.

Útěk Němců

Válečné události nabývají rychlého spádu. Civilní zaměstnanci německé národnosti opouštějí svá místa, na něž sem byli dosazeni a prchají do Bavor. I němečtí důstojníci, na nichž je patrné, že prchají nebo desertují, se ptají na cestu do Bavor tak, aby minuli Plzeň.

Příchod svobody

»České obyvatelstvo bylo skrytě rozradostněno, neboť tušilo již blížící se konec okupace a blízkou svobodu.

Konečně v sobotu 5. května dopoledne v 10 hodin dočkal se náš národ toužebně očekávané svobody. První zprávu o tom do místní obce přinesl řídící učitel Václav Špilar, který byl toho dne u zubního lékaře v Rokycanech, kde kolem 9. hodiny vyslechl z místního rozhlasu hlášení velitele četnické stanice v Rokycanech o konci války a o tom, že národní výbory přebírají veškerou pravomoc a řízení dalších věcí v obcích.

Občanstvo za radostného jásotu naplnilo náměstí, mávalo čsl. vlajkami a vyvěšovalo je na domech. Jmenovaný spěchal pěšky s touto radostnou zvěstí do Ejpovic. U (Plzeňské) brány v Rokycanech potkal svého žáka Romana Špačka, jedoucího na dámském kole do Rokycan. »Požádal jsem ho o zapůjčení kola, na němž jsem se vrátil do Ejpovic.« Po návratu vyvěsil ve škole připravenou čsl. vlajku a šel na obecní úřad, aby také vyvěsili vlajku a vyrozuměli občanstvo o osvobození.«

I když vyprávění ejpovického kronikáře je velmi zajímavé, musíme jeho některá jeho údaje poopravit. Píše totiž, že večer 5. května kolem 20. hodiny přijely na křižovatku státní silnice první tři americké tanky, projely až k lesu k Rokycanům, ale ve čtvrt hodině se vrátily zpět do Plzně. Tato událost se skutečně stala, ale až následujícího dne, tedy 6. května 1945, kdy mělo dojít ke styku rokycanského starosty Rudolfa Hejrovského s posádkami průzkumných amerických tanků.

Dále kronikář pokračuje: »Němečtí uprchlíci byli ze školy Ejpovic vystěhováni 7. května a nejkratší cestou posláni do Rokycan, kde byli ubytováni ve starých kasárnách.

V pondělí 7. května přijeli do obce Američané, kteří »skoro bez výstřelu zajímali a odzbrojovali (...) vzdávající se hordy německé branné moci a oddílů SS, které se zmateně rozprchly od Prahy a Benešova, jakož i od východu před postupující Rudou armádou a zalezly do lesů při všech silnicích. Bylo zřejmé, že čekají na zajetí od Američanů.«⁶⁰

Obě obce, tedy Klabava i Ejpovice, zůstaly do odchodu spojeneckých vojsk v listopadu - prosinci 1945 v zóně americké armády. Stále posádky v nich nebyly, ale styk s americkými vojáky byl častý, jak svědčí i některé drobné, ale zajímavé události. Vypráví se, že jedné soboty se konala v Ejpovicích zábava s muzikou, při níž místní šohajové se náramně bavili s místními dívkami do té doby, než dorazilo do obce i několik amerických vojáků, kteří se vetřeli do zábavy a chtěli rovněž utrhnout svůj díl při tanci s dívkami. Jenže to se nelíbilo místním, slovo dalo slovo, strkanice zrodila strkanici, až došlo i na ruce a pěsti až byli násilně vytlačeni ze sálu. Američané, kteří si jako vítězové nárokovali podíl i na dívkách, se rozhodli k ráznému zákroku, jak ukázat těm místním šohajům svou moc a sílu. Odešli z obce pořádně naštvaní. Avšak neuplynula ani půlhodina, když se vraceli zpět - na zuřivě rachotícím a nebezpečně vyhlízejícím tanku, který se výhružně zastavil před hospodou s kanónem namířeným na budovu. Incident skončil bez následků, jedni i druzí ukázali, co umí a po té se rozešli.

⁶⁰ Kronika obce Ejpovice I, str. 114

Klabava: »V Americe šhecko jest.«

Obdobná byla situace i v sousední Klabavě. Klabavský kronikář o těchto vzrušených a napjatých dnech vypráví: »Německé vojsko pospíchalo ku Plzni, protože považovalo zajetí u Američanů asi za snesitelnější než u Rusů. Proto byly zde v okolí pochyťtány sousty německých vojáků a na polích proti Klabavě až ke Kyšicím byly zřízeny zajatecké tábory hlídané Američany. Podle umrlčích lebek na čepicích Němců poznali jsme, že tu bylo mnoho členů SS a SA. **Při zajímání u silnice bylo několik Němců zastřeleno, zvláště při pokusech o útěk**«.⁶¹

»Pátého května«, vypráví klabavský kronikář, »jsem zrána vyšel z Plzně z rozbité Škodovky k domovu pěšky, to už vlaky málo jezdily a cestou jsem stále slyšel povídati, že tento den, tj. 5. května v 9 hodin dopoledne budou Američané už v Plzni. Přišli však až druhý den a sváděli zde boje.

V sobotu 5. května cestou z Plzně u pivovaru jsem potkal německý povoz plný konserv. Na řůe seděl vojn s puškou. Jistý občan skočil do výše, popadl konservu a uprchl. V tom druhý sáhl po plechovce a jak ji měl v ruce vysoko nad hlavou, voják mu ji roztříštil jednou ranou z pušky. Dal se pak do velkého smíchu, ale dotyčný občan si přeci sebral rozbitou konservu, přitom stále něco povídal o hladu (...). U silnice Letné začínali sejímati německé nápisy a na Hrádecké hospodě německý vojenský oddíl stál v rozpacích, co si počnouti má. Poslali čtyři vojíny směrem k Rokycanům. Já je předešel a tu jede na kole proti mně kolega z našeho oddělení ve Škodovce Ježek z Rokycan směrem ku Plzni. Křičel už radostí, že u nich už mají vyhlášenou zas republiku. Vojáci se zastavili a když jim věc německou řečí vysvětlil, obrátili se směrem ku Plzni (...). Když jsem přišel domů, visel na našem domku už náš prapor, jejž vztyčila moje dcera Drahoslava, ale druhý den ráno dal poručík Beneš rozkaz praporu sejmouti, že prý není ještě vše jisté. Já jej ale nesejmul (...). V Klabavě byl revoluční národní výbor vytvořen asi čtrnáct dní před 5. květnem. V jeho čele stál učitel Fr. Kraft, podporučík v záloze. Bylo těžko těmto z velké části bezbranným občanům čeliti zde dobře vyzbrojeným německými oddílům, jichž byly v okolí plné lesy (...). Vojenská četa německých žen od světłometů u Mikovic domu byla vyvedena ze vsi už v sobotu 5. května k večeru (...). Poslední dny už asi němečtí vojáci měli i hlad, protože obyčejně k večeru se trousili po vsi a sháněli potraviny a nabízeli za ně prádlo atd. Leckde prý i dobře pochodili, kdo to s nimi uměl. V hostinci u Černých měli němečtí uprchlíci i povoz s látkami, který národní výbor v Klabavě zabavil a dopravil do Rokycan, kde se prý o ně postarali, protože látky brzy zmizeli (...).«

Dne 6. května po desáté hodině dopoledne došla do obce zpráva, že z Plzně jedou Američané směrem k Rokycanům, kde se měli setkat s Rusy. Proto byl v Klabavě narychlo sestav průvod s vlajkami a vypraven ke státní silnici k uvítání Američanů.

⁶¹ Kronika Klabavy II, SOKA Rokycany

»Každý byl ale velice zvědavý na to, jak vůbec to americké vojsko a ta jejich pohotovost vyhlíží, poněvadž nikdo z nás dosud nic podobného neviděl.« U silnice ověnčili stromy fábory apod. Z dálky viděli kolonu aut, která však u Ejpovic zahнула do polesí Čilina. Pak se zjistilo, že to byli Němci. »Za chvíli, píše kronikář, přijeli skutečně Američané s těžkými tanky a bylo viděti, že svojí výzbrojí a vším zařízením předčí určitě armádu německou. Když projel poslední Američan, byla radostná nálada.«

A dál vypráví: » Německé vojsko pospíchalo ku Plzni, protože považovalo zajetí u Američanů asi snesitelnější, než u Rusů. Proto byly zde v okolí pochyťtány spousty německých vojáků a na polích proti Klabavě až ke Kyšicím postaveny zajatecké tábory, hlídané Američany. Podle umrlčích lebek na čepicích Němců poznali jsme, že tu bylo mnoho členů SS a SA. Při zajímání u silnice bylo několik Němců zastřeleno, zvláště při pokusu o útek (...).

Při ustavení zajateckých táborů byly u státní silnice spousty občanů z celého okolí buď ze zvědavosti, nebo proto, aby si nějakou potřebnou věc, kterých tam bylo dosti, mohli přinést. Nevím, co se dělo u táborů zajatců, ale lidé říkali, že Američané všelike věci ničili a pálili asi na čtyřiceti místech, aby našim lidem nepřišly do rukou. Za několik dní jsem se šel podívat a skutečně: Házeli do ohně šaty, boty, psací stroje, zkrátka vše, co jim přišlo do rukou. Vyjadřovali jsme se tudíž o jejich počínání všelijak, ale upozorovali jsme, že nám asi rozumí a honem jsme odcházeli.

Podotkl jsem, že nám asi rozumí, a tu prohlásil jeden americký voják:

»A že rozumím já!« S úžasem jsem se vrátil a žádal jsem jej, aby mi vysvětlil jejich počínání. Tu on pravil:

»To rozkaz, já pověděl, jak možno jest. Já Slovák.«

Divil jsem se mu, že je v americké uniformě. Měl na rukávu tři prýmky, snad to byl četař. On dodal:

»Tam v Americe šhecko jest, oni dovezó sem.«

Já na to:

»Zadarmo?«

On zase:

»Ó ne, to kšeft jest. Já tuto zapálit, ty potřebuješ a kópiš tam, víš, to kšeft a rozkaz, jo tak.«

Nestačil jsem se divit. On ještě dodal:

»Maďar, Němec, Slovák, Čech, Španěl a jiný, to všecko americký voják, zapálí se, jde se.«

Kroutil jsem hlavou a odcházel jsem od dotyčné hlídky. Slovenský Američan se stále jen spokojeně usmíval.

Co se týká prvních Američanů, kteří přijeli do naší obce, musíme přiznat, že to bylo upřímné a vřelé přivítání. Zde na návsi u našeho domku jsme Američany obklopili a nabízeli jsme jim vdolky, buchty atd., bylo to právě kolem poledne. Další pak ame-

Němectí uprchlíci na rokycanském náměstí

rické oddíly, které tu zůstaly hlavně u zajatých Němců, vyhledávaly často české dívky. Nemrzelo americká vojáká hledati ve vsi s těžkým autem i jeřábem několikrát děvčata, která se jim zalíbila a mají na ně dobré vzpomínky.

Při spalování různých předmětů na ohni u zajateckých táborů měla zvláště hezká děvčata možnost si tu a tam z ohně apod. vzíti všelicos, co občanům jiným dovoleno nebylo.

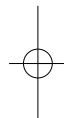
První tábor byl na Rajzrovic poli při státní silnici tam, kde odbočuje silnice ku Klabavě, a poslední byl u jam na bílou hlínu u Kyšic.⁶²

Další velký zajatecký a internační tábor pro německé vojenské a civilní uprchlíky byl zřízen mezi Bušovicemi a Střapolemi, kde bylo drženo několik desítek tisíc Němců. I tento tábor byl ve správě americké armády.

⁶² *Kronika Klabavy II, SOKA Rokycany*

Kamenný Újezd: Rudá armáda za humny Rokycan

K bezprostřednímu dotyku spojeneckých armád došlo rovněž v obci Kamenný Újezd, těsně sousedící s okresním městem Rokycany. Do Kamenného Újezda přijela americká armáda již 7. května z Rokycan, Rudá armáda pak 10. května. Patrně do 13. května byla obec více méně v rukou obou armád, neboť v místě byli ubytováni jak ruští, tak i američtí vojáci. Na jejich slavnostní uvítání zorganizovali občané zábavu s občerstvením. Pro Američany se slavnost konala 12. května a pro Rusy 13. května 1945 v hostinci Josefa Uzlíka. »S ruskými vojáky se náš lid snadno dorozuměl,« píše kronikář, »a Američané uměli německy, takže družná zábava za zpěvu a tance se protáhla do rána.«⁶³ Poté se americké vojsko stáhlo zpět do Rokycan za demarkační linii a v Kamenném Újezdě zůstaly jen oddíly Rudé armády. Demarkační linii v tomto prostoru probíhala od poleší »Němčičky« před továrnou »nábojky« (Kovohutě v Rokycanech) a dále do rokycanského předměstí Borku (v r. 1945 ještě samostatná obec). Všude, kde demarkační čára přetínala silnici, byly zřízeny z obou stran závory, na jedné straně hlídané ruskou hlídkou a na druhé americkou, které kontrolovaly pěší i vozidla. Ruské oddíly v Kamenném Újezdě patřily ke 4. armádě maršála Malinovského. Ještě řadu dní po osvobození se potulovaly v okolních lesích ozbrojené skupiny německých vojáků a příslušníků SS a gestapa.

⁶³ *Kronika Kamenného Újezda I, str. 75, SOkA Rokycany*

X.

SVĚDECTVÍ OKRESNÍHO ČETNICKÉHO VELITELSTVÍ

V dochované pamětní knize OČV jsou některé velmi zajímavé zprávy, zaznamenané z pohledu strážců veřejného pořádku. Proto, ač se zabýváme osvobozením okresu spojeneckými armádami, vraťme se krátce zpět do počátků okupace Československa.

»Dne 15.3.1939 v důsledku okupace Československa byly na všech četnických stanicích zničeny všechny mobilizační a důvěrné spisy. Škoda, že tak neučinila všechna velitelství a úřady, neboť by se tím zabránilo pozdějším citelným škodám.«⁶⁴

»(Ve dnech 16.-17. března, P.C.) byli pozatýkáni všichni vedoucí činitelé komunistické strany. Celkem 84 osob. Z nich bylo zase 76 osob propuštěno, kdežto zbývajících 8 dáno do koncentračních táborů. Z nich se vrátilo 5.5.1945 pouze 5, ostatní tři byli v koncentracích umučeni.

Bylo také započato se zatýkáním Židů, kteří byli později dáni do koncentračních táborů a do Terezína. Z celkového počtu Židů, kteří byli pozatýkáni, tj. 76 osob, vrátilo se po 5.5.1945 pouze 10 osob, ostatní byli v koncentračních táborech umučeni.⁶⁵

Rok 1940: Během roku bylo gestapem v Plzni ve zdejší okrese zatčeno 43 osob pro ilegální činnost.

1941: Ve zdejší okrese bylo zatčeno 93 sokolských činovníků, z nichž byla velká většina po šestiměsíčním věznění propuštěna. Někteří se však vrátili mnohem později, mnozí se nevrátili vůbec. Nevrátil se také sokolský pracovník ředitel Horák z Rokycan.

Během roku bylo gestapem (kromě sokolských činovníků, pozn. P.C.), zatčeno 51 osob ze zdejšího okresu.

Zřízení brdské střelnice

V důsledku rozšíření brdské vojenské střelnice byly úplně vystěhovány obce Příkosice, Skořice, Kolvín, Padrt, Záběhlá, Trokavec, Visky, Štítov a osada Myt a Drážka - obvod četnické stanice Mirošov.

⁶⁴ *Miní tím patrně skutečnost, že některé četnické stanice nezničili seznamy osob politicky nespolehlivých, zejména komunistů a antifasistů, které vedly pro úřední potřeby za první republiky, takže se k nim dostalo gestapo, které podle nich hned 16. března 1939 provedlo rozsáhlé razie a zatýkání.*

⁶⁵ *Tyto údaje o zatčených politických vězních a Židech jsou však nepřesné, neboť je jisté, že jsou psány dodatečně až po osvobození r. 1945.*

V Kolvíně a v Mirošově byly zřízeny německé četnické stanice, které měly za úkol střežit tento vysídlený kraj. Mimoto byl v Mirošově zřízen četnický strážní oddíl z proktorátního četnictva, který měl tentýž úkol.

1942: 28.5.1942 byla popravena šestičlenná rodina Stehlíkova z Rokycan pro přechovávání parašutistů jako odvetu za atentát na Heydricha.

Zavedení němčiny do úřadů

1.7.1942: »Byla zavedena úřední řeč němčina a místa vedoucích zemského četnického velitelství a generálního ředitelství byla obsazena Němci. Bylo nařízeno, že všude německá řeč musí být na prvním místě a česká až na druhém. Byly zavedeny dvojazyčné zápisy na úřadech i obchodech, nápisy na cestách a jména obcí. Muselo se používat německo-českých tiskopisů - později bylo nařízeno používat jedině německých tiskopisů. Na úřadech se objevila německá označení a úřadům bylo nařízeno korespondovat jen německy, což platilo i pro četnictvo a policii.

15.8.1942 zrušen politický okres Rokycany a přičleněn k politickému okresu Plzeň.«⁶⁶

Zatýkání ilegálních bojovníků

23.9.1942 byli gestapem zatčeni štábní strážmistr Petr Říha a Josef Říha z Četnické stanice Rokycany pro ukrývání zbraní a ilegální činnost.

Během roku 1942 bylo v okrese zatčeno 87 osob pro ilegální činnost.

28.10.1943 byl zatčen gestapem vrchní strážmistr Václav Cibula ze stanice Zbiroh pro ilegální činnost a v roce 1945 popraven.

20.12.1943 byl zatčen gestapem štábní strážmistr František Zeman ze stanice Zvíkovec pro ilegální činnost.

22.12.1943 byl zatčen gestapem vrchní strážmistr Alois Beneš z ČS Zvíkovec pro ilegální činnost.

V roce 1943 bylo v rokycanském okrese zatčeno 27 osob.

Ústup německé armády v roce 1945

Pamětní kniha OČV v Rokycanech stručně uvádí: »Německé vojsko se stále hrnulo po silnicích jednak pěšky a pak různými dopravními prostředky buď ještě ozbrojené nebo bez výzbroje. U Ejovic byly tři ohromné tábory tohoto německého vojska, kde Němci byli americkým vojskem odzbrojováni. V příkopech kolem silnic, zejména kolem státní silnice, válela se výzbroj všeho druhu. Ve sběrných táborech stálo několik tisíc motorových vozidel, tanků, děl a jiných zbraní. Byl to velkolepý pohled na onu zničenou německou armádu...«⁶⁷

O ústupu německé armády se zmiňuje rovněž pamětní kniha Četnické stanice Rokycany: »6.5.1945: Ústup německého vojska z Prahy před kapitulací dál se jedním

⁶⁶ V květnu r. 1945 byl okres rokycanský na základě dekretu presidenta republiky čís. 11 z 3. srpna 1944 o obnovení právního pořádku opět obnoven v původních hranicích.

⁶⁷ Pamětní kniha OČV Rokycany, SOkA Rokycany

Odzbrojování ustupujících německých formací Američany v Rokycanech

proudem přes Rokycany. Tisíce Němců a jejich rodinných příslušníků na autech, tancích a pěšky šlo do zajetí Američanů, kteří je odzbrojovali u jatek v Rokycanech a zařazovali do zajateckých táborů v polích u Ejpovic (...), kde museli zajatí Němci vše odevzdati a byla tu spousta cenného majetku, který byl zčásti Američany spálen a zčásti rozdan ze všech stran sem přišedším obyvatelům.«⁶⁸

Cituji rovněž některé zajímavé zprávy, obsažené v pamětní knize Četnické stanice Rokycany, které se vztahují k počátkům okupace. Kronikář připomíná, že **jednou z prvních obětí fašistického řádění byl vrchní strážmistr František Novák, který přišel na četnickou stanici do Rokycan 28.11.1934 od ČS Červený Újezd**. Dne 20.7.1937 byl odvelen do stanice Silberbach v okrese Kraslice jako velitel. Tam byl 14.9.1938 zabit v boji s německými bojůvkami (byl ubit Němci). Tuto epizodu cituji proto, že je dosud zcela neznámá a zaslouží si pozornost čtenářů.

Umístění německých invalidů

»Rok 1943 Němci učinili soupis všech dobře prosperujících obchodů, hotelů a pěkných staveb a usedlostí v obvodě (zdejší četnické stanice, pozn. P.C.) za účelem jejich vyvlastnění a jejich předání německým vojenským invalidům.«

Odzbrojení českých četníků

V důsledku vypuknutí povstání na Slovensku byly 6.9.1944 neočekávaně a narychlo odebrány zdejším četníkům všechny pušky, které musely být během noci ihned odevdány do Plzně.

Protitankové zátarasy v Rokycanech

Kolem Rokycan byly vykopány zákopy v polích a v Husových sadech, u Plzeňské brány, na Pražské silnici, a na všech výpadových silnicích na všechny strany byly postaveny z kamenů a klad zátarasy proti tankům na obranu Rokycan (...). Po revoluci byly občany rozebrány.

Maďarská vláda v Rokycanech

Na nádraží v Rokycanech stál v dubnu 1945 evakuační maďarský vlak po několik týdnů, v němž byla ubytována uprchlá maďarská vláda Szalasiho.

Tragédie ve Volduchách

Počátky roku 1945: »Jednotliví Němci počali z tzv. protektorátu prchat. Kradli ruční vozíky, jízdní kola a snažili se každým způsobem odtud se dostat. Ve všech obcích zdejšího obvodu byli ubytováni němečtí uprchlíci z Horního Slezska, jimž obyvatelstvo přezdívalo »národní hosté«. Ve Volduchách skupina dětí těchto uprchlíků ze zvědavosti prohlížela shozenou benzinovou nádrž letadla, posvítla si dovnitř zápalkou

⁶⁸ Pamětní kniha ČS Rokycany I, SOkA Rokycany

a při nastalé explozi bylo několik dětí české národnosti raněno a jedno děvče usmrčeno. Německá kriminální policie, jíž byl případ hlášen, se o něj vůbec nezajímala a němečtí výrostci, kteří nehodu zavinili, nebyli vůbec vzati k odpovědnosti.«

Podminování objektů v Rokycanech

Začátkem května 1945 bylo ilegální skupinou v Rokycanech zjištěno, že cihelny v okolí Rokycan, v nichž byl uskladněn vojenský materiál a které byly střeženy německým vojskem, jakož i oboje kasárny v Rokycanech, byly podminovány a byly připraveny k elektrickému zapálení a výbuchu. Za pomoci odborníků a příslušníků zdejší četnické stanice bylo toto vedení přestřiženo a tím velké nebezpečí pro Rokycany odstraněno. Během dopoledne 5.5.1945 byly obě cihelny s vojenským materiálem, hlídané německým vojskem, obsazeny zdejším četnictvem. Rovněž byl obsazen i obilný sklad »Kooprativa« a budova »Péče o mládež«, které předtím byly obsazeny německým vojskem.

Zajetí voldušských občanů

Dne 5.5.1945 osm voldušských občanů se pokusilo obsadit tamější školu, kterou měli obsazenou němečtí vojáci. Útok na školu se nezdařil a Němci útočníky zajali. Po intervenci četnického štábního strážmistra Františka Somolíka z Rokycan byli tito občané osvobozeni.⁶⁹

⁶⁹ Pamětní kniha Četnické stanice v Rokycanech, SOkA Rokycany

XI. DNY OSVOBOZENÍ V ROKYCANECH

Revoluční národní výbor v Rokycanech

Rokycany čítaly koncem války kolem 10.000 obyvatel. V období první republiky byly nejsilnějšími stranami ve městě sociální demokracie, strana národně demokratická, strana komunistická a národně sociální. V letech 1919-1929 vládla na rokycanské radnici sociální demokracie, v období 1930-1938 národní demokracie a v krátkém období květen 1938 - únor 1939 opět sociální demokraté. Silné pozice měla v obecním zastupitelstvu i komunistická strana, za kterou byl v letech 1930-1938 I. místostarostou komunista Zdeněk Bludovský. Bylo přirozené, že se okresní město stalo hned po 15. březnu 1939, tedy po okupaci, centrem protifašistického odboje na Rokycansku. Jako první vstoupili do ilegality komunisté, kteří se také stali první masovou obětí okupantů. Již 16. března 1939 provedlo gestapo na základě seznamů členů komunistické strany, získaných od Okresního úřadu v Rokycanech (na předání seznamů se podílel okresní hejtmán JUDr. Felix Kumpf), razii po celém okrese, při které bylo zatčeno 84 vlastenců, z toho 81 komunistů. V dalších letech byly zatýkáním postiženy všechny národní složky protifašistického odboje.

V Rokycanech se zrodila řada ilegálních protifašistických skupin, jako byl i přes hromadné zatýkání komunistů I. a II. ilegální OV KSČ, národně revoluční výbor, vedený železničářem Václavem Gottliebem, dále odbojová skupina Řehoř - Rybář, skupina podplukovníka Kotěborského, sokolská akce Jindra - Žák, odbojová skupina Slabý - Rácesberger - Suda, další odbojová skupina Staněk - Krahulík - Šimandl, skupina vedená Mrázem a posléze Revoluční národní výbor v Rokycanech. To byly hlavní skupiny, které vzešly z Rokycan. Řada dalších skupin působila na venkově, zvláště v průmyslových závodech, jako například v Holoubkově, v Hrádku apod. Široce zasáhl oblast protifašistický odboj napojený na velké odbojové skupiny v Praze a ve středních Čechách (III. ilegální ÚV KSČ), a na Plzeň (František Bělohávek) atd.⁷⁰

⁷⁰ *Protifašistickým odbojem na Rokycansku se široce zabývá obsáhlá bibliografie, publikovaná na konci této knihy.*

Po novém roce 1945 došlo po dohodě mezi tehdejším starostou města Rokycan Rudolfem Hejrovským, nadstrážmistrem Jaroslavem Lobovským (velitelem městské policie) a evangelickým farářem Klimeckým k ustavení ilegálního revolučního národního výboru, který měl sjednotit pokud možno všechny bývalé politické strany a ilegální odbojové skupiny Rokycan a okresu. Jeho členové se scházeli tajně jednou za čtrnáct dní na evangelické faře. Dalšími členy tohoto výboru byli Matěj Straka, Ludvík Grayner, František Smolík, František Mudra, MUDr. Kamil Jäger, Václav Mrva, Václav Soukup, Václav Svoboda, Eduard Thiele, Rudolf Bulín, František Poncar, Bedřich Kočí, Otakar Pospíšil a Jaroslav Dressler.⁷¹

Hlavním úkolem RNV bylo připravit se na převzetí moci od fašistických okupantů, a to zajištěním a mobilizací dostatečného počtu branců, zabezpečit zásobování obyvatelstva a vnitřní bezpečnost a plynulost v činnosti úřadů, továren a jiných podniků.

Značnou činnost vyvinula vojenská sekce výboru. Branci byli rozděleni do dvou skupin: do první byli zařazeni ti, kteří byli odvedeni při normálních odvodech až do 45 let, jejich velením byl pověřen poručík Jaroslav Dressler a později mu byl dán ku pomoci plukovník Kočí, určený pro tento úkol Revolučním národním výborem v Praze. Druhou skupinu tvořili osmnáctiletí až šestadvacetiletí mladíci a další dobrovolníci, kteří byli podřízeni MUDr. Jágrovi, jenž měl provést jejich předběžnou lékařskou prohlídku a zařadit je do milice.

O úspěchu této akce svědčí skutečnost, že dne 5. května 1945, kdy došlo v Rokycanech k převratu a převzetí správy nad městem, měla vojenská složka národního výboru v Rokycanech k dispozici na 700 branců, přes 500 členů milice a 27 důstojníků a rotmistrů.

Revoluční národní výbor převzal moc nad městem již 5. května 1945 vyhlášením v městském rozhlase v půl deváté ráno. Prohlášení o tom učinil předseda RNV Rudolf Hejrovský a to po předchozích zprávách o vypuknutí povstání v Praze proti okupantům.

První zprávu o pražském povstání předal R. Hejrovskému správce elektráren Josef Beneš a to ve dvě hodiny ráno 5. května. Druhou zprávu přinesl po sedmé hodině ráno přednosta poštovního úřadu Kollman, kterou zachytil úředník pošty Wágner, pověřený RNV odposloucháváním vojenských zpráv.

Ještě před osmou hodinou ranní se sešli na evangelické faře ke krátké poradě R. Hejrovský, L. Grayner a J. Klimecký a rozhodli začít neprodleně s přebíráním správy města do vlastních rukou.

Po veřejném vystoupení v městském rozhlase bylo město vyzdobeno čsl. vlajkami a prapory, bylo započato se strháváním německých nápisů a firem a vojsko a milice byly svolány k pohotovosti. V odpoledních hodinách v sobotu 5. května ještě mnozí nevěřili v úspěch této akce a doporučovali opatrnost a radili nevystupovat veřejně proti německé správě a branné moci. Bohužel, titíž lidé, jak tvrdí dokument o činnosti RNV »se po několika dnech, když nebezpečí pominulo, ukázali velmi radikální a svou nekáznou způsobou mnoho těžkých chvil přepracovaným členům prvního národního výboru.«

⁷¹ Fond ONV Rokycany VII/4, 1946, kart- 90

Němečtí vojáci spěchající přes Rokycany do amerického zajetí

Po deváté hodině byl volán předseda RNV R. Hejrovský s L. Graynerem k veliteli německé posádky, která čítala na sto vojáků a s jednotkami v nejbližším okolí na 2 000 ozbrojených mužů. Je třeba říci, že se zde údaje o počtu mužů německé posádky v Rokycanech rozcházejí, neboť jiné prameny uvádějí až 4 000 německých vojáků. Velitel vyhrožoval představitelům města za revoltu a převzetí moci. Předseda národního výboru přesto trval na tom, že město zůstane již ve správě RNV, a ohlásil na šestou hodinu večer manifestaci občanů na náměstí.

Aby tato rozsáhlá akce nezůstala izolovaná, byly prostřednictvím zvláštních posílů i telefonicky předány vzkazy do okolních obcí s instrukcemi o koordinaci boje.

Již od odpoledních hodin proudily na rokycanské náměstí davy lidu, aby vyslechly hlášení místního rozhlasu. **V 17 hodin velitel německé posádky znovu volal předsedu národního výboru a oznámil mu, že bude-li se konat manifestace lidu, dá do davu střílet.** Předseda národního výboru varoval německého velitele před tímto počínáním a trval na svém rozhodnutí

A skutečně toho dne, v sobotu 5. května 1945 v šest hodin večer, za vytrvalého deště, se sešlo na velkém náměstí na 12 000 občanů z města a širokého okolí. Promluvili k nim R. Hejrovský, Jar. Klimecký a Václav Svoboda (o tom se podrobněji se zmiňují v dalších kapitolách). Přes tyto hrozby byly během dne a večera obsazeny ve městě téměř všechny důležité objekty, které by mohli Němci případně využít proti obyvatelstvu. K úplnému obsazení města mobilizovanými jednotkami a milicí došlo následujícího dne, tj. v neděli 6. května obsazením kasáren.

Ze vzpomínek starosty Rokycan

Zajímavé svědectví o těchto kritických dnech podávají ve svých vzpomínkách R. Hejrovský, HJ. Klimecký aj. Lobovský. »V neděli ráno (6. 5. 1945) po předchozím oznámení, přiblížily se k Rokycanům o půl jedenácté hodině první americké pancéře, s nimiž vešel ve styk starosta Hejrovský s podporučíkem Dienstbierem a ing. Haeslerem.« Je pravděpodobné, že k tomu došlo v prostoru mezi Klabavou a Rokycany a že toho dne Američané do Rokycan nevstoupili. Je samozřejmě záhadou, proč americké pancéře dorazily do Rokycan až následujícího dne. Není rovněž známo, o čem jednali představitelé národního výboru s Američany. Zda je varovali před případným střetnutím s početnými německými útvary, které se pohybovaly v okolí města a zejména na jižním Rokycansku (Cheznovice - Strašice - Dobřív - Mirošov), kde napáchaly řadu zločinů. Sami autoři vzpomínek však tvrdí, že »definitivní obsazení Rokycan a demarkační čáry Američany se stalo v pondělí 7. května 1945 o půl čtvrté ráno«, což souhlasí s dalšími dosažitelnými historickými prameny. S největší pravděpodobností tyto americké pancéře měly za úkol jen provádět průzkum v okolí Plzně a podávat zprávy o vojenské situaci, neboť Američané zřejmě neměli ponětí o tom, jak vypadá německá branná moc na venkově.

Podle vzpomínek výše uvedených činitelů byla situace v květnových dnech rušná, často nepřehledná a dramatická. Příjezd amerických vojsk do Rokycan dne 7. 5. 1945 vůbec neznamenal konec těmto dramatickým situacím, ale naopak. Od 7. května totiž vrcholil ústup Schörnerovy armády, stahující se ze středních Čech směrem na západ, jejíž značná část táhla přes Rokycany. V uvedených dnech spolu s německými ozbrojenými složkami ustupovaly i tisíce a desetitisíce německých civilistů - uprchlíků, kteří rovněž táhli přes Rokycany směrem na Plzeň. Další tisíce běženců tvořili ti, kteří šťastně přežili věznice, koncentrační, zajatecké a pracovní tábory. Byli to lidé z celé Evropy, k nimž se osud obrátil po celou válku zády a uvrhl je do největšího ponížení a otroctví. Ti, kteří přežili, vraceli se zpátky do svých domovů všemi možnými prostředky, ale většinou pěšky.

Tragédie u Děkanského rybníčku

V pondělí 7. května došlo od časných ranních hodin v Rokycanech rovněž k hromadnému zatýkání Němců a kolaborantů, a to podle seznamu, který byl pořízen městskou policií a jejím velitelem Jaroslavem Lobovským. Chaotická doba se projevila i tím, že řada zejména mladých lidí se zapojila do zatýkání, přičemž byli zatčeni i nevinní občané, kteří však byli postupně v následujících dnech propuštěni.

Tragickou situaci v Rokycanech vyvolal opilý občan z Plzně, který poštlal stejně už značně rozjitřený dav proti uprchlíkům, kteří šli pěšky směrem na Plzeň. Toho dne se v Soukenické ulici v prostoru u Děkanského rybníka pod kostelem vrhli mnozí přihlížející na kolony uprchlíků a fyzicky je napadli bez ohledu na to, zdali to byli okupanti, nebo nevinní lidé. Většinou byli napadeni němečtí uprchlíci ze Slezska, kteří táhli po celé délce ulice. Na místě bylo ubito 28 osob a několik desítek dalších bylo těžce či smrtelně zraněno (údaje o počtu ubitých se však rozcházejí). Nejtragičtější bylo, že oběťmi rozvášněného davu se staly i belgické ženy, které se vracely v zuboženém stavu z koncentračních táborů a z nucených prací v Německu. Napadeno bylo rovněž i několik Holanďanů, kteří se rovněž šťastně vraceli z koncentračních táborů domů. Jeden z nich byl utlučen. Jejich totožnost nebyla zjištěna a všichni byli pochováni ve společném hrobě na zdejší novém hřbitově. Později byla celá tato nepřijemná záležitost vyřešena diplomatickou cestou a pozůstatky byly odevzdány příslušným státům.

Již 8. května začaly městem projíždět a procházet první transporty vězňů, vracejících se z koncentračních táborů v Německu, pro něž byla ve zdejší gymnaziu a v budově mateřské školy narychlo zřízena ošetrovna a zotavovací stanice, kterou vedl MUDr. Čáp, MUDr. Chrž a ředitelka školy paní Stará.

Občané vydatně pomohli stovkám vracejících se vězňů především potravinami. O tom se podrobněji zmiňují v další kapitole.

Z Rokycan zasáhla řada občanů i do bojů na barikádách v Praze. Největší skupinu vedl lékárník Chrž a úředník rokycanské spojitelnosti Smola. Město poslalo na pomoc bojující Praze i nákladní auto s obvazovým materiálem a zásobami potravin.

Národně socialistická strana

Zajímavé je rovněž pátrání po dalších účastnících protifašistického boje ke konci války. Jak se zachovaly ostatní vrstvy obyvatelstva, bývalé politické strany?

Národně socialistická strana v Rokycanech měla před druhou světovou válkou poměrně silné pozice a řadila se mezi čtyři nejsilnější politické strany ve městě. V době fašistické okupace bylo pro odbojovou činnost zatčeno a vězněno 15 členů této strany z Rokycan, z celého okresu pak 56 členů. Větší počet členů této strany byl zatčen zvláště pro činnost v sokolských jednotkách, kde tvořili hlavní kádr členů, zvláště na vesnicích.

Rokycany v sobotu odpoledne 5.5.1945

V Revolučním národním výboru v Rokycanech zastupovali národně socialistickou stranu Karel Zacharda, mistr provaznický, dále Fr. Poncar, truhlářský dělník, redaktor Otakar Pospíšil, za jehož redakce vyšlo hned 9. května 1945 první číslo týdeníku národního výboru pod názvem V nový život, jehož vydávání bylo ukončeno pro nedostatek papíru dne 1. prosince 1945.

Zajímavou epizodu na sklonku války prožil Karel Zacharda, k němuž přijeli dne 19. dubna 1945 jeho dva bývalí spoluvězni z koncentračního tábora v Bayreuthu, kteří byli osvobozeni americkou armádou. Byl to bývalý četník Karas z Olomouce a železniční zřízenec Štumpf z Mostu, jimž bylo uloženo opatřit pro výzvědnou službu USA zprávy o opevněních v západních Čechách, o silničních a železničních komunikacích, vedoucích k Praze a o dislokaci německých posádek. Oba se ubytovali v bytě typografa Otakara Pospíšila, který bydlel v prvním patře domu pana Zachardy, a zde se sešli 30. dubna s vojenskými delegáty revolučního národního výboru pplk. Kočím a ppor. Dresslerem a policejním kapitánem Jar. Lobovským, kteří jim předali požadované údaje. Druhého dne odjel Karas do Berouna a Štumpf na kole k veliteli americké výzvědné služby do Tachova, kde se měl s ním patrně setkat.

Po osvobození byla národně socialistická mládež iniciátorkou k vybudování a zasazení pamětní desky na budově rokycanské radnice, věnované vstupu americké armády do Rokycan dne 7. května 1945, která byla slavnostně odhalena 8. května 1946.⁷²

Hospodářské družstvo v Rokycanech

Otázka plynulého zásobování města a hrozba, že ke konci války může vzniknout v tomto směru nenadálá katastrofická situace vedly RNV k tomu, že zajištěním obyvatelstva základními potravinami byl pověřen starosta, respekt. předseda národního výboru R. Hejrovský, který v úzké spolupráci s ředitelem Hospodářského družstva skladištního a výrobního Janem Hosnedlem učinil řadu opatření. Tak 26. dubna 1945 zajistili ve skladu Intendatury německé vojenské správy v železárnách v Borku u Zbiroha 281 vagónů obilí, 140 vagónů sena, 100 vagónů slámy, celkem 521 vagónů. V německém podniku bratří Ebertové v sladovně v Mýtě zajistili 350 q cukru, 800 q hrachu, 500 q fazolí, 400 q kávovin, 100 q žita a 5 000 q ječného sladu. Ve skladištích Hospodářského družstva v Rokycanech zadrželi přes 10 000 q obilí a před převratem Jan Hosnedl dovezl 10 000 sadbových brambor. Rovněž zmrazili jakýkoli odvoz jedlých brambor z okresu a zdržovali expedici obilí pro německé potřeby. Ve srozumění s jednotlivými železničními stanicemi, s ředitelem drah v Plzni a s železničním personálem bylo dohodnuto přistavování vagónů na příkazané stanice pro potřeby okupantů co nejvíce zdržovat a omezovat. Zachráněné obilí a potraviny se staly základem plynulého zásobování obyvatelstva.

⁷² Fond ONV Rokycany VII/4, 1946, kart. 90 (staré číslování).

V souvislosti s činností železničářů je spojena i jedna epizoda z roku 1943, kdy se v březnu toho roku podařilo jednomu ruskému zajatci uprchnout z Německa. Dostal se nákladním vlakem, schován mezi sudy až do Plzně. Plzeňští posunovači, kteří již tehdy byli ve spojení s rokycanskými odbojovými skupinami, poslali Rusa do Rokycan. Zprávu o tom dostal i vedoucí ilegálního okresního národně revolučního výboru Václav Gottlieb, který se po krátké poradě s dalšími pěti odbojáři, mezi nimiž byl i Antonín Staněk, rozhodl uprchlíkovi pomoci. Přednostu stanice obelstili tak, že nákladní vagón byl vyřazen na slepou kolej. Večer byl Rus odveden na Vršíček. »Protože byl otrhán, světu nepodoben, daroval jsem mu slušný oblek civilní a Dračka mu daroval prádlo. Rus byl omyt, oblečen a po třech dnech odveden plzeňským revolučním národním výborem do Plzně,«, vypravuje Ant. Staněk ve svých vzpomínkách.⁷³

Na zásobování obyvatelstva potravinami vzpomíná jeden ze zakladatelů revolučního národního výboru a v době okupace starosta města Rudolf Hejrovský, který mj. píše: »Stůj co stůj jsme chtěli zachrániti, aby z kraje byly odvezeny velké zásoby obilí, masa, sena a slámy. Tuto činnost organizoval Rudolf Hejrovský spolu s ředitelem Hospodářského družstva v Rokycanech Janem Hosnedlem a ředitelem hospodářské školy Zdeňkem Pucem. V dubnu začali choditi mezi nás spojenečtí důstojníci američtí jako spojky blížící se armády. byly přijati mnou a Karlem Zachardou. Zprávy, které nám docházely prostřednictvím zahraničního rozhlasu, byly však zmatené a především se nám potvrdila zpráva o dodání zbraní. V den povstání 5. května byli jsme však dokonale připraveni, okres měl k dispozici 700 branců, na 600 členů milice a 27 důstojníků. Obtíž s určitou desorganizací působili mladí chlapci, kteří ukořistili část německých zbraní a výstroje a nehodlali se podřídit vojenskému velení. Situace však byla všude zvládnuta **a při nastalých přestřelkách s Němci přišlo v okrese o život jen několik lidí.** K větším destrukcím nikde nedošlo, protože především díky činnosti bratr Jindřicha Kalivody z Rokycan byla zajištěna všechna místa zaminovaná a třaskaviny a jejich zapalovače odstraněny. Dne 7. května projely městem pancéřové špice americké armády a přinesly klid těžce zkoušenému kraji.«⁷⁴

Západočeské konzumní družstvo

Rovněž zajímavou činnost vyvíjeli ke konci války zaměstnanci Západočeského konzumního družstva v Rokycanech. Jeden z nich, Václav Mrva vzpomíná: »(...) utvořili jsme odbojové hnutí na celém Rokycansku. Poněvadž skladiště ZKD bylo centrem potřebných lidí, přicházel též četnický strážmistr R. Krásný z Rokycan, který potřebné pokyny a letáky s informacemi mně předával prostřednictvím R. Bulína.« V obcích rokycanského okresu spolupracoval dále při rozšiřování letáků a poskytování potravi-

nové pomoci ze skladu ZKD s R. Zíkou, L. Ungrem a dalšími, kterou zásobovali odbojáře skrývající se ve zbrojovkách lesích..

Později dostali pracovníci ZKD pokyn vytvořit širokou odbojovou skupinu, která by zahrnovala všechny nezávisle na stranické příslušnosti. Prvního května 1945 rozšířili a vyvěsili letáky, vyzývající k činům všechny vlastence. »Tvořte odbojové hnutí Lidové fronty. Sabotujte, sledujte počínání německých vojáků, přepravy vojska atd. Připravujte družstva dobrovolníků.«⁷⁵

Poštovní úřad v Rokycanech

Poštovní úřad byl a je magickou kuchyní každého města a vesnice. Tam se shromažďují skryté osudy a přání obyvatel, mladých i starých. A v dobách nejtěžších byla služba poštovních zaměstnanců o to náročnější a odpovědnější. V době fašistické okupace často osudy mnohých občanů závisely na jednání poštovních úředníků.

Dne 15. března 1939 vedle jiných důležitých míst obsadili němečtí okupanti i Poštovní úřad v Rokycanech, a to vojenským oddílem, který byl za nějaký čas vystřídán německou domobranou. Do telefonní ústředny byly dosazeny čtyři německé úřednice, které tu působily asi rok. U poštovních přepážek byly rovněž dosazeny další tři německé úřednice, znalé česky, a tři zřizenci německé národnosti. Dle vzpomínek bývalého přednosty poštovního úřadu Karla Smrčky, vycházeli s nimi čeští zaměstnanci dobře, a ač s nimi mluvili často velmi otevřeně o politicky choulostivých otázkách, žádný z nich nikoho neudal.

Všechna nařízení a vyhlášky, tiskopisy a podobně byly vydávány dvojjazyčně, německy a česky, respekt. jen v německém znění. Ač vyšší němečtí úředníci prováděli často kontroly chodu poštovního úřadu, vše dopadlo nakonec dobře. Zasluhu na tom měl i přednosta úřadu Jos. Kollmann, který dobře ovládal němčinu.

Přesto, že v úřadě byli zaměstnáni i Němci, uchránili čeští zaměstnanci řadu českých občanů od vyšetřování a zatčení tím, že zadržovali různá udání - bohužel pocházející od českých lidí. Tato udání, určená na gestapo, často neodesílali, ale ničili je.

Služba v poštovním úřadě byla těžká a namáhavá, byly časté změny předpisů vydávaných v německém jazyce, což českým zaměstnancům činilo velké potíže. Každý omyl nebo nedopatření bylo považováno za sabotáž a častokrát bylo vedoucímu úřadu vyhrožováno Němci, že bude celý úřad »sebrán«.

V době okupace byla řada zaměstnanců úřadu nasazena na nucené práce do Německa. Tak dne 1.5.1942 byli přiděleni k poštovnímu úřadu do Drážďan poštovní zřizenci Fr. Havel, Václav Nosek, Ant. Fiala, Karel Vávra, Václav Sak, František Dvořák, Josef Břeh a do Královce Boh. Kordík. Z úředníků byli nasazeni do Mnichova pomocníci Karel Wágner a Miroslav Kozák. někteří z nich se bohužel již nevrátili do svých domovů. Podúředník Fr. Havel byl 3. února 1943 zatčen v Drážďanech a 7. února

⁷³ Fond ONV Rokycany VII/4, 1946, kart. 90 (staré číslování).

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Fond ONV Rokycany VII/4, 1946, kart. 90 (staré číslování).

1943 zemřel na následky mučení gestapem. Zůstala po něm manželka s dcerou, která byla přijata k poště. Po osvobození byl Fr. Havlovi udělen Válečný kříž in memoriam.

Koncem roku 1943 a zač. roku 1944 se postupně vrátili poštovní zaměstnanci z Německa. Dne 9. ledna 1944 byl zatčen gestapem poštovní zřízenec Rudolf Benda, který byl jistou Němkou obviněn, že prý odcizil německému příslušníku balík. Benda byl odsouzen a uvězněn v koncentračním táboře. Prošel jich několik a na sklonku války se zúčastnil pověstného pochodu smrti ze Straubingu do Dachau, kde byl s dalšími vězni osvobozen dne 18.5.1945 americkou armádou.

Při posledním bombardování Rokycan dne 29. dubna 1945 americkými hloubkovými letci byla poškozena i pošta a hlavně přednostův a domovníkův byt.

»Konečně nastal dlouho očekávaný den osvobození naší vlasti, dne 5. května 1945,« vzpomíná K. Smrčka, »kdy s nadšenou radostí a láskou jsme po tak dlouhé době vyvěsili na poštovním úřadě opět naší státní československou vlajku.«

Poněvadž byla železniční trať Rokycany - Holoubkov častým terčem amerických bombardérů a byla značně poškozena, takže vlaky v tomto úseku nejezdily, museli poštovní úředníci po tři týdny dovážet poštu nákladním autem do Holoubkova a z Holoubkova do Rokycan, kde byla pak zpravidla předávána na vlakovou soupravu.⁷⁶

⁷⁶ Fond ONV Rokycany VII/4, 1946, kart. 90 (staré číslování).

Německé vojačky se vrací z východu

XII.

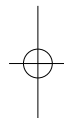
ROZHODNÝ DEN - 5. KVĚTEN 1945

V ROKYCANECH

Vyhlášení výjimečného stavu 24. dubna, převzetí správy nad městem 4. května, převrat 5. května 1945

Situace v Rokycanech se chýlila ke zvratu již od konce dubna 1945, v důsledku čehož byl ve městě německou posádkou **vyhlášen dne 24. dubna 1945 výjimečný stav**⁷⁷, zakazující shromažďování více jak tří osob, a od začátku května, kdy ve městě a v okolních obcích dělníci zastavili práci. Hrozba předčasného vystoupení proti okupantům tu byla značná, proto městská správa vydala 4.5.1945 výzvu důtklivě varující občanstvo před neuváženými činy, které by mohly ohrozit bezpečnost obyvatel. **Z této výzvy vyplývá, že již 4. května ilegální národní výbor vystoupil z ilegality a převzal správu obce do svých rukou, v čemž svým jednáním předčil řadu jiných měst v Čechách.** Soudíme tak podle vydané úřední výzvy k obyvatelstvu, v níž se zcela noví představitelé města, kteří se v následujícím období hlásili jako vedoucí činitelé národního výboru, obracejí k občanstvu takto:

»Občané! V těchto historických hodinách obracíme se k vám s výzvou, která má zabránit jakýmkoli výstřelkům v našem městě. Naši první starostí je zachování klidu. Za bezpečnost města ručí vrchní strážmistr Grayner, který je pro tuto službu zmocněn z české strany. Jakékoli rabování a krádeže budou co nejpřísněji trestány, v každém závažném případě ihned smrtí zastřelením. Správa města se stará o zajištění zásobování obyvatelstva pro příští měsíc. Obyvatelstvo má možnost vidět přesunování zásob potravin na různá místa. Uvidíte-li jakýkoli případ krádeže nebo zasaňtočování potravin, ihned jej hlase na četnickou stanici. Pro výstrahu jmenujeme politováníhodnou událost v Klabavě, kde bylo zajišťováno značné množství masa (u firmy K. Šůla) a kde osm občanů dalo se strhnouti chamtivostí a kradli z otevřených povozů ve velkém množství masové konzervy. Počinání těchto občanů, kteří se neštíteli snížit se ke sprostým krádežím, když se jednalo o zajištění zásobování všeho obyvatelstva, bude náležitě vyšetřeno a podle velikosti zločinu potrestáno. Při odvážení zásob a provádění jiných neodkladných prací je potřebí pomoci občanů. Vybízíme vás, abyste na každou výzvu starosty města nastoupili na určená stanoviště. Pracujeme pro vás a pro vaše rodiny a žádáme

⁷⁷ *Kronika Rokycan IV., fol. 132, SOkA Rokycany*

V sobotu 5. května 1945 ohlásil Národní výbor v Rokycanech desetitisícovému shromážděním občanů převzetí správy města do českých rukou.

vás, abyste s námi spolupracovali. Výslovně upozorňujeme, že pro nadcházející veliké události je všechno dopodrobna připraveno. Nedejte se zneklidňovati poplašnými zprávami a důvěřujte nám, že pracujeme pro blaho svého města a své vlasti.«⁷⁸

Podepsáni:

Ludvík Grayner v.r.
vrchní strážmistr četnictva

Rudolf Hejrovský v.r.
starosta města

Za občanstvo:

Rudolf Bulín, správce skladu ZKD, Jaromír Klimecký, českobratrský farář, Václav Svoboda, dělník.

V sobotu 5. května 1945 nastal však rozhodný den v Rokycanech. Pod dojmem vypuknutí protifašistického povstání v Praze, obyvatelé Rokycan jako jedni z prvních v širokém okolí, se zmocnili správy nad městem a vyhlásili osvobození města od fašistických okupantů, i když ve městě ještě dlela silná německá posádka o síle několika tisíc mužů. Kronikář, který byl zajisté očitým svědkem, píše:

»Na Rokycansku bylo vření patrné již několik dní. **Ve středu 2. května nepracovalo se již v Hrádeckých železárnách i v továrnách rokycanských. V sobotu 5. května po 8. hodině ranní začalo se s odstraňováním německých nápisů na úřadech i soukromých firmách, což vyvolalo ve chvíli v ulicích neobvyklý ruch.** Od úst k ústům, od osoby k osobě, od domu k domu až do nejdlehlších částí města se rozšiřovala zpráva o novém vyhlášení Československé republiky. V domech zavlály naše státní vlajky, schýlené hlavy se pozvedly, ustrašené obličeje se rozjasnily úsměvy radosti, lidé si na setkání sdělovali, že je konec strachu před bombardováním, konec nočního projíždění německých tanků, bude klid a bezpečí.

Na náměstí se zatím shlukl dav, kterému starosta Hejrovský potvrdil zprávu o naší nové státní samostatnosti, vyzval ke klidu a pořádku a oznámil, že v 6 hodin večer bude se konat na náměstí manifestační tábor.

V poledne zahrála na náměstí dorostenecká hudba kapelníka Martínka. **Ve 2 hod. odpoledne konala se v starostenské síni radnice poprvé veřejná schůze národního výboru, který učinil některá nutná rozhodnutí k zajištění bezpečnosti městských obyvatel.** Sokolové se opět ujali svého majetku, bohužel zrušené sokolovny, byly odstraněny některé překážky a vykonány některé práce ve prospěch celku. **Přes vytrvalý déšť seslo se v určenou hodinu na Masarykově náměstí desetitisícové shromáždění.** Poprvé po šesti letech objevily se opět sokolské kroje, dívky v národních krojích, uniformy železničářů, poštáků, přišly průvody z Litohlav a z Volduch s hudbami, a mnoho občanů z jiných okolních obcí. Kdekdo chtěl být přítomen tomuto památnému shromáždění. Manifestaci zahájil vždy obětavý Záboj zapěním Bendlova sboru »Svoji k svému« a z balkonu radnice starosta města Rokycan Rudolf Hejrovský, dělník Václav Svoboda a českobratrský farář Jaromír Klimecký vyjádřili slovy to, čím se chvěla duše lidu a co cítil ve svých myslích. Častý potlesk souhlasu byl toho důkazem.

⁷⁸ Kronika města Rokycan IV

Projev byl zakončen zapěním národní hymny.«⁷⁹

Komunista Václav Svoboda, který přežil útrapy gestapa, musel však část svého projevu vynechat, poněvadž manifestaci byl přítomen i německý pozorovatel, vyslaný velitelem zdejší posádky. Toho dne bylo město ještě pod německým komandem a velitel hrozil starostovi Hejrovskému násilným rozeznáním manifestace a střelbou. Po dlouhém jednání od toho ustoupil, starosta se však musel spolu s velitelem četnické stanice L. Graynerem zaručiti za udržení klidu. Obavy vedení města z ozbrojeného zásahu německých oddílů proti obyvatelstvu byly oprávněné, jak ukázalo i řadění německé soldatesky na jihu Rokycanska a v některých jiných místech. Například 7. května 1945 zavraždili němečtí fašisté na náměstí v Třešti 47 obyvatel a téhož dne došlo k obdobné tragédii i ve Velkém Maziříči, kde národní výbor po živelném převratu převzal správu města do svých rukou. Do města se však vrátila německá jednotka, která zajala přítomné muže na radnici a na místě jich 60 zavraždila. Podobný osud hrozil v sobotu 5. května i Rokycanům; Němci si však na podobný zásah netroufli, neboť dobře věděli, že americká armáda rychle postupuje na Plzeň a po 6. květnu již stála před branami Rokycan.

»Tento den jest posledním dnem okupace, zítřejší znamená svobodu«, uzavírá popis události, které proběhly 4. května 1945, městský kronikář.

Provolání revolučního národního výboru

5. května se poprvé oficiálně přihlásil ilegální Národní výbor v Rokycanech, který se obrátil k občanům s následující výzvou:

»Občané! Po osudném dni 15. března 1939 utvořil se český národní výbor, který si vzal za úkol nésti národ k lepšímu zítřku. Práce, kterou konal po léta v podzemí, byla nevýslovně těžká, odřikává a spojená s nesmírnými obětmi, při nichž padli do zločinné germánské ruky tisíce našich nejlepších lidí. Odboj, k němuž se postupně přidal všechen čsl. lid, byl posléze korunován vítězstvím. Dnes máme již svůj čsl. stát, v němž jsou rychle likvidovány zbytky německých zločinců a českých zrádců. Národní výbory se připravují, aby v nejbližších dnech daly všem lidem práci a všem rodinám zajistily chléb. České obyvatelstvo Rokycanova kraje voláme ku spolupráci. Nenechte zaslepití svá srdce hněvivostí a nedejte se strhnouti v těchto slavných historických chvílích k nepředloženým činům, které by pošpinily čest našeho národa i vaši osobní. Nepřátelské živly smějí býti zajištěny jen orgány úředně k tomu oprávněnými a jakýkoli zásah ulice, která by si osobovala právo zasahovati do výkonu trestající spravedlnosti, bude národním výborem co nejprísněji potrestána. Národní výbor reprezentuje skutečně všechno občanstvo našeho města. Jsou v něm zástupci všech bývalých politických stran. Plného zastoupení dostalo se dělnictvu ze stran socialistických a komunistické. Příkazů národního výboru musí býti všim občanstvem, orgány veřejné sprá-

vy, úřady soukromými i veřejnými bezpodmínečně uposlechnuto. Funkce národního výboru je dočasná a všichni členové složí své pověření ihned, jakmile budou moci býti vykonány svobodné volby.

Bratři a sestry! Pracujeme pro vás rádi, čekáme vaší spolupráci, rádi sneseme vaši věcnou kritiku a použijeme vašich podnětů. Voláme vás všechny k práci na nové výstavbě všemi námi milované Čsl. republiky.

Rudolf Hejrovský, starosta města, předseda (národního výboru)

Jaromír Klimecký, čsbr. farář, Pplk. Kočí

Jaroslav Adamec, farář církve čsl., Jos. Beznekr, arcib. notář, Vilém Bureš, rolník, MUDr. Zdeněk Čáp, lékař, Ludvík Grayner, vrchní četnický strážmistr, JUDr. Jaromír Huňáček, přednosta okr. soudu, Magistr Dr. Jan Chrž, lékárník, MUDr. Kamil Jágr, městský lékař, Rudolf Kadláček, obchodník železem, Jindřich Kalivoda, inspektor pojišťovny, Zdeněk Kašpar, učitel, poručík Jos. Dresler, úředník městské spořitelny, Jaroslav Lobovský, nadporučík policejní stráže, Václav Mrva, dělník ZKD, František Mudra, školník, František Poncar, truhlář, Otakar Pospíšil, typograf a redaktor, František Somolík, okr. štábní četnický strážmistr, Václav Soukup, truhlář, Matěj Straka, úředník, Václav Svoboda, valcář, Josef Sterner, majitel zámečnictví, Eduard Thiele, valcář, Karel Zacharda, provazník.

V Rokycanech 5. května 1945

Zadržení K. H. Franka v Rokycanech

V květnových dnech měl Revoluční národní výbor v Rokycanech velmi početnou a dobře organizovanou vojenskou jednotku. V jejím čele stal plukovník Kotěborský. Tyto ozbrojené oddíly udržovaly pořádek a bezpečnost ve městě a okolí a intenzivně spolupracovaly s americkou armádou a s partyzánským oddílem »Brdy« z Mirošova při zadržování potulujících se skupin Němců v brdských lesích a při zadržení K. H. Franka v Rokycanech dne 9. května 1945.

Zadržením K. H. Franka v Rokycanech v dopoledních hodinách 9. května 1945 se zabývala regionální historiografie velmi podrobně. Zasvěceně o této události vypráví novinář Karel Kašák ve své knize »Vrahové bez alibi«. Rovněž další očití svědkové přináší velmi podrobné údaje o průběhu této akce. Patří mezi ně i Jan Franta, jeden z aktivních účastníků květnových událostí v Rokycanech. V úterý 8. května 1945 obdržel Národní výbor v Rokycanech telefonickou zprávu, že kolem 23. hodiny noční je třeba očekávat v Rokycanech průjezd velkých kolon ustupující Schörnerovy armády z Prahy na západ, neboť se kvapem blížila ku Praze Rudá armáda.

»Toho dne v noci,« vypráví Jan Franta, »jsme měli službu na radnici s Janem Schweinerem, takže jsme mohli pozorovat z radniční věže kolem půlnoci nepřehledné kolony německých bojových vozidel, přijíždějících od Svojkovic k Rokycanům a dále na Plzeň. Brzy ráno následujícího dne 9. května byl Národní výbor v Rokycanech tele-

⁷⁹ Kronika IV., 134

fonicky upozorněn na to, že Frank uniká z Prahy směrem k Plzni a že je nutno věnovat pozornost i jiným komunikacím než hlavní silnici z Prahy, kudy by mohl Frankův vůz projet do zajateckého tábora mezi městem Rokycany a Plzeň, kde již americká armáda odzbrojovala Němce.

Projížděli jsme tedy ráno s dr. Dienstbierem na motocyklu některými místy kolem Rokycan a upozorňovali jsme občany na nebezpečí, které by mohlo nastat při zadržování tohoto válečného zločince, protože se předpokládalo, že bude mít silný ozbrojený doprovod.

Kolony Němců projížděly po celé dopoledne městem, později i v neuspořádaných formacích - nebyla to již jen vojenská vozidla, ale i různé povozy s naloženými uprchlíky promíšené s pěšími skupinami německých vojáků i civilistů.

Mezitím přišla další zpráva, údajně z Kařezu, že vůz K. H. Franka projel obcí.

Na rokycanském náměstí sledovalo přesuny Němců mnoho obyvatel. Příslušníci městské policie a četnictva spolu s některými dobrovolníky dbali na to, aby přesun Němců probíhal bez větších zmatků. Po 13. hodině zahlédl strážmistr městské policie Josef Karel nenápadné osobní auto s přívěsným vozíkem. Upozornil na to vedle stojícího četnického strážmistra Štefla, který okamžitě poznal K. H. Franka, sedícího hrdě ve vozidle. Štefl vykřikl:

»To je Frank!« a strážmistr Karel se obrátil na americké vojáky, stojící poblíž u džípu, kteří ihned po Karlově výkřiku »Frank!«, se rozjeli za autem.

Frankův vůz přijížděl k rokycanským jatkám, kde byl poznán četnickým strážmistrem J. Rancem, který vůz zastavil. V tom již přijížděl americký džíp z náměstí a důstojník nařídil Frankovi auto obrátit a zajet zpět na náměstí, kde pak byl Frank identifikován. Mezitím byly vysílačkou v džípu alarmovány další americké bojové vozy. Frank byl pak se svým vozem dopraven do kasáren, odkud byl dále převezen do Plzně. Bylo to kolem 15.30 odpoledne.«

O útěku K. H. Franka z Prahy se zmiňuje i pamětní kniha Četnické stanice v Kařezu. »Od druhé hodiny noční dne 5.5.1945 po státní silnici od Prahy k Plzni táhla se ustupující německá vojska. Všechny druhy zbraní, poněkud motorizované armády, tanky, pancéřová auta, protiletadlová děla apod.«, líčí situaci kronikář.

»Kolem 9. hodiny ranní 9. května 1945 dostala stanice telefonické hlášení, že po trase Praha - Plzeň prchá na západ Karl Hermann Frank udánlivě v malém osobním zeleném autě s přívěsným vozíkem a žádalo se o jeho zatčení. Tato kolona údajně měla jet po vedlejších okresních silnicích. V 11.30 hod. ohlásil na kařezskou četnickou stanici zámečnický dělník Karel Kunz z Mýta, že právě viděl K. H. Franka, který na státní silnici na rozhraní okresů Hořovice a Rokycany před Kařezem vystoupil z osobního auta značky »Tatra«. Zde celá kolona, skládající se z tanků, pancéřových vozů a ostatních zbraní, v jejichž středu jel Frank ještě s dalšími čtyřmi osobními automobily téže značky, krátce zastavila k odpočinku. Karel Kunz, který jel na kole po státní silnici, spatřil K. H. Franka zrovna ve chvíli, kdy vystupoval z auta a poznal ho hned, neboť

»To je Frank! Frank!«, volali občané, když spatřili osobní auto jedoucí směrem na Plzeň

již jednou ho viděl v Praze. Po malém odpočinku se kolona opět dala na Frankův příkaz do pohybu směrem na Rokycany a Plzeň.

Četnická stanice v Kařezu o tom ihned uvědomila Okresní četnické velitelství v Rokycanech, kde hlášení o pohybu K. H. Franka převzal štabní strážmistr Viktor (Langr?).⁸⁰

Vstup americké armády do Rokycan situaci ve městě neuklidnil, neboť město ležící na hlavní trase Praha - Plzeň bylo svědkem útěku desítek tisíc německých uprchlíků z východních území, nacistů, sloužících v okupační správě na území českých zemí a dalších desítek tisíc po zuby ozbrojených německých vojáků a útvarů SS. Mezi nimi utíkal z Prahy i tzv. říšský protektor pro Čechy a Moravu K. H. Frank. Jeho útěku uči-

⁸⁰ Pamětní kniha Četnické stanice Kařez, SOkA Rokycany

nili konec rokycanští občané a americká armáda. Pro lepší pochopení atmosféry doby, v jaké se tyto události odehrávaly, cituji opět kronikáře města, který podává plasticky obraz doby a další dvě vzpomínky očitých svědků událostí:

»Jestliže sudetští Němci vůbec byli podněcovateli svých soukmenovců z Říše k nenávisti proti všemu českému, byl Karel Herman Frank krvelačným démonem, který proti nám přímo běsnil. Tento zkrachovaný knihkupec z Karlových Varů, prodavač kalendářů po trzích, sběratel insertů a poslanec pak německých nacionálů v čsl. parlamentě, vystupoval krajně drze a provokačně, po okupaci se pak ukázal jako pravý typ germánské krutosti. K. H. Frank stál v pozadí stovek poprav nejlepších českých lidí po atentátu na R. Heydricha v květnu 1942 a on to byl, kdo je odpovědný před sousedem dějin za vyvraždění obcí Lidic a Ležáků a všeho potom, co následovalo.

Nyní se veřejnost dozvěděla, že uloupil české korunovační klenoty z dómu sv. Víta. Posledním zoufalým již běsněním jeho bylo věrolomné, zákeřné přepadení Prahy, při kterém v pouličních bojích a na barikádách padlo 1960 českých lidí. Po osvobození Prahy Rudou armádou a po německé kapitulaci tento zloduch ve středu 9. května zbaběle prchal směrem na západ. Na telefonické upozornění, učiněné Národním výboru v Rokycanech, byla učiněna opatření k zadržení Franka, který byl v generálské unifor-

Auto s ustupujícím K. H. Frankem před radnicí v Rokycanech

mě a jel v zeleně natřeném autu s přívěsným vozíkem. Spatřen byl už v Holoubkově kolem půl druhé hodiny odpoledne, kdy skutečně vjíždělo od pražské strany na rokycanské náměstí několik aut s německými policisty, nápadně silně vyzbrojenými a uprostřed zelené auto. Kterýsi četník vykřikl:

»Frank!« a dav lidu toto volání opakoval. Americký důstojník rychle nasedl do připraveného auta a za Plzeňskou bránou zastoupil Frankovu autu cestu. Oba se rozjeli pak zpět na náměstí, leč po krátkém jednání nastoupil cestu ke Ejpovicím, kde byl Frank zatčen americkým vojskem. Pak odvezen do Plzně a druhého dne do Prahy. Tam se přiznal, kam ukryl korunovační klenoty.«

Výslech K. H. Franka v Ejpovicích

(Vzpomínka V. Šnebergera)

Na zadržení K. H. Franka vzpomíná také V. Šneberger z Ejpovic, který vypráví:

Po 5. květnu 1945 konal jsem tak, jako celá řada ostatních spoluobčanů, pořádkovou službu (v obci). Střídali jsme se a já se zdržoval v době volna v hostinci při státní silnici, který moji příbuzní měli po léta v nájmu. Tam se objevil mezi Američany jakýsi četař aspirant, snad z Volar, jak udával, který vedle němčiny ovládal slušně i jazyk anglický asi tak jako já. Američané nás v případech potřeby volali, když chtěli něco přetlumočit. **Tehdy demarkační čára byla pod lesem** a v našem hostinci měli Američané jakousi kancelář. Tam mimo jiné byli evidováni němečtí zajatci tím způsobem, že německý důstojník předložil seznam lidí z jeho skupiny a ti pak byli rozdělováni do lágrů v polích. To bylo mužstvo a nižší důstojníci, vyšší hodnosti byly transportovány, odváženy směrem na Plzeň. V pátek dopoledne⁸¹ bylo v této americké kanceláři asi 12 generálů, z nichž jeden byl maďarský, pak tam byl jeden vyšší námořní důstojník a několik osob v civilu. S těmi se sepisoval jakýsi protokol o zajetí. Generálové přijeli ještě se šoféry ve svých autech.

Dne 9. května 1945 dopoledne zavolal mě americký major a požádal, abychom vyklidili silnici od civilního obyvatelstva, že prý přivezou nějakého prominentního vězně. Ptal jsem se, kdo to má být a tu mně ten major řekl, že sám neví, snad nějaký četnický generál. Netrvalo dlouho a do hostince vchodem vstoupil vysoký muž v polní uniformě, v polní vojenské čepici, v dlouhých kalhotách, sepnutých u kotníků. Při příchodu ihned obrátil se na mne s prosbou, zda by nemohl dostat sklenici vody. Řekl jsem mu, že máme vodu vadnou, že mu ale mohu dát pivo, které bylo v sudech na dvoře na amerických autech. Vypil půl litru a souhlasil s tím, aby dostal ještě jednu sklenici.

Výslech s Frankem vedl starší americký generál a já s tím četařem z Volar jsme byli přítomni jako tlumočníci. Na dotaz, jak zní jeho jméno, uvedl německy:

»Karl Hermann Frank, bývalý říšský ministr pro Čechy a Moravu«.

⁸¹ Nelze určit o jaký pátek jde, pravděpodobně půjde o pátek 12. května

Teprve teď jsem se dozvěděl, o koho se jedná.

Frank se choval klidně a disciplinovaně, odpovídal na kladené otázky a uvedl mezi jiným, že má z pěti dětí dvě z prvního manželství (...) a tři z manželství druhého. Jeho manželka že je lékařkou v pražské nemocnici a že ho s dětmi následuje ve druhém voze. Připojil, že má těžké starosti, neboť jeho nejstarší 19letý syn leží v nemocnici ve Vimperku, kde mu byla amputována noha u samého boku a mladší jeho bratr odešel z domova, aby ho prý tam navštívil. Další tři děti ve věku 5, 3 a 1 rok jedou s matkou. Na dotaz generála a majora prohlásil, že není ozbrojen, v autě že s nim jedou jeho pobočník a vyšší generál SS.

Tím byl výslech ukončen a Frank se mně při odchodu ptal, zda nevím, co se stalo s jeho rodinou, že mu bylo slíbeno, že se zde s ní sejde. Řekl jsem mu, že bohužel o tom nic nevím.

V ostatním souhlasí líčení o jeho zadržení v Rokycanech a o té registraci v Ejpovicích nikdo nemohl vědět, a proto se o tom nikdo nezmiňoval. Frank odejel v americkém doprovodu jako zajatec do Plzně, jeho auto s přívěsným vozíkem zůstalo v Ejpovicích, odkud bylo převezeno do Plzně, kde snad bylo přiděleno pro potřeby primátora Ulricha.

To je všechno, co si o té věci pamatuji.⁸²

Dne 21. května 1946 vynesl Mimořádný lidový soud v Praze nad K. H. Frankem rozsudek smrti a následujícího dne byl Frank popraven na Pankráci. Shodou okolností byl předsedou soudu, který K.H. Franka soudil, rokycanský rodák JUDr. Martin Kozák, který o tom napsal i knihu.

XIII. SPOR O DATUM PŘÍJEZDU SPOJENECKÝCH ARMÁD DO ROKYCAN

Vyjádření historika Ústavu novodobých dějin

Dlouho byl veden spor o to, kdy do Rokycan květnu 1945 vstoupila americká armáda a kdy do předměstí Borku přijely první sovětské tanky. K této otázce se v roce 2000 vyjádřil také pracovník Ústavu pro soudobé dějiny, který mj. uvádí:

»Jako první vstoupily na katastr Rokycan útvary 16. obrněné divize americké armády, která již v neděli 6. května 1945 osvobodila Plzeň. V podvečer pak některé jednotky této divize postoupily až na výšiny východně od Plzně, které zaujaly obranné postavení. **Je možné, že v rámci průzkumné činnosti pronikly až na katastrální hranice Rokycan, ale za datum oficiálního vstupu americké armády do Rokycan se rozhodně klade pondělí 7. května 1945 v časných ranních hodinách.**⁸³ Nejspíše se jednalo o 23. průzkumnou eskadronu, jejíž velitelské stanoviště se nacházelo v Plzni - Doubravce, která v rámci příprav útoku 16. obrněné divize na Prahu dostala rozkaz organizovat průzkum až k Příbrami. Část vozidel této jednotky doprovázela i americkou misi, která 7. května večer odjela po plzeňské silnici do Prahy, resp. do Velichovek, aby přiměla Schörnerovou armádu k dodržování podmínek remešské kapitulace. V průběhu dne dorazily do Rokycan i jednotky 2. pěší divize. **Jednalo se o 9. pěší pluk, který už 6. května obdržel rozkaz, aby druhého dne ráno zahájil postup na čáru Týmákov - Starý Plzenec - Chválenice. V průběhu dne se pak pluk přesunul až do Rokycan, kde zřídil své velitelské stanoviště.**⁸⁴

Již 6. května 1945 vydalo velení amerického V. sboru podřízeným divizím pokyn, aby okamžitě a všemi dostupnými prostředky hlásily navázání kontaktů s jednotkami Rudé armády. Díky tomuto nařízení je tak možné přesně stanovit datum a místo, kde se obě armády na našem území poprvé setkaly. Podle těchto hlášení k tomu došlo dne 10.5.1945 ve 13.40 hod. ve Všerubech, kde se setkala 16. obrněná divize US

⁸³ Text tučně zvýraznil P. C.

⁸⁴ Pro upřesnění tohoto tvrzení je třeba uvést, že první průzkumná jednotka americké armády dorazila do Rokycan již v časných ranních hodinách 7. května 1945 (podle některých svědectví již v půl čtvrté ráno) a nikoliv v průběhu dne.

⁸² Vzpomínka V. Šnebergra z 16. září 1980, publikována ve sborníku *Minulostí Rokycanska* č. 4/1966, str. 31

armády s předvojem sovětského 102. střeleckého pluku (součást 13. armády I. ukrajinského frontu), a v Rokycanech 2. pěší divize US armády, respekt. její 9. pěší pluk, který navázal dne 10. května 1945 ve 13. hodin kontakt s předsunutým odřadem sovětského 5. gardového tankového sboru. **Tato jednotka, která patřila do sestavy 6. gardové tankové armády (II. ukrajinský front), odpoledne 9. května dorazila do Prahy, kde se však nezdržela a pokračovala v dalším postupu po plzeňské silnici směrem k americkým liniím. Ještě večer 9. května překročila v Rudné pozice 5. gardového mechanizovaného sboru 4. gardová tanková armáda I. ukrajinského frontu a ráno 10.5.1945 projely její tanky Berounem, odkud pak pokračovaly do Rokycan.** Na jih od plzeňské silnice pak operoval 25. tankový sbor (součást 3. armády, I. ukrajinský front), který ve dnech 10.-11.5.1945 postupoval ve směru Hořovice - Nepomuk, kde narazil na 90. divizi ze sestavy XII. sboru americké armády. Žádné jiné sovětské jednotky se v této době na Rokycansku a Plzeňsku nevyskytovaly. Teprve 10. května 1945 vydalo velení II. ukrajinského frontu rozkaz dalším podřízeným útvarům, aby do večera 12. května 1945 zaujaly pozice na demarkační čáře a navázaly spojení s americkými jednotkami. Vedle zbylých částí 6. gardové tankové armády se jednalo především o 7. gardovou armádu, která dostala za úkol přesunout se do prostoru Beroun - Plzeň a 9. gardovou armádu, jež měla postoupit na linii Písek-Klatovy.

Na základě těchto údajů je třeba hodnotit nová zjištění o příjezdu prvních sovětských tanků do rokycanského předměstí Borek již 9. května 1945 v dopoledních hodinách (!) krajně skepticky. Průjezd obdobné jednotky nebyl zaznamenán v žádné z okolních obcí a nezmiňují se o něm ani americké prameny. Nelze se proto ztotožnit se závěrem p. Cironise, publikovaným v roce 1996 ve sborníku *Minulosti Rokycanska*, že tímto příjezdem sovětských tanků do Borku »toho dne vlastně došlo k prvnímu setkání spojeneckých armád na půdě tehdejšího Československa.«

Pohled z druhé strany

Toto je stanovisko p. Stanislava Kokošky, pracovníka Ústavu soudobých dějin v Praze na žádost občana z Rokycan z 9.11.1999 o vysvětlení okolností osvobození západních Čech a zejména Rokycan spojeneckými armádami.

Vzhledem k tomu, že z tohoto závěru vyplývá, že první jednotky Rudé armády vstoupily na území okresu Rokycany a na rokycanské předměstí Borek 10. května 1945 ve 13 hodin, pokusil jsem se v dalším příspěvku, publikovaném ve Zpravodaji Okresního úřadu Rokycany⁸⁵ přinést na světlo další archivní prameny, které se touto problematikou zabývají a které spíše mluví proti tomuto tvrzení a přiklání se k datu 9. května 1945.

⁸⁵ Petros Cironis: *Ještě k osvobození Rokycan v roce 1945*, in *Zpravodaj Okresního úřadu Rokycany* č. 4 z 29.4.2000, strana 5-13, item Petros Cironis: *Na demarkační linii*, 1990, item Petros Cironis: *Rokycansko v posledních dnech druhé světové války in Minulosti Rokycanska* č. 5. srpen 1996, 44 stran aj.

První problém, který panoval mezi četnými občany, obeznaými aspoň laicky s touto problematikou, byla otázka, kdy vstoupily první americké jednotky do Rokycan. Někteří tvrdili, že to bylo v neděli 6. května 1945, ačkoliv řada historických pramenů i osobních svědectví tento názor jednoznačně vyvracely. Trvalo mnoho let, než byla konečně uznána historická skutečnost, že **americká armáda vstoupila do Rokycan v časných ranních hodinách v pondělí 7. května 1945**, i když předchozího dne, tedy 6. května, se malé motorizované jednotky americké armády pohybovaly v okolních obcích Rokycan (Ejovice, Klabava), odkud se však téhož dne stáhly zpět do Plzně.

Spor o datum vstupu americké armády do Rokycan dlouhou dobu živila také pamětní deska, která byla zasazena mezi Rokycany a Borkem v roce 1946 Americkým ústavem v Československu v Plzni, v níž se mylně uvádělo, že »v těchto místech armáda USA zastavila dne 6. května 1945 svůj postup a vytvořila hranici obsazeného území.« Tento historický omyl se předával dál, až si občané vsugerovali, že americká armáda vstoupila do Rokycan 6. května 1945.

Tento spor je však již definitivně odstraněn, i když nová deska, která byla obnovena v r. 1992 opakovala chybné datum - 6. květen 1945.

Spor o datum příjezdu Rudé armády na Rokycansko je stále ještě ve varu. Novou podobu dostal po citovaném vyjádření p. S. Kokošky.

Jak jsem již připomněl, existuje řada historických pramenů, které se s názorem o příjezdu Rudé armády 10. května 1945 neshodují. Mezi nimi je i kronika obce Borek (nyní předměstí Rokycan), z níž cituji část zápisu:

Rudá armáda v Borku

Bylo 9. května 1945, 11.30 dopoledne, když do naší obce vjel první sovětský tank s tříčlennou posádkou, zastavil na silnici proti obecní úřadovně a budově Josefa Aubrechta čp. 56. Přítomné občanstvo při spatření toužebně očekávaných osvoboditelů propuklo v neutuchající jásot a na mnohých tvářích se objevily slzy - slzy radosti a vděčnosti.

V tyto dny revolučního převratu hlavně od 6. do 15. května procházeli naší obcí nejenom tisíce, ale sta tisíce (lidí) různých národností, ovšem poněkud Němců. Většinou směrem od Prahy, jenom nepatrné části směrem opačným. Americká vojska zaujala svoje pozice u domku pana Slámy a pana Josefa Pácla na katastrálním území města Rokycan, kde zadržovala a kontrolovala veškeré osobní dokumenty všech procházejících. Americká vojska hlídkovala na různých křižovatkách cest, majíce mezi sebou i vojáky černochoy. Tyto hlídky měly svoje stany také na konci lesnaté stráně zvané »Borecká stráně« v přímočaré linii s hlavní hlídkovou trupou silniční.

10. května 1945 přišedší sovětské vojsko zaujalo pozice na okraji naší obce u domu Josefa Jiráka a u čp. 75 Emila Poura.»⁸⁶

⁸⁶ *Kronika obce Borek u Rokycan, II. díl, str. 17 n., AO Borek, SOA Rokycany*

Lze možná připustit, že se kronikář zmylil o jeden den, tedy místo 9. května, které uvádí, dorazil první tank Rudé armády do Borku až následujícího dne. Nebo si tuto událost o příjezdu prvního tanku Rudé armády kronikář vymyslel? (Naprostě nepravděpodobné). Ovšem stejný den, tedy 9. květen 1945 uvádí i pamětní kniha Okresního četnického velitelství Rokycany. Tento pramen je již závažnější a nelze jej opomenout, ani bagatelizovat, neboť četníci byli neustále v terénu, bedlivě sledovali situaci a věděli o všem, co se dělo. Zejména v takové době, jako byly poslední dny války. Nelze proto předpokládat, že by přehlédli takovou událost, nebo že by se mohli zmylit o den. Připustíme však, že i tento zápis do pamětní knihy okresního četnického velitelství nebyl proveden v týž den, ale že je dodatečný, čímž mohlo dojít k omylu. Připustíme tedy, že četník pověřený vedením pamětní knihy se zmylil. A to, prosím, ustupuji hodně jen proto, abychom měli volný prostor pro další diskusi. Pro úplnost opět cituji část zápisu z pamětní knihy Okresního četnického velitelství Rokycany:

»5.5.: Okresním četnickým velitelstvím v Plzni dán telefonický rozkaz vztýčiti československé vlajky, strhávati německé nápisy a německé posádky odzbrojiti.

Došlo k všeobecné revoluci proti Němcům. Četnictvo za pomoci civilního obyvatelstva odzbrojilo místní německé posádky a německé vojsko pochodující po silnicích směřujících na Plzeň.

Ozbrojené německé vojsko táhlo po všech silnicích k Plzni, tam, kde se postavilo na odpor, bylo potřeno.

6.5.: Obsazena Plzeň americkou armádou a mezi Plzní a Rokycany byl utvořen sběrný tábor prchajícího německého vojska.

8.5: (číslo 8 málo čitelné a nejasné) Rokycany obsazeny americkou armádou, dále tato armáda nešla.

9.5: Obsazen okres až ke Svojkovicím Rudou armádou a mezi Rokycany a Svojkovicemi utvořena demarkační čára mezi ruskou a americkou armádou. Vlakové kontroly byly prováděny v Rokycanech americkou armádou a v Holoubkově Rudou armádou.

Německé vojsko se stále hrnulo po silnicích jednak pěšky a pak různými dopravními prostředky, buď ještě vyzbrojeno nebo bez výzbroje. **U Ejpovic byly tři ohromné tábory tohoto německého vojska**, kde byly americkým vojskem odzbrojovány. V příkopech kolem silnic, zejména kolem státní silnice, válela se výzbroj všeho druhu. Ve sběrných táborech stálo několik tisíc motorových vozidel, tanků, děl a jiných zbraní. Byl to velkolepý pohled na onu zničenou německou armádu, byla to sladká chvíle pro náš zdeptaný lid, který konečně viděl své kruté utlačovatele přitisknuty k zemi.

Mezi touto ustupující armádou přes Rokycany bylo četnictvem poznáno auto (K. H.) Franka, na které upozornilo příslušníky americké armády, kteří se za nim hned rozjeli. Auto s Frankem bylo zadrženo u rokycanských jatek. Frank pak byl americkou armádou převezen do Plzně.

15.6.: Pan prezident republiky Dr. Edvard Beneš navštívil Plzeň a na této své cestě se zastavil v Rokycanech, kde promluvil k mnohatisícovému davu.⁸⁷

⁸⁷ Pamětní kniha Okresního četnického velitelství v Rokycanech, fond OČV Rokycany, SOA Rokycany.

Rudá armáda na demarkační linii mezi Rokycany a Borkem

Potud tedy svědectví pamětní knihy okresního četnického velitelství.

Další svědectví o tom, že předsunutá motorizovaná hlídka Rudé armády dorazila v pozdních nočních hodinách do Borku u Rokycan 9. května 1945 pochází z pera Miroslava Brofta »Demarkační čára Evropy 1945«, z jehož příspěvku cituji část:

Dosažení demarkační čáry

»Květnové povstání českého lidu tak v sobotu 5. května 1945 přerůstalo do celonárodního rámce se současným postupem amerických vojsk z Bavorska do Čech. Ve dnech 6.- 8. května pak sovětská vojska vyrážela na jednotlivých směrech k pražské operaci, když americké jednotky měly již obsazeno značné území na západě a jihozápadě Čech. Přitom svazky obou stran postupně pronikaly na stanovenou demarkační čáru. **K prvnímu setkání sovětských a amerických jednotek u nás přitom došlo v noci z 9. na 10. května na silnici mezi Rokycany a Berounem.** V té době také postupovala od východu sovětská vojska v Rakousku až k demarkační čáře, které již předtím dosáhly americké jednotky.

Na našem území (a také v Rakousku) byla demarkační čára v celé délce oboustranně obsazena do poloviny května. Nejednou se přitom stalo, že jednotky té či oné strany stanovenou linii překročily - např. 6. května americké oddíly u Březnice, Mirotic a Písku či 7. května u Lokte a Karlových Varů. Podobně sovětské jednotky pronikly 9. května ke Klatovům. Z těchto prostorů se v dalších dnech stahovaly na předem stanovenou a postupně upřesňovanou demarkační čáru. Ta se ve druhé polovině května 1945 **podle dokumentů Archivu Ministerstva obrany SSSR** na našem území stabilizovala na linii: od Saské Kamenice na řece Muldě k naší pohraniční Bublavě a Stříbrné, potom východně od Kraslic a Falknova nad Ohří (Sokolov), jihozápadně od Horního Slavkova, Bečova nad Teplou, Toužimi, Horní Břízy, **Třemošné a Chrástu k Holoubkovu**, odtud k Nezvěsticím a dále k Blovicím, Nepomuku a Blatné, mezi Pískem a Strakonice k Vodňanům, Netolicím, Velešínu, Kaplici, Hornímu Dvořišti a dále k hornorakouskému Linci.«⁸⁸

K části, jednající o vstupu amerických jednotek do Rokycan, v níž p. Kokoška tvrdí, že »je sice možné, že **v rámci průzkumné činnosti útvary 16. obrněné divize ještě téhož dne pronikly až k Rokycanům**, však za datum oficiálního vstupu amerických jednotek do města je nutno považovat 7. květen 1945«, lze jenom rezignovaně konstatovat, že podobné spekulace jsou zcela nepodložené, neboť žádné »průzkumné jednotky americké armády« dne 6. května 1945 do Rokycan nedorazily, což dosvědčuje značné množství archivních dokumentů, novinových článků a vzpomínek (např. samotného tehdejšího starosty města Rokycan Rudolfa Hejrovského, Ing. Františka Procházky z Rokycan, který velmi pečlivě zaznamenával hodinu po hodině i po minutách veškerá hlášení plzeňského revolučního rozhlasu i události v Rokycanech a zhotovil velmi cennou fotografickou dokumentaci, a dalších). Je

proto vyloučeno, že by 6. května průzkumné jednotky americké armády vstoupily do Rokycan byť jen na několik okamžiků (ostatně - proč by se americké jednotky po vstupu do Rokycan stahovaly zpět do Plzně, když dodržení nějaké stanovené demarkační linie v té době bylo v detailech nemožné a nakonec bylo 7. května 1945 stejně porušeno obsazením Rokycan, které s největší pravděpodobností do předem dohodnuté do americké zóny nepatřily).⁸⁹

Konstatování p. Kokošky, že ze zpráv, uchovaných ve vojenských archivech amerických útvarů se nedochovala žádná zmínka o tom, že by došlo dne 9. května 1945 ke styku s nějakou jednotkou Rudé armády u Rokycan, je samozřejmě velmi zajímavé, ale i případný nedostatek pramenů v amerických vojenských archivech není důvodem k tomu odmítnout fakt, že - podle svědectví borecké kroniky a jiných historických, včetně sovětských vojenských pramenů - první průzkumné tanky Rudé armády dorazily do Borku dne 9. května s tím, že při určení hodiny se nelze plně spolehnout na kroniku. Konec konců tak malá jednotka Rudé armády nemusela okamžitě přijít do styku s Američany téhož dne, ale k prvnímu »služebnímu« styku mohlo dojít až v následujících dnech, kdy do Borku dorazily velké motorizované formace Rudé armády. Mohlo se stát, že Američané příjezd prvního tanku Rudé armády »propásli« či jednoduše ignorovaly a neuvedli do hlášení. Někdo zase může namítnout, že jeden tank není žádný argument a žádná událost pro tvrzení, že 9. květen 1945 má být vyhlášen jako den příjezdu Rudé armády. Domnívám se, že i tato námitka nemůže popřít vojenskou přítomnost Rudé armády v Borku 9.5.1945. Z hlediska symboliky není rozdíl mezi jedním či deseti tanky - zejména v době, kdy již boje s německými oddíly v okolí utichly a množství přítomných zbraní nebylo rozhodující. Rozhodující bylo, že občané z Borku na vlastní oči spatřili první rudoarmějce, které všele uvítali jako své osvoboditele.

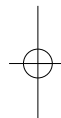
Zdánlivě se zdá, že závěr této polemiky nemůže být jednoznačný. Argumenty obsažené v některých archivních pramenech však nelze jednoduše odmítnout a prohlásit, že se nezakládají na pravdě jen proto, že jiné dokumenty tvrdí opak. Jsem si vědom toho, že i v archivních pramenech jsou některé slabiny - například, zda první tank přijel do Borku v poledne či první motorizované útvary Rudé armády přijely až v nočních hodi-

⁸⁹ O případném příjezdu průzkumných amerických jednotek do Rokycan by musela vědět správa Rokycan a policejní a četnické orgány. Ilegální Revoluční národní výbor v Rokycanech byl ustaven v jarních měsících roku 1945 a připravoval se na převzetí správy nad městem. V květnových dnech rozvinul velkou aktivitu, směřující na všechny strany - na převzetí správy nad městem, jednání s německou posádkou, jejíž velitel hrozil dne 5. května ozbrojeným zásahem proti velkému shromáždění na rokycanském náměstí, značná byla pomoc vracejícím se politickým vězňům z koncentračních táborů a věznic i více jak 850 vězňům koncentračního tábora v blízkém Mirošově, dále získával zbraně, udržoval klid a pořádek ve městě, vydával první prohlášení, vyhlášky a nařízení - a v neposlední řadě vyvinul značnou aktivitu ve dnech 6.- 7. května 1945 při navázání styku s postupující americkou armádou. Revoluční národní výbor posílal spojky na všechny strany - některé motospojky směřovaly i ve směru Klabava-Ejpovice, kde se v dopoledních hodinách 6. 5. objevily první americké tanky. Ale ve vzpomínkách členů RNV i starosty Rudolfa Hejrovského není žádná zmínka o vstupu americké armády do Rokycan dne 6. 5. 1945 či příjezdu pouhé americké spojky do města.

⁸⁸ Publikováno v Rudém právu 8. května 1990

nách mezi 9.-10. květnem 1945. Spíše je třeba se shodnout na tvrzení vojenských archivů Rudé armády, které dosvědčují, že první motorizované jednotky Rudé armády dorazily do Holoubkova a Borku někdy v nočních hodinách ve středu 9. května 1945.

Závěrem je třeba konstatovat, že otázka příjezdu spojeneckých armád do Rokycan v květnu r. 1945 není již otázkou prestižní, politickou či ideologickou, ale čistě historickou. Věřím, že nikdo nemá zájem na zkreslení této pro Rokycany a okres tak významné události, jakou je osvobození kraje od fašistických okupantů. Při zkoumání této problematiky jsem vzal v patrnost všechna pro a proti a pokusil se vyloučit všechna nepodložená tvrzení či subjektivní úvahy. Není však důvod nevěřit předloženým důkazům, které jasně dosvědčují, že Američané vstoupili do Rokycan jednoznačně v pondělí 7. května 1945 a první útvary Rudé armády ve středu 9. května 1945 s tím, že více jak 70 dalších obcí okresu byly Rudou armádou obsazeny až následujícího dne, tedy 10. května 1945.

XIV.

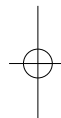
SPOR O PAMĚTNÍ DESKU MEZI BORKEM A ROKYCANY

Zbývá se ještě zmínit i o pamětní desce mezi Borkem a Rokycany, připomínající osvobození.

V roce 1946 byla péčí tzv. Amerického ústavu v Plzni, Palackého 6, vyhotovena a umístěna mezi Rokycany a obcí Borek pamětní deska s následujícím dvojjazyčným (anglickým a českým) textem:

**V TĚCHTO MÍSTECH ARMÁDA U.S.A. ZASTAVILA DNE 6. KVĚTNA 1945
SVŮJ POSTUP A VYTVOŘILA HRANICI OBSAZENÉHO ÚZEMÍ.
TATO HRANICE BYLA ZRUŠENA DNE 30. LISTOPADU TÉHOŽ ROKU,
KDY SPOJENECKÉ ARMÁDY OPUSTILY ČESKOSLOVENSKÉ ÚZEMÍ.
DĚKUJEME SVÝM OSVOBODITELŮM!**

Zřízeno péčí Amerického ústavu v Československu, Plzeň, Palackého 6.

Po pravé straně desky byl umístěn text v angličtině, po levé pak v češtině.

Je zajímavé, že město Rokycany se na vyhotovení ani na zasazení nepodílelo, což vysvětluje i hrubý historický omyl, který se plzeňským dárcům vloudil do textu. Jde o datum 6.5.1945, kdy měla americká armáda údajně zde zřídit demarkační čáru. Předpokládáme totiž, že by se Rokycanským toto datum rozhodně nezdálo.

Jelikož tato deska byla později značně poškozena a musela být v 50. letech stržena, Klub historických vozidel Rokycany se rozhodl ji obnovit, což se mu podařilo - ale se stejnou chybou v datu vstupu americké armády do Rokycan. Teprve třetí deska, která byla na tomto místě odhalena městem Rokycany v roce 1999, napravila omyl obou předchozích tím, že je doplněna o údaje, vztahující se k příjezdu prvního útvaru Rudé armády - tedy 9. května 1945.

Otázka, proč americká armáda, která vstoupila do Plzně 6. května, nedorazila do Rokycan téhož dne, když několik amerických tanků bylo v Ejpovicích i v Klabavě, je zahalena tajemstvím. Je nanejvýš pravděpodobné, že Rokycany musely být zakresleny mimo americkou zónu, a že vstup amerických jednotek následujícího dne, tj. 7.5.1945 do Rokycan byl jen »drobným porušením« těchto dohod - ostatně kdo by v tak napjaté době zareagoval na tak nepatrné posunutí demarkační linie o pár kilometrů na

východ od Plzně? Jisté světlo na tuto záhadu vrhají paměti amerického generála G. S. Pattona, velitele 3. armády, který mj. píše: »Protože (pražský) rozhlas přinášel zprávy, že českoslovenští občané ovládli Prahu, měl jsem sto chutí vyrazit jim na pomoc a požádal jsem Bradleyho o svolení, ale nedostal jsem je. Ve skutečnosti však byly průzkumné jednotky 3. armády již u Prahy. **6. května bylo definitivně stanoveno, že nemáme překračovat konečnou čáru postupu, procházející Plzní, na větší vzdálenost, než bude zapotřebí pro průzkum v zájmu zabezpečení, tj. asi 5 mil.** Velmi mne to mrzelo, protože jsem měl za to, a dosud se domnívám, že jsme měli postupovat až k Vltavě, a kdyby se to Rusům nelíbilo, měli jsme je poslat k čertu.«. **Soudě podle toho, Rokycany tedy nebyly na základě dohody spojeneckého velení zahrnuty do zóny americké armády,** ale stalo se tak jen v zájmu průzkumné činnosti, umožňující oběma stranám překročit maximálně o 5 mil stanovou demarkační čáru. A tuto skutečnost americká armáda využila a v rámci průzkumné činnosti obsadila i Rokycany a některé obce v jejich okolí.

Zmatky kolem určení data příjezdu prvního oddílu americké či Rudé armády do Rokycan nezačaly až v době, kdy jsme začali zkoumat historické události kolem osvobození, ale - jak dosvědčuje i níže uvedené hlášení městského rozhlasu národního výboru - tyto zmatky existovaly v samotných Rokycanech již několik dní či týdnů po osvobození. K doložení složitosti situace, která dokresluje, že i nejčerstvější paměť někdy může zklamat, cituji neúřední doklad, který vzešel z pera kteréhosi městského úředníka, který sepsal výzvu k občanům Rokycan a která byla přečtena v městském rozhlase snad několik dní po vstupu Američanů do Rokycan:

Dochovaný text hlášení do městského rozhlasu zní:

»Žádáme všechny fotografy, kteří vzali snímky příjezdu tří prvních průzkumných vozů Američanů v úterý 8. května v půl páté ráno a měli stanoviště ve Stodolní ulici (nyní Jos. Knihy, pozn. P.C.), aby, pokud mají snímky hotové, odevzdali je ihned národnímu výboru. Nejdéle je potřebujeme do 11 hod. Velitel průzkumné hlídky poručík americké armády rád by si vzal tyto snímky na památku domů.«

Toto hlášení je kuriózní tím, že mylně uvádí, že do Rokycan vstoupil první oddíl americké armády v úterý 8. května 1945.⁹⁰

⁹⁰ *Fond Městský národní výbor Rokycany, kulturní věci, inv. č. 1836 - příspěvky a podklady k vysílání v městském rozhlase z let 1945-1947, Státní okresní archiv Rokycany.*

Slavnostní výzdoba rokycanské radnice vlajkami spojenců - sovětskou, britskou a americkou

XV.

NÁVŠTĚVA PREZIDENTA REPUBLIKY DR. EDUARDA BENEŠE V ROKYCANECH 15. ČERVNA 1945

K nezapomenutelné události hned po osvobození oblasti spojeneckými armádami patří bezesporu návštěva prezidenta republiky dne 15. června 1945 v Rokycanech, která se uskutečnila v návaznosti na jeho plánovanou návštěvu Plzně téhož dne. Tuto pro občany celé oblasti tak významnou událost nelze vylíčit jinak, nežli sáhnout k soudobým pramenům časopiseckým či kronikářským, neboť jen ony mohly zachytit skutečnou atmosféru, která vládla po šestiletém utrpení. Cituji proto vylíčení těchto událostí ze zápisu do městské kroniky, jak jej pořídil tehdejší kronikář Ing. Jaroslav Bílý.

»Hned počátkem června při prvních zprávách o pozvání p. prezidenta republiky velitelstvím V. americké armády do Plzně k slavnostní vojenské přehlídce, starali se představitelé zdejšího národního výboru, aby se p. prezident zastavil v Rokycanech. Jednání s kanceláří prezidenta na pražském Hradě mělo příznivý výsledek. Rokycanům dostalo se vyznamenání, že mohli vyvrcholit dřívější projevy radosti ze znovunabytí svobody slavnostním uvítáním prvního o osvobození nejzasloužilejšího muže ve státě. Den 15. června byl pro obyvatelstvo našeho kraje svátkem. Od časného rána netrhly se na cestách k městu proudy mužů, žen, mládeže i dětí, spěchajících zajistiti si vhodné místo v ulicích či na náměstí. Přišli nejen z blízkých obcí, z Borku, Svojkovic a z Hůrek, z Litohlav, Bušovic a Smědčic, z Oseku a Březiny, z Volduch, Ejpovic, Dýšíné a Kyšic, ze Lhůty, Mokrouš a Tymákova, z Rakové, Nevida a Kornatic, z Veselé, Kamenného Újezda, z Hrádku - Nové Huti dlouhý průvod s národním výborem, s předsedou V. Svobodou a s hudbou (v čele), ale i ze vzdálenějších míst - z Vranova, Radnic, Holoubkova, Mýta, od Zbiroha, z Mirošova a z brdských obcí nad ním, viděli jsme známé tváře z Cheznovic, Olešné, cvokaře a lesní dělníky ze Svaté Dobrotivé.

Vlajkami, prapory, zelení, květy a obrazy vyzdobené domy a výkladní skříně hlavních ulic a náměstí byly vnějším rámcem obdivu k tomu, kterého očekávalo všecko **to množství asi 20.000 osob, shromážděných v Rokycanech na náměstí a v průjezd-
ních ulicích.**

Prostorné Masarykovo náměstí se vlnilo rozlitym jezerem zástupů občanstva, mezi kterými vynikaly kroje žactva, dorostu, žen a sokolských červených košil, přilbice hasičů, kroje legionářů, junáků a veselé barvy národních krojů. Originální výzdobou byl kluzák plachtařského odboru zdejší odbočky Aeroklubu, umístěný ve výši nad hlavami obecnstva na kašně. Pod jeho křídly stála mládež plachtařského odboru s bílými košilemi.

Před radnicí byla postavena čestná tribuna, nad kterou v sluneční záři vlály vlajky státní a spojeneckých velmocí. Tribuna zaplnila se zástupci místního národního výboru s předsedou Zd. Bludovským, okresního národního výboru s předsedou Rud. Hejrovským, s předsedou okresního úřadu dr. Jos. Hanou. Za čsl. posádku přítomen velitel major Kotěborský, major Krahulík a jiní důstojníci. Za okresní školní výbor inspektor Jan Ryšavý, zástupci ostatních úřadů, závodních rad dělnických v pracovním oděvu, děkan Ing. Zahradník, bývalý starosta města Jos. Zápotočný aj. Na tribuně byli rovněž umístěni političtí vězňové, Slováci, osvobození z koncentračních táborů v Buchenwaldu a v Dachau, kteří se po nemoci zotavují v ošetřovně zdejšího Červeného kříže. Po obou stranách tribuny se shromáždili naši spoluobčané, prožijivší utrpení německých žalářů a koncentračních táborů.

Místní rozhlas každou chvíli oznamoval postup cesty pana presidenta. jeho průvod se blíží., projel Mýtem., je v Holoubkově. Pozor, dosáhl Borku, je na demarkační čáře vítán členy Rudé armády. Za chvíli bude u nás. Napětí vyvrcholuje, hlučící dav umlká a tichne. Projeli filmaři a novináři, za nimi lehká auta čestné stráže amerického vojska, zazněly trubačské fanfáry, a již táhlé zvuky sirén obrněných vozů USA mísí se ve slavnostní souzvuk s nadšeným jásotem tisíců.

Na rusko - americké demarkační čáře přijal p. prezident hlášení plukovníka Westleyho, velitele 8. tankové americké divize v Rokycanech, který se pak přičlenil k jeho průvodu.

Pan prezident republiky Dr. Ed. Beneš přijel na rokycanské náměstí cestou posypanou nespočtelným kvítím přesně v stanovený čas 9.45 hodin. Doprovázel ho ministr národní obrany divizní generál Ludvík Svoboda, brigádní generál Mikuláš Ferjenčík, ministr zahraničního obchodu Hubert Rypka, náčelník čsl. generálního štábu divizní generál Oldřich Španiel, přednosta presidentské kanceláře vyslanec Dr. Smutný, šéf protokolu vyslanec Skalický a presidentův tajemník Dr. Tábořský.

Automobil páně presidentův zastavil před tribunou a vzácného hosta uvítali za stálých ovací občanstva představitelé Jaromír Klimecký a Jindřich Kalivoda. Pan president, svěží a bystrého pohledu, se stálým milým úsměvem, vystoupil na tribunu, kde

mužačky v národních krojích Hanička Pourová a Věruška Klimecká vedené učitelkou Červenou podaly kytici růží. Poté byl představen zastoupeným (členům) národního výboru. Předseda MNV Zdeněk Bludovský pozdravil pana presidenta proslovem:

Děti vítající prezidenta Eduarda Beneše

Pane presidente republiky!

Vzpomínáme velkého díla osvobození, kterého jste konal po řadu trpkých let v emigraci. Nenávistné propagandě se nikdy nepodařilo snížiti Vás v našich očích, naopak od prvního dne zápasu jsme byli s vámi spojeni velkým poutem lásky i boje. Přicházíte do průmyslového města s tisíci dělníků, kteří s vámi bojovali a dnes chtějí budovati stát sociálně ke každému spravedlivý. Revoluce, kterou prožíváme, zanechává v každém z nás hluboké důsledky, a pochopitelně nemůže projíti vždy a všude hladce a bez otřesů. Máme přitom na mysli, že šťastný stát stojí na šťastné rodině. Aby mohly býti rodiny šťastné, je nutné, aby byl zajištěn otec - živitel. Obracíme se s důvěrou ve vaši státnickou moudrost, kterou jste tolikrát osvědčoval za hranicemi i doma, a pevně věříme, že budete mít na mysli starosti našeho dělnického města a štěstí jeho rodin. Víťame vás v našem městě posvěceném staletou tradicí Mistra Jana Rokycany, který v sobě dovedl tak jedinečným způsobem spojení revoluční kvas Táboritů i státnickou moudrost pravého vlastence, litujeme, že mezi námi nemůžete zde pobýti déle, ale i v tomto kratičkém zastavení Vás slavnostně ujišťujeme, že jste cele nás a my celí Vaši.

K mikrofonu přistoupil předseda ONV Rudolf Hejrovský, který oslovil pana presidenta slovy:

Pane presidente republiky!

Padesát let pracuji v tomto kraji naší milé vlasti jako učitel a v posledních letech jako starosta města. Za tuto dobu jsem poznal měnící se režimy i duši našeho lidu. Přesvědčil jsem se za tuto dobu, že nelze ujařmiti jiskru svatého nadšení, která je v nás a prahne po svobodě vždy větší a větší. Politická svoboda přibližuje nás k vysněným ideálům, pro něž chceme s vámi pracovati. Žijeme v kraji krásném, chceme však, aby to byl kraj ještě krásnější, osvobozený od jařma sociálního útaku. Jdeme svorně: dělníci na poli i v továrně, ve školách i v úřadech, nemáme stranické nenávisti, nemáme rasového záští ani privilegií některých tříd. V tento slavnostní den v našem kraji vás chceme ujistiti, že smýšlíme, jednáme, žijeme, pracujeme i bojujeme čestně a upřímně.

Na to se ujal slova president republiky Eduard Beneš, který řekl:

Vážení spoluobčané, děkuji vám vřele za vaše milé uvítání zde v Rokycanech a ve vašem celém kraji. A děkuji vám neméně, že jste v dobách těžkého utrpení zůstali věrni našemu národnímu a také mému politickému programu a boji o osvobození. Z vašeho projevu zachycuji dvojí ideu: Váš řečník zdůrazňuje, že mě vítáte »v městě posvěceném staletou tradicí Mistra Jana Rokycany, který v sobě dovedl tak jedinečným způsobem spojení revoluční kvas táboritů i státnickou moudrost pravého vlastence.«. A váš druhý řečník prohlašuje: »Žijeme v kraji krásném, chceme však, aby to byl kraj ještě krásnější, svobodný od jařma sociálního útaku. Jdeme svorně dělníci v továrně i na poli, ve školách i v úřadech, neznáme stranické nenávisti, neznáme rasové záští ani privilegií některých tříd.« Jak jste v těchto dvou výrocích dobře charakterizovali naší dobu. Jsme si vědomi toho, že tvoříme nový svět, že máme před

sebou veliké národní a sociální úkoly, jež mají tvořit novou národní společnost. Nechceme třídních privilegií, ale chceme je důsledně a záměrně odstraňovat tak, jak už Jan Rokycana řešil problém, který se mu postavil v revoluci Táboritů: státnickou moudrostí pravého vlastence. Jsme, draží přátelé, znovu zase před tímto svým tradičním velikým problémem. I my jej dnes máme a budeme řešit. A věřím, že ho v zájmu národa a všeho našeho lidu dobře rozřešíme, že problém ten zvládneme, že otázky, jež nám dnešní doba tak naléhavě předkládá, zvládneme. Myslím na to vše stále a denně, vím, co nás čeká a jsem si vědom všech těch obtíží. Ale náš lid je vyspělý a inteligentní, jde do těchto otázek rozvážně, a jak jste sami řekli - »smýšlíte, jednáte, žijete, pracujete a bojujete čestně a upřímně.« To je ta správná cesta, která nás brzo vyvede z prvních válečných těžkostí a obtíží. I já ji přijímám a o ni usiluji. Jděte touto cestou dale - čestně a svorně, upřímně a jednotně, rozvážně a moudře. Vyvede nás tento postup všechny brzo a rychle na cesty pořádku, úspěchu a sociálního řádu, spravedlivějšího a dokonalejšího, nežli byl náš řád až do poslední války. A bude to také řád, budovaný nejen v duchu státnictví Rokycanova, ale i v duchu potřeb a nezbytností dnešní naší převratné doby. Buďte zde všichni živi a zdraví!«⁹¹

Projev byl přijat shromážděným občanstvem za hlubokého ticha s velkou pozorností a po skončení byl p. president pozdravován nadšenými novými projevy radostí a díky. Před odchodem z tribuny stanul p. president v jejím popředí a pokynem ruky zdravil davy občanstva. Vstříc mu znělo jásavé provolání slávy a mnohohlasitý pozdrav: »Ať žije náš pan president!« V mnohých očích zaleskly se i slzy dojetí, za které se v takových chvílích nemusí stydět ani muži.

Za bouřlivých ovací nastoupil p. president se svým průvodem další cestu do Plzně. Radostné vzrušení těchto nezapomenutelných chvil přeneslo se však do ulic města i do širokého okolí na celý den a dny následující.«⁹²

Střídání útvarů, podivná razie na občany Rokycan

Jak časopisecké zprávy, upřímná dobová kronikářská vyprávění, tak i úřední hlášení však často uvádějí na pravou míru a poněkud narušují idealizující představy o chování americké armády. Téměř všechny historické prameny velmi kladně hodnotí bojové oddíly americké armády, které vstoupily do českých měst a vesnic. Konstatují, že to byly útvary, které prošly nejen bojovým křtem, ale i ohněm a které osvobozovaly i koncentrační tábory v Německu, kdy američtí vojáci spatřili na vlastní oči děsné hrůzy německého nacismu a fašismu, napáchané ve všech okupo-

⁹¹ Tento projev, soudě podle reakcí prezidenta na předchozí dva řečníky, nebyl zřejmě předem připraven. Prezident Eduard Beneš tak před shromážděnými občany promluvil živě a bez příkras. O to je jeho projev vzácně upřímný.

⁹² Kronika Rokycan IV

vaných zemích Evropy. Za měsíc či dva byly tyto jednotky nahrazeny okupačními jednotkami, mezi nimiž byl rozdíl, kterého si všimli i občané. Obyvatelé s dojetím vzpomínají na bojové jednotky, zatímco vůči okupačním jednotkám písemné prameny nezakrytě vyjadřují určitou rezervovanost, čímž je objektivně narušena i legenda o americké armádě v západních Čechách. Řada těchto dokumentů mluví jednoznačně a objektivně. Často se okupační američtí vojáci charakterizují jako »cigarety, čokoláda, alkohol, voňavky, nylonové punčochy a česká děvčata«. Bohužel tento obraz více méně odpovídal skutečnosti a byl příčinou řady konfliktů s českým obyvatelstvem. Zatímco američtí vojáci získávali česká děvčata tímto atraktivním zbožím, rudoarmějci měli méně nabídek. Byli upřímní, prostí a rozdělili by se s českými obyvateli i o to poslední, co měli. Jejich jedinými vadami bylo, že obdivovali »časy«, tedy hodinky a toužili po »děvuškách«. To je obvyklé u vojáků, kteří bojovali čtyři či pět let na frontě. Známe i jeden případ, kdy sovětský voják odvedl jednu »děvušku« kamsi do lesa a tam ji znásilnil. Tato žena tento čin pak ohlásila sovětskému velení. Případ skončil tragicky. Vojenský soud Rudé armády odsoudil onoho rudoarmějce k trestu smrti zastřelením. A trest byl vykonán.

O tom, že chování okupační americké armády mělo i své stinné stránky, o kterých se veřejně z pochopitelných důvodů ani nemluvalo, aby nebyla narušena legenda, svědčí i některé případy v Rokycanech, z nichž jeden se dostal i do hlášení městské policie v Rokycanech. V citovaném, bohužel však nepodepsaném úředním hlášení se uvádí, že v noci 13. července 1945 přibližně od desáté hodiny večer do půlnoci procházely po ulicích města tři až pětičlenné skupiny amerických vojáků, které napadaly civilisty. Příčina ke konfliktu z české strany nebyla v žádném případě zavdána. Obvykle se to sběhlo tak, že občan byl zastaven členem této hlídky a po dotazu, zda je Čech, byl zbit. Je samozřejmé, že po dotazu, zda je Čech, před napadením prohlásil každý, že je Čech již proto, že zpočátku hlídky budily dojem, že stíhají nějakého uprchlého Němce. Na městskou policejní strážnici se přihlásilo celkem 16 fyzicky napadených rokycanských občanů, ale těch, kteří byli zbiti a kteří vyvázli jen s boulemi a políčky, bylo dle hlášení policie, daleko víc. Američtí vojáci dle téhož hlášení používali k úderům i boxery.

Vojenské hlídky »Special police«, které v těchto případech na volání občanů o pomoc zasahovaly, omlouvaly toto počínání amerických vojáků tím, že prý sto mužů místní posádky se loučilo s Evropou a že byli zpiti. Skutečnost však byla taková, že oněch sto mužů se opilo ve škole, jejíž vnitřní příslušenství, dle téhož hlášení, zdemolovalo. Musela to být však jiná skupina, neboť američtí vojáci, kteří bezdůvodně napadali občany, byli úplně střízliví a útočili na občany po městě plánovitě.⁹³

Zajímavá je rovněž výpověď jednoho z postižených. Když byl fyzicky napaden, zastavil vůz kolemjedoucí americké vojenské policie a žádal ji o poskytnutí ochrany.

⁹³ Nedatované hlášení policejního úřadu města Rokycan z roku 1945. Sběrka dokumentů k dějinám Rokycanska. SOkA Rokycany

Tu mu také Američané poskytli tak, že výtržníky sebrali, ale za rohem je opět pustili a honička na české obyvatele pokračovala dále. Tyto akce se odehrávaly hlavně na hlavním náměstí, na přilehlých ulicích, ale také na kraji města (například v lokalitě zvané Nové domky). Mezi 16 postiženými, se kterými byl sepsán protokol na četnické stanici, byl i jeden člen četnictva. Není to však, jak bylo poznamenáno, jediný incident americké armády v Rokycanech. Již v květnu 1945 po ubytování v objektu odborné školy pro ženská povolání rozprodali američtí vojáci inventář školy - šicí stroje, kuchyňské zařízení apod.⁹⁴

Další drobná, ale velmi zajímavá úřední zpráva udává, že od 9. května až do 22. listopadu 1945, kdy pobývala americká armáda v Rokycanech, použilo městské lázně 16 031 amerických vojáků z Rokycan i okolních obcí, zatímco městské lázně v Plzni byly bombardováním poškozené. »US oddíly (však) odmítaly (...) za poskytnuté koupele platit s odůvodněním, že nemají pro tyto výlohy úhrady a že má město Rokycany předložit pak hromadné vyúčtování.«. Město vyčíslilo náklady za tyto lázeňské služby na 96 186 Kčs.⁹⁵ Tato informace je zajímavá zejména proto, že udává jednak počet amerických vojáků, kteří použili městské lázně, a jednak data o pobytu americkou armádou v Rokycanech s tím, že o jejich vstupu do Rokycan v pondělí 7. května 1945 není pochyb.

Tyto epizody však uvádím jen jako ilustraci, v níž žili lidé v neklidné době po osvobození.

Útvary americké armády, které pobývaly v Rokycanech

Od 7.5. do 4.6.1945:9. Inf. Rgt. - Indian Head - 26 dní

Od 5.6. do 18.9.1945:8th Armored Tanks Division - 106 dní

Od 26.9. do 15.10.1945:9/4th Infantry Division - 20 dní

Od 16.10. do 22.11.1945:89th Infantry Division - 37 dní

Vzpomínky kapitána Rudé armády G. D. Karpova

Kapitána Rudé armády Grigorije Dmitrijeviče Karpova přivedlo v roce 1945 na Plzeňsko úsilí o upevnění přátelství mezi národy Československa a Sovětského svazu. Popud vyšel z pobočky Svazu přátel SSSR v Plzni, která požádala o vyslání lektora z řad politických pracovníků Rudé armády. A tehdy volba padla na kapitána G. D. Karpova. »Při cestě z Prahy do Plzně,« vzpomíná G. D. Karpov, »jsme u Rokycan přijeli do míst, kde byla demarkační čára. Na jedné straně bylo kontrolní stanoviště s rudou vlajkou, na druhé straně s americkou.

Americký důstojník dlouho prohlížel naše dokumenty a anglicky psaný dopis. Potom odešel do budovy kontrolního stanoviště. Nechali nás čekat opravdu dlouho - až za dvě

⁹⁴ Týdeník V nový život č. 3 z 25.5.1945

⁹⁵ ONV Rokycany, kart. 60 staré číslování

Shromáždění lidu, svolané komunistickou stranou na rokycanském náměstí 21. května 1945

hodiny se vrátil a mohli jsme pokračovat v cestě.« V Plzni měl kapitán Karpov řadu přednášek v kině Elektra, ve Škodovce apod., které měly velký ohlas. »Velmi živé vzpomínky mám i na setkání v Rokycanech,« vypráví dále kapitán, »na přednášku v městském kině, na rozhovory s antifašisty, na pobyt v rodině tehdejšího předsedy Svazu přátel SSSR s. Černého. Tehdy jsem se přesvědčil, že přátelství mezi našimi národy je věrné.«

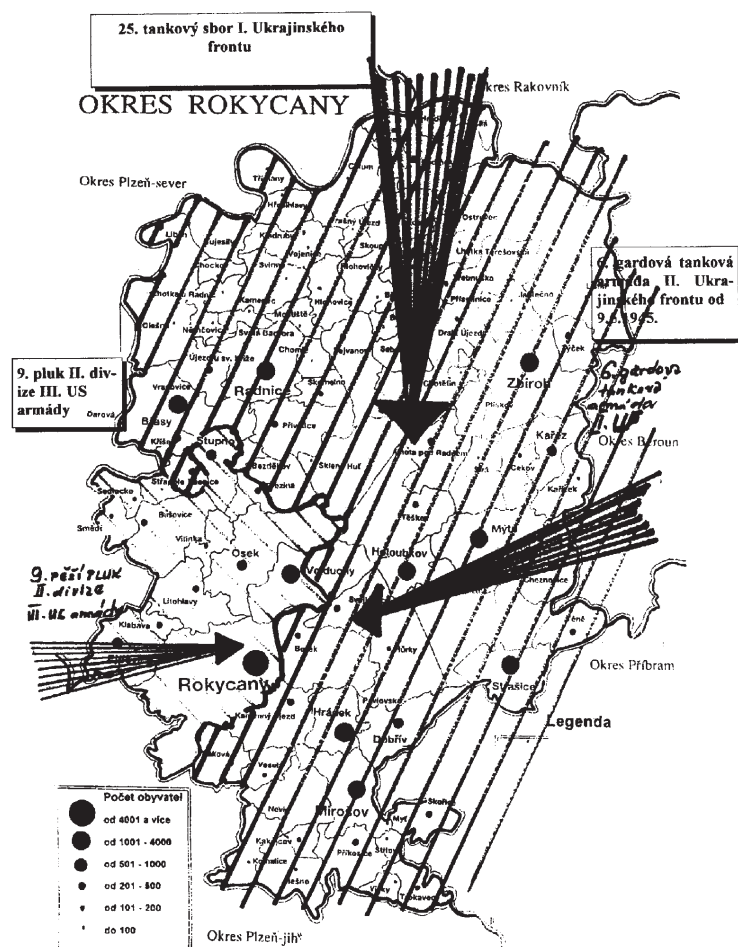
V roce 1978 G. D. Karpov navštívil Rokycany podruhé již jako doktor věd a profesor Akademie společenských věd. Jeho trvale přátelské vztahy ocenily Rokycany udělením čestného občanství města Rokycan.⁹⁶

⁹⁶ (zr) *Tři měsíce a třicet tři roky*, in *Pravda*, Plzeň, 25. srpna 1978, str. 4

XVI. OSVOBOZENÍ OBCÍ ROKYCANSKÉHO OKRESU SPOJENECKÝMI ARMÁDAMI

V následujícím přehledu uvádím abecední seznam obcí rokycanského okresu (mimo obce Štáhlavy, Týmákov, Mokrouše, Lhůta a Sedlec, které byly v r. 1949 připojeny k okresu Plzeň-jih, a obce Olešná, Jívina, Zaječov a Svatá Dobrotivá, které byly téhož roku připojeny k tehdejšímu okresu Hořovice - nyní Beroun), s datem, kdy do obce vstoupila spojenecká vojska.

- 1) Bezděkov: 9.5. americká armáda, která téhož dne ustoupila a Bezděkov zůstal v zóně Rudé armády
- 2) Borek: 9.5. v průběhu nočních hodin (z 9. na 10.5.) dorazil první průzkumný tank Rudé armády
- 3) Březina: Obec byla rozdělena na dvě části. Samotná obec patřila do zóny americké armády, zámek a část katastru do zóny Rudé armády
- 4) Cekov: Rudá armáda
- 5) Čilá: Rudá armáda
- 6) Dobřív: 11. 5. dorazila Rudá armáda
- 7) Ejpovice: 6.-7.5. americká armáda
- 8) Hlohovice: 11.5. Rudá armáda
- 9) Hlohovičky: 11.5. Rudá armáda
- 10) Holoubkov: 9.-10.5: Rudá armáda
- 11) Hrádek: 7.5. americká armáda, která se však stáhla a obec zůstala po 10.5. v zóně Rudé armády
- 12) Hradiště: 2. dekáda května Rudá armáda
- 13) Hůrky: 10.-11.5. Rudá armáda
- 14) Hřešihlavy: Rudá armáda
- 15) Cheznovice: 10.-11.5. Rudá armáda
- 16) Chomle: 2. týden května 1945 Rudá armáda
- 17) Jablečno: Rudá armáda

V r. 1945 se v Rokycanech (mezi Rokycany a předměstím Borek) setkaly poprvé na území Československa spojenecké armády protifašistické koalice - armáda americká a sovětská.

(Autor: Petros Cironis)

- 18) Kakejcov: 6.-7.5. americká armáda, která však ustoupila a obec po 10. květnu zůstala v zóně Rudé armády
- 19) Kamenec: po 10.5.1945 Rudá armáda
- 20) Kařez: 9.-10.5. Rudá armáda
- 21) Kařízek: 12.5. Rudá armáda
- 22) Kamenný Újezd: 7.5.1945 americká armáda, ustoupila a do obce vstoupila dne 11.5. Rudá armáda
- 23) Klabava: 6.-7.5 americká armáda

- 24) Kladruhy: 20.5. Rudá armáda
- 25) Kornatice: 2. týden května Rudá armáda
- 26) Kolvín: Rudá armáda
- 27) Kříše: po 10.5. Rudá armáda
- 28) Lhota pod Radčem: po 10.5. Rudá armáda
- 29) Lhotka (u Radnic): Rudá armáda
- 30) Liblín: 11.5. Rudá armáda
- 31) Líšná: 10.5. Rudá armáda
- 32) Litohlavy: kolem 8.-9.5. americká armáda
- 33) Medový Újezd: 11.5. Rudá armáda
- 34) Mešno: Rudá armáda
- 35) Mirošov: 7.5. přijel do Mirošova americký tank, týž den se vrátil do Rokycan, od 10.5.1945 Rudá armáda
- 36) Mlečice: 10.5 Rudá armáda
- 37) Mýto: 9.-10.5: Rudá armáda
- 38) Mostišť: Rudá armáda
- 39) Nevid: Rudá armáda
- 40) Olešná u Radnic: Rudá armáda
- 41) Osek u Rokycan: americká armáda
- 42) Ostrovec: Rudá armáda
- 43) Padrt: Rudá armáda
- 44) Plískov: po 11.5. Rudá armáda
- 45) Podmokly: po 11.5. Rudá armáda
- 46) Příkosice: po 11.5. Rudá armáda
- 47) Přisednice: Rudá armáda
- 48) Přivětice: Rudá armáda
- 49) Radnice: 7. května dorazilo první vozidlo americké armády, které se téhož dne stáhlo zpět do Plzně, 11.5. Rudá armáda
- 50) Raková: po 10.5.1945
- 51) Rokycany: ke čtvrté hodině ráno v pondělí 7. května 1945 americká armáda
- 52) Sebečice: Rudá armáda
- 53) Sirá: Rudá armáda
- 54) Skomelno: Rudá armáda
- 55) Skořice: Rudá armáda
- 56) Sklená Huť: v 2. květnovém týdnu Rudá armáda
- 57) Smědčice: 7.5. americká armáda
- 58) Strašice: po 10.5. Rudá armáda
- 59) Střapole: 6.-7. května americká armáda
- 60) Stupno: 6.5 první americký tank, který se stáhl zpět do Plzně, definitivně 9.5. americká armáda
- 61) Svinná: Rudá armáda

Sovětskí tankisté a američtí vojáci na Pražském předměstí v Rokycanech

- 62) Svojkovice: Rudá armáda
- 63) Štítov: Rudá armáda
- 64) Terešov: Rudá armáda
- 65) Těně: Rudá armáda
- 66) Těškov: 12.5. Rudá armáda
- 67) Trokavec: Rudá armáda
- 68) Třebnuška: Rudá armáda
- 69) Třímány: Rudá armáda
- 70) Týček: 10.5. Rudá armáda
- 71) Újezd u sv. Kříže: dne 7.5. přijeli Američané, kteří se týž den stáhli do Plzně, od 10.5. Rudá armáda
- 72) Vejvanov: 15.5. Rudá armáda
- 73) Veselá: po 10.5. Rudá armáda
- 74) Visky: Rudá armáda
- 75) Vitinka: americká armáda
- 76) Volduchy: americká armáda
- 77) Vranov: 12.-13.5. Rudá armáda
- 78) Vranovice: Rudá armáda
- 79) Všenice: 13.5. Rudá armáda
- 80) Zbiroh: 10.5. Rudá armáda
- 81) Zvíkovec: Rudá armáda

Demarkační stanoviště

Březina: mezi obcí, která byla v zóně americké armády, a březinským zámekem, kde byl štáb Rudé armády

Kříše: Na rozcestí směrem ke Stupnu, který patřil do americké zóny

Raková: Do obce přijela Rudá armáda několik dní po 9.5.1945. Obec byla v zóně Rudé armády. Americká armáda měla stanoviště ve směru ke Štáhlavům u hájovny zv. »U Anděla«, další stanoviště bylo na rozcestí u hájovny zv. »U polesnice« směrem k Rokycanům.

Rokycany: U Kovohutí (ve směru na Kamenný Újezd), Pod Starou hutí (ve směru na Dobřív), další stanoviště bylo mezi Borkem a Rokycany v blízkosti místa zv. u Třech křížů

Smědčice: Demarkační čára byla v místě zv. Dolany, ke byla Rudá armáda

Stupno: V místě, kde je nyní sídlo Obecního úřadu Břasy. Obec Stupno náležela do americké zóny, Vranov do zóny sovětské.

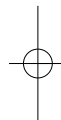
Svojkovice-Volduchy: Na křižovatce mezi Svojkovicemi, které byly v zóně Rudé armády, a Volduchami, které byly v zóně americké armády.

Veselá: Demarkační čára probíhala těsně za obcí směrem na Rakovou. Později byly závory přemístěny k rakovskému hřbitovu.

Volduchy: Stálé hlídky dlely na demarkační čáře u Svojkovic (za mostem Pod dolíky); u lesa »Ve Chvojkách« a při »Žabské cestě« stály hlídky Rudé armády, kde byla dřevěná chýška, stejně jako v lese při cestě vedoucí k cihelně a Habru, kde bylo velitelství ruské posádky.

Vranov: Dne 13. května 1945 dorazila do Vranova ze směru od Liblína Rudá armáda a zřídila zde tři demarkační závory: První na silnici nedaleko »zámečku« na Křemenáči (kdysi sídlo národního výboru, nyní Obecního úřadu Břasy). Později byla zřízena druhá závora u druhého lesíka a třetí pod baštou. Závora u lesíka byla pak posunuta zpět na vranovský katastr.

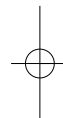
Je pravděpodobné, že tento přehled neobsahuje všechna stanoviště, upravující demarkační linii mezi spojeneckými vojsky a bude třeba v tomto směru v bádání pokračovat.

XVII.

OHLASY UDÁLOSTÍ ROKU 1945 V KRONICE MĚSTA ROKYCAN

Dobovou atmosféru nám mohou nejlépe přiblížit zejména dobové historické prameny, k nimž patří i kroniky. V roce 1941 sice okupační úřady nařídily odevzdat všechny obecní kroniky Zemskému archivu v Praze a založit zcela nové, které by odpovídaly duchu doby. Rokycanský kronikář Ing. Jaroslav Bílý však tak, jako mnozí další kronikáři, i nadále zaznamenával všechny důležité události a po osvobození je zapsal do obecní kroniky. A tak kronikářské zápisy věrně a souvisle doprovází celé historicky tak důležité období fašistické okupace i osvobození. Řada zajímavých událostí se nemohla dostat do zpracovaného historického přehledu. Bylo by však škoda, aby se nedostaly k dnešnímu čtenáři. Proto jsem se rozhodl zařadit do této publikace výběr nejdůležitějších a nejzajímavějších pasáží kroniky od začátku do konce roku 1945. Vzhledem k tomu, že jde o doslovné citace, zachoval jsem pokud možno zcela původní stylistickou a gramatickou podobu zápisů.

Marila Rokycany - zastavení práce

2. ledna 1945: Továrna na zpracování ovoce »Marila« následkem nedostatku ovoce hlavně z Bulharska omezuje podstatně výrobu a bude vyrábět pouze umělý med. Větší počet žen dán k dispozici pracovnímu úřadu, který je umístil ve zbrojařském průmyslu, nejvíce však do slaměné výroby bačkor firmy V. Špaček.

Odvod psů

2. ledna 1945: V Rokycanech nařízen odvod všech psů s výškou plecí výše než 40 cm a ve stáří od 1-8 let, jakož i odevzdání psů, uznaných za vhodné. Nařizuje se za 1) s okamžitou účinností se zakazuje utrácení psů v obvodu města, 2) psi musí býti předvedeni s obojkem, šňůrou a náhubkem. Je-li rodokmen, tak s tímto, 3) pro nemocné psy přinést vysvědčení od zvěrolékaře, 4) vlastník psa musí míti s sebou osobní průkaz, 5) osvobození jsou psi branné moci, SS, policie, finanční stráž, železniční policie, vládní policie, »Todt-organizace«, formací závodní ochrany (milice), pokud jsou vedeni jako služební psi, psi příslušníků cizích zastupitelských úřadů a psi slepců.

Německý »dobývatel« Evropy se vrací domů

Sníh

3. ledna: Jelikož napadlo hodně sněhu, bylo obyvatelstvo města upozorněno na čištění chodníků a cest pro pěší.

Letecký poplach

3. ledna »Gendarmerieposten Rokitzan« vydalo tuto vyhlášku: V poslední době bylo zjištěno, že obyvatelstvo města chová se při hlášení leteckého poplachu neukázněně. Upozorňuje se znovu důrazně, že obyvatelé domů odeběrou se ihned do nejbližšího veřejného krytu, není-li v domě samém kryt zřízen. Osoby zastižené poplachem na ulici, vyhledají nejrychlejším způsobem nejbližší kryt. Stejně osoby prodlévající ve veřejných místnostech, hostincích, kostelích, nádražní budově apod., tyto místnosti ihned opustí a ukryjí se v nejbližším krytu. Kdo bude přistižen v době poplachu na ulici, bude v prvním případě pokutován do 500 K, v opakovaném případě bude potrestán soudně. Výjimky jsou pouze pro členy PO (protiletecká ochrana) a ZPO (závodní protiletecká ochrana). Tito jsou vybaveni legitimacemi. Cestující přijíždějící vlakem opustí v době poplachu nádražní budovu a vyhledají kryt u nádraží. Každé jednání proti těmto předpisům zvyšuje nebezpečí, že obyvatelstvo bude na životech a zdraví poškozeno. Se stejným důrazem bude zakročeno proti všem, kdo nedbají nařízení o zatemnění. Nezatemněním okny, nedbalostí a lhostejností ohrožujete nejen svůj život, ale i život svých spoluobčanů. V následujících dnech budou provedeny přísné prohlídky a kontroly zatemnění oken, dveří apod. vojenskými německými hlídkami a bezpečnostními orgány.

Zpoždění vlaků

8. ledna: Osobní vlaky mají velká zpoždění až 3-6 hodin. Vlak z Plzně do Rokycan jel kupříkladu 5 hodin.

Omezení elektrického proudu

8. ledna: Tímto dnem nařízena omezená spotřeba elektrického proudu v domácnostech o 30%. Každý odběratel je povinen provádět kontrolu sám. Založí si vlastní list, do kteréhož každé pondělí v 8 hodin ráno zapíše stav elektroměru. Spotřeba proudu v září až včetně prosince minulého roku se sečte, vydělí na jeden den, pak násobí sedmi, což dá průměrnou týdenní spotřebu, od této se odečte 30 %. Toto výslední číslo jest spotřeba, která se smí spotřebovat za týden.

Sběr teplých látek

9. ledna: Členy »Kuratoria pro výchovu mládeže« proveden sběr zbytků teplých látek za tím účelem, aby z nich mohly být ušity rukavice, nátepičky apod. pro příslušníky české mládeže, kteří v těchto dnech odejeli na zákopové práce. 13. ledna odpoledne i večer byly roznášeny povolávací lístky na kopání zákopů. Z Rokycan povoláno 22 osob. Obec je musí opatřit lopatami a krumpáči, rezervní nářadí musí být

uloženo na obecním úřadě. 15. ledna byl z Rokycan vypraven zvláštní vlak s muži povolanými na kopání zákopů z okresu Rokycany, Plzeň-venkov, Rakovník, Kralovice. Na nádraží odehrávaly se dojemné scény při loučení s rodiči.

17. ledna: Rusové dobyli Varšavu.

18. ledna: V restauraci u »Černého koně« přistižena kriminální policii společnost 17 osob při hazardní hře (Gottes - Segen). V banku bylo 23 000 K, z čehož patrně, že peníze nemají žádnou cenu.

19. ledna: Padl Krakov, Čenstochová, Lodž, 20. ledna: Rusové obsadili Košice, Prešov, Bardějov.

Plyn, uhlí

21. ledna: Z nařízení úřadů bude plyn až do odvolání trvale uzavřen od 12 hodin, plynárna nemá uhlí. Okresní hejtman Dr. Remplík vydal vyhlášku o opatřeních úspor uhlí. Vážná situace v zásobování uhlím nutí k radikálnímu omezení spotřeby a jeho úspore. Z toho důvodu je nařízeno: 1) vytápění hostinských místností a sálů apod. jest zásadně zakázáno, 2) tento zákaz vztahuje se i na pořádání schůzí a jakýchkoli představení. Pro biografy platí, že mohou býti natolik vytápěny, aby pobyt v nich byl v zimním oděvu snesitelný, 3) vytápění tělocvičen je zakázáno, 4) pro nařízené strážní služby nelze poskytnouti žádný zvláštní přiděl uhlí, tyto nechť se uchýlí do místností přes den vytápěných.

Vyučování

22. ledna: Počátek vyučování nedostatkem uhlí odložen na neurčito. 23. ledna: Nucená evakuace Moravské Ostravy. 24. ledna: Městské železárny (v Rokycanech) zabavily koks a surovou litinu u firmy Hirsch a u Guthů. Dráhy nejezdí, silnice jsou pouze pro vojsko. Stále padá sníh. Do okolních obcí přicházejí uprchlíci od Vratislavi (Osek, Volduchy).

Transporty politických vězňů

25. ledna: Zdejší stanicí projížděl vlak s internovanými z koncentračních táborů, hlavně z Osvětimi. **Jsou natěsnáni do otevřených vagónů, jeden vedle druhého v panujících mrazech.** Špatně oblečení jsou vymrzlí a vyhladovělí. Nikdo nemá k vlaku přístup, nic se nesmí k jídlu podati, všude kol vagónů je plno stráží s ostře nabitými zbraněmi. Mezi živými jsou i mrtví. Jak se něco stane, hned se střelí. Na stanicích se stále vynášejí zemřelí. Vězňové vyskakují i z jedoucího vlaku a na trati umírají. V Plzni odehrávaly se u těchto vlaků hrozné scény. Transportovaní jsou živé mrtvoly.

Odvod koní

26. ledna: Dnes jsou všeobecné odvody koní, hospodáři musí se dostavit s postroji, někteří i s vozem. 27. ledna dostavili se do kasáren majitelé odvedených koní, určeny ceny za koně, postroje i vozy, cena zapsána do evidenčních listů, peníze nebyly vyplaceny.

ceny, pouze dostávají papíry. Hospodáři se s koňmi asi už neshledají. Koně odhadováni na 10-20.000 K, ač se platí až 30-40.000 K.

27. leden. Nařízeno protahování silnic zavátých sněhem, dnes k Litohlavům, zítra Volduchy, v pondělí do Veselé přes Kotel. Nastupují nakomandované brigády.

Potravinové lístky

29. ledna: Odevzdávají se potravinové lístky na příští období. Městskému úřadu bylo jich málo doručeno, neboť lístky spotřebovány pro (německé) uprchlíky, jichž je plný »Protektorát«. Čeká se, až se natisknou nové.

Noviny, byty pro uprchlíky

30. ledna: Noviny vyšly jen o 2 stránkách.

Dnes byly ve městě zabírány byty pro uprchlíky z Ostravska. Jedná se zatím o byty 3 nebo více pokojové, ale dojde asi i na menší byty.

Různé 1.-13. února

1. února: Prof. Drachovský (vedoucí České ligy proti bolševismu, pocházející z Rokycan), zatčen, že se ohražoval proti udělení čestného odznaku »Orlice« slovy: »Vždyť já si takové vyznamenání nezasloužím, nic jsem pro velkou myšlenku nevykonal.«

Dcera hajného Kesla z Němčiček psala svému chlapci v Německu zaměstnaném, aby před nálety raději uprchl. Dopis censurován a dívka zatčena.

Při výdeji potravinových lístků rozdány všem majitelům domů sběrací archy »Národní pomoci« za účelem provedení sbírky mezi českými obyvateli domů.

Z rozkazu »Bezirkshauptmanna RAV Plzeň« předváděny v biu »Viktoria« (sokolovna Rokycany) P.O. filmy: 1) Výzbroj sil svépomocné ochrany, 2) Ochrana před ohněm, 3) Postarejte se všemožně o kryty, 4) Prorážení zdi, 5) Letecký poplach - co dělat?

11. února: Pod Žďárem nouzově přistálo německé letadlo. Četnický strážmistr Somolík telefonoval do kasáren, aby si vše zařídilo, ale dostalo se mu odpovědi, že jsou zde přistěhovalci, kteří přijeli z Pomořanska, cesta o hladu trvala tři dny, (němečtí) vojáci jsou vysíleni, aby si to naši četníci vyšetřili sami.

Němečtí vojáci žebrají v místních obchodech o chleba.

13. února: President Beneš s chotí byl na obědě u anglického krále.

13. února byla Praha poprvé letecky bombardována. Bomby pouštěny tzv. »tepi-chem« (kobercově) od Wilsonova nádraží, kraje Václavského náměstí přes Vinohrady (Mánesova, Fochova ul.). Mnoho domů zbořeno. Vlak, který od Prahy přijíždí v 17 hod., přijel až v 22 hodin. Ostatní vlaky z Prahy nebyly vypraveny. Dnes byl v městě (Rokycanech) jeden poplach ve dne a dva v noci. Ve školách se nedostatkem uhlí stále nevyučuje, žactvo dostává úlohy domů, pak je správou školy vyzváno, aby přišlo do školy dle tříd v určitou hodinu, přineslo upravované úlohy a nové převzalo.

Přes Rokycany táhly desetitisíce německých uprchlíků na západ

Různé 15.-27. února 1945

První nálet hloubkových letců na Rokycany

15. února: První nálet hloubkových letců v našem kraji. Letěli 8 m nad zemí podle trati, přes Stráň, městu se vyhnuli, zničili a poškodili lokomotivy na trati Mirošov-Nezvěstice, mezi Zbirohem a Holoubkovem, v Chrástu 4 kusy. Před palbou z kulometů dali znamení červeným praporkem. U Cheznovic napadli nákladní auto naložené dřevěnými pilinami. Hloubkoví letci způsobili značný rozruch mezi obyvatelstvem, neboť poprvé jsme spatřili tyto letce-akrobaty při jejich práci. Spouští se ze značné výšky prudce - střemhlav k zemi a začínou řadit, rány z kulometů přímo prší, na zemi zůstávají jen prázdné patrony a části pásů. Každý pátý náboj je zápalný a je červeně natřen. Pracují velmi dobře.

21. února: President Dr. Ed. Beneš mluvil v londýnském rozhlase na rozloučenou s exilem. Odjíždí do Moskvy. Turecko vstoupilo do války proti Německu a Japonsku. Padla Poznaň. **22. února: Městem stále projíždějí celé kolony vozů s potahy uprchlíků z Maďarska a ze Slovenska.**

25. února: V Rokycanech je německá posádka 4 000 mužů, ve Strašicích 2 000 a v Jincích 1 000.

Od 26. února do 3. března probíhá ve městě mezi českým obyvatelstvem sběr starého šatstva a obuvi v rámci akce »Národ svému dělnictvu«.

27. února: Výzva 12 našich zahraničních činovníků k aktivnímu vystoupení partyzánských skupin, záškodníků a vojenských družin v Čechách a na Moravě. Osvobození se blíží, náš boj začíná.

Uprchlíci

1. března: Stále přijíždějí uprchlíci, hlavně od Vratislavi a ohroženého území. Jsou drzí, všechno chtějí a počínají si jakoby vše bylo jejich vlastnictvím. **Přijíždějí celé vesnice v celku na vozech, mají s sebou jen to nejnnutnější, na náměstí se pak přidělují do jednotlivých okolních obcí.** Rozdělování řídí Ing. Gerold, ředitel městských železáren rokycanských spolu s naším četnictvem. Pro obce jsou tito přistěhovanci pravými kobylkami. Jedna uprchlice kupříkladu slehla, majitelce, kde byla ubytována, roztrhala svrchnici na pleny a když si tato stěžovala, řekla jí, že přišla jenom o to, kdežto oni přišli o všechno. **Berou máslo, slepice, kde se co dá a není žádné dovolání. Jsou to tzv. »národní hosté.«**

Různé od 2.-15. března 1945

K pekaři a obchodníkovi koloniálním zbožím Chaloupkovi v Plzeňské třídě přišli v noci v 10 hodin němečtí vojáci, začali rámusit, vlezli do krámu, vzali si chléb, hořčici, sušenky a bez placení odešli. Mají hlad. U obchodníka koloniálním zbožím Řebouna pozval se německý voják sám na oběd a přivedl si ještě kamaráda. Hodovali, nezaplatili a odešli. Začínají býti hladem drzí.

Při bombardování koncentračního tábora v Buchenwaldu u Výmaru byl zabit **Emilián Kříž**, bývalý nadporučík z Rokycan.

Mladíci 16-17letí jsou povoláváni pracovním úřadem na kopání zákopů. Byli vyzváni, aby se dostavili v 8 hodin na úřad a odjížděli v půl druhé v noci. **Do Rokycan přišlo zase nové německé vojsko. Město se jimi jen hemží.** Hradec Králové a Pardubice jsou opevňovány. Bombardován Kolín nad Labem, rozbita rafinerie oleje, vagónka a nová elektrárna. Počasí (14.3.) začíná býti hezké, jarní.

Majitelé bytů, v nichž byli ubytováni příslušníci německé branné moci, vyzváni, aby ihned ve vlastním zájmu ohlásili jejich odchod. Patrně zmizeli a německé úřady je hledají. Myši opouštějí koráb vůdcův.

V Rokycanech přenocovali v sálech hostinců vystěhovanci (uprchlíci). Začíná chaos. Odejeli opět 2 ročníky chlapců na kopání zákopů. 19.3. byl pohřeb jednoho starého uprchlíka, který zemřel ve voze na náměstí, 25.3. letecký nálet na Kralupy n. Vltavou a Neratovice. 24. března německé vojenské hlídky konají stále přísné kontroly v hostincích. V Plzni sběhlo 30 vojinů, tak se všude hledají.

25.3. byla Praha znovu bombardována, Cheb také, rozbito úplně nádraží a celé jeho okolí. 27. března **zemřel v Terezíně František Kvídera**. Hloubkoví letci rozbili 31.3. na trati Praha - Zbiroh 15 lokomotiv.

Zakázána s okamžitou platností porážka kůzlat »bílých, bezrohých« z letošního vrhu (kozlíků i koziček). Každý chovatel jest povinen hlásiti narození těchto kůzlat do 3 dnů zemědělskému oddělení obce s udáním data narození, počtu a pohlaví. Chovatel je povinen k chovu komisi určené kůzle nechati ssáti nebo napájeti mlékem nejméně 6 neděl a řádně je ošetřovati.

K povinné službě mládeže mají se přihlásiti mladiství protektorátní příslušníci, chlapci i dívky, kteří r. 1945 dosáhli 10. roku věku. Zástupci jejich vyzvednou si v místopisném úřadu příslušné formuláře a vyplněné odevzdají do 30. března.

Ve dnech 19.- 24. března byla v prostoru jižně od nových kasáren směrem ke Kotli prováděna německou vojenskou posádkou ostrá střelba. Celý tento obvod byl strážníky uzavřen.

1. dubna: **Na pondělí v noci ve dvě hodiny zaveden opět letní čas.**

2. duben: Kolují a rozšiřují se ve městě **zprávy o parašutistech shozených z letadel v padrtských lesích u Rožmitálu a Strašic**. Jsou prý tam časté přestřelky mezi parašutisty a gestapáky a protektorátními četníky.

4. dubna: **Do Plzně přijeli opět političtí vězňové a internovaní z koncentračních táborů v nejubožejším ba nejohroženějším stavu. Podobných vlaků projelo již několik naší stanicí, bylo strašné podívat se na to, jak jsou transportováni, zvěř by se snad lépe a lidštěji převázela. Jsou to živé, vychrtlé mumie, zacházení s nimi od doprovázejících gestapáků je přímo šílené. Mnoho je jich cestou postřeleno, zemře únavou nebo hladem.** Kdo mohl viděti tyto transporty z blízka, nezapomene na tyto hrůzy do smrti.

5. dubna: Zdejší dělníci, zaměstnaní ve Škodových závodech v Dubnici na Slovensku přijeli narychlo domů bez pasů a propustek, jen s tím nejnnutnějším, co mohli ve spěchu vzít s sebou.

11. dubna: Doprava na trati Rokycany-Nezvěstice zastavena, vlaky jezdí pouze do Mirošova. Hloubkoví letci stále ohrožují tuto trať a lokomotivy.

Bylo započato s trávením vran vyložením vajec naplněných fosforovou pastou po lukách a osetých polích.

12. dubna: Do naší stanice přijel dlouhý vlak přeplněný Maďary a zdržel se zde 3 dny. Rozběhli se po celém městě a chtěli kupovati kde co se dalo. Ještě za tabák něco získali. Nádraží bylo hrozně po nich znečištěno a město si oddychlo, když odjeli. Byla obava, že zde zůstanou natrvalo.

12. dubna: Všichni majitelé koní a povozů mají se nejdéle do 13. hodin odpoledne odebrati s koňským potahem a s povozem do Strašic, kde se budou hlásit u vojenské správy »Lehrstab II«. Jedná se o dopravu zavazadel ze Strašic na naše nádraží. Práce potrvá asi ještě druhý den. Stěhovala se důstojnická škola, několik set vojáků, kteří pak

tábořili celý den na prostranství před (rokycanským) nádražím čekající na přistavení vlaku. Náladu měli prabídnou u vědomí, jak to s Němci už dopadá.

V městě se rozmohly nebývalou měrou krádeže králíků a drůbeže.

Letecké bombardování

17. dubna: Celý den letecké poplachy. Nálet na Plzeň. Hloubkoví letci stále útočí na vlaky. **U Ejpovic těžce přitom zraněn zdejší traťmistr Ženíšek**, útoky letců u Mýta, Zbiroha, Stupna. **Při poplachu raněn starý zedník Havel mrtvicí v krytu. Započalo se s kopáním zákopů** u Hirschů a na Pražské silnici u zahradníka Černého. Vše se dělá bez rozumu, ve spěchu, je jasné viděti, jak Němci jsou ze všeho ztřeštění a beznadějní.

18. dubna: Prikázáno 31 držitelům párů případně více koní a nákladních aut, aby se dostavili v 7 hodin ráno na náměstí. Ti, kteří jsou zařízení na odvoz dlouhého dříví, dostaví se s uzpůsobenými těmito vozy. Ostatní vezmou s sebou vozy na odvoz země a kamene. **Jedná se o vojenské opevňovací práce v našem městě** za vojenského velení a dozoru. Stavění zábran, příkopů a jiných zařízení. **Okolo města dělají Němci narychlo na silnicích ústících do města zábrany z klád**, na Plzeňské silnici mezi chorobincem a domem ing. Štecha, u vily ing. Pecha, u Rakováčku, na Pražské silnici před zákopem aj. Vozí se spěšně klády, kamení, zem, občanstvo je nuceno pomáhati německým vojákům, u nichž je viděti úplná nervozita. Smysl a účel nemá tato práce žádný, to každý chápe, kdo jen trochu něco ví o mohutných tancích, které mají Rusové a spojenci. Kdekdo se tomu směje.

Fámy o evakuaci obyvatel

21. dubna: Starosta města Rokycan vydal výzvu k obyvatelstvu. Protože v těchto dnech se v městě vyskytly pověsti, že obyvatelstvo z některých částí města bude vystěhováno, prohlašuje v dohodě s místním vojenským velitelstvím, že se tyto pověsti nezakládají na pravdě a že není důvodu k jakémukoli znepokojení. V případě, že by bylo třeba nějakých zvláštních opatření, může se obyvatelstvo spolehnouti, že bude v čas městskou správou o těchto rozhlasech vyrozuměno. Pověsti vznikly tím, že v okolí města určena určitá místa, kam se obyvatelstvo v nebezpečí shromáždí. Po domech namalovány veliké bílé šípky s označením směru k těmto střediskům.

Koncentrační tábor v Mirošově

23. dubna: Do mirošovského tábora, kam byli dosud umísťováni utečenci z Německa nebo sabotující dělníci, přišlo velké množství vězňů, majících hlad a bídu. Ve městě provedena po obchodech i domech sbírka potravin, která se velmi zdařila a vše posláno do Mirošova. Hlavní zásluhu o to má farář československý J. Klimecký a starosta města R. Hejrovský.

Vyhlášení výjimečného stavu v Rokycanech

Dne 24. dubna: **Odpoledne vyhlášen výjimečný stav.** Obyvatelstvu města oznámíme, že jest zakázáno tvořit na ulicích větší skupiny nežli tři osob. Platí to pro muže i ženy. **Kdo neuposlechne této výzvy, vystavuje se nebezpečí, že bude zastřelen.** Tento rozkaz platí ode dneška od 20. hodin (strach Němců už má velké oči). Ředitelství a správy všech českých škol v městě oznámily, že po dobu zvýšeného leteckého nebezpečí je vyučování až na další zastaveno. **Městem procházejí vojenské hlídky se strojními puškami a ručními granáty.** Tváří se sice na oko kurážně, ale přece je na nich vidět obavy, co bude s nimi dále.

Sabotáže

24. dubna: Vyskytla se první sabotáž, v Holoubkově vypuštěn olej z transformátoru, továrna je bez proudu, nemůže pracovat. U Mýta nalezeny pumy na trati, také u Karlova Týna. Železničáři odřezávají a napíchávají v noci gumové brzdové spoje, Němci zuří, vyšetřují, zavírají, hrozí. Vše se jim hrouť pod rukama.

27. dubna: Pracovní povinnost

Okresní úřad v Plzni nařídil ještě uveřejnění této vyhlášky. »Po posledních nálezech nedostavilo se mnoho dělníků do práce. Každý musí použití všech možností, aby dostal své pracovní povinnosti. Je v zájmu obyvatelstva udržeti v chodu za všech okolností pravidelný pracovní proces. **Učiním proto společně s úřadem práce nejostřejší opatření proti jakékoli nedisciplinovanosti.** Pracující obyvatelstvo nechť je upozorněno, 1) že jezdící vlaky dostačí každému k dosažení jeho pracoviště, 2) pokud nelze použití vlaku, nutno sáhnouti k jízdním kolům, 3) kdo myslí, že přesto nemůže již dosáhnout svého pracoviště, přihlásí se nejdéle do 26.4. u úřadu práce za účelem přidělení jiného zaměstnání. **Neuposlechnutí bude stíháno jako sabotáž.**«

Výzvy k dělnictvu

3. května výzva všemu dělnictvu v našem městě od starosty Rud. Hejrovského: Žádám veškeré dělnictvo i škodovány, aby se ihned, nejdéle do půl čtvrté hod. odpolední dostavili před nádraží. Mám umluveno s velitelem zdejší německé posádky, že se vyloží z naložených vagónů dříví, nebude se nijak odvážeti a prázdné vagóny se odtáhnou z nádraží. Je v zájmu nejen občanů, bydlících v blízkosti nádraží, ale i celého města, aby se tato práce co nejrychleji provedla, aby tak nebylo vážné příčiny k bombardování nádraží a přilehlých k němu částí města. Žádám důtklivě, abyste mému přání ihned vyhověli. **Upozorňuji veškeré obyvatelstvo našich milých Rokycan, aby zachovalo klid a pořádek a nedopouštělo se nijakých nepředložených a době neuvážených činů. Chceme přejít do nových poměrů s čistým svědomím a záleží mě na tom velice, aby v našem městě byl nadále klid a pořádek.**

Vojenská německá správa žádá, aby se dnes ve 13 hodin dostavilo na nádraží 100 dělníků k vyložení zbývajících 20 vagónů naplněných dřevěnými součástkami baráků. Dělníci dostanou kromě mzdy ještě palivové dříví. Mohou býti s touto prací hotoví za 2-3 hodiny. Další výzva: Mužští dělníci městských železáren, továrny na nábojky a firmy Guth se vyzývají, aby podle příkazu Okresního úřadu v Plzni a po dohodě se správou závodů nastoupili 3.5. v 7 hodin ráno před budovou nového nádraží (v Rokycanech). Jde o vykládání nahromaděných vagónů, práce bude placena a je bezpodmínečně nutná.

Adolf Hitler spáchal sebevraždu

2. května Adolf Hitler spáchal v Berlíně sebevraždu. V továrnách zastavena práce, hřmění děl od západu utichlo, proslýchá se, že Američané jsou již v Domažlicích, ale pak prý se stáhli 30 km od našich hranic. Starosta města Rudolf Hejrovský navštívil všechny továrny v Rokycanech **a nabádal jak úřednictvo, tak i dělnictvo, aby zastavilo práci na válečné výrobě.** Někteří členové závodů měli z této výzvy obavy. Ve městě ukradeno plno ručních vozíků, velocipédů, v okolí v obcích ztratili se i koně. V Rokycanech ztratilo se 40, v Oseku 46 vozíků. Vojáci němečtí kradou všechno, na čem se dá jeti a něco potravin a šatstva odvéztí.

Po šestiletém utrpení opět svoboda

Památný 5. květen

Na Rokycansku bylo vření patrné již několik dnů. Ve středu 2. května nepracovalo se již v Hrádeckých železárnách i v továrnách rokycanských. V sobotu 5. května po 8. hodině ranní se začalo s odstraňováním německých nápisů na úřadech i soukromých firmách, což vyvolalo ve chvíli v ulicích nezvyklý ruch.

V sobotu 5. května 1945 dostala zdejší četnická stanice příkaz k odstraňování německých nápisů ve městě a brzo na to přišlo nařízení, aby byly vyvěšeny prapory, čímž vlastně počala poslední fáze osvobozovací práce. Na příkaz národního výboru bylo ihned provedeno zabezpečení veřejného pořádku a národního majetku hlídkami tělocvičných jednot a milice. Prováděn průzkum okolí a sledovány pohyby německých vojsk. Ihned byla provedena intervence u velitele místní německé posádky. Týž slíbil, že vojsko nepodnikne žádnou ozbrojenou akci, že zůstane vše v kasárnách. Ke všem vojenským objektům postaveny pozorovací hlídky. Ještě téhož dne byly organizovány z bývalých vojáků strážní čety a započato se strážní službou po vojenském způsobu. V noci na 6. květen byly hlídkami pozorovány pohyby v kasárnách a proto bylo během dopoledne provedeno obsazení obojích kasáren a materiál zajištěn. Počet vojenských zajatců během dne vzrůstá. Do kasáren byly umístěny vojenské složky naší čsl. armády, jejichž organizace byla dokončena. V pondělí 7.5. byla hlášena mobilizace odvodních ročníků 1933-1937.

Vítání politických vězňů rokycanskými občany

Projev starosty města Rudolfa Hejrovského na manifestaci 5. května

»Jsem šťasten, že vás mohu dnes pozdravit jménem národního výboru a upřímně vás všechny vítám k dnešnímu shromáždění. Sešli jsme se, abychom se společně radovali z toho, že je konečně zlomena německá krutovláda a jsme opět volní a svobodní. Je konec našemu mnohaletému utrpení a úzkostem. Nepodlomení, ale utrpením zocelení jsme věřili, že přijde opět den Svobody. A dočkali jsme se. Dnešním dnem přejímá do svých rukou Národní výbor jako vrcholná organizace v městě vedení všech veřejných věcí v naší obci, a předá je, až bude řádně zvolen nový národní výbor. V národním výboru jsou zastoupeny všechny bývalé složky našeho politického života.

Jen bych nechtěl, abyste se domnívali, že se chceme vrátit k našemu bývalému strannictví, výstižněji snad řečeno partajnictví, které nám v minulosti natropilo tolik škod. To už je neodvolatelně navždy mrtvo. Je mi milou povinností, abych v tuto chvíli vzpomněl neúnavné práce na našem osvobození pana presidenta republiky Dr. Eduarda Beneše a jeho spolupracovníků v Londýně a v Moskvě. Jejich úsilí bylo korunováno plným úspěchem a patří jim náš nejvřelejší dík. Rovněž náš upřímný dík patří všem těm nám dosud ještě neznámým bojovníkům za naši svobodu. Jako však slunce jas není bez stínu, tak i dnešní **naší radost kalí bolestná vzpomínka na ty, kteří se nám už nikdy nevrátí, kteří byli německými vrahy povražděni nebo byli jimi ve vězni-**

cích a koncentračních táborech utýráni a umučeni k smrti anebo byvše nasazeni na práce do říše, našli tam svůj konec. Vzpomínáme těchto povražděných a umučených synů a dcer našeho národa s bolestí a láskou. Stali se nevinnými oběťmi německé krutovlády. Jsou to tisíce a tisíce dobrých, upřímných a ušlechtilých Čechů. I z našeho města je dlouhá řada těchto obětí.

První popravení po atentátu na říšského protektora Heydricha byli z Rokycan a to šestičlenná rodina Václava Stehlíka. Byli zatčeni 24. května 1943 a již 28. května na telefonický rozkaz z Prahy popraveni na střelnici v Lobzích u Plzně. *(Na to starosta jmenoval všechny ostatní popravené).* Vzpomínka na tyto umučené oběti německé tyranie bude nám vždy svatou. Aby však i naši potomci mohli jich vzpomínati, bude naší povinností uctít jejich památku způsobem trvalým. Budiž jim věčná paměť.

Bratři a sestry, nezapomínejte, že člověk ztrácí svůj nejdražší mravní podklad, necítí-li se synem země, v níž se narodil, a není-li jeho nejvyšší pýchou vědomí příslušnosti k vlastnímu národu. Teď, když jsme zbaveni německé tyranie a můžeme opět volně vydechnout, je na nás všech, abychom dvojnásob svědomitě plnili všechny své povinnosti a dvojnásob svědomitě konali všechny své práce, zvláště pak povinnosti k národu a k vlasti. Neodmítejte milovat svůj národ a svou vlast a pracovat k jejich rozkvětu. A uče tomu i ty, kteří jsou nám nade vše ve světě dražší: svoje děti. Možná, že budete za to posmíváni, ale neochabujte a vytrvejte a budoucnost i vaše svědomí dají vám za pravdu, že do srdcí svých nejmilejších jste seli zrno nejpocitivější. Vždyť z hloubi duše si všichni přejeme, aby v našem národě rostla nová generace českého člověka vskutku rozumného, opravdového, ryzího charakteru, tělesně i duševně zdravého a zdatného, věrného své domovině i svému národu. Aby však takoví noví, zdraví lidé nám mohli vyrůstat, je nutno, abychom se všichni ze všech sil přičinili o to, **aby z naší vlasti zmizela všechna mravní i sociální bída, aby i ten sociálně nejubožejší příslušník našeho národa si vydělal poctivou a pilnou prací tolik, aby mohl být se svou rodinou slušně živ,** zdravě se svými dětmi bydlel, cítil se spokojen a šťasten.

Chceme, aby naše země se nám stala nejkrásnější zemí na světě nejen jak pějeme v naší národní hymně »Zemský ráj to na pohled«, ale aby to byl skutečný zemský ráj, v němž bychom si byli všichni bratry, kteří odvrhnuvše veškeré sobectví, křivé podezřívání a nespravedlivé odsuzování, cítili by spolu, druh druhu pomáhali, kde by lidé žili v lásce, v míru a v pokoji, v práci - a zdůrazňuji: v práci - a ušlechtilém zápolení.

Končím svůj projev jediným přáním: Abychom všichni společně ruku v ruce svorně se dali do práce, nové a šťastné, za rozkvět drahého nám národa a naší milé vlasti.«

Projev valčíře Václava Svobody za komunistickou stranu

Na tomto shromáždění lidu na náměstí v Rokycanech měl přednést projev také představitel komunistické strany, avšak část svého projevu musel vynechat, poněvadž na manifestaci byl přítomen i německý pozorovatel, vyslaný velitelem zdejší německé

posádky. V sobotu 5. května bylo město ještě pod německým komandem a velitel hrozil starostovi Hejrovskému násilným rozeznáním manifestujícího lidu a střelbou. Po dlouhém jednání od toho ustoupil, starosta se však musel spolu s velitelem četnické stanice Graynerem zaručit za klid.

»Dělníci a dělnice! Pracující lidé, občané republiky Československé. Nastal nejpohnutější ale též nejvýznamnější okamžik lidských dějin. Druhá světová válka, až dosud největší ve svém rozsahu, se chýlí ke konci. Ještě sice nepřestala téci drahocenná lidská krev, ale již svítá slunce Svobody. Historické události posledních týdnů dozrávají v ovoce vítězství a i náš národ dochází dějinné spravedlnosti. Leč je nutno se vši důrazností konstatovat, že situace, v níž se právě nacházíme v tyto okamžiky, není ještě úplně vyjasněna, abychom mohli prohlásiti, že máme všechny kritické okamžiky již za sebou.

Je proto krajně nutné býti na stráži, připraveni pro každý okamžik postaviti se všemi prostředky na vybojování naší svobody. Současně je však nutno udržeti kázeň, vystříhati se všech nepředložeností, které by mohly státí nové oběti náš národ, který již prošel svým martyriem utrpení. Prohlašuji slavnostně, že bylo učiněno vše, co bylo možné za okolností, za nichž jsme pracovali, aby tužby našeho lidu, utajované po léta, byly splněny. Nebude snad možno okamžitě vykonati vše, co by pracující lid považoval za nutné, leč to je otázkou příštích dnů.

Zástupci pracujícího lidu, pokud jsou členy národního výboru, pracují podle svého nejlepšího svědomí a vědomí a jsou připraveni dáti pracujícímu lidu svoje mandáty k dispozici, aby mohl ze své vůle rozhodnouti, koho chce pověřiti zastupováním svých zájmů v naší lidově demokratické republice Československé. Neusurpujeme pro sebe práva mluvit jménem pracujícího lidu, nýbrž konáme jen svoji povinnost k národu a pracující třídě. Sami dobře víte, co český národ vytrpěl za uplynulých šest let, a kdybychom byli pod »ochranou« německých nacistů ještě několik roků, zmizel by nadobro.

Zamyslete se nad osudem miliónů příslušníků Německem dočasně potlačovaných národů a mezi nimi statisíců českých lidí, kteří prožili německou persekuci, jaké ještě neznaly lidské dějiny. Jsem jedním z těch, kteří tu dryáčnický vykřikovanou »ochranu« sami prožili ve spárech gestapa. Moje zkouška byla malá proti hoře utrpení, týrání a béd, kterými byly desítky českých lidí vydány v šanc při zloprovědné vyšetřovací vazbě a metodě gestapácké, ve vězeních, v koncentračních táborech a při otrockých pracích o hladu v německých fabrikách, na silnicích při odklizení trosek. Jsou mezi námi jiní, kteří prošli ohněm utrpení v žalářích, v lidomorných koncentračních táborech. Dovolávám se svědectví těchto kamarádů, i těch, kteří se brzo vrátí z germánského pekla, že všecko, co nám bylo po léta namlouváno rozhlasem nebo zaprodaným tiskem o bolševickém řádění, je pouhým stínem proti tomu, co prováděly germánské bestie s našimi lidmi. **Během doby přijdou na veřejnost taková fakta o nacistických ukrutnostech, že se bude zdátí neuvěřitelné, že by je mohl lidský mozek vymyslet a že se mohl člověk snížit k jejich provádění.**

Vážení přátelé. V souvislosti s touto řečí vás prosím za udržení klidu a pořádku. Nechci tím hájit váš spravedlivý hněv, vím, že by si mnohý rád vyřídil svůj osobní účet a čekal dlouho na dnešní příležitost. Ale to by se mohlo zvrhnout ve zmatek a chaos, jakému propadly po osvobození jiné státy. Pořádek musí býti ve státě tak socialistickém, jako je Sovětský svaz. Prosím vás proto ve jménu budoucnosti našeho těžce zkoušeného národa, abyste oznámili policii nebo četnictvu jednotlivce, kteří udávali, donášeli nebo šikanovali nespravedlivě dělníky či jinak škodili za války národní pospolitosti. Každý bude souzen lidovým soudem a podle zásluh potrestán.

Vážení přátelé. V dobách nejčernějšího zoufalství za nevýslovných muk jsme všichni toužili po osvobození, přáli jsme si svobodu, nový stát. Teď ho máme a budeme v něm míti lepší řád. Je konec nacistického lžisocialismu, který slovy dělníka hladil, ale štvál ho, jeho ženu i děti až do úpadu, tento papírový socialismus bude vystřídán skutečným socialismem, z kterého vyjde šťastnější budoucnost dělnické třídy a všech pracujících lidí a tím také celého českého národa.«

Řeč česko-bratského faráře Jaromíra Klimeckého

»Nejtrpčí zklamání prožívá člověk, zkłame-li přítel. Totéž pak, co se prožívá v životě osobním, zmnoženým úderem prožil náš národ na podzim r. 1938, když byl zrazen svými západními spojenci. Nemůžeme přejíti bez trpkosti okolo Mnichova. Marně tenkrát prezident Beneš zapřisahal západní spojence, aby nezrazovali Československo a marně dokazoval, že **padne-li Praha, padne i Paříž**. I Západ musel prožít svoje obrození, aby se vymanil z představ Chamberlainových, které by byly přinesly celé Evropě smrt. A skutečně Západ dal světu veliké muže, Churchilla a nezapomenutelného Roosevelta. Když pak ke spojencům přidal veliká vítězství náš největší spojenec Sovětský svaz s generálním tajemníkem a strатегоm Stalinem, prožili jsme vášnivou naději, že bude překonán Mnichov i naše okupace z 15. března 1939.

Po okupaci mnoho našich lidí upadlo do stavu otupělé resignace, jiní neplodně naříkali. Bolest nás všechny dojmala a propaganda lživá a ničemná podupávala český charakter. Ale revoluční kvas, který je přímo podstatou našeho bytí způsobil, že bytí jsme byli i ujařmení, stáli jsme ve střehu, připraveni k odboji.

Rozumí se, že v první době odboje, který byl živen hněvem, že byla pošlapána svatá práva země, kterou nám Bůh dal v dědičné držení, nebylo jednotného organizovaného odporu. Řádilo mezi námi ve dne v noci pověstné gestapo. Nikdy nezapomínáme, jak nás vyváděli hůř než zvěř v okovech k nelidským výsledkům, při nichž neznali milosrdenství. Na slzy zoufalých matek odpovídali proklínáním všeho českého, kopáním a ranami svých automatických zbraní, které byly jejich pýchou a které jim měly dobýti svět.

Nikdy nezapomeneme na přeteskny průvod dětí horníků z rozstřelených Lidic, které v trojstupech od 3letých do 14letých s malým ranečkem uvázaným provázkem na

zádech, byly hnány nelidskými pochopy desítky kilometrů pěšky do koncentračních táborů. Nezapomeneme na to, jak surovým způsobem byl rozeznán Sokol, nezapomeneme na to, jak byla vyhlazována po stech a tisících česká inteligence, jak štván byl český dělník pro své demokratické, socialistické a komunistické přesvědčení. Všecka ta hrůza a krev, která byla prolitá, nezlomily v nás lásku k největšímu statku, který Bůh dal lidskému životu, totiž k duchovní svobodě. První popudy k přímému odporu dávají bratři družin legionářských a důstojníci, kteří prošli legiemi.

Náš národ neprožil po několik set let revoluci doma a proto nebylo zkušeností. A bezelstná, dobromyslná česká povaha nedovedla mlčenlivě připravit branný odpor českého státu. Přesto nezůstaly bez výsledku akce utýraných a zvěčněných generálů Kraváka a Svobody, plukovníků Maxy, Bašeho a jak se všichni tito drazí nám bratři v různých místech naší vlasti jmenovali.

Zahraniční emigrace v Paříži a v Londýně byly zpočátku dezorganizovány a ani moskevská neměla v prvních chvílích jednotného programu. Ale všechno hnutí odporu rychle vnitřně sílilo a mohutnělo. Zelené kádry, sabotážní hnutí, skupiny partyzánů, slavné povstání slovenského lidu v létě 1944, odboj valašského lidu na Moravě, to všechno bylo nesené jedinou ideou získat ztracenou svobodu, i kdyby to mělo stát sebe větší obětí.

Případy zjevné zrady mezi námi nebyly ojedinělé, ale nebyly tak časté. Nezapomeneme však, že ve chvílích nejbolestnějších zrádcovským nožem řezali do těla zmučeného národa lidé jako Emanuel Moravec, redaktoři Krychtařík, Werner, Kříž a jiní,⁹⁷ mají odplatu za své počínání. Dlouho se neradovali z jidášského groše, za který prodávali českou krev a českou duši. Jejich zrada byla tím bolestnější, že v době, kdy pomáhali ničit výkvět celého českého života, za hranicemi se tvořily na západě či na východě samostatné vojenské jednotky, kde mladí a nadšení čeští chlapci dávali v oběť své životy pro osvobození čsl. vlasti. Všichni tito chlapci, kteří přicházeli jako parašutisté nebo jako letci anebo s pěšími armádami a nedočkali se této slavné chvíle a padli na poli válečném, pokryli se nesmrtelnou slávou. Nebude to však společná bolest a společný hněv, co spojilo naše srdce v srdce jediné, abychom manifestovali jednotnou vůli českého lidu.

Před naším duchovním zrakem defilují padlí otcové a bratři, kteří svým hrdinstvím zpečetili věrnost této milované zemi. Budujeme na odkazu, který jasně formuloval prezident Osvoboditel T. G. Masaryk a který neúnavnou prací rozšířil prezident Dr. Ed. Beneš. Stojíme zde jako dělníci, kteří budou spolupracovat na nové sociálně spravedlivé republice. Nebudeme naprosto zatíženi stranicstvím minulých režimů, které vedlo k úzkoprsosti. Budeme vyrůstat ve vzájemné důvěře všech tříd, abychom byli spoluvůdci krásného křesťanského ideálu království Boží lásky na zemi. Rozumí se, že k této práci bude potřeba dobré vůle všech vás, kteří dnes manifestujete. V několika dnech nebude lze odstranit hrozné škody a křivdy, spáchané bezbožným nacismem.

⁹⁷ Čeští kolaboranti s nástupem roku 1945 cítili svou krutou porážku, kterou mohl odvrátit jedině zárak. Proto protektorátní ministr E. Moravec 5.2.1945 napsal do novin toto zoufalé přání: »Dej, Bože, Němcům sílu a s námi hříšníky měj slitování!«.

Proto vás prosíme, abyste v trpělivé kázni procházeli příštími dny a v upřímné lásce pomáhali druh druhu, jak toho bude potřeba. Máme svou jedinou drahou čsl. vlast, matku nás všech. Ona jest naší společnou láskou, pro ni jsme trpěli, pro ni bylo prolito nesmírně krve a slz. Pro tuto republiku budeme společně pracovat. Neznáme těch, kteří by vyčkávali v pasivní resistenci, co by ještě vývoj mohl přinést a slavnostně prohlašujeme, že nemilosrdně bude zničen ten, kdo by chtěl záškodnický postupovat proti naší republice. Vždyť se všichni podobáme hospodářům ve vypálených staveních, z trosk ohořelých trámů se ještě kouří a pod troskami je ještě smrt. Kde začít s odklizením, kde začít s novou prací, kde začít s novým oráním a setím? Ruce dělníků jsou bez práce, ale velmi brzo se roztočí kola továren a dílen a budete povoláni ne již obrábět ráfy děl a jiného válečného materiálu, ale tvořit na plodné výstavbě své země. Naplní se prorocká slova, že zkusíme meče své v motyky a oštěpy své v srpy.

Národní výbor spolu s odborovými organizacemi rychle se postará o to, aby žádná ruka nečinně nezahálela a aby žádná rodina netrpěla hlad. Příští dny a měsíce a příští léta budou ve znamení slavného vzkříšení českého života. Bylo by nevděčné, abychom v této chvíli nemysleli na ty, kteří přicházejí osvobodit náš kraj. Nikdy nezapomeneme, za jakých nesmírných obětí je vybojována naše svoboda. A slavnostně přísaháme, že té drahé čsl. vlasti zůstaneme věrni a že jí budeme milovat věrnou, tichou a ustavičnou prací. Živ buď národe, posvěcený Bohu a neumírej. Muži tvoji ať jsou bezpočtu.«

Potud tedy projevy tří představitelů, pronesené na manifestaci rokycanských občanů dne 5. května 1945.

Výzva k čsl. vojákům

5. května 1945. Všichni vojáci, organizovaní v 7. četě, ihned se dostaví na noční pochůzkovou službu, z rozkazu vojenského již čsl. velitelství. **Tento den padl v boji na barikádách v Praze náš rodák Josef Waldheger**, rotmistr ruských legií v.v., majitel domu v Bráníku. Vyučil se číšníkem u hostinského Peršla u Černého koně. Ve svých 61 letech neváhal vstoupit do řad bojovníků za svobodu vlasti a obětoval za ni svůj život.

Různé 7.5.1945

Starosta města upozornil všechny příslušníky německé národnosti, muže i ženy, aby ihned nejdéle do 17. hodin odpoledne odevzdali všechny zbraně, součástky výzbroje a výstroje v přízemí gymnasia. Vztahuje se to na zbraně střelné, sečné, dýky, nože. K nim tašky, pochvy, mapy, dalekohledy apod.

Zatemnění stále trvá od 10. večer do 5. ráno. Na ulicích nesmí v době zatemnění se nikdo zdržovat mimo hlídek a členů národního výboru.

Autodopravce Schreiber vyslán s nákladním autem do Prahy s dobrovolníky a lékařskými potřebami.

Bylo zjištěno, že neoprávnění občané konají prohlídky v bytech Němců a kolaborantů.

S okamžitou platností prohlašují se za neplatné říšské potravinové lístky pro Němce. Drancování a rabování zásob potravin se trestá smrtí.

Nástup mladých dělníků

Ulicemi českých měst a vesnic duní tanky Rudé a americké armády. Mocná ruka nás chrání před zběsilostí německých vrahů. Není již tísnivých pocitů a nejistoty.

Dobrovolníci na pomoc Praze

Rozhlas hledá dobrovolníky na pomoc Praze. Prostý kousek papíru připevněný na dveře klubovny (mladých DTJ) mluví lépe než dlouhé provolání: Všichni jednotáři hlásí

Zatýkání Němců v Rokycanech v Stodolní ulici (nyní Jos. Knihy)

se na pomoc Praze. Setkali jsme se na nádvoří gymnasia a nikdo nechyběl. **Poznali jsme chlapce z junácké skupiny, viděli mládež sokolskou i komunistickou. Zarmoucení zákazem jízdy do Prahy (jeli starší), nastupujeme hlídkovou službu ve starých kasárnách, abychom pro pomoc Praze uvolnili aspoň dobrovolníky z řad vojáků.** Všichni se jednotně zúčastňujeme práce na budování lepšího společenského řádu. Nastupuje kolektiv mladých, prodchnutých myšlenkou socialistickou, která zvítězila a v jejímž znamení se bude vyvíjet náš příští stát.

Zatýkání nacistů

V pondělí 7. května časně ráno začalo v Rokycanech zatýkání nacistů a zrádců policejními a četnickými orgány. Také pomocní orgánové milice a pořádkové služby byli nápomocni, zejména při odvážení zabavených předmětů. **Hned první den bylo zatčeno 69 žen a 86 mužů.** Část obviněných a podezřelých osob byla dočasně ponechána ve svých bytech a budou zajištěni později. Někteří nacisté včas z Rokycan utekli, ale část jich byla zatčena v jiných obcích. Průběh zatýkání byl rušný, zástupy občanstva stály před radnicí, sledující přivádění těch, kteří ještě před několika dny drze provokovali. Sem tam nějaká ta rána také při tom padla tomu, kdo si toho nejvíce zasluhoval. Zatčení měli obě ruce vzhůru a strach jim hleděl z celého obličeje.⁹⁸

Různé 8.-10. květen

Upravení kursu koruny

Městská spořitelna ohlásila rozhlasem, že dle sdělení Národní banky čsl. je stanoven kurs 1 okupační marky za 1 Kč, 1 rublu za 5.50 Kč. Toto nařízení při výměně v obchodech a hostincích vyvolalo velký rozruch mezi příslušníky americké armády a důsledek byl, že za dva dny byl kurs okupační marky stanoven v poměru 1:10.

Hlášení rozhlasu 8.5.: Nařizujeme, aby občanstvo ihned opustilo ulice a odebralo se do svých domovů. Hrozí nám nebezpečí. Ozbrojené hlídky zůstanou na svých místech. **K Rokycanům blížila se od kasáren tlupa asi 60 ozbrojených německých vojáků,** kteří však klidně prošli Palackého třídou směrem ke Guthům. Byli unavení a jistě čekali na internování.

Z nařízení amerického velitele, který ráno navštívil Rokycany, požádáno obyvatelstvo, aby se na náměstí neshlukovalo a netvořilo velké celky.

9. května. Při májové pobožnosti v děkanském kostele promluvil Josef Peška, profesor náboženství z Brna, osvobozený z mirošovského koncentračního tábora. Při té příležitosti se rozloučí jménem všech politických vězňů s Rokycanským krajem a poděkuje občanstvu Rokycan za poskytnutou pomoc.

Politici vězňové mirošovského tábora, případně jiní, kteří směřují na Moravu, mají vyčkat do 20/5. v Rokycanech, odkud bude vybaven zvláštní vlak.

⁹⁸ *Kronika Rokycan IV, 140*

9. května: Ošetřovna vrátivších se z koncentračních táborů umístěna v gymnasiu. Potřebuje denně v poledne a večer pro stále se měnící počet strážníků větší množství husté bramborové polévky. Žádáno, aby obyvatelstvo z vnitřního města připravilo polévku dnes večer, z Plzeňského předměstí zítra v poledne a z Pražského zítra večer. V tomto pořadí budou se tyto čtvrtě střídati až do doby, kdy tohoto nouzového zařízení nebude třeba. Dnes večer je potřeba 80 litrů polévky.

Vyzváni všichni tlumočníci anglického jazyka, aby se dostavili na radnici. Zakázány s okamžitou platností veškeré jízdy motorovými vozidly, jinak budou zabavena.

Okresní národní výbor vydal vyhlášku všem MNV: Veškerý majetek německých příslušníků se obstavuje. Ze vkladů těchto příslušníků, pokud jsou na svobodě, možno vyplatit pro hlavu rodiny 1 000 Kč a pro každého člena rodiny dalších 500 Kč měsíčně, nejvíce však 2 500 Kč.

9. květen: Skupina vězňů z koncentračních táborů najmě z Buchenwaldu rozloučila se s občanstvem a poděkovala za vřelé přivítání a pohoštění.

Vážný incident v Rokycanech

Hlášení městského rozhlasu: Dnes dopoledne (9.5.) při průchodu městem cestou od hospodářské školy v Rokycanech k Děkanskému rybníčku a k Plzeňské bráně bylo ubito několik příslušníků německé armády, také několik Poláků a Holanďanů (celkem asi 34 osob). Tím se neposlouží naší společné věci. Napříště kdo vztáhne ruku na ty, kteří jsou internováni, bude ihned postaven před stanný soud.

Městem projížděl další transport 20 bratří z Buchenwaldu. Občanstvo požádáno, aby přesně v 18 hodin přineslo na náměstí před hotel Český dvůr jídlo. Jede-li nějaký transport osvobozených vězňů městem, občanstvo přinese ochotně a s radostí značné množství pokrmů.

Ústup německé armády

Městem projíždí ohromné množství válečných německých vozidel plně obsazených německým vojskem od Prahy. Jsou opatřeni zbraněmi. Mimo tyto hemží se silnice pěšími vojáky, civilisty - muži i ženami, kteří jdou z Prahy pěšky. Někteří jsou v zbědovaném stavu. Na německých vojácích jsou patrné stopy bojů v Praze. Jsou učouzení, umazaní, někteří po zraněních obvázáni. Za Plzeňskou branou jeden americký voják pozoruje vojenská vozidla, která jsou amerického původu (Němci ukořistěna), tyto diriguje stranou, poroučí osazenstvu vystoupiti a jíti dále pěšky. Vůz obsadí Američan a odjede s ním na určené stanoviště. **U ing. Štecha stojí druhý Američan a ten nařizuje všem pěším odložit nesené zbraně jako revolvery apod. na hromadu. Ostatní vozidla jsou dirigována k Ejpovicím, kde je sběrný tábor německých zajatců.** Jelikož státní silnice návalu Němců nestačila, byla často zatarasena, zvoleny ještě dvě okresní silnice, jedna přes Týmákov a druhá přes Těškov.

Ruské tanky na demarkační linii Rokycany-Borek

Občanstvo upozorněno, že podle ujednání podmínek příměří nesmí se na projíždějící německé jednotky hroziti nebo je jinak šikanovati, jinak tito ihned stíhlí a mohlo by dojíti ku zbytečným obětem.

Němci za jízdy odhazovali granáty, zbraně, střelivo, německé peníze, válečné medaile a odznaky i kovové peníze, kterýmiž předměty byly příkopy podél silnic i okolní pozemky posety. Nutno dáti na to pozor, neboť se stalo, že děti si hrály s nevybuchlými granáty, jeden z nich vybuchl a byly zraněny.

Obyvatelstvo vyzváno, aby se nedotýkalo věcí odhozených Němci po cestách. Z příkazu amerického velitele požádáno občanstvo, aby nezastavovalo auta a povozy ustupující německé armády. Jest naprosto nutné, aby německá armáda volně a rychle projížděla. Také, aby se německým vojínům neodebírala zbraň, pouze zbraně Němci odhozené možno sbírat.

9. 5.: Dobrovolnická akce, která měla jeti na pomoc ohrožené Praze z Rokycan (byla) odvolána, jelikož není jí již zapotřebí. Praha je Rudou armádou osvobozena.

10. května: Obyvatelstvo upozorněno, že technické oddíly Američanů budou odpařovat nashromážděné od Němců výbušniny nad Trhovkou. Není dovoleno v tato místa choditi a je třeba se řídit pokyny americké armády.

Rudá armáda ve Zbiroze

Ve čtvrtek 10. května krátce před polednem projely první motorizované jednotky Rudé armády Zbirohem. Zbirožští je očekávali plni nadšení a bouřlivě je zdravili. Okresní silnice byla lemována jásajícími davy. Po 2. hodině přijeli motorizované jednotky. Velící generál byl pozdravem čsl. brannou moci, podán mu chléb a sůl a kytičce rudých květů. Generál zanechal Zbirožským vlastnoručně psaný pozdrav. Některé vozy zastavily. Posádky byly bouřlivě zdraveny a podáno jim občerstvení. »Ať žije Československo, ať žije Stalin!«. Náměstí jásalo, Češi a Rusové se vzájemně zdravili a spolu rozmlouvali. »Germán kaput, vy svobodni!«, »Ať žije ruská armáda!« Stejně srdečně byla uvítána Rudá armáda i v Mýtě, Holoubkově a ve všech obcích širokého okolí Rokycan, které obsadila.

Městským rozhlasem oznámeno přání majora americké armády Jamesa Hardwicka, že by rád přivezl své dcerušce (4leté) do vlasti náš národní kroj. Přihlásili se hned 3 dárci

Taneční večer Američanů

Důstojníci 9. pěšího pluku II. Americké armády uspořádali v neděli 13. května v restauraci na koupališti první taneční večer na počest plukovníka pana P. D. Gindera. Americkým hostům se naše koupaliště velmi líbilo. Plukovník Ginder si získal sympatie všech, je to hezký, gentlemanský 42letý muž, otec 3 dětí a je z Caroliny. Večera se zúčastnili členové národního výboru. Američané měli vlastní hudbu. **Zábavy se také zúčastnil ruský nadporučík, kozák, který prodělal od píky celé dlouhé tažení od Stalingradu a spěchal s armádou na pomoc Praze.**

Taneční zábavy

Podle přání velitelství zdejší americké posádky konaly se na oslavu vítězství taneční zábavy 12. a 14. května ve vyzdobených sálech »Lido-bia« a Střelnice. Účinkovaly vždy 2 hudby tak, že zábavy připomínaly velké mírové plesy s tím rozdílem, že při těchto amerických tanečních večerech není civilních tanečníků ani gardedam.

Zadržování udavačských dopisů na rokycanské poště

Zásluhou některých poštovních zaměstnanců byly na poště v Rokycanech v posledních měsících **zadržovány dopisy, adresované německým policejním úřadům, gestapu, německému četnictvu, kriminální policii, cenovému úřadu a okresnímu úřadu.** Dopisy obsahovaly udání na některé veřejné pracovníky, obchodníky a rolníky. Tím, že dopisy nebyly doručeny na místa určení, předešlo se zatčení mnoha dalších osob v Rokycanech. Zadržené dopisy jsou dnes v rukou naší policie a budou dobrým materiálem při zjišťování denunciantů, lidí podlých povah. **V Rokycanech bylo od 15. března 1939 do dubna 1945 gestapem zatčeno 271 osob.**

Různé od 12. do 16. května 1945

Říšské marky se nevyměňují. Pokud je české obyvatelstvo má, může je složit do depot u kteréhokoli peněžního ústavu nejdéle však do 12.5. Později mohou být přijaty do úschovy jen od těch českých příslušníků, kteří se vrátili z Německa a to pouze na potvrzení národního výboru.

Péče o uprchlíky

14. května: Městem stále procházejí uprchlíci různých národností, zajatci angličtí, francouzští, belgičtí, holandské aj. O jejich ubytování a stravování (je) nutno se starati. Ženy, které v gymnasiu o ně dobrovolně převzaly úkol pečovat, nestačí velký nával zdati a jsou nuceny pracovat ve dne v noci. Vyzvány další ženy ku spolupráci.

Ošacení pro dělnictvo z Německa

Národní výbor důtklivě vyzval všechny občany, kteří vlastní kaliko na košile, textilie, látky i hotové lehké uniformy, pracovní šaty, velocipеды aj., které dostali z kořisti americké armády, aby je neprodleně vrátili do skladu na berním úřadě vedoucím Hubrovi, Kokoškovi, Pohanovi a Tolarovi. Přebytky nutně se potřebují pro vracející se dělníky z Německa, kteří o všechno tam přišli a chtějí nastoupiti práci.

Z nařízení národní rady oznámeno, aby se všechna zemědělská čeleď a dělnictvo neprodleně dostavilo na svá pracovní místa.

Polévka pro Francouze

Další výzva: Máme nasytiti několik francouzských rodin, proto prosíme občanstvo, aby nám do gymnasia ihned přineslo polévku. Podobné během posledních dnů častěji opakované prosby nikdy neminuly se účinkem a polévky bylo vždy přineseno hojnost i jiných pokrmů.

15. května: V městském muzeu odstraněny všechny německé nápisy na vystavených předmětech a sbírky v tento den otevřeny.

Platnost známek

Poštovní úřad oznámil, že veškeré dosavadní výplatní známky pozbývají okamžité platnosti. Než budou vydány nové čsl. známky, budou se podávati zásilky poštovní, psaní atd. nevyplaceně. Poplatky vybere dodací úřad. Doporučené zásilky se vyplatí v hotovosti při podání.

Cestování po železnici

V přítomné době jsou povoleny železnici zásadně jen cesty služební, vojenské, veřejné služby a do zaměstnání. Cesty obchodní a soukromé jsou vyloučeny. Cestující musí předložit u osobní pokladny osvědčení, které se orazítkuje.

Nařízení národního výboru

Národní výbor nařídil: a) všechny osoby německé národnosti, bydlící v Rokycanech a starší 14 let, pokud nejsou ještě ve vazbě, a osoby, které byly v letech 1939-1945 členy fašistické »Vlajky«, aby se hlásily nejpozději do 18. května na radnici, b) budtéž písemně oznámeno, ve kterých bytech zanechalo německé vojsko přijímací aparáty, psací stroje apod.

Naše vojsko do pohraničí

Dne 17. května dopoledne byla volána Kladnem zdejší posádka, aby vyslala asistenční rotu pro zajištění bývalých Sudet. O pohotovosti zdejší posádky svědčí, že za dvě hodiny byla již sestavena rota a v 16 hodin odjela z Rokycan. K rozloučení dostavil se velitel posádky pplk. Kočí a veliteli roty kpt. Náměstkovi bylo tlumočeno přání, aby rotu doprovázel zdar. Ve čtvrtek odjela z Rokycan II. rota do Teplé s velitelem štkp. Bř. Martínkem a k odjezdu jsou i s velitelstvím připraveny III. rota do Toužimi a IV. rota do Bečova.

Návrat z Buchenwaldu

Již od 7. května vraceli se někteří naši spoluobčané jednotlivě či v malých skupinách z vězení a koncentračních táborů v Německu, ale teprve v pátek 18. května mohlo se mluvit o hromadném návratu těchto obětí. Podařilo se vypravit z Rokycan autobus do Buchenwaldu. Před radnicí sešel se dav občanstva, který rostl každou minutu, takže při příjezdu buchenwaldských bylo náměstí plné jako o velkém táboru lidu. Dav jásal nad dlouhou čekávaným návratem vězňů, jejichž příbuzní a známí je tklivě beze slov i bouřlivě vítali a objímali. Bylo potřebí v tuto chvíli nějak projevit přívál citů a vyjádřiti, čím přetévalo srdce. Učinili tak Zdeněk Bludovský a Josef Tyrpekl, kteří byli z Rokycan odvelečeni do koncentračních táborů již 16. března 1939.

Složení národního výboru

Na schůzi 21. května vzdali se svých funkcí dosavadní předseda národního výboru Rudolf Hejrovský a organizátor farář Jaroslav Klimecký, kteří mají o hladký průběh převratu největší zásluhy. V národním výboru však zůstávají. Národní výbor byl rozšířen o nové dva členy, Zdeňka Bludovského a Josefa Tyrpekla (navrátilví se z koncentračního tábora), Karel Kašpar se členství vzdal. **Novým předsedou NV zvolen Zd. Bludovský**, místopředsedy R. Hejrovský, Jar. Klimecký, Rud. Bulín, Jindřich Kalivoda a Jos. Tyrpekl, kteří spolu s Jos. Šternem a Václavem Svobodou tvoří předsednictvo či radu k vyřizování důležitých záležitostí. Práce národního výboru je rozdělena do 16 odborů.

Různé od 17.-27. května

Občané Valenta a Rydrych se 17.5. vrátili z koncentračního tábora Buchenwaldu a sdělili, že ostatním se daří dobře. Národní výbor vyzval občanstvo, aby každý, kdo

má sebemenší množství benzínu, tento daroval na odvoz našich politických vězňů z Buchenwaldu, kam pro ně pojede autobus.

Kuchyně americké armády

U Děkanského rybníčku je zřízena kuchyně pro americké vojáky. Pisatel těchto řádků na vlastní oči viděl, jak kuchaři vyndávali z hromady beden jednu po druhé, z každé vyndávali zmrazené kapouny, odsekávali nohy, prsa, vnitřnosti zahazovali do nádob dětem (srdíčka, žaludky, krky apod.), nebo sběhnuvším se psům, kteří už se nemohli hýbat. Bylo to několik set drůbeže pro večeri vojákům, k tomu byla zavařenina z ananasů a třešní. Pohled na vybavení kuchyně a práci kuchařů byl jedinečný.

Vzácný host - první černoch v Rokycanech

Ruská armáda - demarkační linie

Velitelství ruské armády oznámilo, že počínaje dneškem 19.5. a to dvanáctou hodinou nebude po 4 dny nikdo puštěn přes demarkační čáru žádným směrem. Na radnici vydávaly se propustky v jazyce anglickém a ruském. S těmito propustkami bylo možno se dostat přes demarkační čáru.

Hranice americké armády byla na silnici k Borku **za Třemi kříži, ruská hranice asi 200 kroků k Borku**. Oboje armády měly na těchto místech závory, jimiž propouštěli vojáci po kontrole průkazů auta, kola a pěší.

Američané byli ve Volduchách, v Oseku, Březině. U Březiny sousedili Rusové, za Patronkou (Kovohutě v Rokycanech, pozn. P.C.) taktéž. Na nádraží v Holoubkově byla kontrola cestujících ruská, v Rokycanech americká. Tím se vlaky v tomto úseku velmi zpožďovaly. Obě armádní kontroly vybíraly z řad cestujících přecházející Němce a podezřelé osoby, které pak čekaly na stanici na další osud. Na nádraží měli Američané kulomet obsazený vojáky. **V Rokycanech byli jsme v tuto dobu tak šťastni, že jsme měli možnost styku s oběma vítěznými armádami, jak s ruskou, tak i americkou.** Demarkační čára obtáčela město v nejbližším okolí.

Nedovolené styky s vězněnými Němci

Bylo zjištěno, že zdejší obyvatelstvo přijímá od německých uprchlíků z táborů dopisy a dává je necensurované na poštu. Poněvadž při censuře bylo zjištěno, že dopisy obsahují štvavé a protičeské zprávy, zakázáno národním výborem jakékoli zprostředkovávání korespondence od Němců.

Revoluční garda do Aše

21. května se přihlásilo na 60 zdejších hochů do oddílu Revoluční gardy. Byli to vesměs známí hoši, kteří hned v převratových dnech sloužili jako dobrovolníci milice v kasárnách. Byla z nich vybrána četa o 33 členech, jejíž organizace a velení se ujal četař aspirant Fr. Spěváček. Po výcviku a přísaze v Plzni odjeli 29. května do Aše.

Repatriace vězňů

23. května. Národní výbor oznámil, že od dnešního dne v poledne platí zákaz všech soukromých repatriací našich příslušníků z koncentračních táborů z říše. Americké velení a Čechoameričani převzali tuto starost na sebe a nechtějí, abychom to prováděli sami, neboť se bojí zavlečení infekčních nemocí.

Stravovna v gymnasiu

Rozdělena služba při stravování uprchlíků v gymnasiu v partách žen, od 8-12, 12-20, 20-8 hod. po 5-7 vdaných i svobodných ženách, které ochotně se ujal této namáhavé a odpovědné činnosti. Kupříkladu **25. května bylo v gymnasiu umístěno na 300 Rusů** (vracejících se k koncentračním táborům, P.C.) přes noc. Byla potřeba vět-

šího množství polévky a občanstvo vyzváno, aby ji tam přineslo. Polévky bylo přineseno více jak dostatečné množství, což stále svědčí, že občanstvo koná vše z lásky k trpícím, obětavě třebas na úkor vlastního vyživování.

Hold prezidentu republiky

Připnutí stuhu na prapor 9. amerického pluku

Občanstvo města Rokycan a okolí vzdalo hold prezidentu republiky Dr. Ed. Benešovi.

To nebyla pouhá oficiální slavnost, kterou uspořádal národní výbor v neděli 27. května o půl třetí hodině odpoledne na Masarykově náměstí, nýbrž skutečně srdečný projev lásky a hluboké vděčnosti našeho lidu k panu prezidentu republiky dr. Ed. Benešovi v předvečer jeho 61. narození. Jarní slunce v plné kráse laskalo svěží barvy vlajek a praporů vzkříšeného Československa, rudé prapory chrabrého bratrského Ruska a hvězdnaté vlajky hrdinné Ameriky. Pestré kroje, svižné americké vojsko a hudba zvýšily sváteční náladu, které dala krásná slova řečníků důstojný obsah. Radost zářila z očí dětí, dorostu a dospělých. Nebylo vhodnější chvíle k slavnostnímu připjetí stuhu města Rokycan na starý prapor 9. amerického pluku pěšího, který je zde posádkou. Slavnost zahájil starosta města Rudolf Hejrovský proslovem k americkému plukovníku a k shromáždění. Vzpomíná dnů osvobození, zmiňuje se o starém slavném praporu, o zápasu lidskosti proti bezpráví, do něhož vstoupilo mocné Rusko, slavné Spojené státy a ctihodná Anglie.

Překlad tohoto projevu tlumočila paní Šnajdrová (Červená, nar. v Americe), po čemž následoval vojensky stručný proslov kolonela P. D. Gindera. Starosta Hejrovský připjal potom stuhu na prapor. Prapor je z roku 1782. Na stuze je vyšito věnování. Českobratrský farář ve své řeči skvělé formou i obsahem ocenil životní dílo a státnickou prozíravost prezidentovu. Předseda národního výboru Zdeněk Bludovský výstižně zhodnotil zásluhy prezidenta svým klidným, věcným a každému sympatickým proslovem.

Z této krásné slavnosti byla zaslán kanceláři prezidenta blahopřejný telegram:

»Slovutný pane presidente! Občanstvo staroslavného města Rokycan shromažďuje se dnes na slavnostním holdu, aby Vás pozdravilo v den Vašich 61. narozenin. děkuje-me Vám upřímně za všechno, co jste pro nás vykonal a slibujeme Vám, že dílo, které s tak velikou věrností konáte, budeme podíratí naší poctivou prací. Zdeněk Bludovský, předseda NV., Rud. Hejrovský, místopředseda NV.«

Oběti nacismu

Mezi pošťáky příkázanými v roce 1942 do Německá byl i zdejší občan **František Havel, přidělený k polní poště v Drážďanech**, kde byl jako nebezpečný český zločinec **zatčen a za tři dny na to ve vězení zemřel. Kovosoustružník František Kvídera byl zatčen gestapem 15. září 1944 a k smrti utýrán v koncentračním táboře v Terezíně 22. března 1945 ve stáří 38 let. Valcír Josef Kryč z Rokycan zahynul v koncentráku ve Flossenburgu.**

Vyhlášení pracovní povinnosti

Okresní národní výbor vydal vyhlášku s okamžitou platností, aby se všechny osoby od 14 roků u mužů do 60 roků, u žen do 40 roků, pokud nejsou již v žádném zaměstnání, přihlásily ihned, nejpozději však do 5.6.1945 na úřadu práce v Rokycanech za účelem urychleného zařazení do práce. Povinni jsou i ti, kteří nálezem úředního lékaře nebo jinak byli od pracovní povinnosti osvobozeni. Vyňaty jsou matky s 12 nebo více dětmi ve stáří do 10 let. Kdo příkazu nevyhoví nebo opustí a nenastoupí na příkazanou práci, bude souzen lidovým soudem.

Volby do ONV

Do ONV v Rokycanech byli zvoleni: dosavadní předseda Rudolf Hejrovský z Rokycan, právní rada Halík Zbiroh, Jan Procházka, úředník Vranov, Zd. Bludovský, Rokycany, Václav Vokáč, Zbiroh, Václav Jíša Hlohovice, Frant. Balej, Mýto, Václav Černý, Strašice, Václav Spal, Mlečice, Jan Pašek, Zaječov, Fr. Eret, Tymákov, Jan Budín, Volduchy, Jar. Šmucr, Bušovice, Václav Svoboda, Hrádek, Jos. Janouš, Mirošov, Jos. Boula, Skořice, Jos. Slavík, Trokavec, Jos. Macák, Radnice, Václav Hrách, Březina, Jan Dudek, Stupno, Jos. Tyrpekl, Rokycany, Jindřich Kalivoda, Rokycany, odborníci: Jar. Tetřev (pro věci repatriací), řed. spořitelny, Jan Hosnedl, řed. hospodářského družstva (zásobování).

Ustavení přípravného výboru Svazu české mládeže

30. května v Rokycanech ustavil se přípravný výbor odbočky Jednotného svazu české mládeže. Předsedou zvolen Ant. Rydrych. 1. června uspořádána veřejná manifestace mládeže, kterou byla zahájena náborová akce.

Čsl. brigáda ze Západu

28. května: Tento den vítaly Rokycany srdečně a nadšeně část vítězná čsl. brigády ze Západu, jedoucí na slavnostní přehlídku do osvobozené Prahy. Městem projelo mnoho desítek tanků a aut se jmény různých měst republiky. Průjezd byl oboustranně okázalý a vskutku dojímavý. Po obou stranách ulic náměstí byly davy lidu mávajících, volajících, slzící radostí, že tolik našich většinou mladých se zúčastnilo bojů za naše osvobození.

Jamboree

V sobotu večer 2. června uspořádali zdejší junáci místní jamboree⁹⁹ za účasti skautů Ameriky pod vedením plukovníka a skautů Ruska pod vedením podplukovníka. Oheň byla zapálen dle všech předpisů ze čtyř světových stran, pak se zazpívaly hymny

⁹⁹ Jamboree (džaemberí) - v angličtině znamená veselice anebo »mezinárodní sjezd skautů«, čemuž v tomto případě odpovídá druhá varianta. Je zajímavé, že pobyt americké armády v Rokycanech v roce 1945 zanechal, soudě podle novinových i kronikářských textů, do češtiny málo »amerikanizmů«, a i samotné slovo »jamboree«, použité poprvé rokycanským kronikářem, se vůbec neujalo. Po Američanech se trvale ujalo slovo džíp. Více slov zanechal pobyt Rudé armády, což není divu vzhledem k blízkému vztahu obou slovanských jazyků - češtiny a ruštiny.

a následoval program. Nejdříve promluvil bratr Zd. Bludovský, pak br. Pšenička, poté odevzdání darů - machety plukovníku Ginderovi, který odpověděl velmi srdečně prostřednictvím oblíbeného podplukovníka Ptáka, Čechoameričana třetí generace. Pak odevzdána podplukovníku Rudé armády sekýra. Poděkoval stejně srdečně, nemohl však veřejně, neboť byl na území obsazeném Američany. V tomto ohledu jsou obě strany, jak americká, tak i ruská na svých obsazených územích velmi choulostivé a přesné.

Po předání darů následoval skautský program, který skončil o půl dvanácté hodině noční spuštěním vlajky, která byla reflektorem osvětlena, za zvuků naší hymny. Návštěva mládeže a občanstva byla velická. V pondělí 4. června ve 20.30 večer přijel z Plzně kolonel P.D.Ginder 9th Infantry USA a předal vedoucímu místních junáků MgDr. Janu Chřzovi anglický dopis: *»Dříve, než opustím Rokycany, toužím vyjádřit své díky za dvornost, prokázanou mému slavnému pluku rokycanskými junáky. Jsem přesvědčen, že skautská výchova jest u mnohých důstojníků a mužů příčinou tak vynikající vojenské kvality 9 pluku. Když jsem pozoroval pěkné vystoupení rokycanských junáků, cítil jsem, že budoucnost Československa je v dobrých rukou.«*

Posádka čsl. armády

Podle rozkazu velitelství 11. divize v Plzni byl zřízen v pondělí 4. června v Rokycanech I. oddíl dělostřeleckého strážního pluku v Plzni, kde bude druhý oddíl pluku. Velitelem I. oddílu a zároveň posádkovým velitelem v Rokycanech je major dělostřelectva Jaroslav Krahulík. Počet mužstva bude značný.

Čsl. strana lidová

27. května ustavena v městě čsl. strana lidová prozatímním výborem.

Různé (výběr)

Esesáci v okolí Rokycan byli nejdéle v polesí Kotle, kam přebíhali ze štáhlavských lesů. Občané v Rakové jich chytili v minulém týdnu deset, poslední dva v neděli odpoledne.

Příslušníci rokycanské Revoluční gardy se dostali šťastně do Aše a jsou tam spokojeni.

Studentský národní výbor

Studentský národní výbor při reálném gymnasiu obrátil se na příznivce studentstva o dar dobré knihy české i světové, hlavně ruské a anglické. Žákovská knihovna byla za okupace velmi ochuzena německou censurou, které padlo za oběť mnoho hodnotných knih.

Divadelní ochotníci

Vyzvání všichni členové divadelních ochotnických spolků a dramatických odborů korporací činní i přispívající, aby se přihlásili do sdružené organizace ochotníků v Rokycanech. Výzva tato úplně zklamala, neboť odbory sokola, hasičů, spolek J. K. Tyl pracovaly dále samostatně.

Taneční zábava

Členové americké 8 tankové divize zvali na taneční večery všechna rokycanská děvčata. Tyto večery konaly se 6., 7., 8. a 10. června v Sokolovně za veliké účasti. Dívky jsou po Američanech posedlé.

Američanům uteklo z kasáren ve 3 hodiny ráno 15 koní směrem ke Kotli.

JUC. Josef Rybář o Fr. Řehořovi

Úmrtí Františka Řehoře

Dne 6. června hlášeno rozhlasem, že v plzeňské nemocnici leží František Řehoř, ředitel rodinné školy, který pět let přečkal v krutých německých věznicích a dnes zápasí se smrtí. Žádá se o pomoc darováním krve. Přihlásilo se ihned několik mladých mužů, ale pomoc byla marná, ředitel Řehoř zemřel 7. června večer.

V únoru 1940 byly v Rokycanech prozrazeny gestapu první tajné přípravy k odboji proti německým okupantům. V čele této podzemní akce stáli ředitel Frant. Řehoř a JUC. Jos. Rybář, ředitel městských úřadů. Byli zatčeni 23. února 1941 s několika jinými občany. Jednalo se o opatrování a uskladňování zbraní. Ředitel Rybář sdělil po návratu z Kasselu toto:

Ředitel Řehoř byl s ostatními druhy odsouzen k doživotní káznici lidovým soudem v Berlíně po dvoudenním jednání 29. ledna 1942 za předsednictví pozdějšího ministra justice Dr. Fischera. Říšský návladní navrhl proň a pro tři další jeho druhy trest smrti. O poledních přestávkách po oba dny soudu pocítil tíhu studených železných pout. 21. února 1942 byl dopraven do káznice v Ebrachu, kde byl držen v samovazbě do 4. května 1942. Potom byl odeslán s JUC. Rybářem do káznice v Kasselu - Wehlheidenu, kamž přibyli 9. května. Vyjma u gestapa a v Ebrachu žil ve společné vazbě (JUC Rybář měl samovazbu plných 26 měsíců). V Kasselu pracoval Řehoř v nádvorním baráku na rozdělování kabelů, což byla práce těžká a málo čistá. Když pracovní baráky při strašlivém náletu 22.10.1943 vyhořely, zůstal po delší čas bez zaměstnání, až německá dráha vybudovala v roce 1944 pracovní baráky za káznici. Šťastnou náhodou sešel se Rybář v jednom baráku u stolu na jedné straně s učitelem Jagošem z Uherského Hradiště, na druhé s ředitelem Řehořem a s posledním děkanem právnické fakulty v Praze dr. Arnoštem Wenigem. Žili ve vzájemném přátelství při zcela lehké práci - při rozebírání telefonních přístrojů a bez velkého dozoru. Tak bylo až do Zeleného čtvrtka 1945, kdy v noci byl na rozkaz vyklizen celý ústav až na nemocné, kteří byli druhý den zabráni Američany. Káznice se stěhovala dráhou do Halle na Séle, kde byla na Boží hod třikrát bombardována ve vlaku na nádraží, přičemž mnoho vězňů přišlo o život. Den na to se rozloučil Rybář s Řehořem, protože první pro revmatické bolesti v celém těle nebyl schopen pochodovati s ústavem něko-

lik km z Halle. Ředitel Řehoř byl tehdy ve velmi dobrém zdravotním stavu. O dalších jeho osudech nemá Rybář přesných zpráv.

Dle doslechu bylo asi 5 000 vězňů hnáno pěšky ze Straubingu, kam se káznice z Kasselu dostala, přes 150 km, přičemž mělo zahynouti celkem 4000 osob. A ti, kteří nezemřeli, odnesli si těžkou chorobu jako ředitel Řehoř.

České vojenské velitelství zapůjčilo vozy i šoféra Sudu a Rokycanští sebrali 200 litrů benzinu, který se sešel během noci, aby byl odvezen ze Straubingu ředitel Řehoř. Konečně 1. června po různých nesnázích odvezlo auto ředitele Řehoře do plzeňské nemocnice jako velmi těžce nemocného.

V neděli 10. června v odpoledních hodinách přicházely skupiny ztichlých lidí na Masarykovo náměstí. V radnici vyzdobené smutečním flórem na prostém katafalku v záplavě květů byla položena rakev se zesnulým řed. Řehořem. U rakve se střídala čestná stráž vojenská, Sokola a sester Červeného kříže. Ve 3 hodiny, kdy nastalo loučení, náměstí bylo naplněno tisíci lidmi, kteří se přišli poklonit památce hrdinově. Prosté církevní obřady vykonal farář československé církve Jar. Adamec a pak se loučili kamarádi, spolutrpitele, spolubojovníci a zástupci města, okresu a rodinné školy. Když se po posledním »Sbohem« dal pohřební průvod, doprovázený bledými a vyhublými druhy z koncentračních táborů, do pohybu, nezůstalo jediné oko v zástupech lidu suché. Ředitel Řehoř byl pochován ve středu 13.6.1945 na hřbitově ve Strakonících, kam se s nim odjela rozloučit početná delegace z Rokycan.

Svaz osvobozených politických vězňů

Z podnětu Jaroslava Holuba, Jar. Nového a Josefa Tyrpekla byla 16. června 1945 konána ustavující schůze odbočky Svazu osvobozených politických vězňů. Schůzi zahájil bratr Holub výkladem o účelu schůze a vzpomínkou na mrtvé bratry. Na to promluvil bratr Vodička o významu svazu pro jeho členy i pro náš veřejný život. Za předsedu svazu odbočky zvolen Zdeněk Bludovský, místopředsdou Jan Kuchler a Václav Šik, jednatelem Jaroslav Holub, zapisovatelem Jos. Hejda, pokladníkem Karel Florián, za členy výboru: Fr. Hochman, Václav Ernest, Karel Kotýza, Antonín Batelka, Josef Tyrpekl, Vojtěch Skála, Václav Šach, náhradníky: Rud. Slováček a Jaroslav Nový.

Svaz přátel SSSR

Poslední místopředseda Svazu přátel SSSR v Rokycanech (z první republiky, pozn. P. C.) Josef Černý svolal ustavující schůzi místní odbočky. Po zahájení schůze vzpomněl týž všech členů odbočky, kteří pro svoji práci ve svazu se stali oběťmi nacistické zločiny. Zahajovací přednášku velmi obsáhlou a hodnotnou proslovil Antonín Vodička. Před schůzí a během téže se přihlásilo 110 členů. Zvolen byl rozšířený výbor 32 členů. Za předsedu zvolen Josef Černý, místopředsedu Zd. Bludovský.

Zprávy o esesmanech

V některých obcích na Rokycansku a i v našem městě jsou šířeny poplašné zprávy, které zneklidňují veřejnost. Vypráví se, že v podbrdských lesích jsou ještě hloučky esesmanů, kteří prý přecházejí z místa na místo a ohrožují občanstvo. Po zjištění na četnických stanicích se ukázalo, že tyto zprávy jsou nepravdivé. Někteří i náruživí houbaři obávali se chodit na houby.

Husův pomník

Již před válkou usiloval okrašlovací spolek o postavení pomníku Mistru J. Husovi (v Rokycanech). Akademický sochař Václav Koukolíček zhotovil velmi zdařilý model pomníku a bylo vyhlédnuto i místo v Husových sadech. K postavení však nedošlo a naopak model pomníku musel být uschován před slídivými zraky okupantů. O uschování se postarala firma Holub a Poborský. Vzhledem k značnému nákladu v dnešní době, kolem 80.000 Kč, bylo prozatím v řečeném spolku od dalšího upuštěno.

Americký časopis

The Forty - Niner se tiskne v Rokycanech. Svět se zmenšuje. Kdo by si kdy pomyslel, že se budou v Rokycanech tisknout americké noviny pro americké vojáky? »Devětačtyřicátník« se jmenuje týdeník, v sobotu 28.7. vyšlo třetí číslo. Vzadu jednotlivého tiskopisu je uveden *The Forty - Niner* jako noviny 49. pěšího pluku. V redakci jsou činiteli Harold, Kerzner, Everett.¹⁰⁰

Kulturní zpravodaj

Komunistická strana čsl. v Rokycanech začala vydávat pro kulturní a propagační referenty své strany v okrese rokycanském zpravodaj »Šipka«. Jak třeba pochváliti tento počín zdejších komunistů, kteří pochopili význam spolupráce a pomoci lidovým osvětovým pracovníkům v našem kraji. Pestrý obsah zajímavých zpráv z kulturního života, verše, podněty k práci, citáty z četby, rubrika o nových knihách a o filmu, vkusná grafická úprava se svižnými kresbami je provedena dvojbarevně.

Zadržení německého nadporučíka

Vojenskou hlídkou americké armády byl na nádraží zadržen Adolf Steinberger, bývalý nadporučík, Němec z Chomutova. Byl pak naším četnictvem zatčen. Týž byl za války tlumočnickem české řeči u Oberlandsgerichtu v Drážďanech a měl dozor při povolených návštěvách a rozmluvách s vězni a jejich příbuznými. Dával si platiti vysoké úplatky a z předaných balíčků vykrádal vše, co bylo hodnotné. Byl dán do věznice národního výboru v Rokycanech.

¹⁰⁰ »Devětačtyřicátník«, vycházející samozřejmě v angličtině, byl tištěn v tiskárně Jos. B. Zápotočného v Rokycanech (pozn. autora).

Lékaři v době poroby

Závodní rada Okresní nemocenské pojišťovny v Rokycanech vyvěsila ve dvou výkladních skříních na náměstí písemné doklady o těžkých poměrech těchto sociálních ústavů za války. Mezi doklady byly bohužel také anonymní i podepsané udavačské dopisy, kterými byli lékaři někdy dosti neomaleně, jindy s pohrůzkami upozorňováni na nemocné pojištěnce, kteří prý berou podporu a pracují, chodí do biografů, hostinců apod. Vývěsky vzbudily u dělníků i ostatního občanstva velký zájem, neboť daly nahlédnouti do zákulisí nemocenského pojištění dělnického německými nařízeními znásilněného a zaměřeného proti nemocným pojištěncům.

V době poroby se často slýchalo, že si to občanstvo po válce vyřídí také s našimi lékaři, zejména s těmi, kteří léčili pro nemocenské pojišťovny. Nejvíce bylo lékařům vytýkáno, že jsou přísní při posuzování pracovní neschopnosti. Jest však málo známo, že smutně proslulé tzv.»Rüstungskommando« zřídilo zvláštní komisi s kontrolními orgány, které bez ohlášení vpadaly do podniků pro válku důležitých a zjišťovaly výši stavu nemocných. Ve své »odborné znalosti« započítávaly mezi nemocné i osoby, které měly zákonnou dovolenou, ženy, které měly podle vyhlášky německých úřadů dovolen tzv. »prací den«, osoby, které byly úřadem práce odkomandovány do německých krajů k odklízování trossek, ale jichž pracovní poměr trval, učeně, kteří byli právě ve škole atd. Tak zjišťovali, že stav nemocných je až 18%. A nyní stíhal jeden výhrůžný ferman druhý. Vyhrožováno správě závodu, nemocenským pojišťovnám a jejich lékařům. Zejména lékařům a správám nemocenských pojišťoven bylo hrozeno (vyhrožováno, P. C.) nejméně koncentračním táborem, nebude-li stav nemocných pronikavě snížen. Lékařům předkládána k podpisu prohlášení, že souhlasí, aby byli zatčeni gestapem i s rodinou a jejich majetek zabaven, kdyby neplnili příkaz. A lékařští »odborníci« - ovšem němečtí, hned jasně nařizovali, kdy lékař smí uznati pacienta práce neschopným a kdy ne. Podle těchto nařízení měl například lékař uznati práce neschopným dělníka s pokročilou tuberkulózou plic, jestliže zjistil podle konečků prstů (žlutých), že končí. Chřipková onemocnění nesměla být uznávána za důvod k pracovní neschopnosti. Jinou nepřijemnou povinností lékařů bylo hlásit každý případ onemocnění, v němž bylo podezření, že si pacient přivodil pracovní neschopnost sám nebo ji prodlužuje. Pro výstrahu bylo několik lékařů pro nedodržování této udavačské povinnosti popraveno nebo odsouzeno do koncentračních táborů a tyto případy sdělovány v důvěrných oběžnících. Podobné bylo i léčení pacientů, kteří byli nasazeni do práce daleko od svého domova nebo v Německu. Lékař musel odeslati pacienta podle nařízení ihned do jeho pracoviště i když byl stále práce neschopen, jen když byl schopen cesty. Neschopen byl jen ten, kdo měl vysokou horečku, nebo byl bez nohy, s protézou, ač i zde jim mělo být řečeno, že je do vlaku někdo doveze. Lékaři v době poroby nebyli lékaři, nesměla rozhodovati péče o zdraví, ale hrubý zájem pracovního nasazení. Srovnáme-li však praxi našich lékařů, jak ji skutečně prováděli (i v naší okresní nemocenské pojišťovně včetně Němce dr. Kunze) a jak ji měli pod pohrůzkou ztráty hrdla provádět, pochopíme jejich nezáviděníhodný stav.

Ruský film pro Němce a zrádce

21. srpna 1945 Národní výbor v Rokycanech uspořádal zvláštní biografické představení v kině »Lido-bio« pro Němce a zrádce, kteří jsou ve vazbě. Předváděn byl mohutný ruský film »Člověk č. 217«, líčící hrůzy nacismu, který klesl tak hluboko, že lidi neněmecké národnosti zařadil pod úroveň zvířat. Diváci sice slzeli, ale snad jen z lítosti nad svým nynějším osudem, někteří se docela cynicky ještě filmu posmívali. V každém případě viděli - třeba jen na plátně - co hrůzy a bolu způsobil nacismus a jak hluboko poklesl národ, který si říkal, že vede v Evropě kulturu.

Vystoupení herce Jaroslava Průchy

Dne 24.8.1945 vystoupil v Sokolovně recitátor, Mistr Jaroslav Průcha, člen činohry Národního divadla a zahrál několik monologů ze své knihy »Hrdinové okamžiku«.

Taneční večery Američanů

28.-31. 8. 1945 Americká posádka »Toronto club« pořádala od 18-23 hodin taneční večery, na které byly zvány rokycanské dívky. Pro gardedámy a civilní obyvatelstvo byla vyhrazena místa na galerii od 21. hodiny.

Generál Patton na krátké návštěvě v Rokycanech

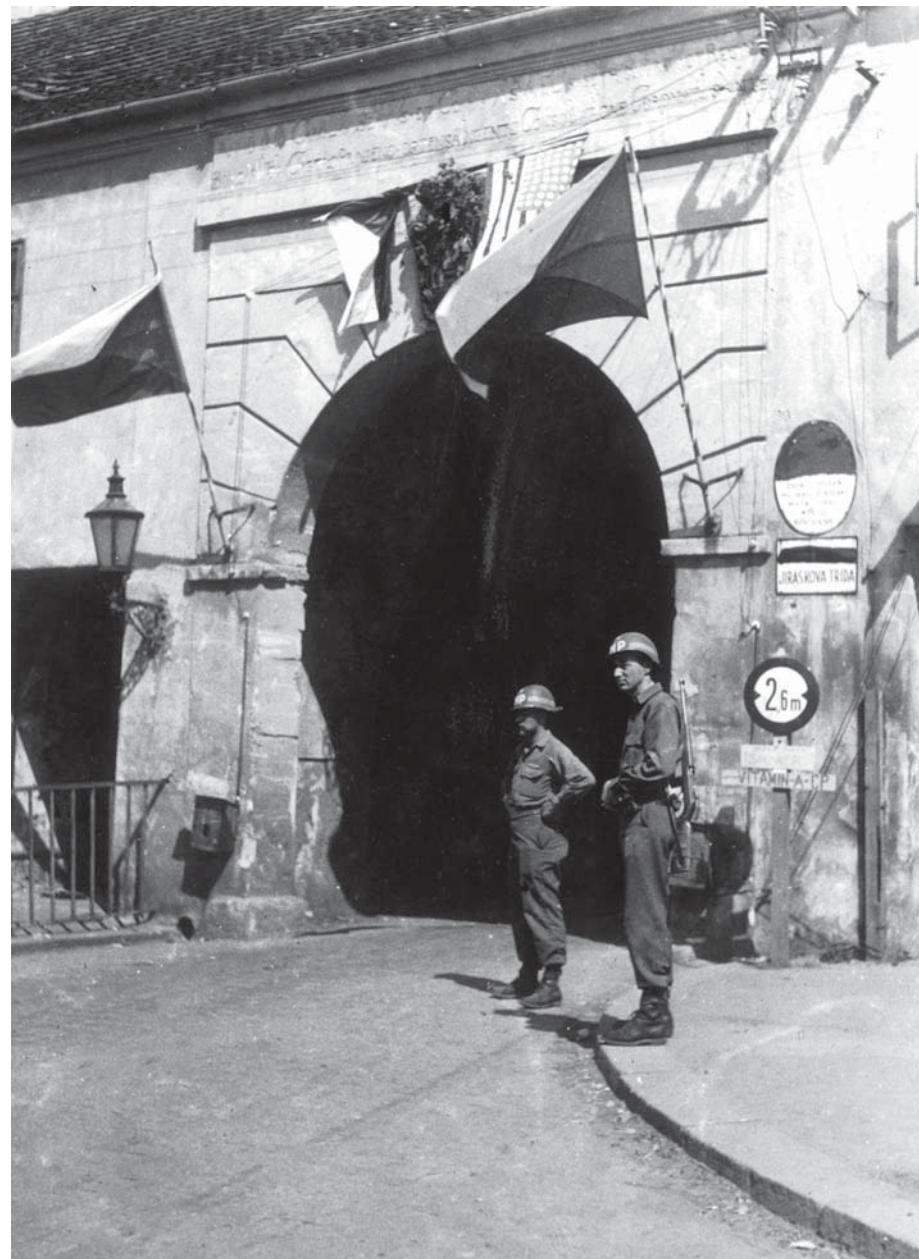
V pátek 14. září 1945 měly Rokycany vzácnou návštěvu, která se jistě již nikdy nebude opakovat. Po 11 hod. dopolední sem přijel k přehlídce vojska americké posádky hrdina USA čtyřhvězdičkový velící generál III. armády Patton, doprovázený velitelem amerického vojska v západních Čechách generálem Harmonem a jinými důstojníky. Přehlídka se konala na Masarykově náměstí za velké účasti občanstva, které mělo opět příležitost obdivovat se vpravdě demokratickému poměru amerických důstojníků i těch nejvyšších k vojákům. Po přehlídce se vojáci na pokyn gen. Pattona volně seskupili kolem tribuny s generály a Patton k nim promluvil přátelsky a kamarádsky jako sobě rovným, čemuž nasvědčoval častý projev veselosti a radostných tváří. Vojáci seděli na helmách, vše působilo velmi sympaticky. Návštěva gen. Pattona byla zcela krátká, ještě před polednem odejel se svým průvodem auty do Plzně.

Posádka v Rokycanech

Posádkové velitelství (pplk. Jar. Krahulík) důrazně upozornilo, že jest zakázán přístup do nových kasáren všem civilním osobám, zejména dětem i v průvodu příslušníků amerického vojska.

Odjezd americké armády

Dne 19.9.1945 odešla část americké posádky z Rokycan. Američané nakládali do vlastních vagónů vojenské předměty, přičemž bylo velké loučení zdejších dívek, které navázaly známosti s americkými vojíny. Nádraží bylo stále těmito okupováno. Před

Američtí vojáci u Plzeňské brány

svým odjezdem Američané spalovali všechno pro ně nepotřebné, přičemž přišlo mnoho pro nás cenných upotřebitelných věcí nazmar. Když byli na to upozorněni, říkali, že nám toho pošlou co jen budeme chtít. Je v tom vidět americký kšeft při každé příležitosti.

Němci

Okresní národní výbor vydal pro Němce toto nařízení: 1) bezpodmínečné hlášení pobytu, 2) nošení viditelného označení bílou páskou na pravé ruce (červenou pásku nosí pouze ti, kteří byli NV uznáni jako antinacisti - antifašisté), 3) nesmí opustiti své pracovní stanoviště bez povolení pracovního úřadu, 4) po 19. hodině večerní nesmí se zdržovati venku, 5) nesmí překročiti hranice obce, 6) neděle a svátky platí pro ně, pokud dovoluje veřejný zájem a pracovní nasazení, 7) nesmí navštěvovati zábavní podniky, 8) nesmějí býti používáni jako vychovatelé českých dětí, jezdit s kočárkem apod. Zaměstnavatelé podávají hlášení každého prvního dne měsíce o případných změnách a chování Němců.

Na Rokycany bude věčně vzpomínáno

(Týdeník ONV Rokycany »V nový život« 25.5.1945)

Krásná činnost žen a dívek ve stravovací a ubytovací stanici. Za jediný den poskytnuta pomoc příslušníkům 12 národů a vydány 4 metráky chleba. Stanici prošlo za den 680 osob, za 5 dní podáno 1 600 obědů a za 10 dní přespalo přes 3 000 osob.

Dobrovolná zdravotní, ubytovací a stravovací akce v reálném gymnasiu v Rokycanech vstoupila v činnost 7. května 1945. Jejím účelem bylo původně poskytnout Čechům a Slovákům, vracejícím se z koncentračních táborů, přechodné lékařské ošetření, ubytování a stravu. Později se však tato akce rozšířila z důvodů humanitních i na příslušníky cizí mimo nacisty.

Odbor zdravotní poskytuje nejnutnější ošetření. K dispozici jsou stále tři osoby odborně školené a lékař. Celkem již bylo ošetřeno přes 300 nemocných.

Odbor ubytovací kontroluje všechny průkazy a přijímá teprve na potvrzení národního výboru. K ubytování má k dispozici asi 300 lůžek se slamníky a s omezeným počtem pokrývek v 16 místnostech, pravidelně uklízených politickými vězni. Z toho bylo zabráno americkým vojskem 44 lůžek.

Služba funguje nepřetržitě dnem i nocí. Na dobu jednoho až tří dnů ubytováno přechodně přes 3 000 osob všech národností. Např. v pátek 11. května prošlo útlukem 12 národností: Češi, Jihoslované, Poláci, Rusové, Holanďané, Belgičané, Estonci, Lotyšši, Litevci, Francouzové, Italové, Švýcaři. Přijde-li velký transport, nutno umísťovat i na slámě v kreslímě a tělocvičně ústavu. Akce se snaží pomáhat příchozím i v další dopravě k domovu.

Odbor stravovací. Jídlo se vydává pravidelně třikrát denně (pro nemocné dietní strava podle dobrozdání lékaře nebo sestry Červeného kříže pětkrát denně). Mimoto je vždy připraveno větší množství černé i bílé kávy, polévky a krajíců chleba se zavařeninou pro neočekávané větší transporty.

Většina přenocujících je vybavena vydatnou svačinou na další cestu k domovu. Strava je upravována tak, aby obsahovala pokud možno velké procento cukru, kterého ošetřovanci nejvíce postrádali. Polévky jsou dodávány dobrovolně ve značném množství obyvatelstvem a jsou velmi vydatné a chutné. Mimo polévky je dodáváno z městských domácností dobré pečivo, které se vesměs věnuje nemocným.

Zásoby byly získány ze zásob německých rodin a z kuchyně důstojnické školy, která byla před převratem ubytována v gymnasiu. Mimoto řada obchodníků velmi ochotně věnuje potraviny všeho druhu.

Od 11. do 16. května bylo vydáno 1 600 obědů, za jediný den byly nakrájeny 4 metráky krajíců chleba. Největší denní průchod byl 680 osob. Zvláštní péče a vydatná strava byla věnována osobám národnosti československé, vracejícím se z koncentračních táborů v Buchenwaldu, Flossenburgu, Mirošova, Terezína apod.

Stačí jen zběžný pohled na organizaci práce v přízemí gymnasijské budovy, aby vzbudil údiv, kolik lásky k trpícím, soucitu a obětavosti je skryto v srdci žen a dívek, které dobrovolně a nezištně již po tři týdny vykonávají tuto samaritánskou službu. Jedinou odměnou jest jim vědomí, že pomáhají mírniti bolest, vlévati novou důvěru v život těm, u nichž surové metody germánského gestapa za měsíce a léta žalářování ubíjely pocit lidské důstojnosti. Všichni ti plaší a ponížení, kteří při návratu do vlasti našli byt jen na den či dva dny útulek v rokycanské ubytovací a stravovací stanici, budou dlouho vděčně vzpomínat na laskavou péči žen a dívek. Budtěž za to pochváleny!

Návrat politických vězňů z koncentračních táborů

XVIII. POMNÍK RUDÉ ARMÁDY V ROKYCANECH Z ROKU 1952

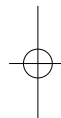
Starší občané Rokycan i okresu ještě pamatují, že dominantu na Masarykově náměstí v Rokycanech (do r. 1989 náměstí Rudé armády) tvořil pomník rudoarmějce. Bylo to vzácné umělecké dílo v celém širokém okolí. Politické změny - tak jako řadě jiných pomníků a památníků - mu však nedopřály trvalého místa.

První popud k postavení pomníku Rudé armádě v Rokycanech vzešel z Městského výboru Svazu přátel SSSR 6.5.1947 a byl odsouhlasen 3.11.1947 na schůzi přípravného výboru, jehož předsedou byl Ing. A. Kulháněk, členové Zdeněk Bludovský a další.

Poté odbočka svolala 15. května 1947 zástupce všech politických spolků k jednání, ve kterém byl přijat návrh, aby památník Rudé armádě byl postaven na náměstí v Rokycanech. Byl rovněž

přijat návrh na uspořádání sbírky ve prospěch pomníku. Dne 3. listopadu 1947 byla svolána ustavující schůze přípravného výboru pro postavení pomníku. Sešlo se 50 zástupců všech složek národní fronty. Předsedou byl zvolen A Kulháněk, místopředsedou Zdeněk Bludovský a jednatelem Josef Černý.

První příspěvek na památník věnoval Svaz osvobozených politických vězňů a pozůstalých (1 000 Kčs), dále Čsl. obec legionářská v Rokycanech též 1.000 Kčs. Odbočka Svazu přátel SSSR věnovala 5 000 Kčs. Přípravný výbor vydal provolání k občanstvu o zahájení akce na postavení pomníku. V letech 1947-1948 rozvinul výbor v okrese i po celé republice rozsáhlou akci na získání finančních prostředků. Celkem bylo rozesláno 1200 dopisů. Do 19. září 1949 bylo darováno ve prospěch pomníku občany, organizacemi, závody a spolky 479 400 Kčs. Okresní národní výbor v Rokycanech převzal ochranu nad jménem výboru pro postavení pomníku.

Bylo rovněž zahájeno jednání s uměleckým patronem okresu, akademickým sochařem **Václavem Vokálkem** o vypsání soutěže na návrh. Výbor se pak 3.10.1949 usnesl na vypsání veřejné soutěže. Po novém jednání byla vypsána užší soutěž, ke které byli **vyzváni sochaři Václav Vokálek, Václav Koukolíček, Jaroslav Votlučka, Josef Hruška a Vladislav Turský**. V soutěžní porotě, která měla zhodnotit předložené návrhy, byli akademický sochař Václav Žalud, Ing. architekt Svatopluk Janke, akademický sochař Alois Sopr, dále okresní školní inspektor Václav Vodák, Zdeněk Bludovský a Antonín Spour. Vypsáním soutěže byla již zahájena práce s vlastním postavením pomníku, kterou již nemohl vykonávat stávající výbor - volné sdružení zástupců složek NF, proto po doporučení ÚV SČSP v dubnu 1950 bylo rozhodnuto, aby se tento výbor přeměnil na komisi SČSP. Předsedou byl zvolen ředitel Okresní nemocenské pojišťovny v Rokycanech Arnošt Jonáš a jednatelem Miroslav Novák. **Soutěžní porota uznala za nejlepší návrh sochaře V. Vokálka**. Dne 28.9.1950 byla s ním sjednána smlouva o realizaci památníku. Dne 5.5.1951 byla provedena sochařem V. Vokálkem a architektem F. Markem z Prahy zkouška maketou o nejvhodnějším umístění na náměstí. Do konce června 1951 byl zhotoven tzv. mezimodel, který sochař dokončil do konce roku 1951 a předal k odlití.

Umístění památníku na náměstí vedle kašny nebylo vhodné, proto bylo se souhlasem Státního památkového ústavu rozhodnuto přemístit kašnu z náměstí do parčíku před budovou děkanství. Náklady na přemístění hradil městský národní výbor. Při téže akci bylo odpracováno zdarma 3.133 hodin v částce 97.612 Kčs.

Dne 13. května 1952 položili kameníci žulový osmihranný spodek pro čtyřhranný podstavec, na němž měla stát bronzová postava rudoarmějce. 15. května 1952 byl vložen do trávníku před spodek podstavce základní kámen a dovnitř byla uložena v měděné trubce listina s údaji přítomné doby a noviny.

23. května 1952 byla přivezena bronzová socha rudoarmějce a postavena na žulový podstavec. Socha byla odlita v Praze v závodě bývalého majitele Franty Anýže, Praha 7, Na průhonu. Současně byla postavena dřevěná tribuna pro hosty.

Památník měl být původně odhalen dne 9. května 1952. Ale protože téhož dne se konala v Plzni velká vojenská přehlídka, které se mělo zúčastnit i obyvatelstvo z Rokycan, bylo **odhalení pomníku přeloženo na 25. květen 1952**. Pro tento památník bylo sebráno přes 30 metrů barevných kovů. Tak zvaná »mešenská akce«, vyvolaná školními dětmi v Mešně, vynesla dalších 17 metrů kovů. Celkové množství sebraných barevných kovů bylo ovšem vyšší.

Odhalení pomníku Rudé armády, který se stal dominantou velkého rokycanského náměstí, mělo slavnostní charakter a přilákalo tisíce občanů z Rokycan a okolí. Přítomni byli rovněž umělci a další významní hosté.

K historii tohoto umělecky vzácného díla z bronzu náleží i jeho poškození v roce 1968 a násilné stržení 4. 1. 1990. Později byl městem zapůjčen na deset let soukromému vojenskému muzeu v Doudlebech nad Orlicí, odkud byl vrácen v roce 2003 a se

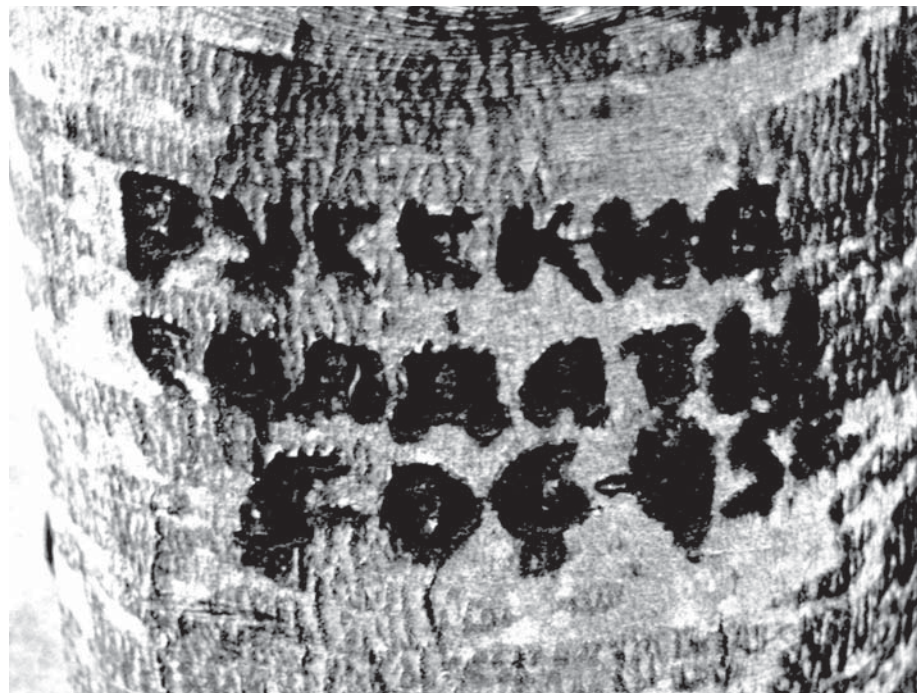
souhlasem zainteresovaných stran (města Rokycan, Svazu bojovníků za svobodu, Svazu přátel s národy Východu) byl trvale zapůjčen Vojenskému muzeu v Rokycanech, kde je vystaven doposud.

Vzhledem k tomu, že se Rokycany staly místem významné historické události - totiž setkání spojeneckých armád protifašistické koalice - armády americké a sovětské dne 9. května 1945, by si tato událost zasloužila mnohem důstojnější prezentaci, než drobným kamenným památníkem v podobě trojúhelníku, postaveném přibližně v místě demarkační linie mezi Borkem a Rokycany. Pomník rudoarmějce, který je již k dispozici, volá po zhotovení podobného uměleckého díla amerického vojáka a toto sousoší pak by mohlo na vhodném místě (u demarkační čáry) tvořit historický symbol setkání americké a sovětské armády v Rokycanech trvale připomínající osvobození Československa od fašistických okupantů. Může to být představa daleké, ale i blízké budoucnosti.

XIX. LESNÍ ARCHIV

Po stopách pobytu Rudé armády v roce 1945

Pojem »archiv« je pevně spjat s odbornou institucí uchovávající ve svých tajných skříních, regálech a depozitářích cenné písemné historické památky dochované z minulých, dávných či pradávných časů lidské činnosti. Ovšem tu a tam slyšíme o archivu (databázi) informací, uložených kdesi na počítači, o archivu vin, o archivu kteréśi organizace apod. Ale o »lesním archivu« sotva lze mluvit, leda v představě toho, že nějaká odborná lesní instituce ukládá ve své bance »semena« a »kultury« lesního bohatství pro budoucí časy, pro případ, že nám úplně zanikne nějaká rostlina či druh stromu.

Vyřezaný text »Ruskyje soldaty 5-06-045« na kůře buku v lese Bukovci u Cekova

Člověk je však s lesem spojen od počátku své existence na této planetě, proto archeologové nachází na tomto prostoru často velmi zajímavé archeologické památky o lidské činnosti.

Velmi řídkým jevem je lesní archiv, dochovaný jako výmluvný dokument na kůře stromů. Že něco takového neexistuje? Navštívil jsem s přáteli malý vršek u Cekova na Rokycansku s porostem většinou bukovým, který má podobný název - Bukovec. A k velkému překvapení nás všech jsme na bukových kmenech našli mnohé hmatatelné a viditelné stopy lidské činnosti v dobrém či zlém. Špička nože a vyrytá písmena na bukových kmenech až kam dosáhne lidská ruka, jsou velmi zajímavým svědectvím nejen »turistickým«, ale i historickým. Vedle četných »rytin« na kůře silných buků, svědčících o tom, že tudy šli milenci či recesisté, nacházíme na několika mohutných bukových stromech i jakési »písemné« památky na rok 1945, kdy do těchto krajů dorazily první oddíly Rudé armády. Na mírném svahu tohoto vršku měl své stanoviště dělostřelecký oddíl Rudé armády a dobu čekání si rudoarmějci krátili vyryváním různých vzkazů pro budoucí generace. Většinou dochované texty označují oddíl Rudé armády a místo, odkud táhl z Ruska do Berlína a až do těchto krajů. Je třeba si uvědomit, že buky, na nichž dnes čteme různé nápisy v azbuce, musely být v r. 1945 mladými stromky. Za padesát let z nich vyrostli statní »buci« o průměru i jednoho metru. Spolu s jejich růstem rostly do objemu i nápisy, takže některé dnes splynuly dohromady a nejde z nich vyčíst nic, jiné lze rozeznat - jde většinou o peticipe hvězdičky, které jsou dnes velkými hvězdami. Některé stručné nápisy jako »Ruskyje sol-daty 6.6.1945« jsou dnes velmi čitelné, úhledné, ale z historického hlediska také vzácné.

Vrch Bukovec leží v blízkosti obce Cekova, jejíž obyvatelé prožívali v roce 1945 poslední dny druhé světové války velmi intenzivně. Co událostem kolem května 1945 říká obecní kronika Cekova? Pod kapitolkou »Přistěhovalci« kronikář píše:

Němečtí uprchlíci

»Dne 22. března 1945 přivezli k nám do obce naši hospodáři na několika povozech německé uprchlíky s četnými zavazadly ze zbirožského nádraží. Bylo to několik rodin, celkem 44 osob, většinou ženy a děti. Bylo prý nařízeno ze začátku nazývat je »národnými hosty«, ale nyní se úředně nazývali »přistěhovalci«.

Celkem si počínali uprchlíci dosti sebevědomě, necítili se až dosud zkrúšeni, počítali aspoň někteří z nich, že si na náš účet ulehčí svoje svízelné postavení.

Větší skupina 29 osob byla ubytována v sále hostince Josefa Svobody čp. 17, menší 17 osob v sále hostince Antonína Prokopa čp. 3. V této skupině byla vedoucím (lager-führerem) učitelka.

Nařízenou sbírkou bylo u občanstva sebráno trochu nádobí a příborů. Vařili společně na jedné plotně, ale vzdor tak vychvalované zásadě »vaření z jednoho hrnce« na takové řešení nepřistoupili a vařili si odděleně, ač při takových přidělech to bylo velkou nevýhodou.

Velkou nelibost mezi našimi lidmi vzbudilo »přednostní právo při zásobování« a větší přiděly pro uprchlíky.

Za nějaký čas se domáhali jednotlivci soukromým vyjednáváním bytů pro sebe, později věc chtěli vyřešit pro všechny úředně, když jim bylo odpíráno se strany obce, tak i jednotlivců. Zajisté že by byli dosáhli svého cíle, kdyby jim bylo dopřáno jednak více času, nebo kdyby bylo lepší spojení železniční nebo silniční. Skupinu v hostinci u Prokopů tvořila lepší kasta lidí, veřejně opovrhující a přehlížející druhou početnější skupinu, složenou většinou z lidí chudších. Později v revolučních dnech bylo dokonce třeba v tom ohledu přísného zákroku národního výboru, neboť vedoucí odešla starat se o ně a tito si stěžovali.

Dne 5. května, v sobotu se ukazovalo z jitra slušné počasí a tak jsem šel »Za šreku« rozbíjet pařezy. Počasí se počalo rychle kazit, obloha se potahovala mraky, když jsem začal pracovat. Pospíchal jsem, abych aspoň něco udělal, když jsem vážil cestu sem. Z Mýta byl slyšet veřejný rozhlas, dnes nějak živý a podivný, ale nic netuše a zabrán v práci, nevěnoval jsem tomu velké pozornosti. A proč poslouchat to věčné ».kdo neuposlechne.. pokuta. žalář. trest smrti« atd.

Ale zdály se mi ty projevy a hovory nějak vzrušené, byl slyšet křik a hluk lidí. Ale ani to by mne nebylo upoutalo, ale tu slyš!: »Kde domov můj - Nad Tatrou sa blýská«. Nářadí padá z ruky, stojím v pozoru, oči vlhnou. Není divu, plných sedm let jsme tyto nám všem drahé zvuky u nás neslyšeli. A ihned se chopím nářadí a pádím domů. Nyní již bezpečně tuším něco velkého - ohromného.

Příjezd Rudé armády

Dne 11. května k večeru přijel po státní silnici oddíl motorizovaného ruského dělostřelectva směrem od Prahy k Plzni a zůstal stát mezi lesy. V zajetí tu byla skoro polovina našeho občanstva a nastalo dorozumívání, vítání, nejsrdečnější projevy, jakých si lze představit ve styku civilistů s vojáky.

Ojedinelé případy nedůvěry z obou stran brzy pominuly, a nikdo by byl nepoznal, že to jsou lidé jiných národností. S dorozumíváním to šlo lépe nežli mnozí mysleli a tak se rozproudila živá a čilá zábava.

Rusové hýčkali děti, smáli se a žertovali. Mnozí z našich si je představovali jako fousaté mrzouty a nyní viděli, že jsou veselí a dobří lidé ať mladí nebo staří. Ale starců, jak nám německá propaganda tvrdila, vidět nebylo, a všichni Rusové se tomu smáli: »Eh co, máme ještě dost mladých, ještě na dvě takové vojny stačí.« Vojáci i důstojníci se chovali navzájem kamarádsky, ač bylo zřejmo, že to není nikterak na újmu vojenské kázně.

Jsem dalek zbytečné chvály, ale každý uzná, že armáda, která porazila Němce a byla jejich postrachem, musela být ideálně stmelená a mistrně ovládána. A zde jen jako prostí pozorovatelé jsme viděli mnohé prvky z toho, co jí činilo silnou, vítěznou a nepřeh-

možitelnou. Vojáci byli zváni i k nám do vsi, ale v důsledku rozkazu museli setrvávat na místě, aby včas potřeby mohli ihned jeti dále. Byli tam ještě v sobotu 12. května, ale k polednímu jezdily ze všech stran tankové a jiné oddíly ruské přes naši obec a dále k Plzni. Co tu bylo křiku, jásotu a věčného mávání, zdravení, ruce již bolely.

U nás v obci zatím již ruští ubytovatelé hledali byty pro oddíl, který po poledni přijel a ubytovával se v obci. Byl to pluk protiletadlového letectva, asi 700 mužů. Celá ves byla rázem vzhůru. Auto za autem přijíždělo a šoféři hledali vhodné parkoviště pro auta, důstojníci a vojáci si zajišťovali vhodné byty. Trávníky byly parkovištěm pro auta a stanovištěm pro děla. **Velitel pluku major Mišurin** bydlel u starosty Říhy v čp. 68. Aby bylo náležité spojení mezi národním výborem, občanstvem a posádkou, byl jmenován tlumočnickem Josef Svoboda z čp. 56.

Oddíl se u nás zdržel něco přes tři týdny. Dne 21. května v pondělí svatodušní přijel do obce **generál Potapov** na přehlídku pluku a zúčastnil se oběda na jeho počest posádkou připraveného, přátelské besedy a zábavy v hostinci Josefa Svobody v čp. 17. Občanstvo se svolením vojenského velitelství se připojilo k této slavnosti a po skončení vojenské přehlídky, konané na louce Josefa Zajíčka pod velkou hrází, přivítán byl generál před vchodem do hostince Svobodova jménem občanstva tlumočnickem Josefem Svobodou a dvěma družičkami v národních krojích. K obědu a později zábavě bylo pozváno několik občanů, kteří se s manželkami vedle mládeže, hlavně dívčí zúčastnili i tance. Hrála napřed ruská národní hudba, pak naše občanská jazzová. Bylo proneseno několik vzájemných srdečných připitků. Pak byla taneční zábava do večera.

Během pobytu ruského vojska byly ovšem i stížnosti jak ze strany občanstva, tak i ze strany Rusů, což je zcela pochopitelné. Vojáci, kteří ještě před několika dny stáli v bitevní linii, nebyli ještě zvyklí mírovému stavu, a kromě toho mnozí z nich radostí nad skončením této strašné vojny přímo ztratili hlavu. Kdo byl ve válce, pochopí tento stav.

Celkem možno shrnout poznatky o ruských vojácích takto: vojáci a bojovníci jsou to velmi dobří. Drsností, která se zvláště u některých jednotlivců projevovala, naučili je Němci, o tom ví každý dobře. Přesnou hranici mezi válkou a mírem po takové hrozné řeži jako byla tato válka, ve smyslu psychologickém lze těžko záhy vyznačit a okamžitě, až na jednotlivé charaktery už vůbec ne.

Povahou jsou Rusové velmi upřímní a dobrosrdeční, praví Slované, jediným kazem u mnohých se vyskytujícím byla náchylnost k pití lihovin, odkud vyvěraly všechny stíny, ač jich po pravdě řečeno nebylo mnoho. Tolik pro objektivitu.¹⁰¹

Výše uvedený dokument z cekovské kroniky jsem citoval proto, abych přiblížil atmosféru doby, z které pochází tzv. »lesní archiv«, ležící na otevřené volně přírodě na vrchu Bukově ve výšce 572 metrů nad mořem. Pakliže nezasáhne ničivá lidská ruka a motorová pila, zanikne tento »archiv« až v budoucích časech, kdy buky svým vzrůstem naruší vyrytá písmena a hvězdy tak dalece, že zaniknou v kůře stromů.

¹⁰¹ Kronika obce Cekov, díl II. 1935-1953, str. 121-123, Archiv obce Cekov, Státní okresní archiv Rokycany

XX. POPIS PAMÁTNÍKŮ PROTIFAŠISTICKÉHO ODBOJE NA ROKYCANSKU

Úvod

Již více jak třicet let prováděl Svaz bojovníků za svobodu a Státní okresní archiv v Rokycanech shromažďování historických pramenů k obětem první a druhé světové války na Rokycansku.

Díky velkému úsilí zejména členů SBS okresu Rokycany byla vytvořena značně bohatá sbírka dokumentů, vztahující se k obětem nacistické okupace z okresu, která čítá více jak tisíc svazků. První pokus o ucelené zpracování této problematiky učinil v r. 1979 ředitel archivu prom. hist. Petros Cironis, který zpracoval publikaci *»Rokycansko bojující«* (Popis památných míst dělnického hnutí, KSČ a protifašistického odboje. Oběti fašistické okupace). V dalším období údaje byly obsažené v této brožurě upřesňovány a doplňovány, takže bylo nutné zejména seznam obětí vydat znovu. Stalo se tak v r. 1988 publikací pod názvem *»Rokycansko v boji proti fašistickým okupantům 1939-1945«*, jejíž autorem je vedoucí Historicko dokumentační skupiny SBS Milouš Dobromysl. Tento titul byl po upřesnění vydán v roce 1995 opět pod stejným názvem.

Popudem k jeho novému zpracování bylo odhalení památníku obětem nacistické zvůle z Rokycan dne 7.5.2000. Rokycany byly dosud snad jediným místem v okrese, kde památník obětem fašistické okupace nebyl. Před nádražím stál jen památník obětem fašismu z celého okresu. Díky obětavé práci Svazu bojovníků za svobodu a díky velkému pochopení Okresního úřadu Rokycany a města Rokycan, které přispěly i finančně na realizaci památníku a samozřejmě za velmi aktivního podílu státního okresního archivu, byl tento dluh vůči občanům z Rokycan, kteří byli umučeni a popraveni, a kteří padli na frontách protifašistické koalice nebo se stali oběťmi bombardování, dokončen a odhalen dne 7. května 2000. Současně byla k této příležitosti zpracována i tato publikace, jejíž obsah je zaměřen zejména na Rokycany publikováním jmenného seznamu všech rokycanských občanů, kteří v době fašistické okupace zahynuli. Současně s tím se kolektiv autorů zaměřil také na zveřejnění doplněného soupisu a popisu všech památníků a pomníků z I. a II. světové války, které jsou rozsety po celém okrese.

Slavné »Katiše« na přehlídce Rudé armády v Rokycanech

Rokycany

Památník obětem fašismu na náměstí 5. května, park u nádražní budovy v Rokycanech. Památník postaven na frekventované ulici v krásném parku. Na horní části památníku byla trnová koruna, nápis: *»Obětem fašismu okres Rokycany 1939 - 1945«*

Památník byl odhalen 25. září 1955 v »Týdnu mezinárodního boje proti fašismu« na paměť 142 popravených a umučených hrdinů rokycanského okresu. Památník navrhl a zhotovil akademický sochař Václav Koukolíček z Rokycan.

Dne 7.5.2000 byl odhalen rekonstruovaný pomník se jmény 142 obětí nacistické okupace města Rokycan. Projekt zpracoval ing. architekt Vladimír Štrunc.

Čestní občané Rokycan in memoriam

V roce 1965 u příležitosti 20. výročí osvobození Československa od fašistických okupantů bylo městem Rokycany uděleno 16 občanům, kteří byli nacisty popravení, umučeni nebo zemřeli v koncentračních táborech či se výrazně podíleli v ilegálním boji za osvobození, čestné občanství:¹⁰² Patřili k nim:

- 1) Bystřický Václav - vězněn v Buchenwaldu
- 2) Černý František - popraven nacisty

- 3) Černý Josef - umučen v Buchenwaldu
- 4) Gottlieb Václav - popraven nacisty
- 5) Hejrovský Rudolf - 1939-1945 starosta Rokycan, první předseda Revolučního národního výboru v Rokycanech
- 6) Horák Bohuslav, PhDr. - umučen v Osvětimi
- 7) Kotýza František - zemřel na následky věznění v r. 1944
- 8) Kozler Alois - umučen v Buchenwaldu
- 9) Markup Karel - umučen v Buchenwaldu
- 10) Nový Václav - umučen ve Flossenburgu
- 11) Racesberger František - popraven nacisty v Drážďanech
- 12) Slabý Josef - popraven nacisty v Drážďanech
- 13) Šmolík Matěj - umučen v Terezíně
- 14) Tomášek Josef - popraven nacisty
- 15) Urban Josef - popraven nacisty
- 16) Valenta Alois - vězněn v Buchenwaldu

Jmenný seznam obětí fašistické okupace z Rokycan u památníku obětí, znovu odhaleného dne 7. května 2000

První deska

Anděl Josef, nar. 15.3.1903, úředník, zatčen 1.9.1942, podpora rodin vězněných - domácí odboj (umučen), + Osvětim 5.3.1943;

Benda Klement, nar. 19.1.1896, úředník, zatčen 27.4.1943, odboj KSČ, + Buchenwald 14.3.1945;

Brill Emanuel, nar. 17.12.1903, zatčen 17.1.1942, + RAS

Celunda Vilém, nar. 25.5.1906, dělník, zahynul při náletu na Berlín 30.3.1943;

Černá Marie, nar. 5.9.1897, dělnice, zatčena 28.4.1943, odboj KSČ, + Ravensbrück 10.4.1945;

Černovský František, nar. 9.11.1890, hostinský, zatčen 28.4.1943, RNV, + Buchenwald 1944;

Černý František, nar. 11.10.1894, dělník, zatčen 16.3.1939, propuštěn a zatčen 5.9.1940 odboj KSČ, + popraven 20.6.1943 Berlín;

Černý Josef, nar. 2.10.1886, úředník, zatčen 24.4.1943, odboj KSČ, + Buchenwald 1944;

Červený Karel, nar. 18.6.186, živnostník, zatčen 2.7.1942, domácí odboj, + Flossenburg 12.10.1942;

Čihák Josef, nar. 29.10.1891, zatčen 24.3.1940, KSČ, + Buchenwald 1941;

Dobromysl Eduard, nar. 28.5.1897, úředník, zatčen 23.6.1942. odboj. skupina ETA, + popraven 12.4.1943 Pankrác;

¹⁰² Kronika Rokycan X, 176

Dračková Alžběta, nar. 20.3.1893, zatčena v dubnu 1943, KSČ, + Ravensbrück 15.12.1943;
Drchal Václav, nar. 5.9.1923, dělník, zatčen 14.4.1943, KSČ, + Berlín 24.12.1943;
Eben Mořic, nar. 25.9.1892, zatčen 22.1.1942, + RAS;
Ebsteinová Marta, nar. 10.3.1913, zatčena 17.1.1942, + RAS;
Fantl Arnošt, nar. 1891, zatčen 1941, + 1942 RAS;
Fantl Jiří, nar. 22.9.1919, zatčen 22.1.1942, + RAS;
Fantlová Elsa, nar. 10.12.1892, zatčen 22.1.1942, + RAS;
Fantlová Lidie, nar. 28.5.1926, zatčena 17.1.1942, + RAS;
Fischerová Klára, nar. 31.8.1865, zatčena 17.1.1942, + RAS;
Freiman František, nar. 24.1.1892, zatčen 22.1.1942, + RAS;
Friedmanová Marie, nar. 21.10.1892, zatčena 22.1.1942, + RAS;
Friedmanová Zdenka, nar. 1.8.1921, zatčena 22.1.1942, + RAS;
Gärtner Arnošt, narozen ?, + RAS, zatčen v lednu 1942,¹⁰³
Gärtner Josef, nar. 24.1.1897, zatčen v lednu 1942, + RAS;
Gärtnerová Hela ?, zatčena I. 1942, + RAS;
Gottlieb Emanuel, nar. 15.9.1884, zatčen 22.1.1942, + RAS;
Gottlieb Václav, nar. 28.9.1883, zatčen 14.4.1943, KSČ a RNV, + popraven 14.2.1944
Drážďany;
Gottliebová Elsa, nar. 18.5.1888, zatčena 22.1.1942, + RAS;
Gottliebová Elsa, nar. 4.5.1924, zatčena 22.1.1942, + RAS;
Gottliebová Marie, nar. 11.7.1890, zatčena 22.1.1942, + RAS;
Guta František, nar. 15.2.1902, zatčen 24.1.1942, + RAS;
Guth Josef, nar. 1897, zatčen 1.9.1939, rukojmí RAS, + Polsko 1944;

Druhá deska

Guthová Berta, nar. 19.11.1872, zatčena 24.1.1942, + RAS;
Havel František, nar. 3.11.1893, úředník, zatčen 5.2.1943 odboj poštovních zaměstnanců, + Drážďany 7.2.1943;
Horák Bohuslav PhDr., nar. 14.10.1877, ředitel rokycanského gymnázia, zatčen 8.10.1941, odbojová skupina »Jindra«, + Osvětim 10.2.1942;
Jílek Antonín, nar. 25.1.1924, student, zatčen 23.9.1941, DO, + Bayreuth 22.9.1942;
Kalaš Oldřich, nar. 27.5.1912, dělník, zatčen 27.1.1942, DO - rozšiřování letáků, + popraven v Praze 31.5.1942;
Kánia František, nar. 29.5.1912, kuchař, zatčen 22.7.1943, DO, rozšiřování letáků, + Bayreuth 5.3.1944;
Kašák František, nar. 9.3.1911, dělník, zatčen 6.11.1944, KSČ, + Terezín 29.4.1945;
Kašák Jindřich, dělník, + padl na barikádách v Praze květnu 1945;
Katz Rudolf JUDr., advokát, + před zatčením Rokycany, RAS;

Katz Vilém, + před transportem sebevražda, RAS;
Katzová Gabriela, + před zatčením, RAS;
Klappholz Alexandr, nar. 28.9.1903, zatčen 22.1.1942, + RAS;
Klappholz Pavel, školák, zatčen 22.1.1942, + RAS;
Klappholzová Anna, nar. 16.1.1911, zatčena 22.1.1942, + RAS;
Klauber Josef JUDr., nar. 21.1.1906, právník, + 26.10.1942, RAS;
Klauberová Felicie, nar. 3.2.1922, + 26.10.1942, RAS;
Klauberová Julie, nar. 6.12.1870, + 26.10.1942, RAS;
Kohn Ludvík, nar. 23.9.1879, zatčen 17.1.1942, + RAS;
Kohnová Anna, nar. 3.4.1924, zatčena 17.1.1942, + RAS;
Kohnerová Františka, nar. 25.7.1883, zatčena 17.1.1942;
Kosnar Václav, nar. 5.9.1885, dělník, zatčen 15.11.1944, DO, + 5.5.1945, Terezín;
Kotýza František, nar. 22.3.1890, živnostník, zatčen 15.3.1939 a znovu 7.11.1941, odboj KSČ, + 6.2.1944 v Rokycanech na následky věznění;
Kozler Alois, nar. 21.5.1897, dělník, zatčen 23.3.1943, KSČ, + Buchenwald 24.8.1944;
Kreidl Rudolf, nar. 17.4.1904, truhlář, zatčen 13.12.1941, rozšiřování ilegálního tisku, + Rottenburg am M. 20.5.1942;
Kryč Josef, nar. 12.2.1921, dělník, zatčen 17.3.1943, DO polit. angaž., + Flossenburg 2.4.1944;
Kříž Emilian, nar. 25.7.1912, úředník, zatčen 27.4.1943 KSČ, + Buchenwald - červen 1945;
Kusý Bohumír, nar. 10.11.1872, + RAS; další údaje nebyly zjištěny;
Kusý František, nar. 23.8.1897, zatčen 17.1.1942, + RAS;
Kusá Albína, nar. 2.11.1872, zatčena 17.1.1942, + RAS;
Kvídera František, nar. 6.1.1907, dělník, zatčen 15.9.1944, rozšiřování ilegálního tisku, + Terezín 2.3.1945;
Kyncl Miroslav, nar. 13.8.1902, dělník, zatčen 24.3.1943, KSČ, Buchenwald, + v Rokycanech 3.7.1945 na následky věznění;
Lederová Růžena, nar. 29.1.1900, zatčena 22.1.1942, + RAS;
Levitus Emanuel, nar. 13.12.1874, zatčen 17.1.1942, + RAS;
Levitusová Berta, nar. 13.5.1877, zatčena 17.1.1942, + 28.4.1942 RAS;
Löblová Julie, nar. 1870, zatčena 24.1.1942, + RAS;

Třetí deska

Löwy Arnošt, nar. 3.6.1919, zatčen 17.1.1942, + RAS;
Löwy Julius, nar. 7.7.1882, zatčen 24.1.1942, + RAS;
Löwy Leo, nar. 5.12.1923, zatčen 17.1.1942, + RAS;
Löwy Vilém, nar. 11.3.1911, zatčen 17.1.1942, + RAS;
Löwyová Anna, nar. 23.9.1849, zatčena 17.1.1942, + RAS;
Mandelíček Karel, nar. 12.2.1920, dělník, zatčen 19.12.1942, odboj. skupina ŠKODA, sabotáže, + Osvětim 25.2.1943;

¹⁰³ U jmen s otazníky nebylo možné některé údaje zjistit např. datum narození, zatčení či úmrtí.

Mareška František, nar. 2.12.1911, dělník, zatčen 24.5.1942, ukrývání parašutistů, popraven v Lobzích 28.5.1942;
 Marešková Josefina, nar. 10.2.1914, zatčena 24.5.1942, ukrývání parašutistů, popravena 28.5.1942;
 Markup Karel, nar. 10.3.1877, dělník, zatčen 28.4.1943, KSČ, KTB 11.5.1944;
 Mikolášek Alois, nar. 22.9.1902, zahradník, zatčen 15.1.1943, DO, Osvětim 1943;
 Mráz Miloš, nar. 29.7.1920, úředník, zatčen 25.9.1942 ON, + Osvětim 21.2.1943;
 Nejděl Alois, nar. 5.9.1893, zatčen 15.1.1943, PO; Osvětim 6.3.1943;
 Nový Václav, nar. 10.1.1904, dělník, zatčen 13.8.1941, ilegální tisk, + 7.12.1941 Plzeň;
 Nový Václav, nar. 2.9.1890, hostinský, zatčen 1944, + Flossenburg 1944;
 Östereich Bohumil, nar. 25.7.1908, + RAS;
 Östereich Josef, nar. 21.10.1899, zatčen 1942, + RAS;
 Östereichová Marie, nar. 24.4.1895, zatčena 22.1.1942, + RAS;
 Östereichová Růžena, nar. 19.5.1897, zatčena 22.1.1942, + RAS;
 Palacký Josef, nar. 21.4.1891, důstojník, zatčen 1940, odbojová skupina, Obrana národa, + popraven Berlín 3.12.1942;
 Páník Jaroslav, nar. 11.3.1876, úředník, 28.5.1943, Sokol. odboj, + KTB 17.5.1944;
 Páník Václav, nar. 12.9.1892, dělník, zatčen 8.5.1943, sokolský odboj, + koncentrační tábor Buchenwald (KTB) 25.8.1944;
 Pelikán Mirko JUC, nar. 17.6.1913, studující, zatčen 28.5.1940, sokolský odboj, + BRIEG 14.4.1944;
 Pivec Emanuel, soustružník, zahynul při náletu;
 Polesie Arnošt MUDr., nar. 24.7.1898, zatčen 22.1.1942, + RAS;
 Polesiová Anežka, zatčena 22.1.1942, + RAS;
 Polesiová Františka, nar. 27.1.1909, zatčena 22.1.1942, + RAS;
 Polesiová Hana, nar. 15.9.1865, zatčena 22.1.1942, + RAS;
 Pour Augustin, nar. 19.2.1905, úředník, zatčen 8.10.1941, sokolský odboj, + Osvětim 20.3.1942;
 Požarka Karel, nar. 18.6.1882 - DO;
 Prokeš Rudolf, nar. 22.3.1912, důstojník, odboj KSČ, + KTB v dubnu 1944;
 Racesberger František, nar. 14.10.1919, dělník, zatčen 20.1.1944, odbojová skupina mládeže RNV, + popraven Drážďany 18.8.1944;
 Reich Max, nar. 17.11.1882, zatčen 24.1.1942, + RAS;
 Reich Walter, zatčen 24.1.1942, + RAS;
 Reichová Mariana, nar. 12.2.1916, zatčena 24.1.1942, + RAS;
 Reichová Žofie, nar. 8.1.1888, zatčena 24.1.1942, + RAS;

Čtvrtá deska

Roubíček Jan JUDr., nar. 20.6.1911, zatčen 24.1.1942, + pochod smrti IV/1945;
 Řehoř František, nar. 18.9.1899, ředitel školy v Rokycanech, zatčen 23.2.1940, ilegální skupina »V boj«, + 7.6.1945 na následky věznění;

Slabý Josef, nar. 24.10.1922, studující, zatčen 20.1.1944, skupina mládeže ilegálního Revolučního národního výboru v Rokycanech, popraven v Drážďanech 18.8.1944;
 Soukup Antonín, 26.7.1882, dělník, zatčen 13.8.1941, DO, + Lipsko 8.7.1944;
 Stadler Josef, nar. 26.1.1930, + RAS;
 Stadler Julius, nar. 30.8.1890, + RAS;
 Stadler Ludvík, nar. 1.3.1893, + RAS;
 Stadler Pavel JUDr., nar. 26.12.1887, zatčen 24.1.1942, + 11.3.1942, RAS;
 Stadlerová Bohumila JUDr., nar. 25.4.1897, zatčena 24.1.1942, + 28.3.1942, RAS;
 Stadlerová Flora, nar. 13.7.1861, + RAS;
 Stadlerová Valerie, nar. 11.9.1925, + RAS;
 Stehlík František, 11.11.1925, učeň, zatčen 24.5.1942 - ukrývání parašutistů; popraven 28.5.1942 v Lobzích u Plzně;
 Stehlík Václav, nar. 14.10.1879, železničář, zatčen 24.5.1942 - ukrývání parašutistů, popraven 28.5.1942;
 Stehlík Václav, nar. 29.10.1915, železničář, zatčen 24.5.1942, ukrývání parašutistů, popraven 28.5.1942 v Lobzích;
 Stehlíková Růžena, nar. 19.4.1889 v domácnosti, zatčena 24.5.1942, ukrývání parašutistů, + poprava 28.5.1942 v Lobzích;
 Steiner Alfred, nar. 15.9.1879, zatčen 22.1.1942, + 25.4.1942 Varšava, RAS;
 Steinerová Ottilie, nar. 18.3.1884, zatčena 22.1.1942, + RAS;
 Strass Vilém, JUDr., nar. 20.2.1883, zatčen 17.1.1942, + RAS;
 Strassová Anna, nar. 28.4.1893, zatčena 17.1.1942, + RAS;
 Strassová Flora, nar. 24.6.1873, zatčena 17.1.1942, + RAS;
 Strassová Zuzana, nar. 29.3.1927; zatčena 17.1.1942, + RAS;
 Strankmüller Josef, nar. 26.7.1912, důstojník, zahraniční armáda - Západ, zahynul při bojovém výcviku ve Skotsku 13.8.1942;
 Šmolík Matěj, nar. 16.1.1893, dělník, zatčen 13.8.1941, odboj KSČ, + Terezín 28.4.1945;
 Šnábl Rudolf, nar. 21.5.1881, obchodník, zatčen 15.1.1943, ukrývání zbraní, + Osvětim 23.5.1943;
 Šulcová Miroslava, nar. 11.6.1922, nálet v Rokycanech, + 27.4.1945;
 Tausigová Růžena, zatčena v lednu 1942, + RAS;
 Tausig Josef, nar. 1921, zahynul v roce 1942 v Osvětimi, RAS, není uveden na desce památníku obětí nacistické okupace z Rokycan, který byl odhalen dne 7. května 2000, neboť údaje o jeho zatčení a úmrtí v koncentračním táboře byly zjištěny dodatečně a upřesněny na základě údajů na desce na židovském hřbitově v Rokycanech.
 Tobrman Stanislav, nar. 17.5.1925, soustružník, zatčen 12.7.1944, odbojová skupina Škoda Plzeň, + 22.1.1945;
 Tomášek Josef, nar. 2.2.1885, úředník zatčen 16.2.1940, odboj KSČ, + popraven v Berlíně 18.6.1943;

Tomek Bohuslav, nar. 28.10.1914, popraven 29.6.1942 v Klatovech - Dubský les, ukrytí parašutisté;
 Týml Jan, nar. 10.4.1865, učitel, básník, zatčen 25.9.1940, DO, + následky věznění 27.5.1945, Švédsko;
 Tytl Jaroslav, zámečník, nar. 2.8.1918, + nálet Rokycany;
 Vajner František, nar. 3.11.1897, dělník, zatčen 4.9.1940, KSČ, + Terezín 2.5.1945;
 Volf Jaroslav, nar. 14.9.1910, učitel, zatčen 28.5.1940, Obrana národa, + BRIEG koncentrační tábor 1.4.1944;
 Weinberger Pavel, nar. 30.8.1897, zatčen 22.1.1942, + RAS;
 Weinbergerová Markéta, nar. 5.1.1903, zatčena 22.1.1942, + RAS;
 Winter Ladislav, nar. 28.4.1939, + 23.10.1942, RAS.

Vysvětlivky:

Odboj KSČ - odbojové skupiny vedené ilegálním okresním výborem KSČ
RNV - Revoluční národní výbor v Rokycanech, ustavený po Novém roce 1945 došlo k ustavení RNV. V dubnu 1945 měl 36 členů - prvním předsedou se stal Rudolf Hejrovský.
DO - *Domácí odbojová činnost* - pomoc rodinám zatčených, poslech zahraničního rozhlasu a rozšiřování zpráv, letáků, tisku, opakování informací o pohybu okupačních vojsk atd.
ETA - *JESTŘÁB* - polovojenská organizace z řad bývalých členů národních střeleckých jednot a národních gard - plnila úkoly pro vojenské odbojové organizace a zahraničí.
RAS - rasová persekuce Židů a Cikánů označených podle norimberských zákonů z r. 1935 za méněcenné rasy.
Odbojová skupina Jindra - Sokolská odboj. skupina od r. 1939 - vedoucí R. Žák
KTB - koncentrační tábor Buchenwald
ON - obrana národa - vojenská složka (zbraně) a civilní složka (zbraně, zprávy, spojení se zahraničím).

Pamětní deska na budově Základní umělecké školy v Rokycanech

Tato pamětní deska připomíná 21 komunistů z Rokycanska, kteří položili své životy za osvobození v době okupace.

Jména popravených a umučených:

Bělohávek František	Šiška František
Cibulka Václav	Černý František
Merhaut Jaromír	Gottlieb Václav
Tomášek Josef	Šmíd Arnošt
Hošek František	Čermák Karel
Lhotka Josef	Černá Marie

Urban Josef
 Šimandl František
 Čihák Josef
 Nový Václav
 Kotyza František

Šmolík Matěj
 Markup Karel
 Roček František
 Záhrobský Alois

Pamětní deska byla odhalena 8.5.1970.

Pamětní deska Dr. Bohuslava Horáka, umístěna na chodbě gymnázia v Rokycanech. Nápis: »Čestné památce PhDr. Bohuslava Horáka, nar. 1877, profesora, ředitele gymnázia, který zahynul 10.2.1942 v Osvětimi.« Profesor B. Horák byl ředitelem gymnasia a jedním ze zakladatelů rokycanského muzea, jež nese jeho jméno.

Památník na nádvoří závodu Škoda slévárna v Rokycanech byl přemístěn vpravo při vjezdu do továrny s deskou se jmény zaměstnanců, kteří byli popraveni nebo zahynuli v koncentračních táborech.

Černý F., nar. 11.10.1894, popraven 1943 v Berlíně
 Čihák J., nar. 29.10.1891, zemřel 1941 v Buchenwaldu
 Kincl M., nar. 13.8.1902, zemřel krátce po osvobození
 Vavroch A., nar. 4.2.1916, popraven 1945 v Drážďanech
 Drchal V., nar. 23.3.1919, popraven 24.12.1943 v Berlíně
 Kašák F., nar. 9.3.1911, zemřel 29.4.1945 v Terezíně
 Kryč J., nar. 12.2.1921, popraven 2.5.1944 ve Flossenburku
 Stehlík F., nar. 11.8.1925, popraven 28.5.1942 v Lobzích u Plzně
 »Lidé bděte!«

Budova čp. 319/II

Bronzová deska s nápisem, který objasňuje příčinu popravy celé Stehlíkovy rodiny v době heydrichiády. Text: »Zde žil Václav Stehlík, železničář. Ve druhé světové válce poskytl úkryt českým parašutistům z Anglie. Za to byl se svojí pětičlennou rodinou 28.5.1942 gestapem popraven.«

Pamětní deska věnována manželům Černých na budově na nám. T.G.M. František Černý, nar. 11.10.1894, bydlel v nádvorním domku čp. 88/I, kde se konalo mnoho schůzek ilegální skupiny. Popraven byl 20.6.1943 v Berlíně ve věku 49 let. Deska byla v roce 1990 sňata a je uložena v depozitáři Muzea dr. Boh. Horáka v Rokycanech.

Památník Rudé armádě na náměstí T.G.M. v Rokycanech. Základní kámen památníku byl položen 16.9.1951, památník byl odhalen 25.5.1952. Před památníkem byla na žulovém podstavci bronzová truchlící madona. Na zhotovení památníku se podíleli sochař V. Vokálek a arch. Fr. Marek. Pomník byl stržen 4.1.1990 a nějaký čas byl uložen ve skladu technických služeb. Nyní se i s podstavcem nachází v soukromém Vojenském muzeu v Rokycanech.

Náměstí T.G.M. čp. 3/I v Rokycanech:

Pamětní deska na budově připomíná jedenáct umučených bývalých zaměstnanců záložny. Symbolika: trnová koruna značí koncentrační tábory - Flossenburg,

Dráždany, Stuttgart, Osvětim, Buchenwald a Kassel. Text: *»V létech nesvobody 1939-1945 položili své životy na oltář vlasti členové záložny, výboru a úřednictví: Jaroslav Páník, Václav Páník, Rudolf Šnábl, Augustin Pour, Josef Černý, Karel Červený, Bohuslav Horák, Alois Nejd, Alois Moulis, František Řehoř, Julius Stadler.«* Pamětní deska byla odhalena 27.10.1946. Desku zhotovil akademický sochař V. Koukolíček.

Pamětní deska Fr. Řehořovi je umístěna na budově mateřské školy v parku (budova bývalé odborné školy pro ženská povolání, kde F. Řehoř působil jako ředitel). Fr. Řehoř vedl početnou odbojovou organizaci - civilní složku Obrany národa. Řehořova skupina byla v úzkém kontaktu s důstojnickou skupinou ON, vedenou J. Kotěborským. Fr. Řehoř opatroval zbraně a střelivo ze zbrojovky ve Strakonici. Skupina byla pozatýkána dne 23.2.1940 na základě udání. Fr. Řehoř byl odsouzen do káznice na doživotí. F. Řehoř podlehl zákeřné nemoci po více jak pětiletém žalářování v německých káznici. Dne 4.6.1945 byl převezen do plzeňské nemocnice, kde 7.6.1945 zemřel. Pamětní deska byla odhalena 9.6.1946.

Pamětní deska osvoboditelům Rokycan - 9. pěšímu pluku americké armády byla odhalena 8.5.1946 a po stržení na počátku 50. let byla v původní podobě obnovena 6. 5. 1990 a opět zasazena na budově rokycanské radnice.

Památník na demarkační linii mezi Borkem a Rokycany - základní kámen byl položen 5.5.1995, pomník byl odhalen 3.5.1996.

Dodatek k vydanému seznamu publikovanému v publikaci »Rokycansko v boji proti fašistickým okupantům« (Rokycany 1995)

V roce 1995 byla u příležitosti 50. výročí osvobození Československa od fašistické nadvlády vydána publikace kolektivu autorů pod titulkem »Rokycansko v boji proti fašistickým okupantům 1939-1945«, v níž je publikován i seznam všech obětí fašistické persekuce a zvláště z okresu Rokycany, vycházející z dokladů, shromážděných OV Svazu bojovníků za svobodu a z historických pramenů Státního okresního archivu v Rokycanech.

Na základě dalších dokladů získaných a ověřených členy historicko dokumentační komise Českého svazu bojovníků za svobodu v Rokycanech byl připraven tento dodatek, který již publikované údaje zpřesňuje a doplňuje.

Jména dalších občanů zapojených v domácím odboji

Henzlík Antonín, Rokycany

Kostner František, Rokycany

Jelínková Anna, Stupno

Homola Jan, Zbiroh, zemřel 22.11.1944 v koncentračním táboře Buchenwald

Šonka, Mirošov (četník) a Janoušová, Mirošov (zahradnice), ukrývali V. Koláře.

Účastníci ozbrojeného protifašistického boje v zahraničních armádách

Bauš Josef, Prašný Újezd - poručík 313 perutě RAF

Soukup Alois, Vranovice - štábní strážmistr 312. perutě RAF

Klígr Rostislav, Strápole - příslušník armádního sboru ČSA v SSSR

Brabec Rudolf, Rokycany - účastník květnového povstání.

Občané perzekvovaní z rasových důvodů

Stadler Ludvík, Rokycany, nar. 1.3.1893, prohlášen za mrtva 26.6.1948

Stadler Josef, Rokycany, nar. 26.1.1930, prohlášen za mrtva 26.6.1948

Stadlerová Valerie, Rokycany, nar. 11.9.1925, prohlášena za mrtva 26.6.1948

Katz Vilém, Rokycany, zemřel před transportem

Katz Rudolf, Rokycany, zemřel před zatčením

Tausigová Růžena, Rokycany, nar. 1889 (další údaje nezjištěny)

Tausig Josef, Rokycany, nar. 1921, zemřel v Osvětimi 1942

Wintrová Jana, Radnice, nar. 5.1.1935, zemřela 21.3.1943

Zveřejněné osobní údaje ještě mohou být dalším bádáním upřesněny.

Památníky druhé světové války v dalších obcích okresu

Břasy

Na rozcestí u keramičky stával pomník havířům od umělce Emanuela Famíry z roku 1933, který byl nacisty zničen v roce 1941. Tamtéž je i památník obětí fašistické okupace, který byl odhalen v r. 1984.

Březina

V zahradě vedle býv. školní budovy je umístěn památník šestnácti obětí 1. světové války, odhalený 14.10.1928. Na památníku je zasazena černá deska se jmény zahynulých ve 2. světové válce: Vojtěch Vodička, keramický dělník, padl na barikádách v Praze 7.5.1945, Václav Skřivan, dělník, totálně nasazen na práci do Německa, kde zahynul 24.8.1943 při náletu.

Dobřív

Památník obětí 1. světové války byl odhalen 28.10.1924. Je umístěn na návsi. Na památníku je zasazena i deska se jmény patnácti osob, které zahynuly v době fašistické okupace z politických, rasových i jiných důvodů. V Dobřívě je i památník, nacházející se opodál směrem ke Staré hospodě, v místě, kde byl dne 6.5.1945 zastřelen ustupujícími německými vojáky SS Alois Kalivoda.

Ejpovice

V místě je pomník padlým za první světové války, odhalený v r. 1922. Na budově základní školy je pamětní deska věnovaná Janu Rajchartovi, popravenému 26.9.1944 za protifašistický odboj. V místě je rovněž hrob jugoslávského politického vězně Kryštofa Bolta, nar. 17.7.1921, vyhozeného z projíždějícího transportu 7.2.1945.

Holoubkov

Památník padlým v době první světové války stojící po pravé straně silnice z nádraží u továrny Kovosvit, byl odhalen 7.8.1927. Do památníku byla zasazena i deska se jmény obětí fašistické okupace z Holoubkova: Federová, Janoušek, Fichtl, Jelinková, Kajnář, Havlíček, Kovařík, manželé Erlichovi. Díky obecnímu úřadu byl renovován a znovu odhalen v říjnu 2000.

V Holoubkově v budově ZŠ je i pamětní deska věnovaná řediteli školy Aloisu Janouškovi, který zahynul v koncentračním táboře. V místě je rovněž pamětní deska na budově nádraží ČD, věnovaná přednostovi stanice Janu Kovaříkovi, který zahynul na pochodu smrti na jaře r. 1945.

Hrádek

V místě je pomník a hrob sovětského vojáka V. Klevana, který zemřel 4.7.1945 v sanatoriu Janov a který je pochován na hřbitově u sv. Jakuba.

V místě je pomník bratří Blechů popravených v Táboře a hrob Miroslava Mencla, zastřeleného u Melmatěje (Dobřív).

Pomník obětem 1. a 2. světové války, umístěný před kulturním domem v Hrádku, byl odhalen 9.5.1974 (po zrušení pomníků z 1. svět. války a odboje za 2. svět. války). Na jedné desce jsou vyryta jména padlých z 1. světové války a na druhé desce obětí z doby fašistické okupace. Mezi jmenovanými je 6 politických vězňů, kteří byli umučeni v koncentračních táborech v Německu: J. Šmolík, M. Pelikán, J. Černý, R. Drábek, K. Vaska, J. Vild. Antonín Škach, František Pokorný a Antonín Špilár padli jako naši letci v boji o Anglii.

Památník Antonína Špilara, rolníka z Nové Hutě: Po levé straně silnice, vedoucí z Nové Huti - Hrádku do Mírošova, v ústí ulice do sídliště je umístěn pomníček-radlice, v níž je vyryto jméno Antonína Špilara, bývalého ruského legionáře, který se ihned po osvobození zapojil do strážní služby. Když eskortoval v revolučních dnech 7.5.1945 několik německých válečných zajatců, byl některým z nich postřelen a na následky zranění dne 12.5.1945 v nemocnici zemřel.

V továrně ŽBC v Hrádku je umístěn pomníček z kvádrů, do kterého je zasazena kovová deska se jmény zaměstnanců ŽBC, kteří v době fašistické okupace zahynuli. Jsou zde uvedena jména politických vězňů, kteří byli popraveni nebo zahynuli v koncentračních táborech v Německu a jména letců, kteří padli v boji o Anglii jako zahraniční vojáci.

Cheznovice

Památník obětem 1. světové války byl odhalen 13.7.1924. Po druhé světové válce byl doplněn deskou se jmény občanů a místních rodáků, kteří se stali obětí německého fašismu. Na pamětní desce čteme nápis: *»Padli, abychom my mohli žít!«* Pod nápisem je uvedeno 10 jmen padlých v letech 1939-1945: Vladimír Čepelák, Jaroslav Čermák,

Jan Hrabák, Adolf Huml, Václav Milota, Artur Neumann, Felix Neumann, Anna Neumannová, Jaroslav Vainer, Bohumil Jaroš.

Památník ppor. Bohuslavu Jarošovi z Cheznovic, který je umístěn v lese Žlebci na paměť jeho zákeřného zavraždění německými fašisty dne 6.5.1945.

Pomníček věnovaný studentu Vladimíru Čepelákovi z Cheznovic, kterého dne 6.5.1945 spolu s dalšími dvěma občany z Cheznovic, kteří hlídkovali na okraji lesa Žlebce mezi Olešnou a Strašicemi zavraždili ustupující SS jednotky. Byli to: **student por. B. Jaroš a mlynář V. Milota**. Na místě vraždy byl vybudován V. Čepelákovi pomníček.

Pamětní deska s křížem, umístěná v lese Žlebci, je věnovaná Václavu Milotovi.

Kamenec

V jižní části obce na svahu u silnice z Radnic na Hřešihlavy stojí **památník obětem 1. světové války**, který byl odhalen 6.7.1929. V září 1945 byla do památníku vsazena a odhalena péčí Sboru dobrovolných hasičů v Kamenci pamětní deska věnovaná Pavlu Paidarovi, zaměstnanci železničních dílen ČSD v Plzni, který byl v době okupace vedoucím jedné ilegální skupiny KSČ na Radnicku. Poprvé byl zatčen 26.2.1940, za nějaký čas propuštěn a opět zatčen gestapem 14.4.1943 a 30.11.1943 popraven v Drážďanech.

Kařez

V místě u Sudů stal pomník věnovaný podbrdským partyzánům. Odhalen byl 7.5.1978, v r. 1994 byl přemístěn do obce Kařez.

Kařízek

Blízko obce je památník věnovaný partyzánům z bunkru v lese nad Újezdem. Bunkr se nachází na hranici Západočeského a Středočeského kraje. Byl vybudován v říjnu 1943 péčí hajného Maliny z Újezda a obětavostí celé řady lidí z blízkého okolí. Sloužil jako úkryt pro štáb řídicí partyzánskou a odbojovou činnost na Podbrdsku, Berounsku, Zbýšovsku a okolí. Ukryval se zde zejména pracovník III. ilegálního ÚV KSČ Josef Košťálek s řadou dalších stranických funkcionářů (Jar. Neliba, Jiřina Nikodémová, Josef Mašek), dále zde našli úkryt uprchlí sovětští zajatci i jiné osoby hledané gestapem. Kryt je velký 5x5 m a 2 m vysoký. O zásobování osazenstva krytu se staralo mnoho poctivých a nezištných lidí z okolí. Zradou byl kryt fašisty objeven. **Dne 11. ledna 1944 gestapo obklíčilo bunkr a zatkl 7 bojovníků kromě velitele Košťálka, který se v krytu zastřelil**. Zatčení byli spoutáni a odvedeni do Hořovic. Tyž den byli zatčeni další občané z okolí, kteří podporovali partyzány. Patnáct jich bylo postaveno v Hořovicích před soud a 13 z nich odsouzeno k trestu smrti. **Z odsouzených pak bylo 13.1.1944 dvanáct popraveno. Čtyři sovětští zajatci byli v dubnu 1944 zastřeleni v Terezíně**. Partyzáni z bunkru byli později většinou umučeni a popraveni v nacistických žalářích. Pouze šťastnou náhodou se zachránili Josef Mašek a Jiřina Nikodémová. Na věčnou paměť byl zde statečným bojovníkům proti fašismu vybudován památník.

Na památku od sovětského tankisty

Klabava

V místě je památník obětem 1. a 2. světové války s pamětní deskou Josefu Hájkovi, umučeném v koncentračním táboře v Buchenwaldu 7.2.1945.

Kříše

Památník Rudé armádě v Kříších. V horní části obce na levé straně silnice směrem do Vranova byl vybudován památník Rudé armádě, který symbolizuje poděkování za osvobození naší vlasti v r. 1945. Na památníku jsou upevněny dvě tmavošedé kovové desky: obraz družby horníka se sovětským vojákem a nápis vyjadřující vděčnost za osvobození. Památník byl postaven péčí MNV Kříše a jeho odhalení bylo provedeno za velké účasti občanů, společenských organizací, zástupců státní správy a ČSLA dne 28.6.1953.

Lhotka u Zbiroha

Pamětní deska na budově mlýna ve Lhotce. V tomto mlýně se ukrýval asi od poloviny srpna gestapem hledaný Arnošt Šmíd ze Zbiroha. Společně s nim se ve mlýně ukrývali ruský parašutista František Klein (krycím jménem Eda), kterého přivedl na Zbirožsko člen III. ilegálního ÚV KSČ J. Košťálek ze Zdic jako zkušeného odbojáře a telegrafistu. Kolem 20.10.1943 odjel František Klein do Prahy se slibem, že se vrátí a sestaví vysílačku. Z Prahy se už nevrátil. Koncem října došlo k vyzrazení úkrytu Arnošta Šmída. Dne 17.10.1943 ráno před pátou hodinou obsadilo gestapo z Plzně, Prahy i Kladna Němcův mlýn a zatklo Arnošta Šmída, mlynáře Václava Němce, jeho manželku Kateřinu a jejich dva syny Josefa a Václava Němce. Následujícího dne 28.10.1943 bylo zatčeno ve Zbiroze a na severním Zbirožsku kolem dvaceti dalších odbojářů, šesti odbojářům se však podařilo gestapu uniknout. Manželé Václav Němec a Kateřina Němcová se synem Josefem byli popraveni v Praze na Pankráci 8.11.1943. Syn Václav byl rovněž odsouzen k trestu smrti soudem v Norimberku, ale naštěstí k popravě nedošlo a dočkal se osvobození. Arnošt Šmíd byl popraven v Lipsku 13.4.1945.

Památník obětem 1. a 2. světové války ve Lhotce: Na památníku obětem 1. světové války přibyla jména obětí fašismu z 2. světové války: Václav Němec, Kateřina Němcová, Josef Němec, Josef Roček, František Simandl, František Bělohávek.

Medový Újezd

Památník 1. světové války byl odhalen v květnu r. 1923; do něj byla zasazena deska se jmény obětí fašistické okupace generála Josefa Maxy, který byl nacisty popraven, dále Václava Maška (popraven r. 1944) a Jaroslava Merhauta - (popraven v r. 1945)

Mírošov

Pamětní deska Františku Šiškoví na nádraží v Mírošově, kde býval F. Šiška vlakvedoucím. Na Mírošovsku organizoval odboj a spolupracoval s ilegálním OV KSČ v Rokycanech. Prostřednictvím konfidenta gestapa v Plzni byl prozrazen, 16.4.1943 zatčen a 14.2.1944 v Drážďanech popraven.

Památník v parku Ústavu sociální péče v Mirošově (bývalý kárný a pracovní tábor, od dubna 1945 koncentrační tábor). V nynějším Domově důchodců v Mirošově býval za 2. světové války nacistický pracovní tábor. V březnu a dubnu r. 1945 sem byli dopraveni gestapem z Kounicových kolejí v Brně političtí vězňové, kteří zde byli vězněni až do osvobození 5.5.1945. Na nádvoří je v kamenném kvádru zasazena deska z černého mramoru, na níž je napsán závěr z Fučíkovy *Reportáže psané na oprátce* »Lidé, měl jsem vás rád - bděte!« Ve spodní části pamětní desky je umístěn nápis, který připomíná, že v těchto místech stával za fašistické okupace koncentrační tábor.

Pomníček Antonína Prokopa v Mirošově v Prokopově ulici. Antonín Prokop se narodil 9.5.1907 v Brušperku na Moravě a byl jako politický vězeň převezen z Kounicových kolejí v Brně do koncentračního tábora v Mirošově. Když se v prvních dnech osvobození naší vlasti vzdálil z tábora, byl jedním německým vojákem (ze zbytků německé armády projíždějící Mirošovem) zastřelen. Na místě jeho skonu je na jeho paměť do kamene zasazena černá mramorová deska.

Mýto

Památník Rudé armádě na hřbitově sv. Štěpána. Na následky zranění z předchozích bojů zemřelo po osvobození naší vlasti v Mýtě a okolí 7 rudoarmějců, kteří byli pochováni ve společném hrobě na místním hřbitově. Zásluhou místní odbočky SČSP a za přispění místních složek NF byl jim vybudován památník, který symbolizuje úctu a vděčnost sovětským osvoboditelům. Autorem památníku je plzeňský akademický sochař Šíp. Socha představuje ruského automatčíka ve střehu a do jejího podstavce je vytesán česko ruský nápis: »Památce sovětských hrdinů padlých za naši vlast v r. 1945«.

Památník 1. a 2. světové války na náměstí

Pamětní deska na budově městského úřadu věnovaná osvobození Mýta Rudou armádou v květnu r. 1945.

Němčovice

Památník obětem 1. světové války a fašismu v Němčovicích je umístěn na návsi u bývalé školy. Na první mramorové desce jsou jména 11 občanů, kteří zahynuli v 1. světové válce. Památník byl odhalen v r. 1925. Druhá deska, která je věnována obětem německého fašismu, byla zasazena v r. 1947. Na desce jsou vyryta jména: JUDr. Antonín Červenka, býv. ředitel obchodní akademie v Táboře, rodák z Němčovic. Byl zatčen za heydrichiády 31.5.1942 s několika studenty za přechovávání zbraní a schvalování atentátu na Heydricha a popraven 3.6.1942. Současně byla zatčena i jeho manželka Bohumila, která zemřela 10.10.1942 v koncentračním táboře v Osvětimi, a dcera Bohunka Červenková, která rovněž zemřela v Osvětimi 30.11.1942.

Osek

Památník padlých za 1. světové války (z 24.9.1923) a obětí fašistické okupace. V době fašistické okupace zahynuli Kozler František (zemřel v srpnu 1944 v koncent-

račním táboře v Buchenwaldu) a Savkov Ferdinand (zemřel 21.2.1944 v koncentračním táboře Schwandorf).

Ostrovec

Pomník Františka Bělohlávky stojící na pokraji lesa u silnice mezi Terešovskou Hutí a Ostrovem. František Bělohlávek a Arnošt Šmíd byli na Zbirožsku mezi prvními, kterým se podařilo uprchnout před zatčením gestapa. Oba se skrývali asi od poloviny dubna 1943. Konec obou odbojářů byl však velmi tragický, neboť oba byli zastřeleni.

Podmokly

Pomník protifašistickému odboji, stojící nad tzv. Froňkovým mlýnem, byl odhalen 22.5.1975, později renovován a upraven Obecním úřadem v Podmoklech. František Froněk patřil mezi významné odbojáře Zbirožska. Josef Košťálek ho v červenci 1943 pověřil vedením obvodu obcí Čilá, Hradiště, Zvíkovec, Podmokly, Mlečice. Obvod měl být rozšiřován směrem k Radnicům. V mlýně se rozmnožoval leták »Za novou vesnici« za účelem vyburcování venkovského lidu k odporu proti fašismu. Členy redakce byli J. Košťálek, V. Rybáček a učitel Josef Mojžíš, který byl zatčen a internován do koncentračního tábora. První číslo v rozsahu dvojlistu rozmnožil Fr. Froněk na rozmnožovacím stroji spolku mlynářů, kterého byl předsedou. Druhé větší vydání bylo znemožněno, protože Fr. Košťálek již byl sledován gestapem. F. Froněk před odchodem do ilegality dne 28.8.1943 stroj hodil do tůně v »Jezírkách« a další rozmnožovací techniku zničil. Po válce byl stroj vyloven a nalézá se v muzeu v Kladně.

František Froněk se ukrýval u K. Urbana na Bránově na Křivoklátsku. Z ilegality se vrátil 5.5.1945. Doma po úraze poč. dubna 1946 byl převezen do nemocnice v Rakovníku, kde 12.4.1946 zemřel. Bylo mu 46 let. **Hrob Františka Froňky s nápisní deskou je na hřbitově ve Zvíkovci.**

Radnice

Na hřbitově proti kapli v Radnicích je **hrob důstojníka Rudé armády** Anatolije Vasiljeviče Kuzněcova, který zahynul 16.5.1945 při služební cestě na vršku silnice z Vranova do Radnic u pískovcového lomu. Památník byl postaven v r. 1946 péčí MěstNV v Radnicích. V horní části náměstí vedle hlavní budovy ZDŠ je umístěn **památník Rudé armádě.** Byl postaven péčí místní odbočky SČSP a odhalen byl v červnu 1960.

Pamětní deska politickým vězňům a obětem fašismu v Radnicích je umístěna na budově býv. radnice. Byla odhalena 9.8.1964 a je věnována politickým vězňům a obětem fašismu za 2. světové války: Vojtěchu Solfronkovi, členovi ilegální skupiny KSČ, který byl zatčen 5.9.1940 a po šesti týdnech věznění byl těžce nemocen propuštěn domů, kde zemřel, dále Josefu Blechovi, soustružníku Škodových závodů v Plzni, který byl zapojen do odbojové skupiny, 2.2.1942 zatčen a 11.3.1943 umučen v Osvětimi, Josefu Waldmanovi,

úředníku pojišťovny v Praze, který byl zapojen do odbojové činnosti a zemřel v koncentračním táboře v Dachau 24.2.1945.

Pamětní deska Emilu Šťastnému, býv. řediteli spořitelny. Na budově býv. Městské spořitelny na náměstí v Radnicích byla odhalena 3.11.1947 v den 5. výročí umučení pamětní deska býv. řediteli spořitelny Emilu Šťastnému, který byl zatčen 1.9.1939 jako rukojmí z rasových důvodů a zemřel 3.11.1942 v Osvětimi.

Pamětní deska obětem fašismu na budově muzea byla odhalena u příležitosti X. Štítu podbrdských partyzánů dne 11.6.1982.

Sebečice - Biskoupky

V Biskoupkách vlevo u silnice ve směru Vejvanov - Terešov na dvoře čp. 14 je vsazena **pamětní deska věnovaná Františku Kreisingerovi**, bývalému majiteli tohoto domku, odhalená v červnu 1962. František Kreisinger, kolář a malozemědělec, byl zatčen 28. ledna 1943 »pro urážku vůdce třetí říše«, vězněn v koncentračních táborech Buchenwald a Sandhausen, a zemřel na pochodu smrti 18.3.1945.

Stupno

Památník Rudé armádě na rozcestí Stupno - Břasy. Z vděčnosti Rudé armádě za osvobození naší vlasti byl 6.7.1971 odhalen památník před budovou MNV Břasy na rozcestí silnic Vranov, Stupno a Bezděkov (v těchto místech probíhala v r. 1945 demarkační čára). Na památníku je tento nápis: »*Na památku příchodu Rudé armády, osvoboditelky ČSR*«. Pod ním je nápis v ruštině.

Památník obětem 1. a 2. světové války ve Stupně. Památník je umístěn na návsi ve Stupně vedle ZDŠ. Byl postaven v r. 1923 třiceti sedmi padlým v první světové válce. Po druhé sv. válce byl památník rozšířen - po stranách byly přistavěny dva hranoly. Na mramorových deskách jsou jména jedenácti obětí nacismu: Alois Fremr, zaměstnanec ČSD, popraven 30.6.1942 ve Vejprnicích, Kristina Fremrová, zatčena 26.6.1942 za schvalování atentátu na Heydricha, byla popravena 30.6.1942 ve Vejprnicích, Václav Trejbal, zatčen 22.6.1942 za přechovávání zbraní, popraven byl 30.6.1942 ve Vejprnicích, Josef Niedermaier, vedoucí ilegální skupiny KSČ na Radnicku, zatčen 5.9.1940 a popraven v r. 1943 v Berlíně, Františka Brechbinderová, obchodnice, zatčena z rasových důvodů v r. 1942, vězněna a zemřela neznámo kde, MUDr. Josef Eisenberger, zatčen v říjnu 1940 z rasových důvodů, podporoval vězněné, zemřel v r. 1942 v koncentračním táboře v Mauthausenu.

Pamětní deska osvobození americkou armádou je zasazena do budovy kina u železniční stanice Stupno.

Svinná

Památník obětem 1. světové války (z 28.10.1928) a fašismu ve Svinné. Je umístěn na návsi proti kapličky u silnice směřující z Radnic do Hřešihlav. Na horní desce jsou jména deseti občanů, kteří padli v 1. světové válce. V roce 1947 byla do památní-

ku vsazena druhá deska se jmény a fotografiemi občanů, kteří zahynuli v době okupace: Josef Svoboda, zemědělec, byl zatčen 10.1.1943 a vězněn pro hospodářskou sabotáž; zemřel 29.4.1943 v Bavorsku. Václav Šmaus, zemědělec, byl zatčen 10.1.1943 a rovněž vězněn pro hospodářskou sabotáž; zemřel 1.10.1945 v Unter Mansfeldu, a Vladimír Kolman, který padl 5.5.1945 u Českého rozhlasu v Praze.

Skořice

Pamětní deska na mohylce, umístěné na návsi ve Skořicích. Nápis na desce připomíná jména čtyř obětí německého fašismu.

Pamětní deska Aloisu Vavrochovi na rodném domku ve Skořicích. Alois Vavroch se narodil ve Skořicích 2.4.1916. Byl činný v DTJ v Mirošově. Před okupací se oženil a přestěhoval do Chrástu u Plzně, kde se zapojil do protifašistického odboje. Byl zatčen a popraven 20.1.1945.

Strašice

Pomník a hrob neznámého rudoarmějce na hřbitově.

Památník partyzána Karla Svejkovského na hřbitově ve Strašicích. Karel Svejkovský byl povoláním slévač. Zúčastnil se Slovenského národního povstání, kde 13.9.1944 padl u Prievidzy.

Pamětní deska učiteli a básníku Karlu Vokáčovi na budově základní školy ve Strašicích. Karel Vokáč se narodil 28.10.1903 ve Zbiroze. Působil jako učitel ve Strašicích. V letech 2. svět. války se zapojil do ilegálního boje proti fašismu. Dne 1.3.1944 byl německými okupanty zatčen a uvězněn na Pankráci v Praze, kde byl 12.7.1944 popraven. Ve vězení napsal krásnou báseň »Posledním dechem«, která vyšla po osvobození tiskem.

Pamětní deska K. Vokáče na domě čp. 268/II, odhalena 2.5.1985.

Pamětní deska Fr. Zdvořáka na domě čp. 277, odhalena 15.6.1985.

Památník obětem 1. a 2. sv. války ve Strašicích.

V r. 1921 byl vybudován památník obětem první světové války ve Strašicích. Jména padlých jsou vyryta na desce, umístěné na boční straně pomníku. Na čelní straně památníku je upevněna deska se jmény šestnácti padlých a umučených za 2. světové války: Václav Brynda, nar. 1898 - slévač, zastřelen při výkonu strážní služby 3.5.1945 »U záměčku« v lese u Strašic, Josef Freund, nar. 1898, Karel Freund, nar. 1884, Matylda Freundová, nar. 1881, Bohumil Janeček, nar. 1906, Anna Janečková, nar. 1909 - všichni věznění z rasových důvodů, zemřeli v koncentračním táboře neznámo kde.

Občané, kteří byli brutálně zastřeleni ustupujícími německými útvary

V neděli 6.5.1945 kolem poledne prchala skupina jednotek SS směrem k Dobřívu, kde v lese Žlebci mezi Olešnou a Strašicemi zastřelila tři občany z Cheznovic: ppor Bohuslava Jaroše, mlynáře Václava Milotu a studenta Vladimíra Čepeláka, postřelila

občana Vladislava Nerada. U samoty Melmatěj mezi Strašicemi a Dobřívem ustupující jednotka SS zastihla Karla Klíra, nar. 1921 a Václava Michala, slévače ze Strašic, nar. 1908 kteří se vraceli z Rokycan a bezdůvodně je na místě zastřelili. Nedaleko zavraždili SSmani ještě občana Vavřince Vacíka, lesního dělníka z Melmatěje a mezi Melmatějem a Dobřívem zastřelili studenta Miloslava Mencla, syna hajného z Mirošova. V Dobřívě zastřelili Aloise Kalivodu. Václav Brynda byl zastřelen při výkonu strážní služby »U záměčku« nedaleko Strašic.

Ostatní obětí perzekuce

Jana Krylová, nar. 1898, uvězněna z rasových důvodů, zemřela v koncentračním táboře Osvětim.

Karel Motl, nar. 1909, úředník, politický vězeň, zatčen 22.6. 1942 a zemřel 26.9.1944 v koncentračním táboře.

František Opatrný, nar. 1891, stavitel, politický vězeň, zatčen 22.5.1941, zemřel v Mauthausenu.

František Opatrný, nar. 1922, student, politický vězeň, zatčen 22.5.1941, zemřel v Mauthausenu.

Václav Pajer, nar. 1907, soustružník, politický vězeň, zatčen 8.12.1941, zemřel v Mauthausenu 11.7.1942.

Karel Svejkovský, nar. 1923, slévač, účastník SNP, padl 13.9.1944 u Prievidzi.

Těškov

V místě je památník obětím I. a II. světové války. Dne 5.5.1945 byl zastřelen na barikádách v Praze Vlček Karel.

Týček

Památník obětím I. a II. sv. války. V boji proti fašistickým okupantům zahynul v koncentračním táboře Terezín 16.8.1947 Karel Hynek, nar. 6.3.1894.

Újezd u Radnic

Památník padlým v době první světové války, který stojí na návsi, byl odhalen 7.7.1929. Druhá deska, věnovaná obětím fašismu, byla zasazena na jaře r. 1947. Na této desce jsou tato jména:

Josef Brebera, sklář, byl zatčen v r. 1940, vězněn v několika koncentračních táborech a zemřel v r. 1942 neznámo kde.

Pavel Koyš Kryštof, dělník, byl příslušníkem 10. praporu Jana Žižky, padl v bojích u Horňan při SNP dne 12.10.1944.

Alois Záhrobský, zedník, byl vedoucím ilegální skupiny KSČ, zatčen 7.9.1940 a zemřel v Terezíně 5.6.1944.

Josef Zábranský, dělník, byl členem téže skupiny jako Záhrobský a Brebera, zatčen byl až v r. 1944 a zemřel na pochodu smrti neznámo kde.

Památník gardového vojína Rudé armády v Újezdě u Sv. Kříže, který byl po osvobození ubytován se svým útvarem v Újezdě u Radnic a zemřel zde 11.7.1945.

Vejvanov

Na návsi naproti hostinci u autobusové zastávky **stojí památník obětím první svět. války, který byl odhalen v 6.11. 1922.** Na desce z leštěné žuly jsou uvedena jména dvanácti obětí první světové války. Péčí místní organizace SPB v Radnicích byla **do památníku zasazena v r. 1955 pamětní deska Josefu Opatrnému, rodáku z Vejvanova,** úředníku na poště v Praze II, který byl zapojen v odbojové skupině na pracovišti. Dne 27.2.1945 byl zatčen a 1.5.1945 umučen v Terezíně v Malé pevnosti.

Volduchy

Pamětní deska Františku Hoškovi byla umístěna v budově Základní školy ve Volduchách, která nese jeho jméno.

Pamětní deska věnována Františku Hoškovi na společenském domě »Svornost« na návsi ve Volduchách. Obě pamětní desky byly z neznámých důvodů sejmuty a v současné době není známo, kde jsou uloženy.

V místě je **památník obětím 1. svět. války a německého fašismu v 2. sv. válce. Před základní školou byla 18.8.1990 odhalena busta T.G.M.**

Vranov

Památník obětím fašismu v letech 1939-1945 stojí u hřiště Jiskry Břasy a zastávky ČSAD. Na památníku je uvedeno šest obětí nacismu:

Alois Aubrecht, truhlářský dělník, zatčen za sabotáž v továrně na letadla, byl popraven v Berlíně 8.9.1943.

Petr Gruber, obuvnický dělník, zatčen 31.12.1942 za ilegální činnost v KSČ, zemřel 8.5.1943 v koncentračním táboře Gross - Rosen.

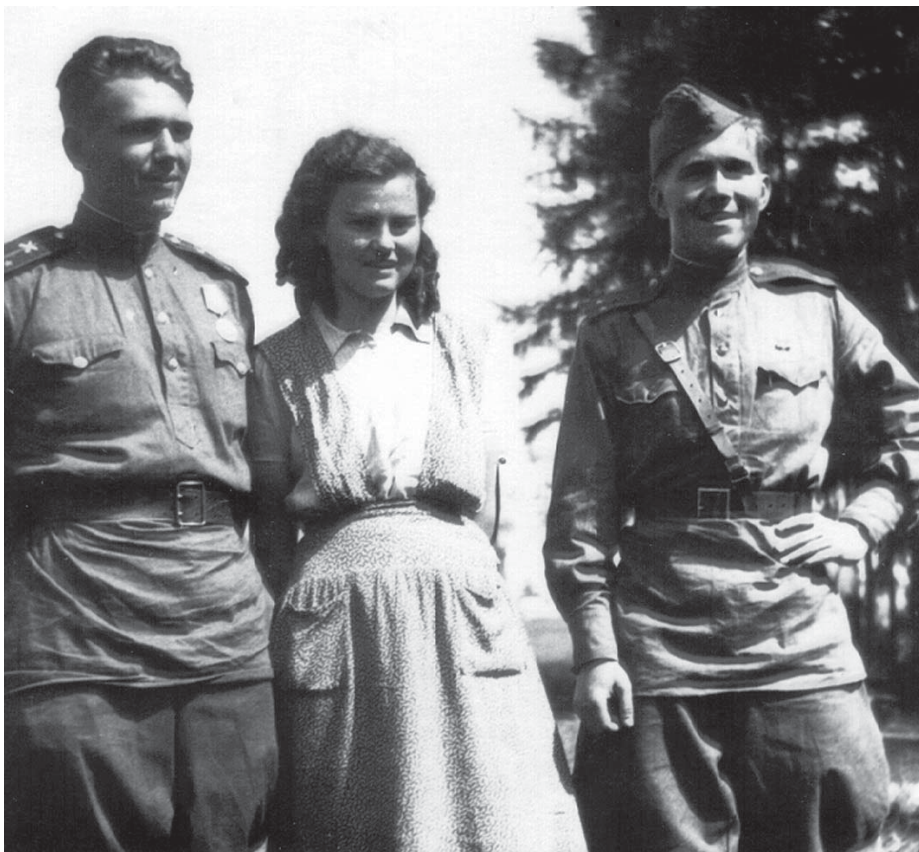
Jiří Potůček-Tolar, technický úředník, příslušník československé jednotky v Anglii, parašutista skupiny »Silver A«, byl zastřelen na útěku 2.7.1942 u Trnové u Pardubic.

Růžena Sedláčková, byla zatčena 7.6.1944 »za přechovávání nepřátel říše« a popravena na Pankráci 13.3.1945.

František Seidl, Václav Seidl, dělníci, byli zatčeni za činnost v ilegální skupině KSČ, vedené Niedermeierem ze Stupna. František Seidl zemřel 2.1.1945 a Václav Seidl zemřel na pochodu smrti v březnu 1945.

Památník, který byl vybudován z iniciativy MO SPB Radnice a za pomoci MNV Břasy a složek NF, byl odhalen 14.8.1966..

Pamětní deska J. Potůčkovi-Tolarovi, radistovi a členu výsadku parašutistů SILVER - A, který byl zastřelen na útěku 3.7.1942 v Trnové u Pardubic. Pamětní deska byla odhalena 6.7.1946.

Rudá armáda ve Vranově

Vranovice

Památník Rudé armádě na vršku mezi Újezdem u sv. Kříže a Vranovicemi.

Bronzová deska nese nápis: *»Našim osvoboditelům, Rudé armádě, na věčnou paměť vděčné občanstvo - 13.5.1945 - 11.11.1945.«* Památník byl odhalen 29. června 1947.

Všenice

Památník obětem 1. světové války, který byl odhalen 25.7.1920, je umístěn v dolní části návsi a připomíná 15 padlých 1. sv. války. **V r. 1948 byla do památníku vsazena pamětní deska obětem německého fašismu V. a F. Novému.**

Václav Nový, zámečník, byl zatčen v r. 1942 za sabotáž ve Škodových závodech v Plzni, zemřel v kárném táboře v Mirošově 28.11.1942.

František Nový, typograf, zahynul při leteckém útoku na Plzeň 14.5.1943.

Zbiroh

Památník obětem 1. a 2. světové války ve Zbiroze. V horní části zbirožského náměstí je umístěn památník vybudovaný obětem první světové války a obětem fašistické okupace v letech 1939-1945. U pomníku jsou pohřbeni dva sovětsí vojáci (pamětní deska).

V budově bývalé radnice bylo v době okupace v r. 1943 pod vedením Emila Sirotky a Josefa Košťálky, instruktorů III. ilegálního ÚV KSČ, tištěno ilegální Rudé právo. Pamětní deska byla odhalena dne 29.9.1973.

Pamětní deska obětem německého fašismu - učitelům Jaroslavu Makušovi, Karlu Vokáčovi a Antonínu Rottovi. Je umístěna na budově Základní školy ve Zbiroze.

Pomník a hrob básníka Karla Vokáče na hřbitově ve Zbiroze. Karel Vokáč se narodil 28.10.1903 ve Zbiroze. Působil jako učitel ve Strašicích. V letech 2. světové války se zapojil do ilegálního boje proti fašismu. Dne 1.3.1944 byl zatčen gestapem a uvězněn na Pankráci v Praze, kde byl 12.7.1944 popraven.

Šmídův mlýn u »Čápa« ve Zbiroze. Tento mlýn připomíná smutnou historii z doby německé okupace a současně je spjat s počátky protifašistického odboje na Zbirožsku. Z tohoto mlýna pocházel Jaroslav Šmíd, poručík čsl. armády, který se zapojil do odboje již v r. 1940. V té době uschoval v rodném domě ve Zbiroze větší množství zbraní. V dubnu 1940 byl v Poděbradech zatčen, uvězněn v Terezíně a v prosinci 1942 odsouzen v Berlíně k trestu smrti a 4.5.1943 popraven.

Starší bratr Arnošt Šmíd, mlynářský ve mlýně u rodičů, se zapojil do odbojové činnosti řízené ilegálním ÚV KSČ. V dubnu 1943 unikl před zatčením a skrýval se na mnoha místech zejména na severním na Zbirožsku. Posledním jeho úkrytem byl mlýn Václava Němce ve Lhotce. Zde byl 27.10.1943 zatčen a s ním i celá Němcova rodina. V Norimberku byl odsouzen k trestu smrti a dne 13.4.1945 v Lipsku popraven.

Po uniknutí gestapu v dubnu 1943 byli zatčeni jeho rodiče Arnošt a Aloisie Šmídovi. Později byli z vězení propuštěni. Matka zemřela v r. 1945, otec se vrátil s podlomným zdravím a zemřel v r. 1948.

Nápisní pamětní deska na kříži s trnovou korunou na hřbitově ve Zbiroze, venována obětem fašismu.

Pamětní deska Jaromíra Merhauta u statku Zbiroh, nar. 5.2.1920, zatčen 5.2.1944 v Žilině, popraven 22.4.1945 na Pankráci.

Pamětní deska Václavu Hejdukovi na budově železniční stanice ve Zbiroze, který byl přednostou ČSD Zbiroh - zatčen 22.2.1943, zahynul 14.2.1943 v Drážďanech.

Pamětní deska na budově hájenky nad Újezdem u Hořovic a na domku ve Zbiroze **je věnována** protifašistickému bojovníku **Františku Bělohávkovi**. František Bělohávek, dělník Škodových závodů v Plzni, se delší dobu skrýval před gestapem u svých přátel a rodičů. Dne 17.2.1944 smrtící rána ukončila jeho život. Na pokraji lesa

u silnice mezi Terešovskou Hutí a Ostrovem, kde bylo nalezeno jeho mrtvé tělo, byl Fr. Bělohávkovi postaven pomník.

Nový majitel domu pamětní desku sňal; v současné době je uložena v Městském muzeu ve Zbiroze.

Zvíkovec

Na hřbitově je hrob seržanta RA Demijana Nikolajeviče Masalykina, nar. v r. 1923, dvojnásobného nositele řádu a medaile »Účastník osvobození Evropy od fašismu«, který zemřel 4.6.1945.

Hroby 14 Rudoarmějců, kteří zemřeli na následky zranění z předchozích bojů a jsou pochováni v obcích okresu Rokycany

Mirošov - hrob sovětského vojáka V. Klebana

Mýto - společný hrob sedmi sovětských vojáků

Radnice - hrob sovětského poručíka A.V.Kuzněcova

Strašice - hrob neznámého sovětského vojáka

Újezd u Svatého Kříže - hrob rudoarmějce A.V.Paladiho

Zbiroh - na náměstí společný hrob dvou sovětských vojáků

Zvíkovec - hrob sovětského seržanta Masalykina

Zatím bylo zjištěno, že od 15. března 1939 do května r. 1945, bylo v protifašistickém odboji z okresu Rokycany zapojeno 941 osob, z toho

802 v různých odbojových skupinách

Dalších 39 osob se zúčastnilo v bojích na SOS, na frontách, u partyzánů, v SNP a V/45

Nacistickými bezpečnostními orgány bylo za ilegální odbojovou činnost zatčeno celkem 640 osob a dalším 162 osobám se podařilo zatčení uniknout. Z tohoto bylo 66 osob popraveno, 113 umučeno ve věznicích a koncentračních táborech, 30 padlo v boji, 20 osob zahynulo jinak (bombardování apod.) a 361 osob se po osvobození vrátilo z věznic a koncentračních táborů.

Oběti rasové perzekuce:

Celkem zatčeno: 283 Židů (z toho ze smíšených manželství 28)

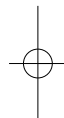
z toho umučených: 231

přežilo 24

Cikáni

Zatčeno celkem 14, z toho 7 bylo umučeno a 7 se vrátilo z koncentračních táborů.

Údaje samozřejmě nejsou úplné a lze předpokládat, že v průběhu dalšího výzkumu může dojít k menším změnám v počtech obětí.

Radnice v Rokycanech z roku 1808

Takto vypadaly Rokycany v deštivé sobotě 5. května 1945

V květnu 1945 se v Rokycanech setkaly dvě armády protifašistické koalice - armáda sovětská a americká

První americký tank dorazil do Mirošova 7. května 1945

Američtí a sovětské vojáci na náměstí v Rokycanech

Americký tank v Rokycanech

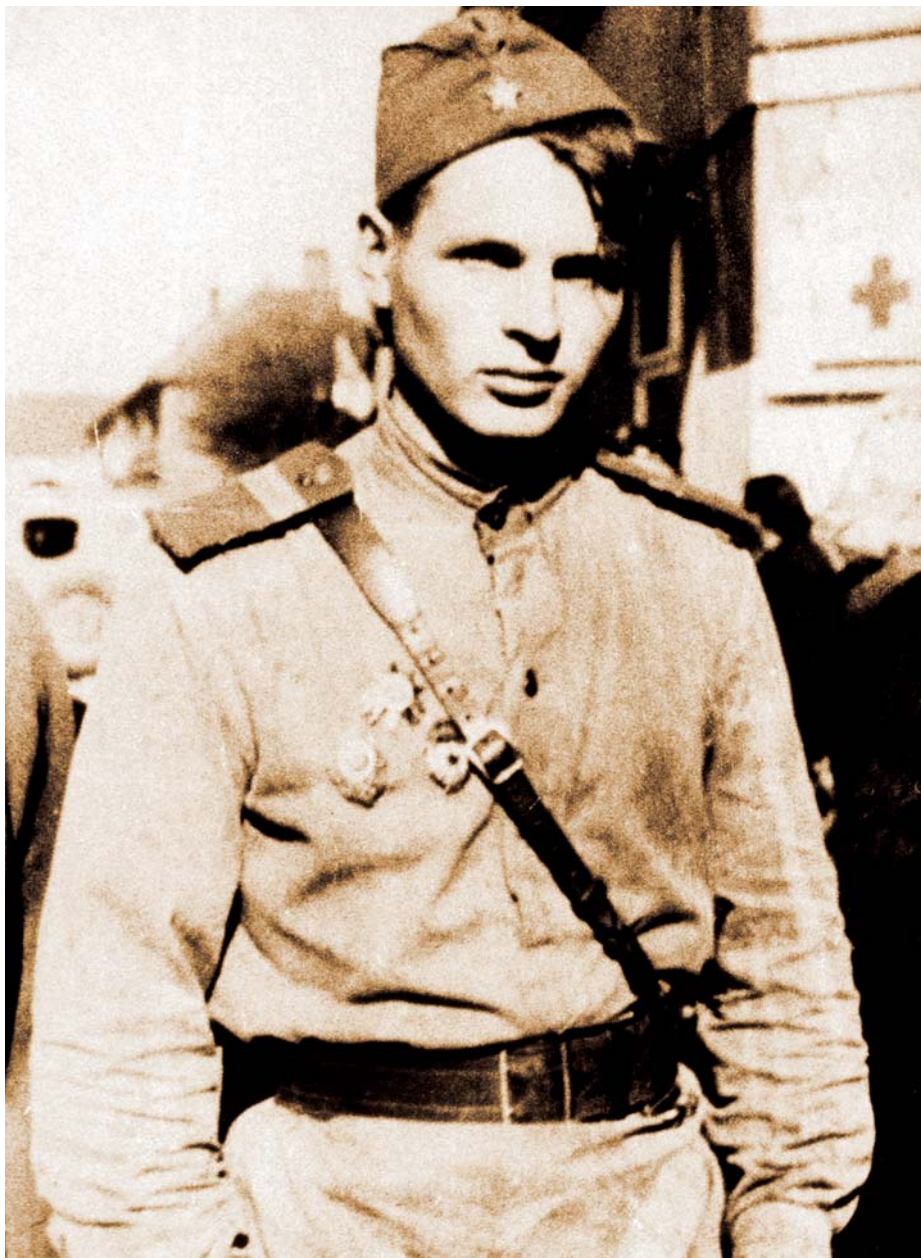
Osvobození vězňové různých národností z koncentračního tábora v Mirošově na náměstí v Rokycanech

Přehlídka Rudé armády v Mýtě v květnu 1945

Ruský tankista s dětmi v Borku

Na památku z Rokycan

Voják 9. pluku americké armády mezi prvními, kteří vstoupili do Rokycan

Velitel 9. pluku »Indiánů« americké armády plukovník Ginder a předseda MNV Rokycany Rud. Hejrovský při přehlídce americké armády v Rokycanech, při které byla připnuta na plukovní prapor stuha města Rokycan

Z přehlídky americké armády v Rokycanech

Barevné věnování (akvarel) rudoarmějců občanům obce Bujesily na Rokycansku z května 1945

Rudá armáda v Týčku

Skupina rudoarmějců v Radnicích

Z vystoupení vojenského souborů Rudé armády v Radnicích dne 13. května 1945

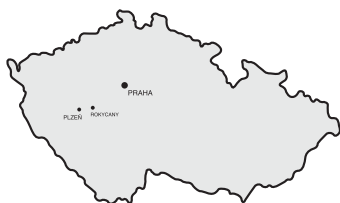
President republiky Dr. Edvard Beneš na návštěvě v Rokycanech dne 15. června 1945 (vpravo vzadu tehdejší ministr národní obrany generál Ludvík Svoboda)

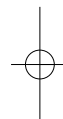
Pomník Rudé armády, slavnostně odhalený v r. 1952 na náměstí v Rokycanech (nyní stojí v soukromém vojenském muzeu v Rokycanech)

Resumé

Город Рокицаны на демаркационной линии. Встреча союзников антифашистской коалиции в мае 1945 года в городе Рокицаны

Район Рокицаны находится на рубеже двух областей – Западночешской и Среднечешской. Его центром является одноимённый город с богатой историей. Первое упоминание о нём в летописи от 1110 года. В 15 веке город принадлежал к самым значительным гуситским городам в Чехии. В 1584 году стал королевским городом.

Так как он занимает стратегическое положение между Прагой и Пльзеном, город стал местом встречи союзников двух армий – американской и Красной. Случилось это в ночь с 9 на 10 мая 1945 года. Об этом чрезвычайном событии напоминают мемориальная доска и памятник на местах, где проходила демаркационная линия, и памятник Красной армии в Военном музее города Рокицаны.

Многие граждане рокицанского района с первых дней оккупации активно включились в борьбу против фашистов. Ещё 16 марта 1939 года гестаповцы устроили облаву в городе и в ближайшей окрестности и арестовали 84 человек, по большей части коммунистов. Некоторых послали фашисты в концлагеря, замучили, казнили; только немногие вернулись после войны. В течение шестилетней фашистской оккупации было замучено, казнено или скончалось в последствии мук в тюрьмах более 500 человек. Именно этим жертвам политического и расового террора посвящены многие памятники по всему району.

На территории рокицанского района фашисты организовали четыре лагеря для осуждённых на принудительные работы (Страшице, Колвин, Штитов, Мирошов). Лагерь в городке Мирошов в половине апреля 1945 г. превратили в концентрационный лагерь для политзаключённых из тюрьмы в городе Брно. Эти заключённые восстали, в ночь на 6 мая обезоружили немецких

сторожевых и сразу после своего освобождения создали партизанский отряд «Брды», насчитывающий более 50 человек. Отряд действовал до самого конца войны (до 12 мая 1945 г.).

В концлагере Мирошов было заключено 765 человек; это были политзаключённые различных наций (Чехи, Словаки, Русские, Украинцы, Немцы, Итальянцы, даже Англичане, Югославцы, Румыны, Бельгийцы и Американцы). Их стерегло 150 эсэсовцев. В последние дни войны отступающие немецкие части одного из заключённых убили и другого тяжело ранили.

Во время отступления средней группировки «Центр» армии Шернера (из Праги на запад в американский плен) фашисты хладнокровно убили в течение 6 – 9 мая 1945 г. около 30 человек – жителей района.

Ещё 24 апреля 1945 г. объявил немецкий командир гарнизона чрезвычайное положение, чтобы предотвратить волнения граждан. 4 мая взял в городе власть в свои руки Национальный комитет. Переворот закончился на другой день; собрались жители не только города Рокицаны, но также из окрестностей. С речью выступили представители Национального комитета. Жители города с нетерпением ожидали первые отряды американцев уже 6 мая, но они появились только 7 мая в 4 часа утра.

Первые танки Красной армии прибыли в пригород Борек вечером или ночью 9-10 мая 1945 г. и заняли положение на демаркационной линии. Линия отделила окраину села Борек (зона Красной армии) от города Рокицаны (зона американской армии). 10 мая прибыли ещё дальнейшие моточасти Красной армии. Тем самым случилось, что районный город Рокицаны стал местом, где впервые сошлись союзнические армии антифашистской коалиции – армии американская и советская.

В зону американской армии принадлежало 13 деревень, в том числе и районный город. В зоне Красной армии находилось 68 сел и городков. В некоторых из них возникали демаркационные пункты.

Освобождения дождался и лётчик америанского разведывательного самолёта. Самолёт упал между деревнями Борек и Волдухи ещё в апреле 1944 г. Лётчик спасся, его укрыли местные жители от немцев. В многих деревнях и селах удалось спасти от немецкого ареста советских военнопленных, которым удалось бежать. Все они стали членами партизанских отрядов в лесах Брд или служили в вооружённых отрядах национальных комитетов и помогали обеспечивать охрану деревень от отступающих фашистов.

Через район прошли именно в течение 5-9 мая 1945 г. не только большие части армии Шернера, бежащие в американский плен, но и тысячи немецких беженцев из восточной Пруссии, Силезии и Чехии. Между деревнями Клабава и Эйповице а также Стржаполе и Бушовице возникали для них сборные пункты.

9 мая 1945 г. узнали жители города Рокицаны среди отступающих Немцев рейхспротектора К. Г.Франка. Его задержали американские солдаты и после короткого допроса его передали американскому военкомату в городе Пльзене. В 1946 г. был К. Г. Франк, на совести которого была смерть тысяч чешских патриотов, Чрезвычайным народным судом приговорён к смертной казни.

Незабываемым для жителей города Рокицаны стал 15 июнь 1945 г. – город навестил президент республики доктор Эдвард Бенеш. Он остановился здесь на своём пути в Пльзень. На торжественном митинге его встретило около 20 тысяч человек. К собравшимся участникам митинга президент выступил с речью, в которой выдвинул гуситские традиции города и роль магистра Яна из Рокицан. Президент призвал людей к стройке нового демократического и социально справедливого государства.

15 ноября 1945 г. начал советский военный состав покидать Чехословакию, американский пять дней спустя.

После шестилетнего страдания и фашистской тирании начали граждане Чехословакии снова строить свою мирную жизнь. Во всех городах и селах были образованы новые демократические органы самоуправления, избранные на основе демократических выборов. Началась мирная жизнь, политическое, культурное и экономическое развитие страны.

Rokycany an der Demarkationslinie Treffen der alliierten Armeen der antifaschistischen Koalition im Mai 1945 in Rokycany

Die Region von Rokycany liegt an der Grenze von West und Mittelböhmen. Ihr Knotenpunkt ist die Stadt Rokycany, die eine reiche Geschichte aufweist. Die erste schriftliche Erwähnung darüber stammt aus dem Jahre 1110 u. Z. Im 15. Jahrhundert gehörte es zu den führenden Hussitenstädten in Böhmen.

Im Jahre 1498 wurde es an die Kammerkammer als

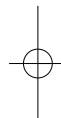
Kammerstadt angeschlossen und im Jahre 1584 auf eine Königs- und Freistadt erhoben.

Im Bezug auf seine strategische Lage zwischen Prag und Pilsen, gelang es Rokycany im Jahre 1945 zwei Primat zu gewinnen. Rokycany war die östlichste Stadt Westböhmens, wohin die Zone der amerikanischen Armee reichte, und gleichzeitig vermutlich auch die erste Stadt, die in den Abend oder Nachtstunden vom 9. - 10. Mai die ersten Aufklärungspanzer der Sowjetischen Armee erreichten und anschließend die Demarkationslinie besetzten. Es scheint höchst wahrscheinlich zu sein, dass sich in Rokycany im Mai 1945 zum ersten Mal in der Tschechoslowakei die alliierten Armeen - die sowjetische und die amerikanische - trafen. An dieses außerordentliche historische Ereignis erinnern auch ein kleines Denkmal und eine Gedenktafel an dem Ort zwischen Borek (heute Vorstadt von Rokycany) und der Stadt Rokycany, wo die Demarkationslinie verlaufen war, und ebenso das Denkmal der Sowjetischen Armee im Wehrgeschichtlichen Museum in Rokycany.

Manche Bürger des Kreises Rokycany schlossen sich sofort nach der Besetzung Böhmens und Mährens am 15. März 1939 aktiv dem illegalen Kampf gegen die faschistischen Okkupanten an. Bereits am 16. März 1939 führte die Gestapo einen großen Streifzug durch die Stadt und andere Orte in ihrer Umgebung durch und dabei hielt sie 84 Bürger fest, vorwiegend Mitglieder der Kommunistischen Partei, von denen manche in die Konzentrationslager geschickt wurden. Eine Reihe von ihnen wurde zu Tode gefoltert und hingerichtet, nur einige kehrten nach der Befreiung von den KZ in ihre Heime zurück.

In dem beinahe sechs Jahre langen Zeitraum der faschistischen Okkupation wurden mehr als 500 Bürger der Region Rokycany zu Tode gefoltert, hingerichtet oder sie starben aus politischen oder Rassengründen an Folgen der Leiden in Zwangsarbeitsanstalten und KZ. Nach dem Krieg wurden ihnen mehr als 50 Denkmäler und Mahnmale in der ganzen Region gewidmet.

Im Bereich der Region Rokycany errichteten die Nationalsozialisten in der Zeit der Faschistischen Okkupation vier Arbeitslager (in Strašice, Kolvín, Štítov und Mirošov) und ein Zwangsarbeitslager in Mirošov, das in der Hälfte April 1945 in ein

Konzentrationslager für politische Häftlinge umgewandelt wurde. Diese politischen Häftlinge wurden hierher von dem Gefängnis in Brno (Brünn) transportiert. Kurz darauf bemächtigten sie sich der Waffen einer deutschen Wachabteilung, schufen die Streifabteilung »Brdy«, Bestandteil der Partisanenbrigade Jan Žižka, die in der Zeit der Okkupation an der mährisch-slowakischen Grenze operierte. Diese Abteilung von ca. 50 Mann wirkte hier bis zum 12. Mai 1945. Nach diesem Datum durften sie sich in ihre Heimat begeben. Im Konzentrationslager Mirošov wurden 765 politische Häftlinge - Angehörige verschiedener Nationalitäten (Tschechen, Russen, Slowaken, Ukrainer, Deutsche, Italiener, Engländer, Jugoslawen, Rumänen, Belgier, Amerikaner etc.) - festgenommen. Sie wurden dort von 150 SS-Männern(?) überwacht. In den letzten Kriegstagen wurde ein politischer Häftling von den abziehenden Truppen erschossen und ein Häftling schwer verletzt.

Im Zeitraum vom 6. - 9. Mai 1945 wurden von den von Prag nach Westen in die amerikanische Gefangenschaft rückziehenden deutschen Truppen ca. 30 Bürger der Region Rokycany kaltblütig erschossen. Besonders gnadenlos handelte dabei die Armeegruppe?? Militärgruppe?? »Střed« (»Mitte«) der Schörner- Armee.

Bereits am 24. April 1945 erklärte der Ortskommandant der deutschen Armee in Rokycany Notstand, um den Unruhen der Ortsbevölkerung vorzubeugen. Am 4. Mai 1945 übernahm das Nationalkomitee in Rokycany die Verwaltung in der Stadt und am nächsten Tag wurde der Umsturz vollendet. So geschah es dank einer Volksversammlung der Bürger aus Rokycany und dessen naher Umgebung. Zu dem versammelten Volk sprach der Vorstand des Nationalkomitees, der aus der Illegalität trat und die Herrschaft über der Stadt übernahm. Die Bewohner von Rokycany erwarteten den Einmarsch der amerikanischen Armee in die Stadt bereits am 6. Mai, aber das geschah jedoch erst am folgenden Tag.

Das erste motorisierte Kommando der amerikanischen Armee betrat Rokycany am Montag, den 7. Mai 1945 gegen 4 Uhr am Morgen. Das ereignete sich nach der vorherigen Besatzung der Stadt Pilsen am 6. Mai 1945.

Die ersten Aufklärungspanzer der Roten Armee kamen im Ort Borek in den Abend- oder Nachtstunden zwischen dem 9. und 10. Mai 1945 an und anschließend nahmen sie ihre Stellungen an der Demarkationslinie ein. Diese Linie teilte die heutige Vorstadt von Rokycany Borek, die in der Zone der Sowjetarmee gelegen war und die Stadt Rokycany, die sich in der Zone der amerikanischen Armee befunden hatte, auseinander. Am 10. Mai 1945 langten dann weitere mächtige motorisierte Truppeneinheiten der Sowjetarmee an und auch diese nahmen Stellungen an der Demarkationslinie ein. So wurde Rokycany zur Stadt, in der sich zum ersten Mal die alliierten Armeen der antifaschistischen Koalition trafen - die sowjetische und die amerikanische.

Im April 1944 stürzte zwischen den Ortschaften Borek und Volduchy ein amerikanisches Aufklärungsflugzeug ab. Dabei gelang es dem amerikanischen Piloten, sich vor dem deutschen Fahndungsdienst zu retten. Er wurde vor den einheimischen Bewohnern ver-

borgen und so konnte er die Befreiung erleben. In einer Reihe von Ortschaften verbargen die Bürger mehr als 30 sowjetische Häftlinge, denen es im Frühjahr 1945 gelungen war, von den Gefangenenlagern zu flüchten. Alle sowjetischen Häftlinge hatten sich noch vor der Ankunft der Roten Armee den Partisanenabteilungen angeschlossen, die in den Wäldern des Gebirges Brdy operiert hatten, oder sie hatten sich in den Dienst zu den bewaffneten Abteilungen der Nationalkomitees gemeldet.. Auf diese Art und Weise halfen sie den Schutz der Bevölkerung vor den rückziehenden deutschen Truppeneinheiten zu sichern. Am schlimmsten war es im Zeitraum zwischen dem 5. und 9. Mai 1945, als durch Rokycany die starken Truppen der in die amerikanische Gefangenschaft eilenden Schörner-Armee und weitere Zehntausende deutsche Flüchtlinge aus Ostpreußen, Schlesien und auch aus Böhmen und Mähren, die auch in die amerikanische Gefangenschaft wollten, durchzogen. Zwischen den Ortschaften Klabava und Ejpovice, sowie Střapole und Bušovice wurden Sammellager für Zehntausende abgerüstete deutsche Soldaten, SS-Truppen und flüchtende Zivilisten errichtet.

In den Mittagsstunden dem 9. Mai 1945 wurde unter den flüchtenden Deutschen auch der Reichsprotektor K.H. Frank von den tschechischen Bürgern und Polizisten erkannt. Darauf wurde er von den amerikanischen Soldaten angehalten und nach einem kurzen Verhör der amerikanischen Heeresleitung in Pilsen übergeben. Im Jahre 1946 wurde K.H. Frank, der auf seinem Gewissen den Tod tausender tschechischer Patrioten gehabt hatte, von dem Sondervolksgesicht als Kriegsverbrecher zur Todesstrafe verurteilt und hingerichtet.

Zu einem für die Bürger bedeutenden und unvergesslichen Ereignis kam es am 15. Juni 1945. An diesem Tag hielt sich in der Stadt Rokycany der nach Pilsen fahrende Präsident der Republik Edvard Beneš auf. Hier wurde er begeistert von einer zwanzigtausendköpfigen Volksversammlung begrüßt. Zu den versammelten Bürgern hielt der Präsident eine zwar improvisierte, aber trotzdem warme Rede. In dieser Rede hob er die Hussitentradition der Stadt Rokycany und die hervorragende Rolle des Magister Johannes von Rokycany hervor und er forderte das Volk zum Aufbau eines neuen demokratischen und sozial gerechten Staates auf.

Den 15. November 1945 begannen die Sowjettruppen in der Zahl von 65 tausend (in der Tschechoslowakei waren es vor dem Abmarsch 165 tausend insgesamt) die Tschechoslowakische Republik zu verlassen. Die amerikanischen Truppen führten den Abmarsch von Westböhmen fünf Tage später durch.

Nach dem sechs Jahre lang dauernden Leid und der faschistischen Gewaltherrschaft begann das tschechische Volk erneut sein ruhiges Leben aufzubauen. In allen Städten und Dörfern wurden neue demokratische und von den Bürgern gewählte Selbstverwaltungsorgane geschaffen. Es wurde die Wirkung der Staatsverwaltung erneuert und langsam kehrte auch das politische, kulturelle und Wirtschaftsleben des Landes ins friedliche Leben zurück

Rokycany on the Line of Demarcation Meeting of allied armies of the antifashist coalition in May 1945 in Rokycany

The district of Rokycany lies on the border between West and Central Bohemia. Its centre is the town of Rokycany with a rich past. The first written mention about Rokycany goes back to 1110 A.D. In the 15th century, it was one of the foremost Hussite cities in Bohemia. In 1498 it was attached to the Royal Chamber as a chamber town and in 1584 it was promoted to the royal and free town.

With regard to its strategic position between Prague and Pilsen, it gained in 1945 two primacies. Rokycany was the easternmost town of West Bohemia belonging to the zone of the US Army and at the same time, apparently, the first town reached by the first vanguard tanks of the Red Army at night from 9th to 10th May 1945, which occupied the Line of Demarcation. So, it seems very probable that in Rokycany in 1945 met for the first time in Czechoslovakia the allied forces - the Soviet and the US Armies. This remarkable historic event is commemorated by a little monument and a marker between the periphery Borek and Rokycany where the Line of Demarcation lied, and also by the Red Army monument in the Military Museum in Rokycany.

Many inhabitants of the district of Rokycany participated in illegal fight against the Fascist occupants just after the occupation of Bohemia. Already on 16th March 1945 the Gestapo carried out a swoop on the town and on other communes of the district and arrested 84 citizens, mainly the members of the Communist party, some of whom were sent to concentration camps. A lot of them were tortured and executed, only some of them came home from concentration camps.

In the nearly six-year period of fascist occupation more than 500 inhabitants of the district were tortured to death, executed or died of the after-effects of hardship in prisons and concentration camps for political and racial reasons. More than 50 monuments and memorials throughout the district are devoted to them.

In the district of Rokycany, the Nazis founded at the time of fascist occupation four work camps (in Strašice, Kolvín, Štítov and Mirošov) and one disciplinary work camp in Mirošov. This one was changed in mid-April 1945 into the concentration camp for political prisoners brought from the prison in Brno. These political prisoners captured on 5th and 6th May the weapons of the German guard division and formed a guerrilla division »Brdy«, which was a part of the Jan Žižka's guerrilla brigade operating during the occupation on the borderline between Moravia and Slovakia. This division of about 50 men operated here until May 12, 1945, when the political prisoners began to come home. In the concentration camp in Mirošov, there were 765 political prisoners of dif-

ferent nationalities (Czech, Russians, Slovaks, Ukrainians, Germans, Italians, English, Yugoslavs, Romanians, Belgians, Americans, etc.), that were guarded by 150 SSmen. During the last days of war, one political prisoner was shooted and other heavily blessed by the retiring German troops.

Especially during the retire of the troops »Middle« of the Schörner's Army from Prag to the American captivity in the west, more than thirty inhabitants of the district were coldly assassinated between 6th and 9th May 1945 by these troops.

Already on 24th April 1945 the governor of the German garrison in Rokycany declared a state of emergency in order to prevent the commotion among the inhabitants. On 4th May the People's Committee took over the control of the town and the following day the revolution was accomplished by a large gathering of the inhabitants of Rokycany and its environs. The representatives of the People's Committee, which went out of the illegality and took over the control of the town, spoke to the gathering. The inhabitants of Rokycany expected the entry of the US Army into the town just on 6th May but it came a day later.

After having occupied Plzeň on 6th May 1945, the first motorized division of the US Army arrived in Rokycany on Monday 7th May at about 4 am.

The first vanguard tanks of the Red Army reached the periphery Borek at night from 9th to 10th May 1945 and occupied the Line of Demarcation which separated Borek belonging to the Red Army zone from a district capital Rokycany which remained in the US Army zone. On 10th May other full-strength motorized troops of the Red Army arrived and took positions on the Line of Demarcation. Thus Rokycany became a town where first met allied forces of the antifascist coalition - the Soviet and US Armies.

13 communes of the district including Rokycany fell under the US Army zone, 68 towns and villages fell under the Red Army. In many places of the district, there were built demarcation points dividing the Soviet zone from the US one.

In April 1944 an American exploratory plane crashed down between the communes Borek and Volduchy. The American pilot survived and the natives hid him from the German feelers. So he experienced the liberation. In many communes of the district people managed to hide and save from the Germans more than thirty Soviet captives who got away from German camps in spring 1945. All the Soviet captives even before the arrival of the Red Army joined the guerrilla divisions operating in woods of Brdy or they joined the armed divisions of people's committees and helped them assure the security against the retiring German troops which threatened the security of inhabitants.

Especially between 5th and 9th May 1945, retire through Rokycany strong troops of Schörner's Army, hurrying into the American captivity, and other tens of thousands German escapers from the eastern Prussia, Silesia and Bohemia, running also to the American captivity. Between the villages Klabava and Ejpovice as well as Sřápole and

Bušovice, collecting camps were created for tens of thousands unarmed German soldiers and troops of SS and for running civilians.

On May 9th, 1945 in late hours, the Reich Protector of Bohemia and Moravia K.H.Frank was recognized by Czech citizens and by the police and then he was arrested by American soldiers. After a short interrogation in the garrison town in Rokycany, he was transferred to the American headquarters in Pilsen. In 1946, K.H.Frank, who caused the death of thousands of Czech patriots, was sentenced by the Special popular court in Prague to death as a war criminal and he was executed.

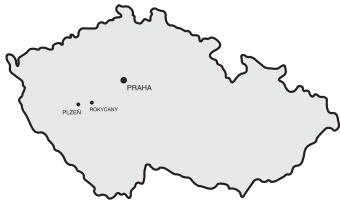
An important and for citizens unforgettable event happened on June 15th, 1945 when the President of the republic Eduard Beneš visited Rokycany on his journey to Pilsen. He was welcomed with enthusiasm by a gathering of twenty thousand inhabitants of the town and its environs. The President made a speech to the gathering. The speech was unscripted but warm, he highlighted the Hussite traditions of Rokycany as well as a notable role of Mr Jan of Rokycany and he challenged people to establish a new democratic and socially equal state.

On 15th November 1945 the Soviet Army numbering about 65 000 (before the cut-back there were 165 000 of them in Czechoslovakia) began to leave Czechoslovakia, the US Army began to leave West Bohemia five days later.

After a six-year suffering and Fascist despotism, Czech people began to build again their peaceful life. In all the towns and villages, there were established new democratic municipal bodies, elected by citizens and the function of public administration was renewed. Also the political, cultural and economic life of the country returned gradually to peaceful life.

Rokycany sur la ligne de démarcation

La rencontre des armées de la coalition antifasciste à Rokycany en mai 1945

Le district de Rokycany se trouve à la frontière de la Bohême de l'Ouest et de la Bohême centrale. Son centre est représenté par la ville de Rokycany. Cette ville a une très riche histoire. Par écrit, elle est mentionnée pour la première fois en 1110, mais elle a dû être fondée au 10ème siècle. Au 15ème siècle elle représente une des plus importantes villes hussites. En 1498 elle a été

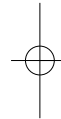
rattachée à la chambre royale et en 1584 elle a été promue ville royale indépendante.

En 1945, vu sa position stratégique entre les villes Prague et Pilsen, Rokycany est au centre des événements dramatiques liés à la fin de la guerre. Rokycany était la ville placée le plus à l'Est de la Bohême de l'Ouest dans la zone de l'armée américaine et, en même temps, la première ville où les chars de l'Armée rouge sont arrivés la nuit du 9 au 10 mai. Ceux-ci ont occupé la ligne de démarcation. Il est donc très probable que, en mai 1945, les armées américaine et russe se sont rencontrées pour la première fois à Rokycany. Cet événement historique est rappelé par un monument et une plaque commémorative à l'endroit où passait la ligne de démarcation entre les quartiers Borek et Rokycany et aussi par le monument de l'Armée rouge qui se trouve au musée militaire de Rokycany.

De nombreux habitants de la ville ont, juste après l'occupation le 15 mars 1939, pris part dans le combat illégal contre les occupants fascistes. Le 16 mars 1939 la gestapo a exécuté une razzia dans la ville et dans le district et a arrêté 84 citoyens, surtout membres du parti communiste. Certains ont été envoyés dans les camps de concentration, la plupart parmi eux étaient torturés et exécutés, rares sont ceux, qui sont revenus dans leurs foyers.

Plus de 500 citoyens du district ont été torturés, exécutés ou morts suite au séjour dans les camps de concentration durant les 6 années de l'occupation fasciste. Les 82 monuments commémoratifs dans le district leur sont destinés.

Dans le district de Rokycany les nazis ont créé 4 camps de travail (à Strašice, Kolvín, Štítov et Mirošov) et un camp de travail punitif à Mirošov. Ce dernier a été transformé, en avril 1945, en camp de concentration pour les prisonniers politiques transférés de Brno. Le 5 et 6 mai 1945 ceux-ci se sont emparés des armes d'une unité de garde allemande et ont créé l'unité de partisans appelée Brdy. Cette unité faisait partie de la Brigade de partisans de Jan Žižka. Cette section était opérationnelle jusqu'au 12 mai 1945 où les prisonniers politiques commençaient à rentrer chez eux. Dans le camp de concentration de Mirošov, il y avait 765 prisonniers politiques (Tchèques, Russes, Slovaque, Ukrainiens, Allemands, Italiens, Anglais, Yougoslaves, Roumains, Belges,

Américains, etc.) gardés par 150 S.S. Un prisonnier politique a été tué et un grièvement blessé dans les derniers jours de guerre.

Entre les 6 et 12 mai 1945, pendant la retraite du »Centre« de l'armée de Schörner de Prague vers l'Ouest dans la captivité américaine, ses soldats ont assassiné du sang froid une trentaine des citoyens de district.

Le 24 avril 1945 le commandant de garnison allemande à Rokycany a déclaré l'état d'urgence pour empêcher les désordres des citoyens. Le 4 mai le Comité national de Rokycany a repris la gestion de la ville. Les habitants attendaient l'entrée de l'armée américaine dans la ville le 6 mai, mais ceci a eu lieu un jour plus tard.

La première section motorisée de l'armée américaine est entrée dans la ville le 7 mai vers quatre heures du matin.

Les premiers chars d'assaut de l'Armée rouge sont arrivés dans le quartier de Borek la nuit du 9 au 10 mai 1945 et ils se sont positionnés sur la ligne de démarcation, qui séparait Borek dans la zone russe, de la ville de Rokycany, dans la zone américaine. Le 10 mai le reste des troupes russes les a rejoint à la ligne de démarcation. La ville de Rokycany est donc devenue le premier endroit de rencontre des armées soviétique et américaine.

La zone américaine contenait 13 communes y compris la ville de district et la zone russe avait 68 villes et communes. Certaines villes ont construit les postes de démarcation qui séparaient les deux zones.

En avril 1944 un avion de reconnaissance s'est écrasé entre les communes Borek et Volduchy. Le pilote a été sauvé par les habitants locaux et il a vu la libération. Dans les autres communes de district, les habitants ont sauvé une trentaine de soldats russes qui sont partis dans des camps de prisonniers. Avant l'arrivée de l'Armée rouge tous les prisonniers russes se sont joints aux partisans pour assurer la sécurité des habitants par rapport aux unités allemandes en retraite.

Surtout entre les 5 et 9 mai 1945 de fortes troupes de l'armée Schörner avec des milliers de réfugiés allemands de Prusse, Silésie et des pays tchèques reculaient par Rokycany pour se rendre aux américains. De grands camps collecteurs ont été créés pour rassembler des dizaines de milliers de soldats allemands armés, des unités SS et des civils allemands.

Le 9 mai 1945 les habitants et les policiers tchèques ont reconnu, parmi les Allemands, le protecteur du Reich pour la Tchéquie et la Moravie K.H. Frank. Il a été arrêté par les soldats américains et après un bref interrogatoire dans les casernes de Rokycany il a été transféré au commandement américain à Pilsen. En 1946 K. H. Frank, l'homme responsable de la mort des milliers patriotes tchèques, a été jugé comme criminel de guerre par le Tribunal exceptionnel public de Prague, condamné à la peine de mort et exécuté.

Le 15 juin 1945, les habitants ont vécu un événement important et inoubliable : la visite du président de la république Edvard Beneš à Rokycany. 20000 habitants de la

ville et des environs sont venus l'applaudir. Il a prononcé un bref discours improvisé mais très chaleureux, dans lequel il a souligné les traditions hussites de Rokycany et le rôle de Maître Jan Rokycana. Il a incité la nation à créer le nouvel Etat démocratique et juste au niveau social.

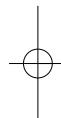
Le 15 novembre 1945, les armées de 65 000 soldats (avant il en avait 165 000) ont commencé à quitter la Tchécoslovaquie, et cinq jours plus tard, l'armée américaine a commencé à quitter la Bohême de l'Ouest.

Après six années de terreur fasciste les habitants tchèques ont commencé à rebâtir leur vie tranquille. De nouveaux organes autonomes démocratiques, élus par les citoyens, ont été formés dans toutes les villes et communes. Le rôle de la fonction publique a été renouvelé et la vie paisible politique, culturelle et économique reprenait de nouveau son cours.

BIBLIOGRAFIE K OBDOBÍ FAŠISTICKÉ OKUPACE

(Zpracovaly prom. hist. Petros Cironis. Mgr. Petr Cironis jun. a Vl. Týcová)

- Cironis Petros (P.C.): Přátelství zrozené za ostnatým drátem, RB, 13.5.1965
Cironis Petros: Černý humor (okupace v Rokycanech), RB, 1965, č. 26
Cironis Petros: Dopisy Františka Šišky před popravou, MR 14/2002, s. 43-58
Cironis Petros: Dopisy Josefa Tomáška před popravou, MR 15/2002, s. 3-5
Cironis Petros: Dopisy Josefa Tomáška z vězení před popravou, Zpravodaj OKÚ 4/29.4.2000
Cironis Petros: Gavarit Praga (5.-9. května 1945 v Rokycanech), RB, 8.5.1963
Cironis Petros: Ještě k osvobození Rokycan v r. 1945 spojeneckými armádami.
O pamětní desce věnované americké armádě, Zpravodaj OKÚ 4/29.4.2000
Cironis Petros: Mirošovsko v době fašistické okupace, MR 2/1995
Cironis Petros: Obrázky z Rokycan po 28. říjnu 1918, MR 13/2000, s. 81-83
Cironis Petros: Ohlasy 15. března 1939 v obecních kronikách, MR 12/1989, s. 63-72
Cironis Petros: Okradli americké vojáky v r. 1945, MR 6/1996, s. 73-74
Cironis Petros: Osvobození obcí rokycanského okresu spojeneckými armádami
+ mapa, Zpravodaj OKÚ Rokycany
Cironis Petros: Padlí v 1. světové válce, MR 12/1989, s. 75-76
Cironis Petros: Rokycansko v posledních dnech druhé světové války MR 5/1996
Cironis Petros: Svědectví živých, MR 4/1996, s. 3-30
Cironis Petros: Uplatnění říšského zákona o válečném soudu v době fašistické okupace, MR 3/1994, s. 3n
Cironis Petros: Z temných dob (15.3.1939 v Rokycanech), B, 1962, č. 11
Dobromysl Milouš: Doplnky k poznání protifašistického odboje na Rokycansku, SM 14/2002, s. 74-75
Dobromysl Milouš: Oběti nacistické okupace, MR 14/2002, s. 15
Dobromysl Milouš: Vzpomínka na občany Rokycanska popravené na Pankráci, SM 2/1989, s. 3-6
Dobromysl Milouš: Závěrečná zpráva o úpravě Památníku obětem druhé světové války 1939-1945 v Rokycanech, SM 12/2000, s. 44-49
Dodatek k článku »Zbizožsko v boji proti fašistickým okupantům«, MR/9, str. 48

Dvořák Antonín: Sládkův kraj bojující (protifašistický odboj na Zbirožsku), RB, 15.4., 22.4., 29.4., 6.5., 13.5., 27.5. a 3.6.1965

Faktografický záznam o vzniku, činnosti a zániku západočeské pobočky Obrany národa, MZK XXVI/1990, s. 169-186

Foud Karel: Čas posledních ztrát (o nouzovém přistání amerického letounu u Volduch r. 1945), SM 5/1993, s. 45-54

Franta Jan: Jak byl před 25 léty zadržen v Rokycanech K.H. Frank, MR/6, str. 32

Fuchs Václav: Kdo byl generál Homola, Z 1/1983, s. 15

Fuchs Václav: Rokycansko a legionáři druhého odboje 1939-1945, SM 13/2001, s. 37-54

Gottlieb Jaromír: Cesta do Sudet 1945, MR 12/2000, s. 57-63; pokračování MR 14/2002, s. 3-14

Hofman Karel: První oběti heydrichiády, SM 6/1994, s. 1-41

Jindřich Karel: Na dobré lidi se nezapomíná (o životě prof. Ant. Červenky z Němčovic), B, 22.12.1960

Jindřich Karel: Okupační zóna osvoboditelských armád na Rokycansku, KP, č. 7-8/1967, str. 22-28

Jindřich Karel: Utrpením k vítězství. Svědectví o Kolvínu a Mirošovu - pracovním, pracovně-výchovném a koncentračním táboru, SM suppl. Historie 7/1999

JŠ (Josef Široký): Partyzáni na Podbrdsku, R, 22.5.1969

JŠ: Hrdina protifašistického odboje (O Čeňku Šilingerovi z Cerhovic), R, 3.7.1969

JŠ: Smrt Františka Bělohávk (vzpomínka na odbojového pracovníka KSČ), R, 5.6.196976

Junek Rostislav: Vzpomínky na totální nasazení v Mirošově, MR

K-: Jako kámen ze Žďáru (vzpomínka na Václava Gottlieba), R, 13.2.1969

K-: Jména v kámen vtesaná (o generálu Jos. Maxovi, ing. Jar. Merhautovi a plukovníku Václavu Maškovi), R, 3.4.1969

Kalendář dnů revoluce (na Rokycansku), RB, 6.5.1965

Kašák Karel: Vrahové bez alibi, vyd. Horizont Praha r. 1974, 98 str. + fotopříloha (pátání po událostech souvisejících se zadržením K.H.Franka v Rokycanech 9.5.1945)

Kašpar V.: Bruncvík versus K.H.Frank, RB, 20.5.1945

Kašpar V.: Kde stával koncentrační tábor (o pracovním a koncentračním táboře v Mirošově), RB, 22.4.1965

Kašpar V.: Konec K.H.Franka (o zadržení K.H.Franka v Rokycanech), RB, 15.4.1965

Königsmark Josef: Hrdinové sokolské župy Rokycanovy 1939-1945, vyd. Rokycany 1947

Kyncl J.: Rokycanský Záboj v pohnutých dnech fašistické okupace, B, 1961, č. 16

Laštovka V.: Nacistické koncentrační, pracovní a zajatecké tábory na Plzeňsku, MZK VIII, str. 24-39

Laštovka Vojtěch: Obětovali životy za svobodu svého národa. Soupis obětí z řad komunistického odboje, MZK XIII/1976, s. 15-33

Laštovka Vojtěch: Obrana národa na českém západě 1939-1940.

Laštovka Vojtěch: Odboj mládeže Plzeňska proti fašistickým okupantům, MZK XIV/1978, s. 71-90; MZK XV/1979, s. 99-110

Laštovka Vojtěch: Odboj na hranici života a smrti (Komunistické hnutí odporu na Plzeňsku v roce 1943), MZK XII/1975, s. 25-50

Laštovka Vojtěch: Odboj na hranici života a smrti (Komunistické hnutí odporu na Plzeňsku v r. 1943), MZK XII, str. 25-50

Laštovka Vojtěch: Plzeň v boji proti fašismu. Stručné dějiny odboje Plzeňanů proti fašistickým okupantům 1939-1945, vyd. ZNP r. 1975, 160 str. + fotopříloha

Laštovka Vojtěch: Plzeňsko za heydrichiády, MZK XVII/1981

Laštovka Vojtěch: Protifašistický odboj na Plzeňsku v předvečer Květnového povstání v r. 1945, MZK VII, str. 13-32

Laštovka Vojtěch: Protifašistický odboj na Zbirožsku, MR č. 10-11, str. 1-22

Laštovka Vojtěch: Zemljanka v Kařizku - přechodné útočiště pronásledovaných organizátorů komunistického odboje, MR/12, str. 10-26

Metlický Štěpán: Radnicko z dob utrpení k svobodě, B, 29.9.1960

Německé tiskové materiály týkající se květnových událostí r. 1945 na Mirošovsku, MR zvláštní číslo, listopad 1996

Pasák Tomáš: K průběhu 28. října 1939 v rokycanských železárnách, MR/12, str. 1-10

Pešek M.: Zákopníci (2. sv. v.), MZ 3/1995, s. 13-15; MZ 4-5/1995, s. 11-14

Rokycanská Jiskra, ilegální časopis OV KSČ Rokycany (1938-1939)

Rokycanský okres v boji proti fašismu (a popis památníků protifašistického odboje), OV SPB Rokycany 1975

Rudá armáda na Rokycansku, RB, 13.5.1965

Šála Josef: Na co tu nemáme zapomínat.. (o parašutistovi Jiřím Potůčkovi - Tolarovi), IZ 4/1999, s. 10-12

Šála Josef: Vzpomínka na parašutistu Jiřího Potůčka-Tolara, IZ 3/1991, s. 8-9; 2/1992, s.10-11; 2/1994, s. 4-5

Široký Josef: Boj komunistů proti fašismu (bohaté tradice regionálního tisku na Rokycansku), RB, 26.1. a 2.2.1967

Široký Josef: Dopisy na rozloučenou k smrti odsouzených protifašistických bojovníků, MR/3, str. 10-13

Široký Josef: Gottliebova odbojová skupina v boji proti fašistickým okupantům, MR/1, str. 7-15

Široký Josef: Heydrichiáda a Rokycansko, RB, 10.6. a 24.6.1965

Široký Josef: Okupace a boj za svobodu (poznámky k dějinám protifašistického odboje na Rokycansku), KP, č. 1/1965, str. 5-8

Široký Josef: Padli v radostných dnech svobody, RB, 6.5.1965

Široký Josef: Potůček Jiří z Vranova - jeden z hrdinů heydrichiády, MR/4, str. 5-12
 Široký Josef: Revoluční národní výbory v r. 1945, KP, 5/1965, str. 20-21
 Široký Josef: Rokycansko v boji proti fašistickým okupantům, MR/9, str. 1-40
 Široký Josef: Svět pro který zemřel I. (K nedožitým 80tinám Josefa Tomáška), KP, 2/1965, str. 11-14
 Široký Josef: Svět pro který zemřel II. (K nedožitým 80tinám Josefa Tomáška), KP, 3/1965, str. 16-19
 Široký Josef: Zbirožsko v boji proti fašistickým okupantům, MR/7, str. 1-23
 Šneberger V.: Jak se objevil K.H. Frank 9.5. v Ejpovicích, MR 4/1996, s. 31
 Třeška B.: Neradostné jubileum (o vystěhování brdských obcí v době okupace), B, 5.10.1961
 Tyrpekl Josef: Na cestě do Dachau (o koncentračním táboře v Ostrově), RB, č. 24/1965
 Učitelé Zbirožska v odboji, RB, 31.3.1966 a 7.4.1966
 V.č.: Vzpomínáme Františka Froňka, RB, 5.5.1966
 Vacková M.: Toulky vzpomínek (k období okupace), RB, 1.10.1964
 Veverka Viktor: Mé vzpomínky a zážitky z doby nesvobody, MZ 11/2002, s. 7-10; 12/2002, s. 4-12
 Vzpomínka na Mirošov (koncentrační tábor), B, č. 19, 1963
 Vzpomínka na rodáka (o Jiřím Potůčkovi - Tolarovi z Vranova), RB, 25.8.1966

Seznam excerpovaných časopisů a jejich použité zkratky v bibliografii

B - Budovatel, časopis ONV Rokycany 1951-1963
 KP - Kulturní přehledy města Rokycan 1959-1967 (neúplné)
 MZ - Měsíčník Zbirožsko z let 1984-2003
 MR - Minulostí Rokycanska z let 1989-2003
 MZK - Minulostí Západočeského kraje z let 1974-2002
 MPP - Minulostí Plzně a Plzeňska, č. I-III
 MRMinulostí Rokycanska, č. 1-12 (roč. 1967-1974)
 MZK - Minulostí Západočeského kraje, č. I-XII
 R - Rokycansko, týdeník ONV Rokycany vycházející od 11.7.1968 do 25.9.1969
 RB - Rokycanský budovatel, týdeník ONV Rokycany, vycházející od 29.4.1963 do 23.3.1967
 Rm - Rokycansko (měsíčník) - orgán ONV Rokycany vycházející od 11. července 1968 do 25.9.1969
 SM - Sborník Muzea dr. B. Horáka z let 1988-2003
 SPF - Sborník Pedagogické fakulty v Plzni (řada Dějepis) z let 1958-2003
 SZČM - Sborník Západočeského muzea v Plzni (řada Historie) z let 1976-2002
 Z - Zpravodaj města Rokycan z let 1981-1992
 Z - Zpravodaj Okresního úřadu Rokycany z let 1992-2002

OBSAH

Šedesát let po válce	5
I. PARTYZÁNSKÉ ODDÍLY NA PLZEŇSKU, VOJENSKÉ ZTRÁTY SPOJENCŮ	7
II. O NĚMECKÝCH UPRCHLÍČÍCH A »NÁRODNÍCH HOSTECH«	11
• Statistika Němců v okrese	13
• O tzv. »divokém odsunu«	14
III. UPLATNĚNÍ ŘÍŠSKÉHO ZÁKONA O VÁLEČNÉM SOUDU V DOBĚ FAŠISTICKÉ OKUPACE	17
• Vrchol německé zvrhlosti	21
IV. NÁLETY AMERICKÉHO LETECTVA V PLZNI A V ROKYCANECH	23
V. POSLEDNÍ DNY VÁLKY NA JIŽNÍM ROKYCANSKU	29
• Tragédie u Štáhlav	34
• Poslední výstřely války u loveckého zámečku	35
VI. MIROŠOV A OKOLÍ NA ÚSVITĚ SVOBODY	37
• Pracovní tábory pro nuceně nasazené, koncentrační tábor v Mirošově	37
• Partyzánský oddíl »Brdy«	41
• Z deníku partyzánského kapitána, letce Fr. Foukala - Horjačiho	43
• Úloha spojenců při ústupu Němců	44
VII. NA TRASE RADNICE - ROKYCANY	47
• Rudá armáda v Radnicích	47
• Sovětští zajatci u Újezda u Sv. Kříže a u Vojvanova	49
• Vranovice, Vranov, Všenice	52
• Slavnostní adresa v pamětní knize obce Bujesily	53
• Syn pluku v Olešné	55
• V Mlečicích	56
• Rudá armáda ve Vranově a v Darové	56
• Sovětští zajatci v Darové	57
• Američané ve Stupně	58
• Březina »v Americe a v Rusku«	59
• Volduchy »v Americe a v Rusku«	41

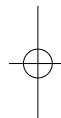
• Okradení američtí vojáci ve Volduchách	63
• Osek bez posádky	65
VIII. NA TRASE PRAHA - ROKYCANY	67
• Situace na hlavním silničním tahu	68
• O hloubkových letcích	68
• Incident s oddílem SS	69
• 10. květen 1945 ve Zbiroze	70
• Rudá armáda v Cheznovicích	72
• Sovětští zajatci v Těmicích	73
• Rudá armáda v Mýtě	74
• Rudá armáda v Holoubkově	75
IX. PŘED BRANAMI ROKYCAN	77
• Američané v Ejpovicích, odzbrojování Němců, sběrné tábory	77
• Kronika Ejpovic	78
• Klabava: »V Americe šeko jest.«	81
• Kamenný újezd: Rudá armáda za humny Rokycan	84
X. SVĚDECTVÍ OKRESNÍHO ČETNICKÉHO VELITELSTVÍ	85
XI. DNY OSVOBOZENÍ ROKYCAN	91
• Revoluční národní výbor v Rokycanech	91
• Ze vzpomínek starosty Rokycan	94
• Tragédie u Děkanského rybníčku	95
• Národně socialistická strana	95
• Hospodářské družstvo Rokycanech	97
• Západočeské konzumní družstvo	98
• Poštovní úřad v Rokycanech	99
XII. ROZHODNÝ DEN- 5. KVĚTEN 1945 V ROKYCANECH	103
• Vyhlášení výjimečného stavu 24. dubna, převzetí správy nad městem 4. května, převrat 5. května 1945	103
• Provolání revolučního národního výboru	106
• Zadržení K. H. Franka v Rokycanech	107
• Výslech K. H. Franka v Ejpovicích	111
XIII. SPOR O DATUM PŘÍJEZDU SPOJENECKÝCH ARMÁD DO ROKYCAN	113
• Vyjádření historika Ústavu novodobých dějin	113
• Pohled z druhé strany	114
• Rudá armáda v Borku	115
• »Dosažení demarkační čáry«	118

XIV. SPOR O PAMĚTNÍ DESKU MEZI BORKEM A ROKYCANY	121
XV. NÁVŠTĚVA PRESIDENTA REPUBLIKY DR. EDUARDA BENEŠE V ROKYCANECH 15. ČERVNA 1945	125
• Střídání útvarů, podivná razie na občany Rokycan	129
• Vzpomínky kapitána Rudé armády G. D. Karpova	131
XVI. OSVOBOZENÍ OBCÍ ROKYCANSKÉHO OKRESU SPOJENECKÝMI ARMÁDAMI	133
• Demarkační stanoviště	137
XVII. OHLASY UDÁLOSTÍ ROKU 1945 V KRONICE MĚSTA ROKYCAN	139
• Po šestiletém utrpení opět svoboda	149
• Projev starosty města Rudolfa Hejnovského na manifestaci 5. května	150
• Projev valčíře Václava Svobody za komunistickou stranu	151
• Řeč českobratrského faráře Jaromíra Klimeckého	153
• Hold prezidentu republiky	165
• Úmrtí Františka Řehoře	168
• Na Rokycany bude věčně vzpomínáno	174
XVIII. POMNÍK RUDÉ ARMÁDY V ROKYCANECH Z ROKU 1952	177
XIX. LESNÍ ARCHIV	181
• Po stopách Rudé armády v roce 1945	181
• Němečtí uprchlíci	182
• Příjezd Rudé armády	183
XX. POPIS PAMÁTNÍKŮ PROTIFAŠISTICKÉHO ODBOJE NA ROKYCANSKU	185
• Úvod	185
• Rokycany	186
• Památníky druhé světové války v dalších obcích okresu	195
FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA:	209
<i>16 stran vynikajících dobových fotografií z roku 1945 z osvobození okresu</i>	
RESUMÉ	225
BIBLIOGRAFIE K OBDOBÍ PROTIFAŠISTICKÉHO ODBOJE NA ROKYCANSKU	241

Petros Cironis

NA DEMARKAČNÍ ČÁŘE

**Setkání spojeneckých vojsk v květnu 1945
na Rokycansku**

Vydáno k 60. výročí osvobození
Československa spojeneckými armádami

Děkujeme všem sponzorům,
kteří přispěli k vydání této knihy

Grafická úprava a technická redakce
typografické počítačové studio FUTURA, a.s.
Fotografie: Petros Cironis

Vydalo nakladatelství FUTURA Praha
jako svou 108. publikaci

Tisk a vazba B Print

Vydání první, Praha 2005

ISBN 80-86844-07-2
